

ПЕТЪР БОНЧОВСКИ

**СВОБОДНО ДВИЖЕНИЕ НА РЕШЕНИЯ ПО
ГРАЖДАНСКО ПРАВНИ СПОРОВЕ
(Република България и Европейския съюз)**

Българска академия на науките
Институт за държавата и правото

София, 2016 г.

Книгата се издава с финансовата подкрепа на Висшия адвокатски съвет.

За подкрепата благодаря и на фондации “Александър фон Хумболт” и “Фриц Тисен”, чиято програма за млади учени предостави възможност за задълбочено сравнителноправно изследване в Института по чуждестранно и международно частно право “Макс Планк”, Хамбург, както и в Хамбургския университет. Стипендията “Ернст Мах” на Федералното министерство на образованието науката и културата, Република Австрия позволи разширяване на изследването във Виенския университет.

The Author is much obliged to the Alexander von Humboldt Foundation and Fritz Thyssen Foundation for the kind support under their programme for young researchers towards a thorough comparative research at Max Planck Institute for Foreign and International Private Law, Hamburg, and at Hamburg University. The Ernst Mach scholarship from the Austrian Ministry of Education made possible the completion of the research at the Vienna University.

Законодателната уредба е съобразена към 08.10.2015 г.

© Петър Бончовски, 2016, София

ISBN 978-954-9583-33-5

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор	9
Използвани съкращения	12
ЧАСТ ПЪРВА. ВЪВЕДЕНИЕ	15
1. Уводни бележки. Подход на изследването	15
2. Характеристика на дейността по признаване и допускане на изпълнението	24
3. Правни последици при признаване на решение	39
4. Преглед на актовете на ЕС. Съотношение с националното право	61
ЧАСТ ВТОРА. ПРИЗНАВАНЕ НА ЧУЖДЕСТРАННИ СЪДЕБНИ РЕШЕНИЯ	65
1. Предварителни бележки	65
2. Модел на производството. Предмет и метод на регулация. Отграничения	67
3. Предмет на производството. Иск за признаване и иск за допускане изпълнението на чуждестранни съдебни решения	69
4. Право на признаване	73
5. Особени на производството по признаване и допускане изпълнението на чуждестранни решения	77
5.1. Съотношение с общото исково производство. Спиране на производството по същество	77
5.2. Особени предпоставки на правото на иск. Инцидентно признаване. Възможност за зачитане по чл. 118, ал. 1 КМЧП	78
5.3. Обезпечаване на иска	82
5.4. Искова молба	83
5.5. Съединяване на други спорове с иска за признаване. Изменение на иска	83
5.6. Доказване на предпоставките на правото на признаване	84
5.7. Доказване по спорове по същество	86
5.8. Издаване на изпълнителен лист (при екзекватура по КМЧП и при Брюкселско-Луганския режим)	87
5.9. Постановяване на решението за признаване	98
5.10. Въззивно и касационно обжалване на решението	99
6. Изводи	100

ЧАСТ ТРЕТА. ПРЕДПОСТАВКИ ЗА ПРИЗНАВАНЕ НА РЕШЕНИЯТА	102
1. Систематика	102
2. Стандарти за предоставяне на признаване	102
2.1. Актове, подлежащи на признаване	102
2.2. Видове международна компетентност по граждански спорове като предпоставки за признаване	105
2.3. Липса на конкуренция с производство или решение по същество на приемащата държава	109
2.4. Уведомяване на страната	110
2.5. Противоречие с норми от обществен ред	111
2.6. Отграничение на противоречието с норми от публичен ред	114
3. Предпоставки за признаване на чуждестранни решения по спорове относно правоотношения с международен елемент (КМЧП)	116
3.1. Чуждестранно решение	116
3.2. Иск или решение по същество относно гражданския спор с международен материален елемент. Изводи относно общата юрисдикция на националните съдилища	120
3.3. Изключителна компетентност. Екстериториалност	123
3.4. Обоснована компетентност по същество	126
3.5. Юрисдикционно споразумение и чл. 117, т. 3-4 КМЧП. Арбитражна клауза	135
3.6. Отвод за <i>lis alibi pendens</i> и чл. 117, т. 4 КМЧП. Преценка на вероятна възможност за признаване. Свързани спорове. Изводи относно рецепцията на законодателството	139
3.7. Редовно и надлежно уведомяване на загубилата делото в държавата форум страна	148
3.8. Противоречие с норми от публично правен ред в производството по признаване на чуждестранни съдебни решения	150
3.9. Противоречие с норми от обществен ред в производството по признаване на чуждестранни съдебни решения	154
3.10. Режим на проверката на предпоставките	167
4. Предпоставки за обявяване на признаване на решения по спорове относно правоотношения с трансграничен елемент (Брюксел IА)	172
4.1. Решение с трансграничен елемент	172
4.2. Отпадане на изискването решението да е влязло в сила	182
4.3. Несъвместимост с друго решение	184
4.4. Изключителна компетентност	192
4.5. Ревизия на компетентността по същество	195

4.6. Надлежно уведомяване на загубилата делото в държавата форум страна	200
5. Противоречие с норми от обществен ред в производството по признаване на решения с трансграничен елемент	203
6. Предпоставки за обявяване на изпълнение по Регламент Брюксел IA ...	204
7. Предпоставки за обявяване на признаване и на изпълнение на решения по Регламент Брюксел IB	205
8. Изводи	215

ЧАСТ ЧЕТВЪРТА. ПРОИЗВОДСТВА ЗА ОБЯВЯВАНЕ НА ПРИЗНАВАНЕ И ИЗПЪЛНЕНИЕ НА РЕШЕНИЯТА

218

1. Общи бележки	218
2. Разграничение от признаване без res iudicata	222
3. Признаване със СПН по реда на Регламент (ЕО) № 44/2001 на Съвета от 22.12.2000 г. относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела (Брюксел IA)	226
4. Инцидентно признаване по реда на Брюксел IA	240
5. Обявяване на изпълняемост по реда на Брюксел IA	244
6. Спиране на производството при жалба в държавата по произход	247
7. Спиране на производството при невявяване на страна	249
8. Обезпечителни и привременни мерки	250
9. Признаване и обявяване на изпълняемост по реда на Регламент (ЕС) № 1215/2012 на Европейския парламент и Съвета от 12.12.2012 г. относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела (Брюксел IB)	252
10. Признаване без СПН по реда на Брюксел IB	255
11. Признаване със СПН по реда на Брюксел IB	256
12. Обявяване на изпълняемост по реда на Брюксел IB	259
13. Искане за отказване на признаване по реда на Брюксел IB	266
14. Искане за обявяване на изпълнение на временни, вкл. обезпечителни мерки по реда на Брюксел IB	267
15. Промени в ГПК във връзка с Брюксел IB. Критика на уредбата във връзка с националното съдопроизводство и противоречия с регламента	269
16. Общи въпроси по Регламент (ЕО) № 2201/2003 на Съвета от 27.11.2003 г. относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по брачни дела и делата, свързани с родителската отговорност (Брюксел II), с който се отменя Регламент (ЕО) № 1347/2000 (Брюксел II (отм.)) (Брюксел II)	272
17. Обявяване на признаване по реда на Брюксел II	279

18. Особени предпоставки за признаване на решения относно родителската отговорност по реда на Брюксел II	280
19. Обявяване на изпълнение по реда на Брюксел II	282
20. Признаване (зачитане) без СПН на чуждестранни съдебни решения от органите по гражданската регистрация. Общи изводи (чл. 621, ал. 2 ГПК и чл. 118, ал. 1 КМЧП)	284
21. Производства по реда на Регламент (ЕО) № 4/2009 на Съвета от 18.12.2008 г. относно компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на съдебни решения и сътрудничеството по въпроси, свързани със задължения за издръжка постановени в държави членки, които не са обвързани от Хагския протокол от 2007 г. (Брюксел III)	291
22. Производства по реда на Регламент (ЕС) № 650/2012 на Европейския парламент и на Съвета от 04.07.2012 г. относно компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на решения и приемането и изпълнението на автентични актове в областта на наследяването и относно създаването на европейско удостоверение за наследство (Брюксел IV)	295

ЧАСТ ПЕТА. ИЗПЪЛНЕНИЕ НА УДОСТОВЕРЕНИ КАТО ЕВРОПЕЙСКИ ИЗПЪЛНИТЕЛНИ ОСНОВАНИЯ РЕШЕНИЯ

1. Общи бележки	297
2. Изпълнение на определени решения по реда на Регламент (ЕО) № 2201/2003 относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по брачни дела и делата, свързани с родителската отговорност (Брюксел II)	300
3. Изпълнение по реда на Регламент (ЕО) № 805/2004 на Европейският парламент и на Съвета от 21.04.2004 г. за въвеждане на европейско изпълнително основание при безспорни вземания (P-805/2004)	311
4. Изпълнение по реда на Регламент (ЕО) № 1896/2006 на Европейският парламент и на Съвета от 12.12.2006 г. за създаване на процедура за европейска заповед за плащане (P-1896/2006)	315
5. Изпълнение по реда на Регламент (ЕО) № 861/2007 на Европейския парламент и на Съвета от 11.07.2007 г. за създаване на европейска процедура за искове с малък материален интерес (P-861/2007)	319
6. Изпълнение по реда на Регламент (ЕО) № 4/2009 на Съвета от 18.12.2008 г. относно компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на съдебни решения и сътрудничеството по въпроси, свързани със задължения за издръжка постановени в държави членки, която са обвързани от Хагския протокол от 2007 г. (Брюксел III)	321
7. Механизъм на признаването на удостоверени като европейски изпълни-	

телни основания решения	326
8. Res iudicata при действието на ПЕС на удостоверени като европейски изпълнителни основания решения	329
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	330

ПРЕДГОВОР

I. Професионалната биография на автора на предлагания за печат труд д-р Петър Бончовски показва траен интерес към научните изследвания в областта на гражданския процес със специализация в областта на съдебното сътрудничество по гражданскоправни въпроси. Научните му съчинения вече близо 16 години в тази област разкриват задълбочени теоретични познания, добро познаване и анализ на разпоредбите на националното ни законодателство, на правото на ЕС, както и практиката на националните съдилища и Съда на ЕС. В представения труд авторът е използвал богат научен апарат, а изследването съдържа коректна полемика и анализиране на изразените в теорията становища, с умение за обосноваване на поддържаните научни тези, обстойно аргументирани – както когато с тях се изразява съгласие с утвърдени становища, така и когато авторът аргументира собствените си научни виждания по предмета на изследване.

II. В представения труд са анализирани последователно и методично гражданскопроцесуалните проблеми на признаването на съдебните решения и изпълнението на удостоверени като европейско изпълнително основание решения. Актуалността на сполучливо избраната от автора проблематика се обуславя от обстоятелството, че в българската процесуална литература тя не е достатъчно осветлена, а българските правораздавателни органи са изправени пред предизвикателството на една сравнително нова нормативна уредба и необходимостта от правилното ѝ тълкуване и прилагане при съобразяване с актовете на ЕС и автономното тълкуване на разпоредбите му от Съда на ЕС.

III. Част първа на разработката е посветена на приетия от автора за приложим подход на изследване, очертаване на неговия предмет и кратко представяне на поставените задачи. Логично авторът започва с анализ на основните характеристики на дейността по признаване и допускане на изпълнението на съдебни решения от държави членки на ЕС или трети държави, за да изведе правните последици от признаването на чуждестранните решения по вътрешното ни законодателство, включително сила на пресъдено нещо на решението. В края на уводното изложение се съдържа исторически и съвременен преглед на актовете от правото на ЕС в изследваната област и тяхното взаимодействие с националното право.

Част втора на представения труд съдържа цялостна характеристика на особеното исково производство по признаване и допускане на изпълне-

нието на чуждестранно съдебно решение и свързаното с него самостоятелно право на признаване, неговите предпоставки, публично-правното му естество, както и систематично и задълбочено изследване на фазите от развитието на това производство.

Част трета е посветена на предпоставките за признаване на съдебните решения на държавите членки. Авторът разглежда систематично и последователно стандартите за признаване на чуждестранни решения - актовете, подлежащи на признаване, същностните характеристики на отделните видове режими на признаване, пречките за правото на признаване, обхватът на съдебната им проверка, за да ги съпостави и разграничи, както и да изведе спецификите на признаването на решения на държавите членки, неговите предпоставки съгласно правото на ЕС.

В **част четвърта** от труда се разглеждат последователно нарочните производства по признаване и допускане изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела съгласно действащите режими. Систематично напълно разумно авторът е отредил особено внимание на режима по Регламент „Брюксел I А”, по който има вече натрупана практика на Съда на ЕС, която е задълбочено анализирана, както и на Регламент „Брюксел I Б” с особеностите на въведеното от него пряко изпълнение, като е открил спецификите между тях и е обосновал напълно правилни изводи и критика на приетите промени в ГПК (обн. ДВ, бр. 50/03.07.2015 г.), която напълно споделям. Следващото изложение съдържа особеностите на режима по брачни дела и дела, свързани с родителска отговорност (Регламент „Брюксел II), производствата по признаване и обявяване на изпълнението на съдебни решения, свързани със задължения за издръжка (Регламент „Брюксел III) и по дела за наследяване (Регламент „Брюксел IV“).

Част пета съдържа сполучливо изследване на особеностите на производствата по изпълнение на удостоверени като европейски изпълнителни основания решения, за да бъде очертана в пълнота палитрата на действащите понастоящем режими.

Заклучението обобщава систематично обосноваването от автора теоретични изводи. Научното изследване е придружено с богат списък на използвана литература.

IV. Представеният труд съдържа редица достойнства и научни при-

носи. Той разкрива задълбочените теоретични познания по предмета на изследване и сполучливо избраната от автора проблематика, усет за правилната му систематизация, задълбочено познаване на правната рамка, националната съдебна практика и богатата практика на Съда на ЕС, аналитични способности и иновативен научен подход.

Изложението представя в логическа последователност цялостно изследване на поставената тема, с добре балансирани акценти в разглежданата проблематика. Стилът на автора е точен и ясен, анализът е прецизен, застъпваните становища в теорията са предадени и цитирани коректно. Изложението увлича с умението на автора за достъпно внушение на защитаваните от него научни тези и има убеждаващо въздействие върху читателя, подчертано от постигнатата безпротиворечивост на детайлно обосноваването от д-р Бончовски становища и предложения. Общото впечатление от труда води до категоричен извод за умението на автора за самостоятелно мислене и наличие на творчески и иновативен подход при извеждане и защитаване на теоретични тези.

Трудът би бил полезен за всички юристи, които проявяват интерес към изследваната проблематика, включително и за практикуващите колеги.

Доц. д-р Таня Градинарова

Използвани съкращения

По-горе в тази част – *supra*

По-долу в тази част – *infra*

Граждански процесуален кодекс – ГПК

Закон за гражданското съдопроизводство (ЗГС)

Кодекс на международното частно право – КМЧП

Закон за задълженията и договорите – ЗЗД

Закон за международен търговски арбитраж – ЗМТА

Върховен касационен със – ВКС

Върховен административен съд – ВАС

Софийски апелативен съд – САС

Софийски градски съд – СГС

Сила на пресъдено нещо – СПН

Европейски съюз – ЕС

Право на Европейския съюз – ПЕС

Съд на европейския съюз – СЕС

Брюкселската конвенция относно подведомствеността и изпълнението на съдебните решения в областта на гражданското и търговското право от 27.09.1968 г. – Брюкселска конвенция

Конвенцията от Лугано относно подведомствеността и изпълнението на съдебните решения в областта на гражданското и търговското право от 16.09.1988 г. – Луганската конвенция от 1988 г.

Конвенция от Лугано относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела от 30.10.2007 г. – Луганската конвенция от 30.10.2007 г.

Регламент (ЕО) № 44/2001 на Съвета от 22.12.2000 г. относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела – Брюксел IА

Регламент (ЕС) № 1215/2012 на Европейския парламент и на Съвета от 12.12.2012 г. относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела – Брюксел IБ

Регламент (ЕО) № 2201/2003 на Съвета от 27.11.2003 г. относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по брачни дела и

делата, свързани с родителската отговорност – Брюксел II

Регламент (ЕО) № 805/2004 на Европейския парламент и на Съвета от 21.04.2004 г. за въвеждане на европейско изпълнително основание при безспорни вземания – P-805/2004

Регламент (ЕО) № 1896/2006 на Европейския парламент и на Съвета от 12.12.2006 г. за създаване на процедура за европейска заповед за изпълнение – P-№ 1896/2006

Регламент (ЕО) № 861/2007 на Европейския парламент и на Съвета от 11.07.2007 г. за създаване на европейска процедура за искове с малък материален интерес – P-№ 861/2007;

Регламент (ЕО) № 4/2009 на Съвета от 18.12.2008 г. относно компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на съдебни решения и сътрудничеството по въпроси, свързани със задължения за издръжка – Брюксел III

Регламент (ЕС) № 650/2012 на Европейския парламент и на Съвета от 04.07.2012 г. относно компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на решения и приемането и изпълнението на автентични актове в областта на наследяването и относно създаването на европейско удостоверение за наследство – Брюксел IV

ЧАСТ ПЪРВА. ВЪВЕДЕНИЕ

1. Уводни бележки. Подход на изследването

1.1. С оглед на съвременното развитие на световния пазар и мобилността на лицата, капиталите и услугите може да се твърди, че институтът на признаване и допускане на изпълнението на решения по граждански в широк смисъл спорове се превърна в първостепенен фактор за сигурността и стабилността на частните правоотношения с международен елемент. Това е резултат от обстоятелството, че признаването и допускането на изпълнението представлява способ за предоставяне на безпротиворечива защита по съдебен ред на материалните права и задължения в рамките на засегнатите суверенитети. В резултат на тази защита се гарантира постигането на еднообразен статус на гражданскоправната сфера на съответните субекти във всеки от тези суверенитети. Затова уредбата и приложението на този правен институт имат сериозно значение за безпрепятственото развитие на международния оборот.

Наред с това, прилагането на протекционистична политика, тромавото производство, както и необоснованото възприемане на различни законодателни и съдебни практики при признаването на чуждестранни решения представляват фактори, които са в състояние да отблъснат дългосрочни инвеститори и да навредят на международния рейтинг на съответната държава. Включително би могло да се стигне и до влошаване на отношенията на външнополитическо ниво. Всички тези опасности важат в най-висока степен за държави с неособено силни икономически позиции на световния пазар и бореци се съответно за пълнокръвно приобщаване към него като Република България. Тези фактори предпоставят и усложняването и оскъпяването на сделките с международен елемент, което ще е резултат от стремежа да се постигнат гаранции за ефективното упражняване на правата при евентуален спор.

1.2.1. В този ред на мисли е без съмнение и особеното значение на свободното движение на съдебни решения в рамките на Европейския съюз (ЕС). Ограничените до минимум препятствия пред развитието на гражданския оборот и миграционните процеси, както и възходящата крива на все по-близко икономическо и политическо обвързване на държавите членки, неминуемо доведоха до необходимостта решенията на една държава членка да могат да придобият действие в друга държава членка. При това в най-крайък срок и с най-малко формални пречки. Достатъчно е само да се отчете значението на свободното движение на решения за хомогенното уреждане и

уеднаквяването на семейните и личните отношения на физическите лица в пределите на различните суверенитети. Не би могло да има Европа на свободното движение на капитали, услуги и хора, както и да се създаде усещане за наистина европейско гражданство и спазване на основните свободи, ако липсва възможност решение на една държава членка да предостави бърза и ефективна защита на страните по него на територията на целия ЕС.

1.2.2. В тази връзка, съгласно съвременната парадигма и настоящото състояние на защитата и взаимодействието между суверенитетите, пътищата за предоставянето на тази защита са два:

а) решенията на една държава членка да подлежат на непосредствено (неопосредствано) зачитане с влизането им в сила, като към тях да се прикрепят правни последици в рамките на действието на суверенитета на всяка една държава членка без никакви предварителни условия и опосредстващо производство.

Пример в тази насока е зачитането на решенията на съдебните органи на ЕС от националните органи на държавите членки (срв. по аналогия и чл. 297 ГПК) за зачитането на решенията на националните граждански съдилища от всички други органи в Република България); или

б) да се прибегне до основните положения на производството по признаване на чуждестранни съдебни решения при правоотношения с трансграничен елемент в рамките на ЕС¹. В тази хипотеза се изисква санкция на чуждестранното решение от страна на приемащата държава, за да могат да се формират необходимите правни последици.

1.2.3. Първият вариант е към този момент неприменим в общия случай на постановяване на решения на държави членки по тяхното национално съдопроизводство, защото приемането на чуждестранен властнически акт, каквито са подобни решения на държавите членки в отношенията на суверенитетите им, представлява в крайна сметка и ограничаване на националния суверенитет. Същевременно липсва трансфер на суверенитет между самите държави членки, което обстоятелство не допуска непосредственото зачитане на решенията между държавите членки.

Липсата на трансфер на суверенитет при настоящата парадигма е достатъчно пречка пред подход на зачитането на решенията, независимо от об-

¹ Терминът „трансграничен“ се ползва в актовете на ЕС, за да се направи отлика от правоотношенията с международен елемент, свързан с трети държави, които правоотношения са поначало извън обхвата на правото на ЕС. Също така, при трансграничните отношения изпъква на първо място завишеното доверие между държавите членки, което води до качествено различна уредба, сравнено с уредбата по националните законодателства.

стоятелството, че може да се приеме, че в законодателството и дейността на съдилищата на държавите членки са като цяло налични съвместими стандарти, които да гарантират справедливи решения при спазване на съвременните изисквания на гражданското съдопроизводство.

Аргумент за този предварителен извод предоставя непосредствено разпоредбата на чл. 81 от Договора за функционирането на Европейския съюз (ДФЕС), респ. чл. 65 от Договора за създаване на Европейска общност (ДЕО), където изрично е избран способът на признаване и допускане изпълнението, а не на зачитане на решенията². За сравнение: именно трансферът на суверенитет към ЕС позволява зачитането на решения на съдебните органи на ЕС от държавите членки.

1.2.4. Строго от гледната точка на европейския граждански процес (гражданското съдопроизводство) моделът на непосредственото зачитане ще следва също така да бъде последван и от развитие на уеднаквена уредба на предпоставките за възникване на правните последици на националните съдебни решения, която уредба ще позволява пълна предвидимост на обективния, субективния и времеви обхват на тези последици, както и създаване на гаранции за адекватни възможности на засегнатите субекти да защитят своите права в това отношение³.

Това е резултат от обстоятелството, че при разлики в правните после-

² За сравнение: различните щати в САЩ имат задължение по федералната конституция да си признават взаимно решенията (относно действието на “the full faith and credit clause” вж. Richmann, W. and Reynolds W. Understanding Conflict of Laws. Matthew Bender & Co., INC, New York, 1993, 2nd ed. pp. 315-316). Тъй като обаче щатите са независими държави, се изисква съответното производство и всеки щат регулира предпоставки за екзекутура. Подобна е в общия случай и ситуацията между държавите членки дори и при уредбата по правото на ЕС поради липсата на трансфер на суверенитет между тях (трансферът е към ЕС): срв. Barnett, P. Res iudicata, Estoppel, and Foreign Judgments. Oxford University Press, Oxford, 2001, p. 266.

³ Вече съществуват подобни тенденции: вж. разпоредбата на чл. 65, ал. 2 Регламент (ЕС) № 1215/2012 на Европейския парламент и на Съвета от 12.12.2012 г. относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела (Брюксел IБ), съгласно която при разлики в предпоставките за възникване на *res iudicata* относно трети страни в държавата по произхода и в сезираната държава ще се признават ефектите спрямо тези страни по правото по произход (при наличие на някои допълнителни предпоставки: нотификации относно националните правила за привличане на трети и др. страни в производствата по същество). Срв. и първообраза: чл. 65, ал. 1-2 Регламент (ЕО) № 44/2001 на Съвета от 22.12.2000 г. относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела (Брюксел IА). Също така, със С-456/11 се постанови прикрепването от правото на ЕС на автономна правна последица, която е изрично определена като *res iudicata*, към определенията по допустимостта на производството при наличие на юрисдикционно споразумение.

дици се поставя въпросът за потенциала на възможността субектът да получи дължащата му се от държавата адекватна съдопроизводствена защита на гражданските права. По-тесните обхвати на последиците оставят правата изобщо без възможността да се възползват от обещаната им от държавата по произхода на решението санкция (възможност за принудително упражняване на правата). Това би компрометирало връзката между гражданския субект и публичната държавна власт на държавата членка по произхода, както и би компрометирало и регулацията по ПЕС.

Хипотезата се различава качествено от възможността за различна по националност крайна уредба на материалните правоотношения, която възможност би довела до вариации в параметрите на гражданските права при възражение за противоречие с норми от обществен ред с материалноправна природа, но правата не биха оставали без регулация и съответната съдопроизводствена защита.

1.2.5. Така или иначе, на този етап ЕС се е насочил главно към приемането на подходящи мерки за уеднаквяване и сближаване на законодателствата на държавите членки с цел бързото и ефективно взаимно признаване и допускане на изпълнението на решенията им (изрично преди чл. 65 ДЕО, потвърден и разширен сега от чл. 81 ДФЕС), както и към развитието на европейски граждански процес, който да отразява особеностите на споровете с трансграничен елемент. В тази насока са приети понастоящем редица регламенти, с които се създава режимът на свободно движение на решения по гражданско и търговски спорове със следните елементи:

а) предоставя се на решенията възможността да циркулират свободно като фактически състави, които удостоверяват граждански права и техните параметри, но без да се ползват и с *res iudicata* извън рамките на постановилия ги суверенитет⁴ (зачитане без *res iudicata*, което представлява първата компонента на свободното движение на решения, разбирано в най-широк смисъл)⁵;

⁴ Т. нар. „пряко признаване“, т.е. признаване без специална процедура (чл. 33, ал. 1 Брюксел IА) и вж. доклад „Jenard“, С 59, ОJ 1979, стр. 43 относно чл. 26, ал. 1 и ал. 2 на Брюкселската конвенция относно подведомствеността и изпълнението на съдебните решения в областта на гражданското и търговското право от 27.09.1968 г. (Брюкселска конвенция): няма пречка страна да се ползва от решение на държава членка, без за това да е необходимо производство по признаване, и неговото удостоверително действие следва да се зачита. Но когато правният спор се повдига отново – например страна не изпълнява решението, другата заинтересована страна следва да поиска признаване по реда на Конвенцията, т.е. от орган с юрисдикция по граждански спорове.

б) относно решенията на държавите членки се отменя приложението на националните производства по допускане на признаването и изпълнението на решенията на държавите членки (производства по екзекватура);

в) предоставят се лимитативно предвидени единни критерии (предпоставки и основания за отказ) относно годността за признаване, когато и в рамките на друг суверенитет на държава членка е необходимо фиксиране със *res iudicata* на спора относно гражданските права, като обхващат и действието на тези критерии се редуцират също така до минимум, който е сметен за допустим от държавите членки в рамките на ЕС (зачитане с *res iudicata*, което представлява втората компонента на свободно движение на решения)⁶;

г) за целите на свободното движение на решения се създават и единни самостоятелни производства, с които се цели т.нар. „автоматично“ признаване, изразяващо се като цяло в правилото, че органът по признаването проверява само един ограничен кръг от формални предпоставки и постановява признаване по искане на заявителя без да уведомява и изисква становището на другата страна, на която се предоставя възможност за защита на последващ етап.

За да се създаде унификация, в рамките на европейския граждански процес са регулирани и въпросите на компетентността на държавите членки по дела с трансграничен елемент. Чрез тази уредба се предоставя действащ механизъм за предотвратяване на паралелни производства и конкуренция на постановените решения, без което не би било възможно да се постигнат напълно целите на уредбата относно признаването. Регламентирани са и други

⁵ Т.е. във всяка държава членка възниква удостоверителна сила с факта на постановяването на съдебния акт, но няма пречка спорът да бъде пак повдигнат пред съд. Удостоверителната способност е различна от доказателствената сила на решението като официален документ, който доказва постановяването на самото решение и неговото съдържание (срв. чл. 179, ал. 1 ГПК) и именно затова и е необходимо ЕС да създаде възможност за възникване на удостоверителна способност относно гражданските права, иначе би следвало решението винаги първо да се признае по съдебен ред за да може да се ползва, което е ненужно в безспорни ситуации.

⁶ Разграничението между признаване със и без *res iudicata* следва пряко и от практиката на СЕС, съгласно която постановеното национално решение ще прегради признаването на друго решение, дори и то вече да е било ползвано в юрисдикцията на признаващата държава при условията на чл. 33, ал. 1 Брюксел IА (искане за зачитане на удостоверителната сила), т.е. дори и да е ползвана удостоверителната сила на решението, възможността както за спор относно гражданските правоотношения, така и относно правото на признаване, остава напълно отворена, докато тези спорове не се фиксират с *res iudicata* – вж. С-145/86. Този тип признаване е в един род със зачитането на удостовереното с чуждестранен официален документ или охранителен акт гражданскоправно положение – чл. 124, изр. 1 във вр. с чл. 31 КМЧП; чл. 123-124 КМЧП.

въпроси като уведомяване и събиране на доказателства по дела с трансграничен елемент с оглед адекватната защита на страните, които въпроси, макар и непряко, имат своето значение и относно производствата по признаване и изпълнение.

1.2.6. В някои особени хипотези (безспорни вземания, малка цена на иска) се създават минимални стандарти за защитата на страните, които са автономни за ПЕС, или направо се уреждат самите производства. Актовете, с които завършват тези производства се удостоверяват като европейско изпълнително основания от съда на държава по произхода, който съд проверява и удостоверява предпоставките, нужни за това. За приемащата държава остава само да провери дали актът подлежи на принудително изпълнение, като няма пречка да се стартира изпълнително производства, когато е налична изпълнителна сила.

В тези хипотези са премахнати както националните производства по екзекватура, така и производствата по обявяване на признаване съгласно различните регламенти, а приемащата държава е обвързана от удостоверяването на акта като годно европейско изпълнително основания и не прави проверка в тази насока. Изпълнителната сила на тези актове е основана на съответното национално законодателство и при предпоставките уредени в него относно принудителното изпълнение на гражданските права и задължения. ПЕС създава допълнителни предпоставки единствено във връзка с конкуренцията на актове от различни държави членки (вж. **1.**, **7.** и **8** Част пета).

В този кръг от регламенти като възможност за свободно движение на решения е предпочетен подходът на непосредственото признаване (зачитане, при което възникват и правните последици като при разрешен гражданскоправен спор без затова да е необходим акт на приемащата държава – третата компонента на свободното движение на решения). Затова са премахнати изцяло и предпоставките за признаване и актовете подлежат на непосредствено изпълнение. Тази компонента на свободното движение на решения не противоречи на възприетите общи положения относно признаването на решения между държави членки, изложени във връзка с действието на разпоредбата на чл. 81 ДФЕС, респ. чл. 65 ДЕО, защото зачитаните решения са резултат от високата степен на автономност на производствата⁷.

1.2.7. Във връзка с гореизложеното правим предварителното уточняване, че в европейския граждански процес, а под негово влияние (но без

⁷ А и държавите членки не са изтъкнали съображения против приемането на съответните инструменти.

наложителни причини) и в КМЧП се използва общият термин „признаване“, както за:

а) хипотезата, когато държавен орган зачита удостоверителното действие на решението относно постановленията в него (относно разрешените процесуални въпроси и установеното състояние на материалните граждански права), което зачитане не произвежда юрисдикционно действие (зачитане без *res iudicata*/СПН – срв. чл. 621, ал. 1, предл. първо ГПК – т.е. и за първата компонента на свободното движение на решения); така и

б) когато решението се признава, т.е. санкционира се и настъпват ефектите като при разглеждане и разрешаване на спора по същество (зачитане с *res iudicata*/СПН – срв. чл. 622, ал. 1, изречение първо и ал. 3 ГПК – т.е. за втората, класическа, компонента на свободното движение на решения)⁸.

Разликата между двата вида признаване (ако се спазва терминологията на закона и регламентите) изпъква ясно при сравнение например на чл. 33, ал. 1-2 от Регламент (ЕО) № 44/2001 на Съвета от 22.12.2000 г. относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела (Брюксел IА) и чл. 118, ал. 1-2 КМЧП. След като пътят за признаване по съдебен ред остава отворен без никакви ограничения освен наличието на продължаващ спор, не може да има съмнение, че по-пътното зачитане на удостоверителното действие на решението от държавен орган не води до формиране на юрисдикционен ефект (непререшаемост) спрямо гражданскоправния спор в основата на признаването (вж. по-подробно **2.**, **10.** и **20.** Част четвърта)⁹.

Съответно „признаване“, както и „спор относно признаването“, използвани в разпоредбата на чл. 118, ал. 1-2 КМЧП, са в случая крайно неудачни формулировки, предизвикващи съмнения и спорове¹⁰, защото

⁸ Опр. 151-2009-ВКС-ТК-II отд. по ч.т.д. 123/2009. Вж. Реш. 242-2011-ВКС-ГК, IV отд. по гр.д. 811/2010 за зачитане без СПН по националния ред, но и предходна обратна практика: Реш. 23-2006-ВКС-ГК, II отд. по гр.д. 638/2005.

⁹ Може да приемем, че в Натов, Н. и колектив, Регламентът „Брюксел I“ (коментар). София, СИЕЛА 2010, стр. 437-440 и следв. се стига до подобно разграничение (решението при прякото признаване се представя пред административен и др. орган, трето лице и т.н. за зачитане), но не се отчита, че в тази хипотеза се представя за зачитане възникналото удостоверително действие.

¹⁰ Вж. Опр. 416-2009-ВКС-ГК, III отд. по ч.гр.д. 149/2009, с което се приема, че страна няма интерес от иск за признаване, когато общински орган вече е зачел решението (т.е. съдът явно намира наличието на СПН относно решението на общинския орган?), както и Опр. 268-2013-ВКС-ГК, I отд. по ч.гр.д. 3404/2013, с което се приема, че абсолютна процесуална предпоставка на иск за признаване е отказ на друг държавен орган да го зачете (т.е. искът се разглежда

всъщност се има предвид, че насрещната страна не съобразява действията си с решението (както е в първообраза по ПЕС). Тя може например да оспорва удостоверителното действие пред държавен орган и да излага доводи, че решението не е признато със СПН и не подлежи на зачитане защото липсват предпоставките за зачитане; и/или просто да не изпълнява задълженията си, независимо че има имущество в конкретната държава и т.н., при които хипотези всъщност продължава да се повдига гражданскоправния спор и оттук възниква интерес от признаване;

в) терминът признаване се използва също така и когато се осъществява непосредствено зачитане с всички възникващи от това правни последици, и съответно непосредствено изпълнение (третата компонента на свободното движение на решения).

1.2.8. Задача на настоящия труд е да изследва същинското признаване, както и зачитането и изпълнението на решенията, удостоверени като европейски изпълнителни основания (вж. **1.** Част пета). Това са хипотезите, когато в приемащия суверенитет възниква юрисдикционен ефект и решението подлежи на принудително изпълнение. Тези хипотези повдигат съответно самостоятелни съдопроизводствени проблеми по националното право и в обхвата на европейския гражданско процес.

Макар и в по-широк смисъл да представлява задължителен елемент от възможността за свободно движение на решения в ЕС и съответно е изрично предвидено в законодателните инструменти на ПЕС, зачитането без СПН на решения и други приравнени на решения актове не повдига проблематика, която да налага самостоятелно изложение, и затова ще се разгледа попълно и главно за сравнение, като неговото действие ще се отличи ясно при изясняване на въпросите на зачитането със СПН.

1.2.9. Също така изследването се концентрира основно върху признаване на съдебни решения и изпълнение на удостоверени като европейски

като форма на обжалване?) и същевременно вж. Реш. 15903-2012-ВАС, III отд. по адм.д. 4327/2012 г., с което се допуска обжалване по административен ред на подобен отказ. Решенията са при подобната на Брюксел IA формулировка на чл. 118, ал. 1-2 от Кодекса на международното частно право (КМЧП). Неправилността на цитираните решения (извън принципните положения, които ще бъдат изследвани в монографията) изпъква ясно в работната хипотезата на искане за признаване на решението с цел да се прекъсне изтичането на давността. В тази хипотеза страната се нуждае единствено и само от формиране на СПН относно установяването на гражданските си права и няма никакъв административен орган пред който да е възможно да представи решението първо за зачитане, а след това да търси съдебна защита, защото само формата на съдебна защита е способна да прекъсне давността (арг. чл. 116, б. „а-в“ ЗЗД).

изпълнителни основания решения, независимо че режимът на европейския граждански процес относно признаването и обявяване на изпълнението (т. нар. „Брюкселско-Луганския режим“) обхваща и зачитането на удостоверителната сила и допускане на изпълнението на актове на спорна и безспорна съдебна администрация, официални (автентични) документи и спогодби, както и на привременни и обезпечителни мерки. При тези актове се следва основният ред за зачитане/признаване/изпълнение и затова те ще бъдат разглеждани само доколкото разкриват специфики и отклонения.

1.2.10. Регулацията на европейския граждански процес е извършена с регламенти, като са създадени редица автономни институти и понятия. Част от разрешенията относно конкретната уредба на производството са предоставени обаче на държавите членки (чрез препратки в самите регламенти – вж. **4.4. infra**), така че да се постигне необходимата гъвкавост, която да отчете особеностите на различните национални съдопроизводства.

1.3. Предпочетената от ЕС уредба на признаването и изпълнението на решения на държави членки разкрива съществени специфики при сравнение с националното производство по екзекватура, а самите регламенти се стараят да се отдалечат от тясно националните термини и понятия на държавите членки, без същевременно да са особено детайлни. Същото може да се каже и за уредбата на глави 57-58а ГПК, която има за цел да синхронизира и улесни приложението на регламентите, използвайки предоставената на държавите членки дискреция да дооформят производството.

Избраната терминология е често непоследователна и несъобразена с установените съдържания на понятията. В допълнение, преводите на български език на актовете на ЕС също не са особено издържани. Не на последно място, няма все още натрупана стабилна съдебна практика, както и публикувани специализирани научни трудове, които да обхващат цялостно материята, особено от гледна точка на гражданския процес. Всички тези обстоятелства предпоставят смесвания и обърквания.

1.4. Горните съображения лежат в основата на написването на настоящата монография. Напълно отчитам наличието на научна литература по въпроса, главно от областта на международното частно право. Това беше и една от причините за колебанията при избора на тема. В край сметка, изследванията и резултатите от докторската ми дисертация „Производство по признаване и допускане на изпълнението на решения на чуждестранни съдилища по граждански спорове“ ми дадоха мотивацията.

Независимо че е тясно свързана и с предмета на изследване на международното частно право, което прави материята гранична¹¹, без съмнение уредбата на признаването както на чуждестранни, така и на решения на

държави членки, е съдопроизводствена¹² по предмет и метод на регулиране¹³. Също така дейността по признаването засяга едни от най-значимите и сложни от гледна точка на гражданско процесуалната наука проблеми: редовно и надлежно призоваване, видове производства за принудително упражняване на граждански права и тяхната конкретна регулация, критериите за справедлив процес и равнопоставеност на страните, възникване и действие на последиците на съдебното решение и т.н., като всички тези въпроси могат да се проявят с неподозирана сложност в дейността на съдилищата по признаването. Считаю, че изложените съображения предпоставят необходимостта и от изследвания от гледната точка на гражданския процес, които да отчитат и постиженията на съответната наука, което именно е целта на настоящата монография и тя съответно се съсредоточава само върху съдопроизводствената проблематика. Сложността на материята, предпоставена от едновременното приложение на множество институти от гражданския процес и на международното частно право в производствата по признаване, предполага също така по-скоро синхрон и взаимодействие между двата клона на науката. Това ще позволи институтът да не се третира едностранчиво, а със съответната пълна обосновааност и стабилност на изводите¹⁴. Така се съобразява на-

¹¹ В официалните Обяснителните бележки за Англия и Уелс от 2002 г. (IT Notes on Brussels Regulation – Lord Chancellor’s Division, International Department, 2002) изрично е отбелязано, че свързаните с Регламент (ЕО) № 44/2001 на Съвета от 22.12.2000 г. относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела (Брюксел IА) промени в местното законодателство имат природата на промени в правилата относно исковете по спорове с международен елемент (international litigation) с общо влияние върху правилата относно гражданското съдопроизводство (Civil Procedure Rules).

¹² В Доклад „Heidelberg“ (Study JLS/C4/2005/03) изрично се формулира „европейски граждански процес“ (European Civil Procedure): §. 63. „2. New Instruments in European Procedural Law“, р. 67, както и §. 10., §. 28., §. 62. В доклада се отбелязва, че вече съществува и второ ниво на европейския граждански процес, при който не просто се координират националните законодателства, а се създават автономни процедури по правото на ЕС, §. 63-64. Същото се наблюдава и в подхода на СЕС. Както посочихме, със С-456/11 се приема наличието на автономна последица non bis in idem по правота на ЕС.

¹³ Срв. Тодоров, Т. Международно частно право (Европейският съюз и Република България). 3 изд., София, Сиби, 2010, стр. 52: КМЧП включва и уредба на международния граждански процес. Срв. и Натов, Н. Процесуални норми на съвременното българско Международно частно право. – Нотариален бюлетин, София, № 1, 2009, стр. 18-59. Съдопроизводствената природа на разпоредбите е и основанието за създаване на част 7 в ГПК, а не включването ѝ в КМЧП (друг е въпросът доколко това е удачно). Природата на нормите не следва от избора на законодателя в кой акт да ги инкорпорира, а от метода и предмета на регулиране.

¹⁴ Въпросът за учебната дисциплина, която е най-подходящо да обхваща тази материя, е съвсем различен и не влияе на природата на предмета на изследването.

пълно и световната тенденция за интердисциплинарност в приложните и фундаментални изследвания.

В тази връзка ще мога да ползвам предимството да се ограничи само до специфичните проблеми на признаването на съдебни решения по граждански и търговски спорове, които са от значение от гледна точка на гражданския процес, а за останалите ще използвам достиженията на науката по международно частно право и др. По общите въпроси ще имам и привилегията да се възползвам наготово от постиженията на гражданскопроцесуалната наука¹⁵.

1.5. При систематиката на изложението се отчете обстоятелството, че поради особеностите и значението на института на признаването държавите избягват да предоставят различаваща се по съдържание регулация. По тази причина се наблюдава и едно последователно общо съобразяване със законодателствата и практиките на водещите правни системи, включително и помежду им. Държава, която се отклонява необосновано от така формираните тенденции, се изправя пред риска да търпи критиките на международната общност (особено в светлината на световната глобализация и предвид нарастващото доверие между суверенитетите). Тя може включително да очаква трудности и откази при признаването на своите решения, от което ще пострадат правата на частноправните субекти.

Може затова да се приеме, че съществуват утвърдени световни стандарти на уредбата¹⁶ (именно наличието на тези стандарти е една от причините да отпадне в сравнителноправен план и изискването за реципрочност). Наблюдават се вариации, свързани главно с конкретното приложение на предпоставките и изпълването им със съдържание в определени хипотези, но те не водят до забележими качествени разлики в общия случай. Относно самото производство се наблюдават няколко общи модела с разлики предимно относно служебните функции на органа по признаването и конституирането на ответника по признаването, като разликите също не влияят на същността на института.

¹⁵ Вж. библиографската справка.

¹⁶ Това ясно се установява от докладите и проектите за международна спогодба относно признаването и допускането на решения на работната група по проект „Съдебни решения“ на Хагската конференция по международно частно, която включва 15 държави (сред които Австралия, Бразилия, САЩ, Руска Федерация, Испания, Индия, Канада, Китай, Япония, Германия, Южна Корея, Обединеното кралство и др.) и ЕС. Предложенията на групата не се различават принципно от уредбата и традициите в Република България: срв. проекта за конвенция на <http://conflictoflaws.net/News/2015/03/Proyecto-mundial-La-Haya.pdf>.

ЕС се съобразява с установените по този начин стандарти, като модификация е правена главно във връзка с още по-високата степен на доверие между държавите членки относно качеството на правосъдните им системи и изискванията на ПЕС, както и наличието на обща система за разпределение на компетентността по дела с международен елемент и прекратяване на паралелни производства, и оттук възможност за опростяване на циркулацията на решенията¹⁷. Затова признаването ще се разглежда като едно общо явление на принципно ниво, включително и при действието на европейския граждански процес.

1.6. По тази причина е предпочетен подход, при който уредбата на Брюкселско-Луганския режим ще се разгледа със съответната предварителна съпоставка между общо установените стандарти, респективно на следващата ги уредба на КМЧП. Целта е да се представи генезисът на уредбата, като се направят същевременно и разграниченията от националното право. Така ще се създаде максимална яснота и ще се избегне възможността за смесвания и съмнения относно точния смисъл на уредбата по ПЕС. Не е възможно на този етап да се открият нейните специфики и причините за тях, без да се изследва общата картина, особено предвид и обстоятелството, че националната уредба като цяло не се познава добре¹⁸.

1.7. Разглеждането на проблемите по този начин има и друго предимство. Тъй като уредбата на Брюкселско-Луганския режим не предоставя

¹⁷ В работния вариант на конвенцията по проект „Съдебни решения“ на Хагската конференция по международно частно право изрично са предложени разпоредби, които да изключат механичното прилагане на разрешения, приети в Брюкселско-Луганския режим (срв. чл. 3 и чл. 4 от проекта за конвенция), като напр. не се предвижда т. нар. „пряко признаване“, т.е. зачитане на решения без формиране на *res iudicata* в признаващата държава (срв. чл. 33, ал. 1 Брюксел IA и чл. 118, ал. 1 КМЧП), не се предвижда признаване на обезпечителни и привременни мерки, не се допуска признаване на невлязло в сила решение, държавите следят за правилата относно международната компетентност и др. Прави обаче впечатление, че се следват формулировки от Брюкселско-Луганския режим с цел запазване именно на яснотата относно общите стандарти.

¹⁸ Затова считаме, че ограничаването в сравнителноправен план до насочване към стандартите и цитиране на националните законодателства без изясняване същността на специфичните проблеми е определена липса в изследванията в областта, които се концентрират върху практиката на СЕС и коментар на текстовете на регламентите, без да се държи сметка за широтата на явлениято. Друг подход в сравнителноправен план е на съответното място, заедно с разпоредбите на ПЕС да се коментира и националната уредба, което неминуемо води до фрагментарност и разпокъсаност на изложението, без да се разкриват особени предимства предвид автономността на терминологията и обстоятелството, че конкретните хипотези съгласно практиката на СЕС разкриват и степен на конюнктурност, защото са обусловени малко или много от националните особености на запитвания съд и от историческия период.

особена детайлност, а същевременно конкретните производства се развиват в екосистемата на съответните национални законодателства, в процеса на ежедневно правоприлагане често няма друг правилен подход освен да се прибегне към готовите национални и международни разрешения, като обаче се прецени съответствието им с целите и уредбата на регламентите. Доколкото световните стандарти са в основата и на Брюкселско-Луганския режим и на КМЧП, когато националните разрешения са съобразени с тях и не представят пряко или смислово противоречие с ПЕС, това надали ще повдигне проблеми и ще ускори производството при една разумна обосновка. Един общ поглед ще улесни преценката кои разрешения могат безпроблемно да се подведат под знаменателя на правото на ЕС и кои биха били в противоречие, което ще намали вероятността за колебания и запитвания до СЕС по ясни и/или чисто технически въпроси.

1.8. В тази насока, уредбата на производството по признаване на решения с трансграничен елемент е оставена като цяло на националното съдопроизводствено право¹⁹. Този подход налага националните разрешения да се доразвият или да се прилагат съответно с правилата на европейския граждански процес²⁰, като в никакъв случай не следва приложението на националните правила да накърнява полезното действие на Брюкселско-Луганския режим²¹. Подобен подход неминуемо предполага създаване на база за преценка на годността на националните разрешения да се приложат в конкретните производства, вкл. и установяване на яснота кога тези разрешения са в противоречие с режима. Ярък пример на симбиозата между двата режима е издаването на изпълнителен лист, което производство изцяло следва националното право, но се добавя и ново съдържание по различните инструменти на Брюкселско-Луганския режим. Затова производството трудно би подлежало на изследване без анализ и на режима по ГПК.

1.9. Също така съмненията относно точния смисъл и разума на националните разпоредби смущават точното и хомогенно прилагане на режима по ПЕС, доколкото призмата на националното право е заложена неминуемо

¹⁹ Вж. и доклад „Heidelberg“ (Study JLS/C4/2005/03) § 63.

²⁰ Съгласно C-256/09: „Националният съд трябва по принцип да прилага националното си право, като следи за осигуряване на пълната ефикасност на общностното право, което при необходимост може да означава да не приложи национална разпоредба, която представлява препятствие в тази насока, или да тълкува национална разпоредба, създадена единствено с оглед на чисто вътрешно положение, за да я приложи към разглежданото трансгранично положение (в този смисъл и C-106/77, C213/89, C453/99, C253/00, C443/03).

²¹ C-365/88, C-68/93, C-159/02 и C-195/08, т. 82, C-256/09.

в начина на мислене на всеки юрист, завършил и практикуващ в съответната правна система, и съответно и в неговия подход към разрешаването на текущи проблеми. Затова обусловеността и връзката с националното право е неизбежна дори и при наличие на автономни производства по ПЕС (включително и относно предпоставките на правото на признаване).

1.10. Необходима е затова в крайна сметка и цялостна изходна основа за тълкуване на Брюкселско-Луганския режим, чийто разпоредби често са неясни и озадачаващи без съобразяване с международните стандарти и с националните особености.

1.11. С оглед на яснотата и краткостта на изложението ще бъдат изследвани само принципните и спорни моменти в нормативните разпоредби и решенията на СЕС. Саморазбиращите се ще бъдат коментирани, доколкото е необходимо за изискванията на последователността. Монографията няма за цел да направи коментар на практиката и текстовете на националното законодателство и на актовете на ЕС (подобни трудове вече съществуват и, както се посочи, авторът има предимството да ги ползва наготово²²), а изследване на природата на института и на проблемите на уредбата.

1.12. С цел стегнатост на израза ще използвам формулировката „признаване на решението“ като общо за признаване и допускане изпълнението на решения на държави членки (обявяване на признаването) и на чуждестранни съдебни решения (екзекватура) освен когато е необходимо изрично разграничаване. СПН ще се използва, когато се визира конкретно националната правна последица, а *res iudicata*, когато се има предвид общото явление в сравнителноправен план или еквивалентната правна последица в друга държава²³.

2. Характеристика на дейността по признаване и допускане на изпълнението

2.1. Съгласно подхода на изследването ще се направи на първо място

²² Вж. библиографската справка.

²³ Не може безусловно да се твърди, че правната последица, водеща до фиксиране на спора в правния континуум, има същото съдържание и параметри в други правни системи, като включително и становищата на авторите в самите правни системи често варират. Неизменно може да се установи единствено непререшаемост между страните по спора: правилото *non bis in idem*. Именно за да отчете този факт и за да не се предизвикват рефлексни асоциации, предпочитам да използвам *res iudicata* относно общото явление и СПН, когато имам предвид национално решение.

предварително работно систематизиране от гледна точка на гражданския процес, респективно европейския гражданско процес, на отличителните черти на признаването на съдебни решения, които не са постановени от националния суверенитет, а от държави членки или от трети държави.

В тази връзка, в основата на производството по признаване стоят спорни граждански правоотношения с трансграничен, респ. с международен елемент (вкл. може и да са със смесена природа). Тези правоотношения са свързани чрез някои от елементите на своя фактически състав (субекти, местоизпълнение на задълженията, местонахождение на обекта и т.н.)²⁴ с два или повече държавни суверенитета (срв. чл. 1, ал. 1 и чл. 2 във вр. с чл. 4 Регламент (ЕО) № 593/2008 на Европейския парламент и на Съвета от 17.06.2008 г. относно приложимото право към договорните задължения (Рим I), чл. 4, ал. 1-3 Регламент (ЕО) № 864/2007 на Европейския парламент и на Съвета от 11.07.2007 г. относно приложимото право към извъндоговорните задължения (Рим II), както и чл. 1, ал. 2 КМЧП)²⁵.

Въпросът за крайното регулиране на гражданските правоотношения с трансграничен/международен елемент е предмет на международното частно право²⁶ на отделните държави или на ЕС. Дейността по разрешаването на спор относно подобни правоотношения се регламентира от особените правила на гражданското съдопроизводство по дела с международен елемент, респективно от съдопроизводството по дела с трансграничен елемент.

При подобен вид спорове страните могат да се отнесат до юрисдикцията на друга държава, независимо от връзката на всяка от тях със съответния национален суверенитет (срв. чл. 4-23 КМЧП и чл. 2-4 Брюксел IA). Това се допуска, защото е възможно в съответната юрисдикция да съществува по-сериозно обоснован интерес от осъществяване на властническата защита по съществуващото на спора. Разпространени причини са обичайното местопреби-

²⁴ Тодоров, Т. Цит. съч., стр. 32-33. Правоотношението ще има трансграничен елемент и когато възниква и се развива извън територията на ЕС, щом между него и ЕС съществува достатъчна връзка: С-214/94.

²⁵ Срв. Кутиков, В. Международно частно право на НР България. Държавно издателство "Наука и изкуство", 3 изд., София, 1976, стр. 231-233; Каменова, Цв. Унифициране на международното частно право. УИ "Св. Климент Охридски", София, 1991, стр. 8; Зидарова, Й. Общественият ред и международното частно право. Държавно издателство "Наука и изкуство", София, 1975, стр. 15-16; von Hoffmann, B. Internationales Privatrecht, Verlag C. H. Beck, 1Auflage (neubearbeitete), München, 2002, SS 2-7 und 163-165; Wolff, M. Das Internationale Privatrecht, Springer – Verlag, 3 Auflage, Berlin-Göttingen-Heidelberg, 1954, S. 1.

²⁶ Вж. Кутиков, В. Ibid., стр. 25-67; Сталев, Ж. Същност и функция на международното частно право. Държавно издателство „Наука и изкуство“, София, 1982, стр. 18-28.

ваване на ответника или наличието на обекта на престацията в пределите на този суверенитет, които обстоятелства предполагат принудително изпълнение в пределите и съответно по правилата на същия този суверенитет (срв. напр. чл. 25-26 КМЧП). Възможно е дори страните просто да се нуждаят от относително независим от гледна точка на националността им форум на спора или, търсейки бързина, да се насочат към най-близкия териториално съд²⁷.

След окончателното разрешаване на спора от сезирания форум правата и задълженията се считат за принудително упражнени на етап съдопроизводство в държава, която е постановила решението – съдът е разгледал и разрешил спора по същество (като тази дейност включва и намиране на приложимото по съществото на спора право, когато това е необходимо). Постановеното решение влиза в сила и към него се прикрепят местните правни последици: *res iudicata*, изпълнителна сила, а когато са били упражнени и преобразуващи права, е настъпило и следващото решение съответно действие относно засегнатите гражданскоправни сфери. По този начин правата и задълженията получават пълната необходима съдопроизводствена защита в държавата, чиито съдилища са постановили решението.

Както се посочи, съгласно съвременните принципи на действие на суверенитетите това решение не може да има обаче никакво непосредствено (пряко) действие в рамките на друга национална юрисдикция²⁸, независимо от трансграничния, респективно международен, елемент в спора, освен ако не съществува например съотношение на йерархия на юрисдикциите. Правният спор е следователно все още неразрешен в рамките на всички други засегнати суверенитети и ще бъде повдигнат пред съответния друг форум, когато е необходимо правата и задълженията да се упражнят принудително и там. От гледна точка на имуществените права подобна необходимост може да възникне например при наличието в друга държава на парични средства или имоти на длъжника, който не изпълнява доброволно постановеното чуждестранно решение (тоест състоянието на правен спор продължава така във втория суверенитет, защото притезанието не се удовлетворява доброволно и така се накърнява правото). Няма значение дали връзката с другия суверенитет е била налице към момента на завеждането на иска в първата държава,

²⁷ За множество хипотези в тази насока вж. Park, W. *International Forum Selection*, Kluwer Law International, Boston-The Hague-London, 1995, pp. 1-104.

²⁸ Срв. Rosenberg, L. und Schwab, K. *Zivilprozeßrecht*. C. H. Beck Verlag, 11. Auflage, München, 1974, S. 849; Zöllner, R./Bearbeiter, *Zivilprozeßordnung*, Verlag Dr. Otto Schmidt, 21. Auflage, Köln, 1999, S. 907.

или е възникнала впоследствие (длъжникът е променил местопребиваването си, изнесъл е средства в друга държава или е закупил имот).

2.2. Ако липсваше възможността за признаване на решението, за страната би останало съответно само да подаде нов иск по същество в държава, където се търси повторна защита. Този иск носи своите пълни практически рискове, включително и тези, произлизащи от разпространето на спора в обхвата на действие на няколко суверенитета: разноски, доказателствата може да се намират в първата или друга държава, проблеми с призоваването, с преводи, с ново определяне на приложимото по същество право и негово установяване, уклон на правораздавателния орган към субекта от неговата националност, времетраене и т.н.²⁹. Всички тези пречки ще струват време и средства на страната за преодоляването им. Те са обаче така или иначе налични в най-различна степен по всяко едно производство³⁰ и всеки субект, влизаш в съответните правоотношения, следва да отчита тези възможни затруднения още на един предварителен етап.

Затова същностният непреодолим проблем пред страната е възможността втората юрисдикция да постанови напълно или частично противоречиво решение. Може например при спор с международен елемент да е достатъчно националното право на съда да сочи друго приложимо към основателността на спора право, което да води до различно разрешаване на този спор³¹.

Възможността за второ различно решение в друг суверенитет създава от своя страна пълна несигурност и потенциал за противоречивост в правните сфери на страните по спора, както и относно правните сфери на косвено свързаните с тях трети лица – кредитори, поръчители и т.н., в рамките на различните суверенитети. Това състояние, а на още по-силно осно-

²⁹ Срв. Stojan, T. Die Anerkennung und Vollstreckung ausländischer Zivilurteile in Handelssachen. Schulthess Polygraphischer Verlag, Zürich, 1986, SS. 2-4.

³⁰ Doser, T. Gegenseitigkeit und Anerkennung ausländischer Entscheidungen (§ 328, Abs. 1, Nr. 5 ZPO). Peter Lang GmbH, Frankfurt am Main, 1999, S. 59.

³¹ Аргумент от съображения 15.-16. от Преамбула на Брюксел IA. В сравнителноправен план това мнение е застъпено почти единодушно в литературата: Martini, D. In Handbuch des Internationalen Zivilverfahrensrechts. Max-Planck-Institut für Ausland. u. Internat. Privatrecht, Band III/1. J. C. B. Mohr, Tübingen, 1984, SS. 38-43 und 52; Riezler, E. Internationales Zivilprozeßrecht. Berlin – Tübingen, 1949, S. 512; Geimer, R. Internationales Zivilprozeßrecht, Verlag Dr. Otto Schmidt, 1999, 4., neubearbeitete u. erweiterte Auflage, Köln, 2001, S. 25; Stojan, T. Op. cit., SS. 2-6; Bower, S., Turner, A. & Handley, K. The Doctrine of Res Judicata, Butterwords & Co (Publishers), 3rd Ed., London-Edinburgh-Dublin, 1996, p. 66; Reese, W. Rosenberg, M. & Hay, P. Cases and Materials on Conflict of Laws. The Foundation Press, Inc. Ninth Ed., New York, 1990, p. 226; Barnett, P. Op. cit., pp. 5-7.

вание и постановяването на противоречиви решения, следва да не бъде допускано освен при крайно належащи хипотези, свързани със изискванията на справедливостта или на защитата на суверенитета. В най-висша степен този извод важи за личния и семейния статус, без да пренебрегваме значението на паричните и други задължения, които често са с повече от сериозни изражения в подобен вид спорове.

Важността на изискването за безпротиворечивост на разрешаването на спора се подчертава напълно от предвиждането на отвода за всящ процес в друга държава (отвод за *lis alibi pendens* – напр. чл. 37-38 КМЧП). Отводът е необходим, защото липсва система, която да разпределя делата между държавите аналогично на местната компетентност, която система да е придружена и с правила за прекратяване съгласно поредността при идентични производства. Единствено ПЕС предоставя подобна рамка при дела с трансграничен елементи, но тя не е напълно еквивалентна на правилата в националните законодателства, а по дела с международен елемент, дори и разглеждани от съд на държава членка, подобно разпределение е напълно изключено, освен при наличие на двустранни и многостранни международни договори, които също не могат изцяло да отговорят на изискванията.

Затова, чрез отвода за *lis alibi pendens* се позволява възможността за постановяване на решение от чуждестранен съд да се отчете в един по-ранен момент от този на подаването на искане за признаване като по този начин се допълва и улеснява възможността за признаване (вж. **3.6. infra**). Целта е да се предостави способ да се избегне конкуренцията между национално производство по същество и паралелното производство в другата държава, и в крайна сметка между две решения по същество (при което като правило се предпочита националното и се отказва признаване като така се създават предпоставки за противоречиво уреждане на отношенията: срв. чл. 117, т. 3 КМЧП).

2.3. С оглед на всичко гореизложено, за да предоставят ефективна защита на правата чрез гарантиране на безпротиворечивостта на разрешаването на спорите в засегнатите суверенитети³², държавите смекчават защи-

³² Срв. Schack, H. Internationales Zivilverfahrensrecht, Verlag C. H. Beck, 3, neubearbeitete u. erweiterte Auflage, München, 2002, SS. 2 und 343; Kropholler, J. Internationales Privatrecht, Mohr Siebeck, 4. neubearbeitete Auflage, Tübingen, 2001, S. 611-612; Greiner, M. Der Begriff der Entscheidung im schweizerischen internationalen Zivilverfahrensrecht. Helbing & Lichtenhahn Verlag AG, Basel-Frankfurt am Main, 1998, S. 10; Linke, H. Internationales Zivilprozessrecht, Leitfragen für Verfahren mit Auslandsbezug, Verlag Dr. Otto Schmidt, 3. völlig überarbeitete Auflage, Köln, 2001, SS. 1-2; Reese, W. Rosenberg, M. & Hay, P. Op. cit., p. 226.

тата на юрисдикционното си правомощие. Използва се обстоятелството, че постановленията в решението представляват съдебна формула на разрешаване на правния спор³³ (фиксира се субективните и обективни параметри на правоотношенията както те са установени от съда) и вместо да се подава иск по общия ред, може направо да се възприеме вече готовата формула: изрично в този смисъл разпоредбата на чл. 117, изр. първо КМЧП, съгласно която се признават именно решенията и актовете на чуждестранните съдилища, т.е. фактическия състав, който съдържа съдебната формула³⁴.

Затова в крайна сметка същностният белег на признаването е обстоятелството, че гражданският спор не се разглежда и разрешава повторно по същество³⁵, което създава потенциала за противоречивост³⁶, а приемащата държава се доверява на съдопроизводството на държавата по произхода. Съответно в националния правен ред направо се възприемат постановленията на чуждестранния съд относно материалните права и задължения, така както те са удостоверени от този съд. В резултат възникват съответните правни последици и спорът се разрешава и в пределите на приемащия суверенитет, независимо че липсва национално решение по същество.

Чисто правнотехнически може в този ред на мисли да се направи твърдението, че с произнасянето си, че чуждестранният правораздавателен акт е годин за признаване, приемащата държава му придава националната властническа санкция³⁷ (санкционира чуждестранното решение)³⁸. Няма друг способ, чрез който какъвто и да е било акт, който не е постановен от съответната държава, да може да придобие властнически характер в рамките на нейния империум (освен непосредствено пряко зачитане, което, както отбелязахме, към този момент е немислимо в общата хипотеза дори между държавите членки в рамките на ЕС). Този извод се налага последователно и

³³ Срв. Чернев, С. Заповедно производство. София, Сиби, 2012, стр. 142, бел. 177.

³⁴ Не се предвижда признаване на правни последици.

³⁵ Забраната да се преразглежда спора по същество представлява най-основната гаранция за еднообразността на разрешенията на частния спор. Вж. за значението на забраната за *revision au fond* Zöller, R./Bearbeiter. Op. cit., S. 975.

³⁶ Срв. Greiner, M. Op. cit., S. 7. Срв. и Martini, D. Op. cit., SS. 64-67.

³⁷ Срв. Сталев. Ж. Българско гражданско процесуално право, София, Наука и Изкуство, 3 изд., 1979, стр. 803.

³⁸ Sier, K. Das Internationale Privatrecht der Schweiz, Schulthess Juristische Medien AG, Zürich-Basel-Genf, 2002, SS. 678-679; Nagel, H. und Gottwald, P. Internationales Zivilprozeßrecht. Aschendorff Rechtsverlag, 5., neubearbeitete Auflage, Münster, 2002, S. 602. Doser, T. Op. cit., S. 61; Cappelletti, M., Perillo, J. Civil Procedure in Italy, Martins Nijhoff, The Hague, 1965, p. 367; Barnett, P. Op. cit., pp. 260-261.

в изричната практика на СЕС, съгласно която приемащата държава предоставя сила и ефективност на признаваното решение³⁹.

Изрични са в това отношение и текстовете на Европейската конвенция от 1972 г. относно имунитета на държавите. Съгласно чл. 20, ал. 1 от Конвенцията и следв. едната договаряща държава, срещу която е постановено съдебно решение в друга договаряща държава, предоставя действие на решението на другата договаряща държава (A Contracting State shall give effect to a judgment given in against it by a court of another Contracting State). Същото и съгласно текста на английски на разпоредбата на чл. 3, ал. 1 от Ню Йоркската конвенция за признаване и изпълнение на чуждестранни арбитражни решения, където под „признаване“ (recognition) се разбира държавата по признаването да допусне арбитражното решение да се превърне в обвързващо (binding) за нея – или с други думи, сведено към националния понятиен апарат – да му придаде задължителна сила, да го санкционира властнически⁴⁰.

2.4. Институтът на признаването предоставя при определени условия и други предимства в полза както на гражданскоправните субекти, така и на органите по съдопроизводството. Приема се в тази насока, че признаването способства поначало за по-бързото разрешаване на частноправни спорове в приемащата държава, както и за облекчаване дейността на гражданските съдилища⁴¹. За самата страна изглежда да е също така много по-лесно да води дело за признаване на чуждестранното съдебно решение, отколкото ново дело по същество. Посочените улеснения зависят обаче от фактическите обстоятелства и правната сложност при всеки един конкретен спор, както и от състоянието на съответното законодателство. Затова те би следвало да се приемат затова по-скоро като цел или задача на една качествена регулация на института, които подпомагат неговото практическо приложение, а не като типична задача и съответно основание за неговото възникване.

2.5. Като посочваме, че с производството по признаване се разрешава и материалноправният спор и в приемащия суверенитет, държим пълна

³⁹ C-145/86 и C-456/11, вж. и доклад „Jenard“, C 59, OJ 05.03.1979, стр. 43.

⁴⁰ Тези изводи трудно могат да се направят от обнародвания в Държавен вестник текст на Конвенцията (обн. ДВ. бр. 2 от 08.01.1965 г.), а следват от оригиналния текст на английски. Разликата идва вероятно от това, че преводачът е търсил да предостави превод, който да е най-близък до стандартните формулировки в националното законодателство с цел разбираемост на конвенцията за практически цели, докато тук правим интерпретация въз основа на анализ на използваната терминология от гледна точка на спецификата на английския юридически език, както и на самото правно явление.

⁴¹ Zöller, R./Bearbeiter Op. cit., S. 955; Schack, H. Op. cit., S. 343.

сметка, че предмет на производството по признаване е спорът⁴² относно годността на решението да бъде признато⁴³, т.е. съдът се сезира непосредствено с разрешаване на спора относно правото на признаване⁴⁴. Когато обаче решението по допускане на признаването предостави държавната санкция, чуждестранната формула придобива действие и в националния суверенитет, т.е. става формула на разрешаването на спора и в признаващия тази формула суверенитет.

По този начин, посредством санкционирането, винаги в пределите на приемащата юрисдикция се разрешава и частноправният спор в основата на признаването, който спор всъщност предизвиква искането за признаване – целта е в крайна сметка да бъде разрешен именно той, а признаването е особеното средство за това, като за тази цел се предоставя е един особен съдопроизводствен способ – производството по признаване. В този ред на мисли същностната разликата между класическото исково производство и производството по признаване се състои единствено в това, че частноправният спор не се разглежда и съответно решава по същество от съда по признаването (срв. чл. 2 ГПК), но гражданският оборот бива все пак изчистен от съмнения.

Затова в резултат на разрешаването на гражданскоправния спор по реда на признаването се формира *res iudicata* относно гражданските права и задължения. Невъзможно е иначе да се постигне състояние на безпротиворечивост, след като пътят за ново разглеждане и разрешаване на гражданското дело по същество няма по никакъв начин да бъде окончателно преграден в приемащата държава. Подобна несигурност би изпразнила също така рано или късно практически признаването от съдържание, защото страните ще предпочитат да завеждат направо иски по съществото на гражданския спор, след като не могат да бъдат сигурни, че признатото решение приключва спора по същество по един окончателен начин.

Искането за признаване на чуждестранно решение се дефинира

⁴² За предмета на производството по граждански спорове вж. у Стамболиев, О. Доказването в исковото съдопроизводство. ВСУ “Черноризец Храбър”, Варна, 1999, стр. 13 и Стамболиев, О. Предмет на иска – предмет на делото – предмет на съдебното решение. – Правна мисъл, 1999, № 2.

⁴³ Schütze, R. Die Anerkennung und Vollstreckung ausländischer Zivilurteile in der Bundesrepublik Deutschland als verfahrensrechtliches Problem. Doktorarbeit, unveröffentlicht, 1960, SS. 9-11. Срв. Силяновски, Д, Сталев, Ж. Граждански процес, Т. 2. Държавно издателство „Наука и изкуство”, София, 1955, стр. 430; Martini, D. Op. cit., SS. 126-128.

⁴⁴ Срв. и Силяновски, Д. Гражданско съдопроизводство. Т. 3. С., 1943, стр. 214-216. Затова и отнoсно него се формира СПН: Опр. 151-2009-ВКС-ТК-II отд. по ч.т.д. 123/2009.

именно от това гледище като успоредна алтернатива на възможния паралелен иск по същество⁴⁵ (т.е. като способ за упражняване на спорни граждански права по съдебен ред⁴⁶). Именно затова и забраната за *revision au fond* е различна във всички режими на признаването, защото иначе спорът би подлежал направо на разглеждане и пререшаване по същество, което предпоставя противоречивост на резултатите (вж. и **3.3.3. infra**). Въпросът дали се прикрепят националните правни последици, или тези на признатото решение, няма отношение към тези изводи, доколкото разрешаването на спора се скрепва с националната санкция и тя позволява възникването на непререшаемостта.

2.6. Съгласно изложеното дотук, производството по признаване представлява особен съдопроизводствен способ за защита на спорните граждански права в основата на признаването⁴⁷ (срв. и **3.4.** Част втора). Следва да се подчертае, че уредбата на производството в КМЧП като исково съвсем не е повсеместно правило, а в сравнителноправен план се наблюдават различни модели⁴⁸, включително и предпочитаният от правото на ЕС – производството да е едностранно на първа инстанция, като спорната природа се запазва чрез предвиждане на обжалване пред втора инстанция, където вече се развива спорно двустранно производство с участието на ответника по признаването (вж. и чл. 622-623 ГПК)⁴⁹. Невинаги е направен и избор производството да се

⁴⁵ Schütze, R. Deutsches Internationales Zivilprozeßrecht, Walter de Gruyter, Berlin, 1985, S. 134.

⁴⁶ Schack, H. Op. cit., SS. 3 und 339; Linke, H. Op. cit., S. 149; Graveson, R. Conflict of Laws, Sweet & Maxwell Ltd., 7th ed., London, 1998, pp. 617-618 & 635.

⁴⁷ Срв. Martini, D. Op. cit., S. 38 и цит. там автори. По тази причина производството за признаване се разглежда по common law направо и като иск по съществуващото на делото, при който иск съдът е обвързан от чуждестранното решение при разрешаването на спора и няма правомощие да разглежда този спор по същество (чуждестранното решение се разглежда като conclusive evidence – напълно обвързващо съда окончателно доказателство): Вж. у Barnett, P. Op. cit., pp. 38-39; Graveson, R. Op. cit., pp. 617-618 and 635; Morris, J. The Conflict of Laws. Steven and Sons, Third Edition, London, 1984, pp. 105-107; Scoles, E., Hay, P., Borches, P., Symeonidis, S. Conflict of Laws. West Group. Third Edition, St. Paul, 2000, pp. 1187-1190. Вж. и практика на Върховния съд на САЩ в тази насока у Reese, W. Rosenberg, M. & Hay, P. Op. cit., p. 234-238, 244 & 265.

⁴⁸ Срв. в тази насока за други варианти на конкретната регламентация на производството у Дамьянов, Ц. Признаване и допускане изпълнението на чуждестранни съдебни решения в НРБ. Държавно издателство „Наука и изкуство“, София, 1963, стр. 17-21; вж. и Barnett, P. Op. cit., pp. 31-244; Dicey, A. & Morris, J. The Conflict of Laws, Thirteenth Edition by Collins, L. with Specialist Editors, volume 1, Sweet & Maxwell Ltd., London. 2000, pp. 471-473; Zöller, R./Bearbeiter, Op. cit., SS. 958 und 1759.

⁴⁹ Разнообразието от модели на производства, които водят до непререшаемост на спора не по пътя на класическото исково производство, е познато и на националното право. Срв. Чернев, С. Цит. съч., стр. 20-21, както и стр. 144-145 и стр. 149-158 относно наличието на ефект, аналогичен на СПН при националното заповедно производство.

развива пред съдебен орган.

Доколкото обаче се запазват общите белези на признаването, производството остава производство по разрешаване на гражданскоправен спор по съдебен ред⁵⁰. Не може да има съмнения в това, доколкото прикрепването на *res iudicata* е винаги сигурният и същностен елемент⁵¹ на властническото разрешаване на граждански спорове⁵². Именно по настъпването на тази правна последица и независимо от конкретния орган и конкретния избран дизайн на процедурата осъществяването на правораздавателната властническа функция се различава качествено от всички други средства за разрешаване на правни спорове като например преговори, посредничество и помирение⁵³, така както аналогичната на *res iudicata* на съдебното решение последица превръща например в юрисдикционна дейността на арбитражните органи⁵⁴.

2.7. Може да се обобщи въз основа на гореизложеното, че националното и чуждестранното решение образуват след признаването един комплексен краен фактически състав⁵⁵. В него националното решение предоставя националната властническа санкция на чуждестранната формула на разрешаването на частноправния спор и я прави така действаща в националния суверенитет, а фактическият състав на чуждестранното решение, респек-

⁵⁰ Всяко придаване на задължителност на зачитането на установеното в акта и забраната за събиране на доказателства относно гражданския спор и неговото повторно разрешаване означава единствено друга формулировка на признаването. Срв. и Rosenberg, L., Gaul, H. und Schilken, E. *Zwangsvollstreckungsrecht*, C. H. Beck Verlag, 11. völlig neubearbeitete Auflage, München, 1997, S. 144.

⁵¹ Срв. Bower, S, Turner, A. & Handley, K. *Op. cit.*, pp. 9-16.

⁵² Който елемент превръща тази дейност в дейност по юрисдикционно удостоверяване на права. За сравнение: и нотариалното удостоверяване е властническо удостоверяване, което може да се противопостави на всяко трето лице благодарение на правната последица "доказателствена сила на нотариалния акт" (вж. Сталев, Ж. Нотариалният акт. Унив. печатница, София, 1943, §. 21), която привнася в правния мир съдържанието на изявлението. Поради естеството на удостоверяването и на самата нотариална дейност обаче, удостоверените факти могат свободно да се обогатят при спазване на доказателствените правила.

⁵³ Срв. Сталев, Ж. Сила на пресъдено нещо в гражданския процес. Държавно издателство „Наука и изкуство“, София, 1959, стр. 31-33. За тези способности вж. Чернев, С. Арбитраж: Посредничеството и помирието като алтернативни способности за разрешаване на правни спорове. – *Външна търговия*, 2001, № 4, стр. 29-34.

⁵⁴ Вж. Сталев, Ж. Арбитраж по частноправни спорове. CIELA, София, 1997, стр. 15-17.

⁵⁵ Wolff, M. *Op. cit.*, S. 373; Rosenberg, L., Gaul, H. und Schilken, E. *Op. cit.*, S. 138. Срв. Сталев, Ж. *Българско гражданско процесуално право*, София, Наука и Изкуство, 3 изд., 1979, стр. 803.

тивно решението на държавата членка, предоставя самата формула на разрешаването на спора. Чрез тази правна конструкция крайният състав на признаването разрешава материалноправния спор в основата на признаването и на територията на приемащата държава⁵⁶ и се създава състояние на безпротиворечивост, така както същият спор е разрешен и на територията на държавата по произхода на решението.

За осъществяването на тази цел държавите са предоставили съответния съдопроизводствен ред чрез уреждането на производството за признаването на чуждестранни решения (екзекватура) като алтернатива на иска по съществуването на спора. Респективно ПЕС предвижда режим на обявяване на признаването на решения по гражданскоправни спорове с трансграничен елемент (с изрично основание в разпоредбите на чл. 81, ал. 1-3 ДФЕС). Независимо от конкретния дизайн на всички тези производства, в крайна сметка в тях се постановява, че съдебно решение (или приравнен на него акт) е годно да бъде прието от съответния суверенитет като формула на разрешаване на гражданскоправния спор, който стои в основата на признаването.

2.8. Тази механизъм на разрешаване на спора се определя и като разрешаване на стълкновение на правораздавателни суверенитети (конфликт на юрисдикции)⁵⁷, защото от гледна точка на собствения суверенитет признаването представлява ограничаване на собственото правораздавателно правомощие да се разгледа и разреши спора по същество⁵⁸ (срв. чл. 2 ГПК). Това, както и наличието на спор относно права с международен елемент, предпоставят допирателните точки с международното частно право. Също така, в резултат на признаването се ограничават и законодателният суверенитет, доколкото съдът по произхода е определил и приложил правото, което е приел

⁵⁶ Срв. за този резултат у Каменова, Цв. Цит. съч., стр. 12.

⁵⁷ Вж. Richmann, W. and Reynolds W. Op. cit., pp. 1-3; Nagel, H. und Gottwald, P. Op. cit., SS. 4-5; Sier, K. Op. cit., S. 4. За сравнение: не следва да се твърди същото за екзекватурата на чуждестранни арбитражни решения. Тези решения нямат държавен властнически характер и следователно липсва конфликт на юрисдикционни суверенитети, независимо че решението може да се регулира от чуждо арбитражно право (което обаче е материално по същността си). Преценява се дали държавата ще допусне прерогативът ѝ да правораздава да се ограничи с признаването на един частноправен акт (акт на конвенционално/договорно правораздаване). Като аргумент в тази насока: в някои държави не могат да се прикрепят правните последици на местно арбитражно решение, ако не се проведе национално местно производство по признаване с тази цел, с което държавата да санкционира решението, но няма същевременно пречка да се поиска екзекватура на несанкционираното решение в друга държавна юрисдикция, която да предостави санкцията си в пределите на действие на своя суверенитет.

⁵⁸ Nagel, H. und Gottwald, P. Op. cit., SS. 4-5; Martini, D. Op. cit., SS. 37.

за относимо към съществуващото на спора, и получените резултати се приемат от държавата по признаването, такива каквито са. Съществуват обаче качествени разлики от класическата хипотеза на стълкновение на законодателства, при която се допуска прилагането от съда по същество на материално право на друга държава като краен регулатор на правоотношението (друг суверенитет предоставя модела на правата и задълженията)⁵⁹, защото при стълкновението на юрисдикции в хода на признаването не се стига до необходимост от приложимост на чуждо материално право по същество и съответното намиране на това право⁶⁰, след като по правило съдът не следва да пререшава спора с оглед изискването за безпротиворечивост.

3. Правни последици при признаване на решение

3.1.1. Едно предварително изложение е необходимо защото правните последици са институт, който предоставя една от най-важните отправни точки при изследване и тълкуване на разпоредбите на гражданското съдопроизводство, като съответно влияе на неговия модел и конкретни разрешения. Настоящата глава няма за цел да навлезе в дълбочина в лабиринта на принципната научна дискусия дали следва да се допуска действието на чуждестранното решение, така както неговите последици са възникнали в държавата по произхода (теория на допускането), или се прикрепят националните правни последици (теория на национализирането), или пък последиците по произхода се съобразяват с националните (теория на моделирането) и др.

Тези правни конструкции са, на първо място, широко коментирани и обосновани. На второ място, те следват конкретиката на съответното законодателство, практиката по него, както и традициите на съответната правна школа. Теорията на моделирането се прилага например от немските съдилища, които са установили несправедливи резултати при съотношението между параметрите на националната и чуждестранните *res iudicata*⁶¹, а с оглед

⁵⁹ Счита се, че основополагащият момент в колизията на суверенитети представлява в най-широк смисъл именно допускането на действие на чуждестранни властнически актове: срв. Кутиков, В. Цит. съч., стр. 242-282; срв. и Richmann, W. and Reynolds W. Op. cit. pp. 345-346.

⁶⁰ Nagel, H. und Gottwald, P. Op. cit., S. 604; Kropholler, J. Op. cit., SS. 631-632. Срв. по швейцарското право и Stojan, T. Op. cit. SS. 168-169. Срв. и Zöller, R./Bearbeiter, Op. cit., SS. 967 und 978.

⁶¹ При този теоретичен модел действието на националния закон моделира чуждестранната правна последица съгласно националните стандарти, защото извън стабилизирането ѝ в обхвата на националната, чуждата последица няма да може да прояви ефекта си. Счита се, че това прави напълно излишно конструкцията на допускането на действието на чуждестранното съдебно ре-

защитата на националния юрисдикционен суверенитет англо-саксонските съдилища са ориентирани към национализирането на решението при признаване по common law⁶² и затова пред тях не стои проблемът, който е възникнал за немските.

Затова ще се ограничи до резултатите на изследването относно уредбата на правните последици при признаването на чуждестранните решения съгласно действащото национално законодателство. Доколкото няма изрични разпоредби в ПЕС (разпоредбите на чл. 81, ал. 2, б. „а-з“ ДФЕС изброяват правомощията на ЕС относно института на признаването, но не предоставят правомощие да се унифицира правилата на държавите членки към кои фактически състави да прикрепват националните си правни последици, а още по-малко да унифицира техните параметри), тези резултати ще са приложими и при признаването и допускането на изпълнението на решения на държави членки в Република България.

Ще бъде дадена оценка единствено на конкретно получените резултати, а възможността да бъдат възприети и други законодателни разрешения при едни бъдещи промени би следвало да е предшествана от една широка научна дискусия, която не може да бъде постигната в обхвата на настоящата монография⁶³.

3.1.2. В тази връзка държим сметка, че съществуват и становища, че СЕС е приел, че се разпростират последиците по произход⁶⁴. Тези изводи не могат да бъдат подкрепени, на първо място, в светлината на разпоредбите на чл. 81, ал. 2, б. „а-з“ ДФЕС, които не допускат подобно принципно вмешателство. На второ място, точният смисъл на израза в цитираното решение⁶⁵ е единствено, че признатото решение следва да разполага с еквивалентни ефекти, както в държавата по произход, така и в държавата по признаването, което е напълно безспорно (без значение от националността им), иначе на

шение, защото те се изместват от националните, които всъщност осъществяват задачата, която иначе би се отнесла към чуждестранните. Така че този възглед може да се разглежда като не-нужно усложнен вариант на прикрепването на националната *res iudicata*.

⁶² Barnett, *Op. cit.* p. 39.

⁶³ Към този момент подобна дискусия е и излишна, защото няма данни националният режим да предизвиква практически проблеми.

⁶⁴ Натов, Н. и колектив, *Цит. съч.*, стр. 418. Същият автор обаче приема и (стр. 490 *in fine*), че националното решение „... придава важност (изпълняемост) на чуждото решение ...“, т.е. че се придава качеството изпълняемост, което е равнозначно на прикрепване на националната изпълнителна сила. Относно това излагаме подробен анализ въз основа на разпоредбите на КМЧП и ГПК в настоящата монография.

⁶⁵ C-145/86.

практика няма да има признаване. Подобно указание е в правомощията на съда съгласно чл. 81, ал. 2, б. „а” ДФЕС, т.е. указание, че решението следва да разполага принципно с *res iudicata* и изпълнителна сила в държавата по признаването, ако разполага с тях в държавата по произхода.

СЕС по никакъв начин не засяга въпроса за националността на тези последици, а и не е запитан за това: по делото има наслагване на особени факти, защото в изпълнителното производство се е оказало, че поради незаинтересованост на страната – не е оспорила признаването на решение за плащане на издръжка на съпруг и така решението е признато, а преди постановяването на признаването в държавата по произхода е постановено и влязло в сила решение по прекратяване на брака – е признато решение, което не само противоречи на национално решение, но и чиито постановления се обезсмислят с прекратяването на брака.

Подтекстът на запитването на националният съд е бил съответно дали е допустимо на признаването решение да бъде придаден ограничен ефект – без изпълнителна сила. СЕС отговаря, че това е недопустимо, и че решенията трябва да имат еквиваленти последици. Когато едно решение е действащо в държавата по произхода, към него следва да се прикрепят аналогично същите ефекти и в държавата по признаването. Пред националното право стои задачата да намери ефективен инструмент за разрешаване на ситуацията, напр. чрез прекратяване на изпълнителното производство. Няма и данни това решение да е повлияло на практиката на различните национални съдилища в тази насока.

3.1.3. При отговора на въпроса СЕС следва в цитираното решение формулировката от доклада „Jenard“ (стр. 43)⁶⁶, че признаването трябва да има за резултат предоставяне на съдебните решения на сила (авторитет) и действие, еквивалентни на тези, с които те се ползват в държавата, в която са постановени⁶⁷. Това гарантира, че признатото решение ще може да оперира ефективно в признаващата държава с оглед на резултатите и целите, относно които е постановено в държавата по произход, независимо от практиката и

⁶⁶ Който не е нито напълно точен, нито особено издръжан в тази насока, доколкото приетото законодателство следва свой път и е подминало дадените възгледи в много отношения, а и доколкото този доклад не следва да се преценява през призмата на националните понятия на никоя държава. Докладът има обаче своето значение и непрекъснато се използва, вкл. и от СЕС, в името на традицията, последователността и цялостната визия при развитието на правото на ЕС.

⁶⁷ Формулировка се следва плътно в практиката на СЕС, вж. напр. и C-456/11 – „Recognition must have the result of conferring judgments the authority and effectiveness accorded to them in the State in which they were given“.

становищата на науката в приемащата държава. Тези формулировки нямат обаче за цел да разрешат спорове относно природата на последиците или да обвържат държавите с нормативно разрешение относно тази природа⁶⁸.

3.1.4. На трето място, изобщо не е необходимо решението по спор с трансграничен елемент да има формирана *res iudicata*, за да може да се признае в друга държава членка⁶⁹. В тази хипотеза е ясно, че в признаващата държава няма какво друго да бъде признато освен решението като фактически състав, съдържащ формулата на разрешаване на спора, както и няма какво друго да настъпи освен местната правна последица (вж. **4.1.6.** Част трета), ако решението по обявяване на признаване влезе в сила преди решението по същество.

Същевременно не може да има разлика от тази гледна точка между влезли в сила и невлезли в сила решения – Брюкселско-Луганският режим не създава предпоставки за това. Същото следва например и от разпоредбата на чл. 33, ал. 3 Брюксел IA – когато решението се признава по реда на инцидентното искане, този инцидентен въпрос ще се обхване от националното решение по съществуването на гражданския спор и съответно от формираната към него *res iudicata*. Самата възможност за инцидентно признаване е налична последователно в инструментите на Брюкселско-Луганския режим.

3.1.5. Също така, съгласно съображение 26. от Преамбюла на Брюксел IB, съдебните решения, постановени от съдилищата на държава членка, следва да бъдат третираны като постановени от сезираната държава членка (държавата по обявяването на признаването), а разпоредбата на чл. 41, ал. 1, изр. второ Брюксел IB изрично посочва, че съдебно решение, постановено от държава членка, което е изпълняемо в сезираната държава членка (т.е. няма основание да се откаже допускане на изпълнението), се изпълнява при същите условия като решение, постановено в сезираната държава членка, т.е.

⁶⁸ Без съмнение и благодарение на изрични законодателни разпоредби в Обединеното кралство към решение, което се признава по реда на Брюкселско-Луганския режим, се прикрепват националната *res iudicata* и националната изпълнителна сила. Изрично: Schedule 1, sec. 2, subsec. 2 of The Civil Jurisdiction and Judgments Order 2001 (http://www.legislation.gov.uk/ukxi/2001/3929/pdfs/ukxi_20013929_en.pdf): A judgment registered under the Regulation shall, for the purposes of its enforcement, be of the same force and effect, the registering court shall have in relation to its enforcement the same powers, and proceedings for or with respect to its enforcement may be taken, as if the judgment had been originally given by the registering court and had (where relevant) been entered. Същото се потвърждава изрично и относно решенията за издръжка: Schedule 1, sec. 3, subsec. 3. По изложените в този параграф причини C-145/86 не оказва влияние на подобни законодателни разрешения.

⁶⁹ Срв. C-43/77 и C-183/80.

качеството изпълняемост, в смисъл на годност за принудително изпълнение или, с други думи, прикрепването на изпълнителната сила се определя от националните правила на държавата по признаването.

Съответно, независимо от наличието на предпоставките за допускане на изпълнението по чл. 45 от Брюксел IB (по-подборно вж. **12.1**. Част четвърта), принудително изпълнение може и да не се постанови⁷⁰ или същото да бъде спряно съгласно правото на признаващата държава: чл. 41, ал. 2 Брюксел IB. Тези изводи следват и от обстоятелството, че същата разпоредба изрично разграничава изпълнителната сила от изпълнителния процес, като постановява, че и производството по изпълнение се урежда от правото на признаващата държава (чл. 41, ал. 1, изр. първо Брюксел IB). Напълно идентично от тази гледна точка е положението и при решенията, удостоверени като европейски изпълнителни основания. Същевременно и в Брюксел IB отново няма изискване решението да е формирало *res iudicata* в държавата по произхода, за да може да се признае.

3.1.6. В съзвучие с всичко гореизложено, разпоредбата на чл. 65, ал. 2 Брюксел IB постановява (вж. **7.10.1-7.10.3**. Част трета), че когато се признава решение, което има действие спрямо трети страни в производството в държавата по произход (при приложение на разпоредбите на чл. 8, ал. 2 и чл. 13 във вр. с чл. 65, ал. 1 Брюксел IB), това решение следва да има същото действие спрямо тези лица и в държавата по признаването, независимо че при производство по същество в държавата по признаването биха липсвали предпоставки за привличане на тези страни в производството.

По същество така се избягват възражения от порядъка на противоречия с норми от обществен ред и др. възможни, че лицето не е следвало да бъде привлечено в делото и съответно да бъде обвързано с последиците на решението, вкл. и при подаден обратен иск. Разпоредбата на чл. 65, ал. 2, изр. второ Брюксел IB обаче изрично посочва, че това действие спрямо третите страни се признава дори и да не е предвидено по националното право на сезираната с признаването държава. Така този ефект ще се формира съгласно съдопроизводственото право на държавата по произхода, дори и да е в противоречие с правото на държавата по признаването или ако обхваща на правните последици в тази държава е по-тесен.

Може съответно да се направи пряк извод по аргумент от същата разпоредба, че правото на ЕС допуска и не вижда пречка да се прикрепват националните правни последици като само при по-широко действие на

⁷⁰ Така се коригират разпоредбите в светлината на проблематиката на C-145/86.

последниците по произход относно определени правни субекти и при определени допълнително предпоставки ще се прилага този по-широк персонален обхват (същото и съгласно първообраза на уредбата: чл. 65, ал. 1-2 Брюксел IА, където обаче тя е ограничена до определени държави; тази разпоредба е действала и при постановяването на С-145/86 и следва също, макар и мълчаливо, да е взета предвид от СЕС)⁷¹. Така всъщност действието на националните правни последици се допълва и разширява с правна норма на ЕС, а конкретния обхват във всяка хипотеза ще се определя чрез препращане към съответното право по произход⁷².

3.2. В тази връзка приемаме като несъмнено, че разпоредбите на чл. 404, т. 2-3 ГПК⁷³ изрично придават на общия фактически състав от призна-

⁷¹ Макар че това остава като цяло теоретична постановка (което обаче не изключва валидността на аргумента), защото надали може да се намери работеща хипотеза. Регламентът предпоставя лицата да са били страни по производството по същество, а без съмнение последиците на решението обхващат винаги страните по производството, т.е. няма пречка за признаване на подобни решения от тази гледна точка. Въпросът е по-скоро дали е било справедливо и обосновано конкретното лице да бъде привлечено в производството (напр. подпомагаша страна, която няма местоживееие във форума по същество и никаква друга връзка със съда), т.е. проблемът е всъщност на плоскостта на компетентността по дела с трансграничен материален елемент относно трети страни. От тази гледна точка е напълно достатъчно само да се приеме, че подобни решения подлежат на признаване и относно тези трети страни, но най-вероятно европейският законодател е искал да бъде напълно сигурен, че няма да остави врати за заобикаляне на тази разпоредба по пътя на изключването на действието на решенето въз основа на националния обхват на правните последици на държавата по признаването. И съответно е избрал настоящата формулировка.

⁷² ЕС следва постепенно курс на унификация на *res iudicata* в производствата с трансграничен елемент в обхвата на европейския граждански процес като подчинява тази правна последица на автономните правила на ПЕС. Например С-456/11 постановява, че решението, с което съдилищата на държава членка не приемат компетентност по същество поради налична юрисдикционна клауза, която посочва друга държава за форум на спора, е подчинено на автономните правила на ПЕС и подлежи на зачитане от всяка държава членка като формираща *res iudicata* по правото на ПЕС. Така се установява на практика и института на т.нар. „решения относно процеса“ (срв. в тази насока Силяновски, Д. Материална законна сила. Год. на ЮФ. София, Унив. Печатница, 1934; и Силяновски, Д. Процесуални решения и тяхната законна сила. – Правна мисъл, №. 3, София, 1962, както и у Яновски, Б. Актове, подлежащи на преглед по реда на надзора по граждански дела. НИ, София, 1965, стр. 35-156., който също приема, че при всяко произнасяне на съда с решение по същество, в акта се съдържа и произнасяне (вкл. мълчаливо) по условията на процеса – относно отрицателните и положителните процесуални предпоставки). Правната последица по ПЕС ще обхваща също така и мотивите на решението, вкл. и по въпроси, по които съдът се е произнесъл имплицитно (в конкретната хипотеза – не може повече да се оспорва и пререшава дали юрисдикционната клауза е нищожна, който спор съдът не е разгледал изрично, но след като е приложил клаузата е ясно, че не намира проблеми с нейната валидност: С-456/11 – така и С-442/03 Р, обединено със С-471/03 Р, т. 44, както и С-221/10, т. 87.

⁷³ Така и Чернев, С. Заповедно производство. София, Сиби, 2012, стр. 142, стр. 143, бел. 180.

тото чуждестранно съдебно решение и решението за признаване качеството изпълнително основание по националния съдопроизводствен закон, т.е. в пределите на националния суверенитет, когато чуждестранното решение удостоверява подлежащи на принудително изпълнение права (удостоверява неудовлетворено притезание и неговите параметри – чл. 406, ал. 1, предл. 2 ГПК). След като в националната правна система липсват други разпоредби в тази насока, може да се направи изводът, че с придаването на това качество се декларира всъщност прикрепянето на националната изпълнителна сила към тези фактически състави⁷⁴, така както тя се прикрепя по същия начин и към националните (арг. чл. 404, т. 1 ГПК във вр. чл. 417 ГПК).

В тази връзка, съгласно разпоредбата на чл. 405, ал. 1, изр. 1 ГПК изпълнителен лист се издава единствено въз основа на актовете по чл. 404, т. 1-3 ГПК, а изпълнителният лист от своя страна е актът (чл. 426, ал. 1 ГПК), който оправомощава съдебните изпълнители да стартират производство по прилагане на принудителните способности за изпълнение. Следователно само изброяването на даден акт в текста на чл. 404, т. 1-3 ГПК ще позволи въз основа на него да може да се издава изпълнителен лист, а не е ли посочен там актът, не може да се издаде и изпълнителен лист. Така чрез посоченото изброяване разпоредбите на чл. 404, т. 1-3 ГПК всъщност придават от друга гледна точка качеството изпълняемост, т.е. прикрепят изпълнителната сила след приключване на фактическия състав на акта (в хипотезата на признаването – предоставянето на държавната санкция)⁷⁵.

По тази причина не са достатъчни например разпоредбите на чл. 624, чл. 627 и чл. 627б ГПК, които уреждат изпълнение без нарочно производство при издаване на изпълнителен лист, а е създадена и разпоредбата на чл. 404, т. 2 ГПК. Използваните изрази, че „подлежат на принудително изпълнение” (чл. 404, изр. 1 ГПК) актовете „които подлежат на изпълнение без нарочно производство (чл. 404, т. 2 ГПК)” и „на които е допуснато изпълнение на територията на Република България” (чл. 404, т. 3 ГПК) сочат единствено, че към тези актове се прикрепва националната изпълнителната сила в зависимост от механизма за предоставянето на държавната санкция:

а) след санкциониране в съдебното производство по признаване, т.е.

Към общите въпроси на изпълнителната сила и на изпълнителното производство: Чернев С. Изпълнителна сила на съдебните решения в гражданския процес на Република България. Дисертация. – непубликувана, както и автореферата към нея.

⁷⁴ Срв. и Zöller, R./Bearbeiter, Op. cit., S. 958; Op. cit., SS. 43-44; S. 20.

⁷⁵ Срв. Чернев, С. Заповедно производство. София, Сиби, 2012, стр. 149.

когато санкцията се предоставя във формата на нарочно (изрично предвидена особена специализирана процедура) производство по признаване по чл. 119, ал. 1 КМЧП (екзекватура), което производство води до прикрепване на СПН и изпълнителна сила. Срв. и чл. 623 и чл. 627в ГПК за други видове нарочни производства при действието на ПЕС; или

б) след удостоверяването на акта като европейско изпълнително основание от държавата по произхода, при което може направо да се пристъпи към издаване на изпълнителен лист в сезираната държава по изпълнението (чл. 624 „Изпълнение без нарочно производство”, чл. 627 и чл. 637б ГПК).

Както се установява, никъде в ГПК не е предвидено изпълнителен лист да се издава само въз основа на изброяване на изпълнителното основание в чуждестранен закон или акт на ЕС, а и още по-съществено – при установяване на предпоставките по този закон/акт, което ще означава, че той регулира действието и параметрите на изпълнителната сила (подобно правомощие не е предвидено и в чл. 119, ал. 1 КМЧП).

Тези изводи са в пълен унисон и с общото правомощие на съдебните и изпълнителните органи да прилагат единствено националното изпълнително производство (арг. чл. 1 ГПК, чл. 405, ал. 1 и чл. 426, ал. 1 ГПК във вр. с чл. 26 КМЧП), на което производство именно обхватът на изпълнителната сила задава първичните субективни и обективни параметри (арг. чл. 406, ал. 1, предл. 2 ГПК и чл. 426, ал. 1 ГПК).

В това отношение не следва да се забравя, че правото на издаване на изпълнителен лист е всъщност и първата проява на изпълнителната сила (изрично потвърдено от ГПК 2007 г. с включването на производството сред разпоредбите на изпълнително производство⁷⁶), която проява има за цел да бъде несъмнено удостоверено настъпването на последицата и нейните параметри, така че органите по изпълнението да могат да упражнят правомощията си без заплахата (в този аспект) за правната сигурност и правата на страните, т.е. да може да се премине на следващия стадий на защита на правата – придружителното изпълнение от съдебен изпълнител.

3.3.1. Действието на разпоредбите на чл. 299, ал. 1-3 ГПК относно СПН има същевременно своята пълна проява към решението по признаването (като се има предвид, че в правната ни система липсва самостоятелна различна уредба на последиците на решението за признаване)⁷⁷. Това решение

⁷⁶ Срв. Иванова, Р., Пунев, Б. и Чернев. С. Коментар на новия граждански процесуален кодекс. София, ИК „Труд и право“ 2008, стр. 604.

⁷⁷ При аналогичната уредба на ГПК (отм.) вж. Сталев, Ж. Сила на пресъдено нещо в гражданския процес. НИ, София, 1959, стр. 320-321.

винаги свидетелства за упражняването на съдопроизводственото право на искане за признаване и неговото погасяване след постановяването на крайния акт⁷⁸. Изрични в тази насока са и разпоредбите на чл. 622, ал. 3 и чл. 623, ал. 5 ГПК във връзка с чл. 299, ал. 1-3 ГПК, независимо че указват прикрепването на последицата към разпореждане⁷⁹.

СПН на решението за признаване ще изключва повторни искания за признаване на същото решение с цел да се снабди кредиторът с втори изпълнителен лист (не следва да се стига до защита по същество съгласно чл. 117, т. 3 КМЧП, а производството да се прекратява, защото конкретното решение е вече признато и по този въпрос действа СПН). Към решението/разпореждането, с което се отказва признаване, също е необходимо прикрепването на националната СПН, която последица да прегради пътя за пререшаване на въпроса за признаването и отблъсне последващи искания за признаване на същото решение с цел да се преодолее отказът (чл. 299, ал. 1-3 ГПК).

3.3.2. Считаме също така, че прикрепената по този начин към общия краен фактически състав на признаването СПН ще прегради и пътя на искове по съществото на гражданския спор в основата на признаването⁸⁰. Това следва на първо място непосредствено от обстоятелството, че както се посочи, производството по признаване представлява самостоятелен способ за разрешаване на частноправния спор в пределите на националния суверенитет, който способ е алтернативен и равностоен на исково производство по същество. След като в крайна сметка е упражнено искане относно защитата на граждански права и към него се прикрепя СПН, то няма съмнение, че тази правна последица ще действа и относно същите тези граждански права като прегражда пътя на искове по същество, които водят до пререшаване на разрешениия чрез предоставянето на държавната санкция гражданскоправен спор.

⁷⁸ Вж. Яновски, Б. Цит. съч., стр. 35-156. Срв. в тази насока Силяновски, Д. Процесуални решения и тяхната законна сила. Правна мисъл, № 3, София, 1962.

⁷⁹ Което само по себе си не е проблем – и при действието на ГПК (отм.) СПН се прикрепяше примерно към определението по издаване на дубликат на изпълнителен лист: срв. Сталев, Ж., Мингова, А, Попова, В. и Иванова, Р. Българско гражданско процесуално право. CIELA, 8 допълнено и преработено изд., София, 2004, стр. 740.

⁸⁰ Срв. Cappelletti, M., Perillo, J. Op. cit., pp. 385-386. Приема се, че прикрепването на *res iudicata* е пряк резултат от подаването на иск за разрешаване на гражданския спор по националните правила – срв. Graveson, R. Op. cit., pp. 619-620; Dicey, A. & Morris, J. Op. cit., pp. 479-483. Такава е практиката дори и при признаване на междузатски решение: Reese, W. Rosenberg, M. & Hay, P. Op. cit., pp. 236-244 & 265; Scoles, E., Hay, P., Borches, P., Symeonidis, S. Op. cit., pp. 1144-1145.

3.3.3. Изрични аргументи за тези изводи предоставят разпоредбите на чл. 121, ал. 1-3 КМЧП. Общата забрана на чл. 121, ал. 1 КМЧП за пререшаване на спора по същество сочи именно равностойността на производството по признаване на исково производство от гледна точка на крайните резултати, защото тази забрана нямаше да е необходима, ако производството не водеше до разрешаване на гражданскоправния спор в основата на признаването в пределите на националния суверенитет. Именно поради този резултат е необходимо да се изключи правомощието този спор да се разгледа и по същество (арг. чл. 2 ГПК) – иначе съгласно общите правила на ГПК би следвало да се развие класическо исково производство.

Въпреки тази забрана, разпоредбата на чл. 121, ал. 2 КМЧП допуска обаче възможността в производството по признаване да се направят възражения относно последващото погасяване на гражданските права след влизане на чуждестранното решение в сила в държавата форум (плащане, опрощаване, изтичане на погасителна давност и т.н.). По този начин, когато тези възражения се направят съевременно в производството по признаване, заедно със спора по признаването се повдига по същество отново и гражданскоправния спор – дали правата, относно които се иска признаване, изобщо съществуват, или не, във връзка с тяхното евентуално погасяване. Следователно, предвиждането на тези възражения също показва от своя страна, че искането за признаване е насочено към защитата на гражданските права със СПН.

Същевременно няма съмнение, че така повдигнатият граждански спор ще се разглежда и разрешава по същество пред национален съд и съгласно националните съдопроизводствени правила. Съответно към решението, с което не се предоставя признаване, може да се прикрепи само националната СПН (липсва признаване на чуждестранно решение). Тази правна последица ще фиксира установеното от съда относно погасяването на материалните права и така ще прегражда пътя на искания за пререшаване на въпроса, вкл. иск по същество след отказа от признаване, че гражданското право, относно което се иска признаване, съществува (чл. 296-299 ГПК)⁸¹. Обратно, СПН ще фиксира спора, че правото съществува, когато тези възражения са отхвърлени (респ. е с изменени параметри при частично отхвърляне) и така отново националната правна последица ще прегражда

⁸¹ Признаване се отказва поради безпредметността на решение за признаване, след като материалните права, чиято защита се търси, не съществуват: Сталев. Ж. Българско гражданско процесуално право, София, Наука и Изкуство, 3 изд., 1979, стр. 800.

последващи иски по същество след признаване на решението, че правото не съществува.

Освен това, след като се допуска възможността за подобни възражения, те също следва да са обхванати от непререшаемостта относно спора по същество, която непререшаемост възниква след признаването на решението при непредявяването им. Иначе няма да се предостави напълно адекватна защита на ищеца по признаването (арг. чл. 299, ал. 1 ГПК). От тази гледна точка, забраната на чл. 121, ал. 3 КМЧП всъщност предвижда чрез изрично национално правило за особените цели на признаването⁸², че възраженията по същество на ответника се обхващат от действието на постановеното решение по признаване и затова е недопустимо разглеждането им в друго последващо производство (вкл. класическо исково), образувано по молба на същия този ответник⁸³. Правилото е модифицирано, защото обхваща възражения, които не са повдигнати до влизане в сила на решението за признаване, и респективно времевият обхват на СПН се разширява в сравнение с общия случай – до приключване на хода по доказателствата в производството по признаване (арг. от сравнението с чл. 147 ГПК).

Следователно, разпоредбата на чл. 121, ал. 3 КМЧП е изразение на проява на националната СПН с ефект спрямо правата и задълженията по признатото решение (срв. и 3.4. Част втора). Независимо дали възраженията са

⁸² Срв. относно преклудирането на възраженията на ответника по съществуването на спора при влязло в сила решение като проява на действието на правилата за СПН (чл. 235, ал. 3 и чл. 439, ал. 2 ГПК): Сталев, Ж., Мингова, А., Стамболиев, О., Попова, В. и Иванова, Р. Българско гражданско процесуално право. СІЕЛА, 9 допълнено и преработено изд., София, 2012, стр. 353, като изрично за аналогичните на чл. 121, ал. 2-3 КМЧП възражения по чл. 409, ал. 3-4 ГПК в производството по издаване на дубликат на изпълнителен лист. Главната цел на това производство е установяване на публичното право на принудително изпълнение, а възраженията за погасяване на материалното право след установяването им в съдебното решение са незадължителен елемент и са уредени по съображения за целесъобразност и навременност на защитата, както и за процесуална икономия, но придават облика на производството като особено исково, защото се разрешава и гражданскоправен спор вж. Ibid. стр. 954-955.

⁸³ По идентичния чл. 306, ал. 2 ГПК (отм.) вж. Сталев, Ж., Мингова, А., Попова, В. и Иванова, Р. Българско гражданско процесуално право. СІЕЛА, 8 допълнено и преработено изд., София, 2004, стр. 993. Прави се аналогия с чл. 248, ал. 3-4 ГПК (отм.). Предвидената преклузия е обаче ефект на едно особено исково производство: Ibid., на стр. 740 се сочи, че определението за издаване на дубликат на изпълнителен лист се ползва със СПН и относно годното за изпълнение право. Затова при настоящата уредба по чл. 409, ал. 3-4 ГПК направо се постановява решение, което без съмнение се ползва със СПН. Вж. за преклудирането на възраженията по съществуването на спора при влязло в сила решение като проява на действието на правилата за СПН: Ibid., стр. 368. За принципното наличие на тази последица на решението за ексекватура вж. Ibid., стр. 997.

уважени, отхвърлени или е пропуснато те да бъдат предявени, националният съдопроизводствен закон регулира допустимостта на предявяването им в последващо производство (вкл. субективен обхват и т.н.) от гледна точка на пререшаване на спора по същество въз основа на тях. След като обаче спрямо формираната последица се предвижда да действа регулирано от националния закон правило, а не се отправя към чуждестранни разпоредби относно формиране и отвод за *res iudicata*, следва да няма съмнение, че националната правна последица действа и относно цялостната формула на разрешаване на спора.

А при хипотеза, при която възможността за подобни възражения не е предвидена в производството по признаване, няма да има пречка те да се подадат в друго производство, защото няма да са обхванати от СПН. Това ще е обаче отново национално правило, което определя, че възможността за предявяване на възраженията чрез иск по същество е допустима, независимо от формирането на непререшаемост относно спора по същество в резултат на производството по признаване. Така относно гражданските права и задължения ще действа национално правило на СПН в резултат от признаването, което обстоятелство също изцяло ни връща към горните изводи относно действието на националната СПН.

3.3.4. Може съответно да се направи и крайният извод, че няма пречка СПН, която се прикрепя към решението по признаването по правилата на националния съдопроизводствен закон, да обхваща и материалните граждански права и задължения⁸⁴. КМЧП всъщност дава конкретни указания, че именно това е правилото, като СПН възниква винаги – постановява се решение по иска за признаване и неминуемо следва да се формира непререшаемост във връзка със защитата на гражданските права в основата на признаването, независимо дали възраженията за погасяване са повдигнати, или не.

3.3.5. Считаме, че горните изводи следват пряко и от разпоредбите на чл. 29 КМЧП във връзка с чл. 1 ГПК, съгласно които националните съдилища прилагат единствено собствения си съдопроизводствен закон, когато разглеждат делата. Това е изрична правна норма, от която може да се направи извод, че националното съдопроизводствено право регулира и повдигнат отвод за антиципирана или формирана СПН – съдът има правомощието да прецени наличието на последицата, както и нейните параметри само въз ос-

⁸⁴ Явно и привържениците на теорията на моделирането стигат до този извод, иначе конструкцията им остава без смисъл.

нова на националните правила като прекрати или не производството⁸⁵.

Цитираното правило пряко и непосредствено, без необходимост от други аргументи, напълно изключва допускането на чуждестранната *res iudicata*. Затова и законодателят никъде не е взел отношение по този въпрос, с единствено изключение модификацията на СПН съгласно разпоредбата на чл. 121, ал. 3 КМЧП, която модификация изрично се отнася до националната правна последица. В пълен унисон с това, разпоредбата на чл. 117, изр. първо КМЧП постановява, че се признават решенията и актовете на чуждестранните съдилища, т.е. санкционира се фактическият състав на формулата на разрешаване на спора, без да се препраща и към чуждестранните правила за правните последици – от това просто няма нужда.

3.3.6. Дори и чисто хипотетично да се допусне, че се възприема действието и на чуждестранна правна последица, то е органично невъзможно двете с националната да действат и да се прилагат успоредно към едни и същи правоотношения в рамките на един суверенитет⁸⁶. Затова би се стигнало до изключване на действието на чуждестранната последица при разлики в обхватите (вж. **3.1. supra** за теорията на моделирането) – тя ще действа само

⁸⁵ В тази връзка, надали можем да си представим, че национален съд ще прекрати производство по същество защото даден въпрос е разрешен в главните мотиви на признато решение, ако тези мотиви се ползват с *res iudicata* на държавата по произхода – няма и данни подобно искане някога да е поставяно за разглеждане. Срв. и разпоредбата на чл. 65, ал. 2 Брюксел IВ, която задължава държавите при определени разлики в субективните обхвати на *res iudicata* на държавата по произхода и признаващата държава да се разширява обхвата на последицата в националната държава – необходима е обаче норма на ЕС, за да се постигне този резултат.

⁸⁶ Не може чуждестранното решение да има действие, надвишаващо националното, т.е. ако се признава чуждата правна последица, тя не може да има действие извън субективните и обективните рамки на националната – например СПН относно главните мотиви: Срв. Сталев, Ж. Българско гражданско процесуално право, София, Наука и Изкуство, 3 изд., 1979, стр. 803. Същото и на стр. 320-321 у Сталев, Ж. Сила на пресъдено нещо в гражданския процес. НИ, София, 1959, където се сочи, че националната правна последица стабилизира чуждестранната, която действа от своя страна само в обхвата на националната. Разликата между възгледа на проф. Сталев и този, застъпен в настоящата монография, се състои в това, че професорът считаше, че се зачита не фактическият състав на влязлото в сила чуждестранно решение – формулата на разрешаване на спора (Вж. за признаване единствено на валидност на чуждестранното съдебно решение и у Yellinek, W. Die zweiseitige Staatsverträge über die Anerkennung ausländischer Zivilurteile. Erstes Heft. Abhandlung Walter de Gruyter & Co, Berlin – Tübingen, 1955, S. 22), а че се зачита *res iudicata* на чуждестранното решение, като за тази цел се използва усложнената и излишна конструкция на моделирането на правните последици. Достигнатите крайни резултати са обаче еднакви: образува се съвместен краен състав от чуждестранното и националното решение и гражданско-правният спор се фиксира съгласно националната СПН.

в рамките на националната, т.е. извън обхвата на СПН ще се прилагат правилата на ГПК, а не действието на чуждестранната последица, независимо дали прегражда, или допуска правото на иск в юрисдикцията по произхода си.

В противен случай напълно липсва правна сигурност за местните и чуждестранните правни субекти (пряко и косвено засегнати) и се нарушават основите на справедливостта⁸⁷. Нито пък има законово правило, което да решава тази конкуренция, като оправомощава съда да предпочита действието на чуждестранната *res iudicata*. Тези изводи правят допускането на чуждестранната последица напълно ненужно и съответно само една умозрителна конструкция, след като в крайна сметка е решаваща винаги националната правна последица.

3.4. В този ред на мисли, както посочихме, законодателството не предвижда правило, което декларативно да допуска действието на чуждестранното решение. Не се предвижда съответно и правило (привръзка съгласно терминологията на МЧП), което да допуска приложението на чуждестранното съдопроизводствено право спрямо правните последици на признатото решение, така както например изрично се предвижда приложимостта на чуждото право към основателността на гражданските спорове (срв. чл. 43-44 и чл. 117, изр. първо КМЧП).

Практически примери, при които подобни правила следва да са необходими, биха били например преценката в национално производство дали чуждестранната *res iudicata* обхваща спор, относно който е подаден иск пред националния съд, както и кои лица и за какъв период от време са обхванати (отвод за непререшаемост – чл. 299 ГПК), както и спор относно обхвата на изпълнителната сила (вж. например хипотезите на чл. 429 и чл. 444 ГПК). Подобни правила следва да съществуват включително и при преценката кой, как и кога може да иска пререшаване на спора въз основа на възражения за последващо погасяване на првата.

След като е обаче недопустимо параметрите на чуждестранните

⁸⁷ Срв. доклад „Schlosser“ (С 59, ОЖ 05.03.1979), стр. 128. Сериозен проблем например от национална гледна точка би било *res iudicata* на мотивите на чуждестранното решение. Срв. в тази връзка С-456/11 и становището на генералния адвокат от 06.09.2012 г., където се сочи, че този обхват на *res iudicata* е по-скоро общо явление относно държавите членки на ЕС, но се отчитат и някои скорешни обратни практики във Република Франция. Тези практики са сред главните основания, за да се постанови изрично прикрепването (от ПЕС) на автономна правна последица (също изрично определена като *res iudicata*) към определенията по допустимостта на производството при юрисдикционно споразумение (решение относно процеса), а не да се разчита на раз-
нообразната уредба в различните държави.

правни последици да бъдат преценявани и прилагани от националните съдебни органи, защото не се предвижда правило, с което на националните органи да са предоставени правомощия по правоприлагане относно последиците на чуждестранното решение, може отново да се направи и крайният извод, че се изключва напълно и тяхното приложение в национално съдопроизводство.

Изрична разпоредба по допускане действието на чуждестранните правни последици би била същевременно задължителна поради обстоятелството, че обвързването с последиците на акт на един чужд суверенитет представлява форма на ограничаване на приемащия суверенитет⁸⁸. Това е един повече от сериозен публичноправен въпрос, свързан пряко със защитата на националната правораздавателна власт (по напълно аналогична причина не се стига и до приложимостта на чуждо материално право като краен регулатор без наличието на съответната изрична стълкновителна разпоредба)⁸⁹. Затова надали следва да се очаква, че законодателното разрешение няма да е друго, освен приемането на пряка норма.

3.5. В тази връзка следва да се има предвид и пълната невъзможност при съвременното състояние на суверенитетите съдопроизводствени отношения, каквито са правоотношенията по СПН и изпълнителната сила, да се регулират чрез препращане към чужд закон (чл. 29 КМЧП във връзка чл. 1 ГПК, както и арг. от чл. 25 и чл. 26 КМЧП)⁹⁰. Подобно приложение е допустимо само в много ограничен брой изрични хипотези, които са *numerus clausus* не само по ГПК, но и в сравнителноправен план. Обикновено се визират дейности, които не могат да предпоставят ограничаване на прерогатива на суверенитета да правораздава в собствените си юрисдикционни предели – не се влияе пряко или косвено на правомощията на местния съд да разгледа и разреши делото.

Прилагането на чуждестранни норми при регулиране на съдопроизводствено отношение се допуска например по чисто техническите въпроси

⁸⁸ Срв. и Nagel, H. und Gottwald, P. Op. cit., SS. 19-22; Schack, H. Op. cit., S. 2.

⁸⁹ Изрично допускане дори и на действието на актовете на СЕС е било необходимо в държавите членки чрез намеса в действието на конституционните правила на съответните държави: за Франция вж. Raoul Georges Nicolo [1990] Conseil d'Etat 1 CMLR 1973; за Германия: Internationale, Re Wunsche Handelsgesellschaft [1982] German Federal Constitutional Court CMLR rev. 225; Италия: Frontini -v- the European Union Treaty [1994] 3 CMLR 57; за Англия и Уелс: sec 2, subsec. 1 & 4 the European Communities Act 1972; McCarty's -v- Smith [1979] AER 325; Factortame Ltd -v- Secretary of State for Transport [1990] 2 AC 85.

⁹⁰ von Hoffmann, B. Op. cit., S 65.

на производството като уведомяването и събирането на доказателства⁹¹. При тях изглежда да е много по-оправдано да се дава предимство на интереса на страната от защита на нейните права по пътя на международното сътрудничество⁹².

С оглед на справедливата защита на правата на страните разпоредбата на чл. 31 КМЧП предвижда също така проверка на валидността на чуждестранни официални документи с доказателствена стойност, която проверка е по правото по произхода. В тази хипотеза е допуснато по съображения за справедливост тези документи дори да произведат и процесуално действие по това право и съответно доказателствената сила се прецени по съответните чуждестранни правила (въз основа на изричната разпоредба на чл. 178, ал. 1 ГПК). Отново подчертаваме, че липсва подобно изрично предоставено правомощие относно евентуална приложимост на чуждестранното съдопроизводствено право към чуждестранните правни последици. Надали законодателят би оставил този най-важен въпрос неуреден, докато си дава труд да предвиди изрични правила за доказателствата.

КМЧП изисква наистина да се докаже влизането на чуждестранното съдебно решение в сила в държавата форум на спора (чл. 119, ал. 2 КМЧП). Формулировката на текста на разпоредбата също не допуска обаче съдът по признаването да правоприлага относно евентуално (не във всички правни системи се формира непререшаемост заедно с влизането в сила) възникналите правни последици. Органът няма предвидено правомощие да решава въпроса относно влизането в сила на чуждестранното решение и формирането на правни последици съгласно чуждестранното право⁹³.

Изисква се единствено препис от постановилия решението съд и удостоверение с легализация от МВНР, което представлява официален документ със съответната доказателствена сила, удостоверяваща факта на влизане на

⁹¹ Напр. чл. 13, ал. 1-2 от Конвенцията за връчване в чужбина на съдебни и извънсъдебни документи по граждански и търговски дела; Така и Schack, Н. Op. cit., SS. 257-260. Съдът винаги може обаче да откаже след това екзекватура на чуждестранното съдебно решение при липсата на необходимите предпоставки, за да бъде тя постановена; срв. и особената хипотеза на чл. 178, ал. 1 ГПК; чл. 9 от Конвенцията за събиране на доказателства в чужбина по граждански или търговски дела. Вж. за режима по тези конвенции Каменова, Цв. Цит. съч., стр. 78-116.

⁹² Ще се следи обаче за съотносимостта на приложимите правила с норми от обществен ред. Срв. Zöllner, R./Bearbeiter, Op. cit., S. 640, но не би следвало да се следи за непротиворечието на съществуването на делото с българския правен ред. Това ще е въпрос именно на производството по екзекватура. На тази фаза е по-важно да се предостави на страната възможност да организира защитата си.

⁹³ Така и по common law - Barnett, P. Op. cit., pp. 38-39.

решението в сила. Дори и да бъде оборена истинността на удостоверението или на легализацията от МВнР (арг. от чл. 31 КМЧП), съдът по признаването следва единствено да приеме, че липсва необходимото удостоверение и да откаже признаване, независимо от възможното влизане в сила, респективно формиране на *res iudicata* в другата държава.

Затова може да се направи извод, че чрез посоченото изискване се търси всъщност единствено доказателство дали чуждестранното съдебно решение е стабилно и съответно годно да формира *res iudicata* в държавата по произхода, което да обоснове възможността за предоставяне на държавната санкция на едно равностойно на влезлите в сила национални решения. Не-пряко се потвърждава и валидността на решението (иначе се очаква чуждестранният орган да откаже да даде исканото удостоверение, ако констатира обратното).

3.6. Също с оглед защитата на прерогатива на суверенитета да прераздава в собствените си юрисдикционни предели (вж. и **3.2.3-3.2.4.** Част трета) е напълно изключено и всякакво антиципирано действие на чуждестранната *res iudicata* (прекръпяване на национално производство поради наличие на идентично производство в чужбина). Напротив, единствено националният суверенитет определя кога и при какви обстоятелства съдебните органи могат да се считат за десезирани от възможността за формирането на СПН. Съгласно разпоредите на чл. 126, ал. 1 ГПК във вр. с чл. 297 и чл. 299, ал. 1-3 ГПК прекръпяване се постановява само когато второ идентично производството е висящо пред национален съдебен орган⁹⁴. Съответно, наличието на идентично производство в друга държава не влияе поначало на националното.

Отчитане на висящо в чужбина производство ще е възможно единствено при наличието на надлежен отвод за *lis alibi pendens*⁹⁵ – висящо в чужбина производство между същите страни и със същия предмет, когато висящността на производството в чужбина е възникнала първа по време (чл. 37 КМЧП и срв. чл. 117, т. 4 КМЧП), или е по обуславящо правоотношение без значение поредността (чл. 38, ал. 2 КМЧП). Поради необходимостта да се установи дали точно този спор по същество е висящ, или е вече разрешен от националната юрисдикция, проверката включва някои елементи, подобни на тези по наличие на СПН, но това не влияе на същността ѝ.

Разпоредбите на чл. 37 и 38, ал. 2 КМЧП не предвиждат обаче пра-

⁹⁴ Така и Опр. № 357-2013-ВКС, ГО, I отд. по ч.гр.д. 3981/2013.

⁹⁵ Срв. von Hoffmann, В. Опр. cit., SS. 84-85.

вомощие да се прекрати националното производство, включително и при влизане на чуждестранното решение в сила в държавата по произхода. Разпоредбата на чл. 126, ал. 1 ГПК е същевременно неотнормирана към хипотезата на чл. 37 КМЧП, в която хипотеза националното производство се спира, ако се прецени, че признаването би било принципно възможно⁹⁶. Принципна невъзможност ще има само в хипотеза на изключителна компетентност на Република България, когато признаването е винаги безусловно преградено (чл. 117, т. 1, предложение първо КМЧП във връзка с чл. 12, ал. 1, чл. 13, ал. 2 и чл. 19, ал. 1-2 КМЧП), доколкото всички други критерии за годност на признаване от значение в тази хипотеза ще могат да се преценят едва след влизането в сила на чуждестранното решение (вж. Част трета).

След признаването спрямо националното производство ще се приложи направо разпоредбата на чл. 299, ал. 2 ГПК поради наличието на формирана национална СПН към решението по признаване. Същевременно, ако националният съд постанови решение в нарушение на разпоредбите на чл. 37 КМЧП или при липса на този отвод, това решение ще произведе действие и ограничаването на националния суверенитет ще е недопустимо (в хипотезата на чл. 38, ал. 2 КМЧП не се формира СПН по обуславящото правоотношение).

Това следва пряко от разпоредбата на чл. 117, т. 3 КМЧП, съгласно която при наличие на национално решение се отказва признаване и която разпоредба по никакъв начин не изисква преценка дали отводът за *lis alibi pendens* изобщо е бил направен, или дали е законосъобразно отхвърлен. Разпоредбата на чл. 303, ал. 1, т. 4 ГПК е по същността си е неотнормирана към хипотезата на влязло в сила чуждестранно решение, постановено в първо по време производство, защото предполага две влезли в сила постановени по националните правила решения по същество.

Затова и определението по чл. 28 КМЧП влиза в сила и съответно подлежи не само на самостоятелно въззивно, но и на касационно обжалване – този въпрос следва да се постави и реши изрично своевременно, за да може

⁹⁶ Затова за да не остане в тази хипотеза националното производство висящо за неопределено време, следва да се предостави срок на заинтересованата страна да направи искане за признаване, когато чуждестранното решение влезе в сила (като докаже датата на влизане в сила). Това ще даде основание делото да бъде спряно вече в очакване на признаването – чл. 229, ал. 1, т. 4 ГПК. Ако се постанови признаване, ще се прекрати производството по същество поради формираната СПН. Ако не се подаде искане за признаване в срок, няма да има съответно пречка ходът на националното производство по същество да продължи и признаване няма да е повече възможно защото страната явно не желае да ползва правото на признаване и така се отказва от него.

съдът да пристъпи към постановяване на решение по същество при една стабилизирана международна компетентност, чиито въпроси са предварително изчистени и съответно не могат да се повдигат след постановяване на решение по същество (т.е. на практика след влизане в сила на определението по чл. 28 КМЧП).

За сравнение, единствено в хипотезата на влезли в сила относно идентичен граждански спор решения по същество и по признаване, би следвало да намери приложение разпоредбата на чл. 307, ал. 4 във вр. с чл. 303, ал. 1, т. 4 ГПК, защото и двете решения вече оперират в националната правна действителност и са формирали национална СПН. Разпоредбата на чл. 121, ал. 1 КМЧП е неотнормисима, след като решението вече е признато, независимо кога е влязло в сила националното решение по същество, а е недопустимо да се оставят да съществуват две противоречиви решения.

С отмяната на решението, което води до неправилно разрешаване на гражданския спор, било то националното по същество, или решението по признаване, ще се постигне същевременно същата санкция за страните като при две национални решения по същество. Липсата на надлежни възражения в производството по признаване за наличие на национално решение или на висящо производство, или на отвод за СПН при влязло в сила решение по признаване, са довели до тази ситуация. Страните не са осъществили навременна защита поради незаинтересованост или очаквайки по-благоприятно национално решение, а при хипотези на нарушено право на участие в производството съответната страна ще разполага с отделна самостоятелна защита.

Въз основа на всичко изложено, може да се направи извод, че в хипотезата на чл. 37 КМЧП се отчита всъщност възможността за ограничаване на суверенитета, която възможност стои в основата на предпоставките за спирането на производството, а не вероятност за формиране на СПН (антиципирано действие на СПН). Поради интереса от еднообразност на разрешенията на гражданския спор държавата предпочита да изчака дали в първия по време форум ще се постанови окончателно решение, което да бъде признато, когато искът е подаден първо пред този форум. Действието на СПН е последващо от признаването на решението, което става равностойно на националните след неговото санкциониране и прави възможен направо отвод за наличие на формираната правна последица.

В подкрепа на тази гледна точка е и обстоятелството, че предишното разрешение в чл. 9, ал. 4 ГПК (отм.) изобщо не позволяваше националната юрисдикция да отчита подаден в чужбина иск, като признаване бе възможно единствено когато искът пред национален съд е подаден след влизането на

чуждестранното съдебно решение в сила (арг. от противното от чл. 307, т. „г“, изр. 2 ГПК (отм.)⁹⁷. Може да се счете, че новата регулация предоставя по-качествена защита на страните с оглед на отчитане на възможността за постигане на безпротиворечивост на по-ранен етап.

3.7. Получените резултати следват изцяло принципните положения в защитата на националната правораздавателна власт при съвременното състояние на отношения на формално равнопоставени суверенитети (вж. и **4.2.1.** Част трета). Тъй като държавите правораздават монополно в пределите на действие на своята суверенна власт и в резултат на действието на актовете на тази власт⁹⁸, недопускането на действието на чужди актове брани всъщност суверенитета като не позволява неговото изместване⁹⁹. Подобна е причината в редица държави да подлежат на признаване дори и местните арбитражни решения, независимо, че не се поставя въпрос за проява на чуждестранен суверенитет, а за допускане на договорно правораздаване¹⁰⁰.

В тази връзка не следва да се изпуска от очи и обстоятелството, че правните последици на правораздавателните актове са също така правно техническият способ, чрез който държавите оказват защита на гражданските права и задължения след разрешаването на спора. Последиците се явяват от тази гледна точка конкретен израз на упражняването на държавната санкция относно материалните права¹⁰¹. Затова тези правоотношения имат властни-

⁹⁷ Вж. за този режим и произтичащите от него опасности у Сталев, Ж., Мингова, А, Попова, В. и Иванова, Р. Българско гражданско процесуално право. CIELA, 8 допълнено и преработено изд., София, 2004, стр. 989 и 991.

⁹⁸ Koch, H., Magnus, U. und Winkler von Mohren, P. Internationales Privatrecht und Rechtsvergleichung, C. H. Beck Verlag, 2 Auflage, München, 1996, S. 202.

⁹⁹ Невъзможно е чуждестранната забрана за пререшаване на делото да действа спрямо национален съд: Срв. Scoles, E., Nay, P., Borches, P., Symeonidis, S. Op. cit., pp. 1146-1147. Същото и по аргумент от Сталев, Ж. Сила на пресъдено нещо в гражданския процес. НИ, София, 1959, стр. 320-321, където се поддържа становището, че самостоятелната СПН на решението за екзекватура дублира допуснатата чуждестранна последица с цел да я стабилизира. Безспорност в пределите на националната юрисдикция може да се осигури единствено съгласно съответните разпоредби на ГПК.

¹⁰⁰ Вж. D'Arcy, L., Murray, C. and Cleave, B. Schmitthoff's Export Trade, the Law and Practice of International Trade. Sweet & Maxwell Limited, 10th Ed, London, 2000, p. 504; за САЩ вж. Country Report on International Arbitration (USA) for the International Chamber of Commerce, Paris, Republic of France; за извършването на практическа миниекзекватура в Германия при издаване на изпълнителен лист въз основа на местно арбитражно решение вж. Zöller, R./Bearbeiter, Op. cit., SS. 2391-2392 und 2380-2382. В основата на екзекватурата при тези хипотези не стои обаче един публичноправен акт, което ги поставя извън обхвата на настоящото изследване.

¹⁰¹ Сталев Ж. Ibid., стр. 111-112; Таджер, В. Гражданско право на НРБ, обща част, дял 1. Държавно издателство „Наука и изкуство“, София, 1973, стр. 195-197.

чески характер. По тези правоотношения протича съответно връзката между суверенната власт и народа, т.е. между два от елементите на държавата.

Ето защо, допусне ли се националните съдопроизводствени последици да се изместят от чуждестранните, ще се допусне всъщност прилагането на чуждестранната държавна санкция. Това би значило на първо място друг правен ред да определя (в хипотезата на СПН) кога националните съдебни органи могат да упражнят прерогатива си да правораздават във връзка с идентичността на делата, което ще е равнозначно на отказ от държавен суверенитет.

На второ място, изпълнителната сила също се проявява от тази гледна точка като друга форма на реализацията на държавната санкция, т.е. на обещанието, което държавата дава да достави принудително обекта на престацията¹⁰². Затова разпоредбите на чл. 404, т. 2-3 и на чл. 406, ал. 2 ГПК са и естествено развитие на правилото относно недопускане действието на чуждестранната *res iudicata*. Невъзможно е упражняването на държавната санкция при принудителното изпълнение да се регулира от чуждо процесуално право в пределите на действие на собствената юрисдикция. Това ще означава държавата да позволи този вид правна защита да се окаже съгласно чуждия съдопроизводствен ред¹⁰³, което също е равнозначно на отказ от суверенитет. Затова при несъвместимост на задължението с националните изпълнителни способности то се моделира, така че изпълнение да е възможно с тези способности, а не се прилагат чуждестранните (чл. 406, ал. 2 ГПК).

С оглед на адекватната и ефективна защита на гражданските права и задължения ограничаването на суверенитета в посоката да се разглежда и разреши спорът по същество чрез възприемане на чуждестранната формула, е напълно достатъчна отстъпка (така както се допускат и арбитражни производства). Държавата си запазва същевременно прерогатива да упражни принудително гражданските права и задължения в пределите на своя суверенитет чрез упражняване на съответните правомощия в резултат от прикрепването на националните правни последици (да прекрати властнически състоянието на втори идентичен правен спор, да достави престацията принудително), което не позволява да бъде напълно изместена от чужда власт.

¹⁰² Таджер, В. Цит. съч., дял 1, стр. 195-197. Тя се определя и като следващ стадий от правото на защита на материалните граждански права, което държавата предоставя на субектите – вж. Чернев С. Изпълнителна сила на съдебните решения в гражданския процес на Република България. Дисертация. – непубликувана, стр. стр. 62-63.

¹⁰³ Doser, T. Op. cit., S. 56.

3.8. От друга страна надали е оправдано да се предоставя различен обем на защита на чужди и местни правни субекти само поради факта на това, къде точно е бил разгледан и разрешен спорът по същество. Това би било на първо място пълна липса на уважение към собствената правна система и суверенитет. Също така при по-широки или при по-тесни обхвати на действие на чуждите правни последици се създава сериозна правна неустановеност и несигурност по отношение на пряко и косвено засегнатите местни лица, нямащи качеството на страна в производството по произхода¹⁰⁴, особено предвид обстоятелството, че не може да се очаква, а и не се изисква, местните правни субекти, както и тези от трети държави, да са запознати с чуждестранното съдопроизводствено право¹⁰⁵.

Не на последно място е много спорно доколко съдилищата биха били в състояние бързо и безпротиворечиво да прилагат чуждестранни правила за *res iudicata* (напр. относно главните мотиви) и изпълнителна сила предвид разликата в традициите на правоприлагането и законодателствата, терминологията, а и в доктрините, включително като се има предвид и необходимостта от доказване на явлението и неговите параметри (преводи, преписи от автенични носители и съдебни решения, становища, тълкувания, експертизи и всички възможни в тази връзка попълни спорове). Възраженията в тази насока биха се превърнали в ръцете на една опитна страна по-скоро в средства да се отложи прилагането на решението за неопределен период, което само по себе си е достатъчен аргумент да не се допуска действието на чуждестранните последици¹⁰⁶.

¹⁰⁴ Практически до подобен извод е стигнала в крайна сметка и немската юриспруденция срв. например Zöller, R./Bearbeiter, Op. cit., S. 960 и Schack, H. Op. cit., S. 344-347, както и австрийската: вж. Matscher, F., 'Die Anerkennung und Vollstreckung gerichtlicher Entscheidungen im Verhältnis zwischen Österreich und Großbritannien,' Juristische Blätter, Heft 9/10 und 21/12, Wien, 1963. Вж. и Richmann, W. and Reynolds, W. Op. cit., pp. 313-322. За различните субективни обхвати на *res iudicata* напр. по common law в сравнение с възприетото по националното вж. Flemming, J. Civil procedure. Little, Brown and Company, Boston-Toronto, 1965, pp. 584-610; Shreve & Raven-Hansen, Understanding Civil Procedure (1989), Ch. 15, § 113; Larry L. T. & Ralph U. W. Civil Procedure (1991), pp. 617-637; Developments in the Law – Res Judicata. 65 Harv. L. Rev. 818 (1952); по немското право вж. Rosenberg, L. und Schwab, K. Op. cit., SS. 838-848; Zöller, R./Bearbeiter, Ibid., SS. 912-924.

¹⁰⁵ Явно до тези изводи стига и СЕС като със C-456/11 се стреми да унифицира обхвата на *res iudicata* към определенията по допустимостта на производството при юрисдикционно споразумение, а не да се разчита на разнообразната уредба в различните държави. За да го постигне е необходимо обаче да се приеме, че правната последица на това определение е автономен институт на ПЕС.

4. Преглед на актовете на ЕС. Съотношение с националното право

4.1. Първоначално е избран механизъм на международното договорно право и държавите членки приемат Брюкселската конвенция относно подведомствеността и изпълнението на съдебните решения в областта на гражданското и търговското право от 27.09.1968 г., заедно с последващите протоколи към нея, съответно изменена от конвенциите за присъединяване на нови държави членки.

Държавите членки и държавите от ЕАСТ подписаха и Конвенцията от Лугано относно подведомствеността и изпълнението на съдебните решения в областта на гражданското и търговското право от 16.09.1988 г., която е паралелна конвенция на Брюкселската конвенция от 1968 г. Луганската конвенция, която възпроизвежда плътно Брюкселската конвенция, се прилагаше в отношенията между държавите членки (без Кралство Дания) и държавите от ЕАСТ.

Тъй като Република България не беше страна по тази конвенция и нямаше задължение съгласно Присъединителния договор да се присъедини и към нея, между България и тези три държави се прилагаше общият режим на вътрешните законодателства (КМЧП). Конвенцията от 16.09.1988 г. е заменена от Конвенция от Лугано относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела от 30.10.2007 г., която е в сила за държавите членки на ЕС, включително Кралство Дания, и държавите от ЕАСТ (Република Исландия, Кралство Норвегия и Конфедерация Швейцария).

4.2. С оглед на важноста на материята и необходимостта от своевременно приемане на правила, което проличава при приложението на Брюкселската конвенция, която не е толкова гъвкав инструмент на правото, ЕС приема за обосновано да подложи признаването и допускането на изпълнението на регулация с актове с пряко и непосредствено действие:

- Първо влиза в сила и започва да се прилага Регламент (ЕО) № 44/2001 на Съвета от 22.12.2000 г. относно компетентността, признаването

¹⁰⁶ При предпочитане на дадено разрешение по Брюкселско-Луганския режим, когато липсва точен смисъл на разпоредбите, СЕС с приоритет възприема разрешения, които няма да забавят и усложнят свободното движение на решенията, а ще предоставят бърза и навременна защита – иначе би се застрашила основната цел на режима да се предостави почти автоматично защита. Подобни резултати са напълно изключени, ако в производство по признаване ще се доказва законодателството относно чужда правна последица и ще се определя практиката по нейното приложение.

и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела (Брюксел IA), който отменя и заменя Брюкселската конвенция, освен в отношенията с отвъдморските страни и територии по чл. 355 ДФЕС, предишен чл. 299 ДЕО (чл. 68, ал. 1 от регламента, и първоначално и Кралство Дания).

Понастоящем регламентът е в сила и за Кралство Дания, което по силата на присъединителния си договор изрично заявява дали се присъединява, или не към подобни инструменти и поради липсата на присъединяване за Кралството се прилагаше в един продължителен период Брюкселската конвенция вместо регламента.

Тъй като Брюксел IA осигурява приемственост на Брюкселската конвенция, практиката по нея се запазва и остава да се прилага (арг. чл. 68, ал. 2 Брюксел IA)¹⁰⁷.

Поради необходимостта от специализирани режими в някои области на правото се приеха впоследствие и:

- Регламент (ЕО) № 2201/2003 на Съвета от 27.11.2003 г. относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по брачни дела и делата, свързани с родителската отговорност (Брюксел II), с който се отменя предходния Регламент (ЕО) № 1347/2000 (Брюксел II (отм.);

- Регламент (ЕО) № 805/2004 на Европейския парламент и на Съвета от 21.04.2004 г. за въвеждане на европейско изпълнително основание при безспорни вземания;

- Регламент (ЕО) № 1896/2006 на Европейския парламент и на Съвета от 12.12.2006 г. за създаване на процедура за европейска заповед за изпълнение;

- Регламент (ЕО) № 861/2007 на Европейския парламент и на Съвета от 11.07.2007 г. за създаване на европейска процедура за иски с малък материален интерес;

- Регламент (ЕО) № 4/2009 на Съвета от 18.12.2008 г. относно компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на съдебни решения и сътрудничеството по въпроси, свързани със задължения за издръжка (Брюксел III);

- Регламент (ЕС) № 650/2012 на Европейския парламент и на Съвета от 04.07.2012 г. относно компетентността, приложимото право, признаването

¹⁰⁷ С-406/09. При това е достатъчно разпоредбите на регламента и Конвенцията да се квалифицират като равнозначни по същността си – не е необходимо да има дословно повтаряне на текста, като включително дори и когато регламентът изменя разпоредбата на Конвенцията, практиката по нея се запазва, доколкото не противоречи на изменението (С-133/11 и С-543/10).

и изпълнението на решения и приемането и изпълнението на автентични актове в областта на наследяването и относно създаването на европейско удостоверение за наследство (Брюксел IV);

Цитираните регламенти, които са свързани с признаването и допускането на изпълнението на чуждестранни актове в рамките на правото на ЕС, уреждат хипотези, които са особени спрямо действието на Брюксел IA.

4.3. Брюксел IA ще бъде в един момент изцяло заменен от Регламент (ЕС) № 1215/2012 на Европейския парламент и на Съвета от 12.12.2012 г. относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела (Брюксел IB), считано от 10.01.2015 г., като за определен дълъг период от време двата регламента ще се прилагат паралелно в различни хипотези относно признаването. Брюксел IB ще действа и за Кралство Дания.

От датата на влизане в сила на Брюксел IB, той ще действа успоредно с Брюксел IA, като Брюксел IA ще се прилага за решения по производства, образувани преди 10.01.2015 г., и за автентични инструменти, издадени или регистрирани, както и за съдебни спогодби, сключени или одобрени преди същата дата (чл. 66, ал. 1-2 Брюксел IB).

Доколкото по тази причина в обозримо бъдеще Брюксел IA ще бъде все още основният акт от практическа гледна точка, в изложението се използват основно препратки към неговите разпоредби, а разпоредбите на Брюксел IB ще бъдат разгледани самостоятелно. Това няма да промени изводите и аргументите, защото основните положения са едни и същи, включително умишлено запазени, а Брюксел IB предлага основно съобразяване с практиката на СЕС и доразвива някои моменти, които ще бъдат изрично подчертани и обяснени.

4.4. Брюкселската конвенция ще остане да действа в отношенията с отвъдморските страни и територии по чл. 355 ДФЕС, предишен чл. 299 ДЕО (чл. 68, ал. 1 от Брюксел IB). Тъй като Брюксел IB осигурява приемственост на Брюкселската конвенция и Брюксел IA, практиката по тях се запазва и остава да се прилага (арг. чл. 68, ал. 2 и чл. 80 Брюксел IB във вр. с чл. 68, ал. 2 Брюксел IA).

4.5. Значение за различни аспекти на признаването имат също така и Регламент (ЕО) № 1393/2007 на Европейския парламент и на Съвета от 13.11.2007 г. относно връчване в държавите членки на съдебни и извънсъдебни документи по граждански и търговски дела – относно призоваването и изпращане на съдебни книжа; Регламент (ЕО) № 1206/2001 на Съвета от 28.05.2001 г. относно сътрудничеството между съдилища на държавите членки при събирането на доказателства по граждански и търговски

дела; Регламент (ЕИО, Еврoатом) № 1182/71 на Съвета от 03.06.1971 г. за определяне на правилата, приложими за срокове, дати и крайни срокове.

4.6. Относно действието на режима следва да се подчертае, че когато решение е постановено в рамките на Европейския съюз или в държава членка на ЕАСТ и е в обхвата на актовете на ЕС по признаване и допускане (Брюкселско-Луганския режим), то ще се признава между държавите членки съгласно действието на тези актове. Националното право ще се прилага само когато и доколкото акт на ПЕС изрично предвижда това¹⁰⁸: вж. например разпоредбата на чл. 40, ал. 1 от Брюксел IА - процедурата за подаване на молба се урежда от законодателството на държавата членка, в която се иска изпълнението. Нормите на правото на ЕС изключват поначало действието на националните разпоредби¹⁰⁹, като при необходимост правните субекти могат да се позоват директно на правата, които черпят от регламентацията на ЕС¹¹⁰.

Извън случаите на изрично указание националното законодателство може да има в крайна сметка само значение на източник на правото по аналогия, доколкото липсва разпоредба на ЕС и доколкото националното разрешение не противоречи на актовете на ЕС и на световните стандарти. Това следва пряко от принципите на примат и наднационалност на правото на ЕС – то следва да се прилага автономно¹¹¹. При обосновано съмнение извън чисто технически разпоредби следва да се отправя запитване за преюдициално решение до СЕС, който последователно прилага принципа на автономността¹¹².

¹⁰⁸ С-523/07, т. 34: според постоянната съдебна практика, както от изискването за еднакво прилагане на общностното право, така и от принципа за равенство следва, че разпоредба от общностното право, чийто текст не съдържа изрично препращане към правото на държава членка с оглед на определяне на нейния смисъл и обхват, трябва по принцип да получи самостоятелно и еднакво тълкуване навсякъде в Общността, което трябва да бъде направено, като се отчитат контекстът на разпоредбата и целта на разглежданата правна уредба. Същото и С-327/82, т. 11, С-98/07, т. 17, С523/07, т. 34, С-497/10, т. 45.

¹⁰⁹ С-6/64 и С-196/77; С 6&9/90.

¹¹⁰ С-26/62, като съдът има служебно задължение да осигурява предимството на ПЕС и да не прилага националното законодателство при противоречие: С 314/08.

¹¹¹ Разпоредбите на регламента трябва да бъдат тълкувани самостоятелно въз основа на систематиката и целите на този регламент, така и С-167/08, С-189/08, С-103/05, С-456/11 и др.

¹¹² Относно методите на тълкуване вж. С-403/09: съгласно постоянната съдебна практика при тълкуването на разпоредба на общностното право следва да се вземат предвид не само съдържанието, нейната цел, но и контекстът ѝ (С66/08, т. 42, С-400/10, т.), както и целите на правната уредба, от която тя е част (вж. в този смисъл С301/98, т. 21, С300/05, т. 15 и С301/08, т. 39, С-251/12, т. 26, С-436/13, т. 37, С-656/13, т. 44-48). От добре установената съдебна практика освен това е видно, че държавите членки са длъжни не само да тълкуват националното си право по начин, който да съответства на общностното право, но и да не допускат да се основават на тълкуване на текст от вторичното право, което би влязло в конфликт с основните права, защитавани

ЧАСТ ВТОРА. ПРИЗНАВАНЕ НА ЧУЖДЕСТРАННИ СЪДЕБНИ РЕШЕНИЯ

1. Предварителни бележки

1.1. Както посочихме, в общия случай законодателството на ЕС предпочете да използва принципните положения на института по признаване на чуждестранни съдебни решения (екзекватура). Същевременно се регулират модели на производството (при приложимост и на националното съдопроизводство), както и предпоставки на правото на признаване, които да водят до т.нар. „автоматично” признаване на решенията. Понятието е условно и се диференцира само при съпоставка с класическото производство по признаване и допускане на изпълнението, защото не става въпрос за директно зачитане със СПН, а се запазват минимални съдопроизводствени действия и проверка на някои формални предпоставки относно годността за признаване.

Тези обстоятелства, както и опасността от смесването с режима на националното производство по екзекватура (отчасти и поради неговото непознаване¹¹³) и последващите неясноти и трудности при функционирането на регламентите¹¹⁴, налагат да се направи съответното съпоставяне. За тази цел

от общностния правен ред, или с останалите общи принципи на общностното право (вж. в този смисъл С101/01, т. 87, както и С305/05, т. 28).

¹¹³ Вж. Опр. 619-2011-САС-ГО, VIII с-в по ч.гр.д. 1012/2011, който коригира СГС, че предпоставките за международна компетентност на националните съдилища по КМЧП (компетентност по същество) не се прилагат към определяне на компетентността по производството за екзекватура, а само към искове по съществува на гражданскоправни спорове.

¹¹⁴ Срв. напр. Опр. 1026-2010-ВКС-ГК, IV отд. по гр.д. 703/2010, и актовете на предходните инстанции: към решение на държава членка, за което се приема, че е в обхвата на Регламент (ЕО) № 2201/2003 на Съвета от 27.11.2003 г. относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по брачни дела и делата, свързани с родителската отговорност (Брюксел II), се прилагат предпоставките на чл. 117 КМЧП. По реда на чл. 117 КМЧП се допуска обаче изпълнението само на решения, които са извън обхвата на европейския граждански процес. В същото определение се проверява и компетентността по същество на съда, постановил признаването решение, което е изключено при действието на Брюксел II. Вж. и Реш. 136-2011-ВКС-ТК, II отд. по т.д. 867/2010, с което се обсъждат противоречие между решение и неговото удостоверение като европейско изпълнително основание, въпреки че съдът по изпълнението е обвързан от удостоверението (а и хипотетично при подобни противоречия би следвало да се проверят на първо място разпоредбите на правото на държавата членка, за да се установи дали противоречията са само формални или същностни). В същото производство не се пристъпва към издаване на изпълнителен лист, а се постановява обявяване на изпълнение. Вж. и бел. 8 и 10. Други примери ще бъдат дадени в хода на изложението.

на въпросите на признаването на чуждестранни съдебни решения ще бъде посветена отделна част (доколкото липсват публикувани съвременни изследвания и доколкото е необходимо за целите на настоящото изложение), в която значително доразвивам и разширявам някои от резултатите от докторската си дисертация, а нерядко заставам и на различни позиции.

1.2. При изследването ще се изхожда от общите крайни изводи въз основа на изложеното дотук, че регламентацията на института на признаването предвижда санкционирането на влязло в сила чуждестранното решение като фактически състав, който съдържа формулата на разрешаване на спора по същество. В резултат на признаването спорът се счита разрешен, така както неговото разрешаване е фиксирано в чуждестранния акт¹¹⁵. Санкцията позволява също така прикрепянето на националните правни последици към съвместния фактически състав, както, ако би било постановено решение по същество от национален съд¹¹⁶, както и зачитането на признатия акт от останалите държавни органи. Предоставянето на националната санкция представлява от тази гледна точка властническото изявление, че решението е годно за признаване въз основа на установяване на право на признаване на решението по реда на гражданско съдопроизводство.

¹¹⁵ Възниква комплексен краен съвместен фактически състав, т.е. националното решение не възприема съдържанието на чуждестранната формула на разрешаване на спора (Срв. Сталев, Ж. Българско гражданско процесуално право, София, Наука и Изкуство, 3 изд., 1979, стр. 803), независимо че се прикрепят националните последици. За решението по признаване като *conditio iuris* за допускане действието на чуждестранното решение вж. и Дамянов, Ц. Цит. съч., стр. 192-193 и цит. там автори. Затова не споделяме изцяло поддържаните в процесуалната литература теории, свързани с прикрепяне на националните правни последици. За “национализиране” на чуждестранното съдебно решение вж. у Силяновски, Д. Гражданско съдопроизводство. Т. 3, София, 1943, стр. 216 и цит. там проф. Генов; Walter, G. *Vollstreckungsrecht*, Walter de Gruyter & Co, 2. Auflage, Berlin, 1974, SS. 43-44; Yellinek, W., *Op. cit.*; Barnett, P. *Op. cit.*, pp. 38-39.

¹¹⁶ Вж. и Силяновски, Д. *Ibid.*, стр. 216. Относно преобразуващото действие на чуждестранното съдебно решение се присъединяваме изцяло към мнението, че преобразуващото гражданско право вече е било упражнено в държавата форум и новото материалноправно положение така или иначе е настъпило с влизането в сила на чуждестранния акт. Затова следва да се възприеме направо удостовереното в акта състояние на правоотношенията: срв. Дамянов, Ц. *Ibid.*, стр. 166-167. Срв. и Dimaras, N. *Anspruch „Dritter“ auf Verfahrensbeteiligung*. Centaurus-Verlagsgesellschaft, Pflattenweiler, 1987, SS. 49-52. Това е възможно поради обстоятелството, че става въпрос за гражданскоправен резултат от постановяването на решението, който настъпва с неговото постановяване и влизане в сила - Сталев, Ж., Мингова, А., Стамболиев, О., Попова, В. и Иванова, Р. Българско гражданско процесуално право. CIELA, 9 допълнено и преработено изд., София, 2012, стр. 374.

2. Модел на производството. Предмет и метод на регулация. Отграничения

2.1. При действието на националния режим признаването се осъществява по реда на особено исково производство. Разпоредбите на чл. 118, ал. 2 и чл. 119, ал. 1 КМПЧ изрично посочват в тази връзка, че се подава иск пред граждански съд. Производството е съответно в обхвата на уредбата на гражданското съдопроизводство съгласно разпоредбата на чл. 1 ГПК, която разпоредба поставя всички дела по граждански иски в този обхват. Това изцяло се подкрепя и от изводите въз основа на изложеното в Част първа, които сочат, че предметът на уредбата относно производството по признаване е регулирането на разрешаване на гражданскоправни спорове по съдебен ред, а методът на регулиране е властнически¹¹⁷.

Аргумент в тази насока са и разпоредбите на част 7 ГПК „Особени правила относно производството по граждански дела при действието на правото на Европейския съюз”, свързани с признаване на решения, постановени от държава членка на Европейския съюз. На първо място, самото заглавие на част 7 ГПК изрично включва уредбата по признаване на решения на държави членки в гражданското съдопроизводство – европейския граждански процес¹¹⁸. На второ място, чл. 622, ал. 1 и ал. 3 ГПК, както и чл. 623, ал. 1 и ал. 5 ГПК предвиждат искането за признаване или за допускане на изпълнението да се подаде пред съответния граждански съд, а действие на влязло в сила решение се прикрепя изрично към крайния акт от признаването по нарочен ред (чл. 622, ал. 3 и чл. 623, ал. 5 ГПК във връзка с чл. 299, ал. 1-3 ГПК и вж. **3.3.1.** Част първа).

Уредбата по ГПК (отм.) също предвиждаше подаването на иск за признаване и допускане изпълнението на чуждестранни съдебни решения (срв. систематичното място на глава 32 ГПК (отм.) и препращането към правилата на общото исково производство – арг. чл. 305, ал. 1, б. „б” и чл. 306, ал. 3 ГПК (отм.). По Закона за гражданското съдопроизводство (ЗГС) се е

¹¹⁷ Срв. и Schack, H. Op. cit., SS. 398-403; Rosenberg, L., Gaul, H. und Schilken, E. Op. cit., S. 137; Brox, H. und Wolf-D. W. Zwangsvollstreckungsrecht, Carl Heymanns Verlag KG, 6., völlig neubearbeitete Auflage, Köln-Berlin-München, 1999, S. 39, които разглеждат искането за признаване като исково производство, въпреки липсата на указание в тази насока по немското законодателство.

¹¹⁸ Припомняме, че доклад „Heidelberg“ (Study JLS/C4/2005/03) поставя производството по признаване като част от европейския граждански процес (European Civil Procedure): § 10., § 28., § 62 и § 63, което вероятно се отчита и в ГПК.

търсела най-вече регулация, която да води до бърза и навременна защита. Затова признаването е ставало първоначално по реда на заповедното производство, който тип производства предоставят възможност за разрешаването на граждански спорове и стартиране на принудително изпълнение по една сравнително бърза и опростена процедура¹¹⁹, която същевременно е запазвала възможността да се развие двустранно спорно производство¹²⁰. Впоследствие е уредено бързо исково производство (чл. 887-884 ЗГС). Съответно може да се приеме, че и по този закон развитието на уредбата е напълно последователно поне от гледна точка на поставянето на признаването сред съдопроизводствените способности за защита на частни права.

2.2. Производството е особено исково защото гражданският спор не се пререшава (включително и чрез проверка на правилността на чуждестранната формула) и затова е изключено правомощието той да се разгледа и реши по същество (чл. 121, ал. 1 КМЧП, освен в особените хипотези на чл. 121, ал. 2-3 КМЧП), което правомощие е предоставено като общо на гражданските съдилища съгласно разпоредбата на чл. 2 ГПК. Чрез изключването на това правомощие се гарантира изцяло изискването за безпротиворечивост, което изискване оформя в крайна сметка характеристиките на признаването.

Така производството разкрива и един особен предмет – спорът относно правото на признаване (вж. **3. infra**)¹²¹. Аргумент относно особената искова природа на производството е и изключителната местна подсъдност на Софийския градски съд (чл. 118, ал. 2 и чл. 119, ал. 1 КМЧП), както и правомощието по издаване на изпълнителен лист (чл. 405, ал. 4 ГПК и вж. **5.8. infra**). Признаването запазва обаче изцяло съдопроизводствената си функция след като предоставя разрешаване на гражданския спор със СПН (арг. чл. 121, ал. 2-3 КМЧП и вж. **3.3.3.** и следв. Част първа).

2.3. Вариантът, при който признаването би могло да се извършва по административен ред, ще бъде разгледан при разпоредбите на Регламент Брюксел II във връзка с настоящето състояние на уредбата въз основа на чл. 118, ал. 1 КМЧП при уеднаквяване на семейния и наследствения статус. Предварително следва да се отбележи, че това производство не разкрива друга особеност на принципно ниво – би следвало да се счита за иск със съответните правни последици. Други варианти на искиве относно граждански по същността си права, които се предявяват пред административен съд и про-

¹¹⁹ Вж. у Силяновски, Д. Цит. съч., Т. 3, стр. 206 и сл.

¹²⁰ Срв. Чернев, С. Заповедно производство. София, Сиби, 2012, стр. 26-28.

¹²¹ Затова и относно него се формира СПН: Опр. 151-2009-ВКС-ТК-II отд. по ч.т.д. 123/2009.

изводството е по реда на административния процес също са познати на националното законодателство (чл. 203 АПК и чл. 292-293 АПК).

2.4. Зачитането на гражданските последици на чуждестранни изпълнителни и охранителни актове не следва да се разглежда като производство по признаване в стриктен смисъл, тъй като не се формира СПН (арг. чл. 124 КМЧП). Затова зачитането им ще се разглежда само за целите на изложението.

По-особен е случаят с допускането на изпълнението на несъдебни изпълнителни основания (нотариални актове и др.) и охранителни актове на чуждестранни съдилища като например решения за издръжка (чл. 123 КМЧП), доколкото тук се предоставя държавната санкция и се прикрепя изпълнителна сила, без да се формира СПН относно гражданските права (непререшаемост ще е обаче нужна относно правото на допускане на изпълнение), но тук също липсват принципни различия.

На трето място, уредбата допуска и зачитане на удостоверителната способност на съдебните решения относно гражданските права без тяхното признаване със СПН (чл. 118, ал. 1 КМЧП)¹²², което ще бъде разгледано на систематичното място на проблема (5.2.3. *infra*, както и 2 и 20. Част четвърта)¹²³.

3. Предмет на производството. Иск за признаване и иск за допускане изпълнението на чуждестранни съдебни решения

3.1. Законът (КМЧП) изрично разграничава иск за признаване и иск за допускане на изпълнението. Така се следва разрешението по ГПК (отм.). Въпреки запазеното положение считаме, че липсват същностни отлики по националното право, които да предпоставят уреждането на два вида иск. Това следва от обстоятелството, че исковете не разкриват разлики в своите предмети¹²⁴. В тази връзка, в производството по признаване не се спори поначало

¹²² Реш. 242-2011-ВКС-ГК, IV отд. по гр. д. 811/2010.

¹²³ Специфичен пример е когато решението се представи пред синдик, с цел да се докаже вземането. Ако синдикът не го зачете и не приеме вземането, остава само пътят на признаването като единствено възможен ред за установяване на вземането по съдебен ред. Затова и страната има интерес от производство по признаване/допускане на изпълнението вместо иск по същество – срв. Опр. 151-2009-ВКС-ТК-II отд. по ч.т.д. 123/2009, Опр. 264-2010-ВКС-ТК, II отд. по т.д. 1014/2009 и Опр. 200-2011-ВКС-ТК, I отд. по ч.т.д. 82/2011.

¹²⁴ Срв. включително и относно обстоятелството, че дейността по допускане на изпълнението поглежда тази по признаването Сталев. Ж. Българско гражданско процесуално право, София, Наука и Изкуство, 3 изд., 1979, стр. 799.

пряко относно гражданските правоотношения (арг. чл. 121, ал. 1 КМЧП), а се разглежда и разрешава непосредствено въпросът относно наличието, съответно липсата на предпоставки за предоставяне на признаване. Тези предпоставки са едни и същи като при иск за признаване, така и при иск за допускане на изпълнението (чл. 117, т. 1-5 във вр. с чл. 118, ал. 2, чл. 120, ал. 1 и чл. 121, ал. 1 КМЧП)¹²⁵. Типичен предмет на производството по признаване е следователно разрешаването на спора относно предпоставките за признаване.

3.2. Ето защо при отхвърляне на иска (извън случаите на чл. 121, ал. 2-3 КМЧП) ще е допустим иск за разглеждане на спора по същество между страните по признаването. СПН няма да действа относно гражданскоправния спор, след като той не е предмет на производството и с отхвърлянето на иска не се стига до неговото разрешаване. В този случай няма признаване и съответно не се формира краен фактически състав на санкционирано чуждестранно решение. Това че иск за признаване ще предпостави при определени обстоятелства спиране на производството по същество няма връзка с предмета на делото, а с обхвата на СПН на двете производства, който ще включва разрешаването на идентичен гражданскоправен спор между същите страни¹²⁶, както и с особеното съотношение между производството по признаване и класическото исково производство (вж. **5.1. *infra***).

3.3. В рамките на производството е възможно наистина и непосредственото разрешаване на гражданскоправен спор при последващо погасяване на правата и задълженията (чл. 121, ал. 2-3 КМЧП). Спорът относно тях не е обаче типичен, а се предвижда допълнително единствено с цел навременна защита на едната страна.

3.4. Възможно е в производството да се поиска и издаването на изпълнителен лист (чл. 405, ал. 4 ГПК; **5.8. *infra***)¹²⁷. Проверката по издаването на изпълнителен лист също зависи от волята на страната и не може да се разглежда като типичен предмет на производството, независимо от неговото повече от сериозно значение от гледна точка на защитата на гражданските права.

3.5. Санкцията се предоставя същевременно винаги вследствие уста-

¹²⁵ Силяновски, Д. в Силяновски, Д. и Сталев, Ж. Граждански процес, Т. 2, Държавно издателство „Наука и изкуство“, София, 1955, стр. 430; вж. и Greiner, M. Op. cit., S. 41.

¹²⁶ Силяновски, Д. Гражданско съдопроизводство, Т. 3, София, 1943, стр. 216.

¹²⁷ За тази възможност по правото на ЕС вж. Koch, H., Magnus, U. und Winkler von Mohren, P. Op. cit., S. 205.

новяване на предпоставките по чл. 117, т. 1-5 КМЧП. Както посочихме, тези разпоредби не предвиждат различни предпоставки при двата вида иск за признаване и за допускане на изпълнението. Аргумент за това са и разпоредбите на чл. 120, ал. 1-2 КМЧП „Проверка на условията за признаване и допускане на изпълнението”, които разпоредби също препращат единствено към предпоставките по чл. 117, т. 1-5 КМЧП. Следователно, за съда по допускане на изпълнението на чуждестранни решения не е предвидено отделно правомощие относно някаква различна проверка при предоставяне на санкцията в производството по допускане на изпълнението.

При ГПК (отм.) предпоставките на исковете също бяха идентични съгласно чл. 301, ал. 1, чл. 306, ал. 1 и чл. 307 ГПК (отм.), и затова производството се уреждаше предимно от гледна точка на искането за допускане на изпълнението поради честотата на искове, при които се цели и принудително изпълнение (арг. чл. 306, ал. 2 ГПК (отм.)). По ЗГС от 1930 г. по същите причини се е уреждало изрично само производство по допускане на изпълнението (чл. 887-884 ЗГС).

Липсата на различни предпоставки е резултат от обстоятелството, че за да настъпят правните последици е напълно достатъчно да се предостави държавната санкция на чуждестранното решение, а самите последици се прикрепят направо по силата на закона в резултат от предоставянето ѝ, без необходимост от по-нататъшни действия. Затова правната конструкция на абсорбиране на решението от националния правен ред е изцяло идентична и при двата вида иск. Комплексният краен състав подлежи на зачитане след санкционирането, а гражданският спор се разрешава и фиксира със СПН без никаква друга особеност или разлика, като се прикрепва и изпълнителната сила, когато чуждата формула удостоверява и подлежащи на изпълнение права. Необходима е единствено последваща проверка относно наличието на неудовлетворено притезание, така както същата проверка е необходима за националните решения и се осъществява в производството по издаване на изпълнителен лист.

Тази проверка няма обаче самостоятелни функции относно санкционирането: арг. чл. 120, ал. 1 КМЧП, която разпоредба не предвижда проверка на самостоятелни предпоставки, за да се предостави изпълняемост, а само проверка на предпоставките по чл. 117, т. 1-5 КМЧП, и изрично чл. 405, ал. 4, изр. 1 ГПК във вр. с чл. 406, ал. 1-2 ГПК, в която процедура се проверява при издаване на изпълнителен лист дали изпълнителната сила е прикрепена от националното право, както и в какви параметри.

Затова може да се направи извод, че разликата между двата вида иск е формална: прави се или искане за признаване, или за допускане на изпълне-

нието в зависимост от това, дали решението е установително, или осъдително съгласно националните критерии. Винаги обаче решението подлежи на признаване (санкциониране) като в хипотезата на допускане на изпълнението се издава и изпълнителен лист въз основа на особените предпоставки за това (вж. **5.8.1. infra**), т.е. искайки допускане на изпълнението страната всъщност иска не само признаване, а и издаване на изпълнителен лист (вж. **5.8.4. infra**)¹²⁸. Затова производството ще се разглежда като общо.

3.6. Аналогия относно природата на производството може да се търси в производството по издаване на дубликат на изгубен или унищожен изпълнителен лист (чл. 409, ал. 1-4 ГПК). Типичният предмет на това производство е установяването на наличието на съдопроизводственото (и съответно публично) право на принудително изпълнение. Молителят следва да докаже неговото съществуване при условията на липсата на вече издадения изпълнителен лист. Окончателният акт формира обаче СПН и спрямо материалното гражданско право – аргумент от забраната за повдигане на възражения след влизане на решението в сила относно погасяване на задължението след неговото установяване (чл. 409, ал. 4 във вр. с ал. 3 ГПК)¹²⁹.

По тази причина (вж. и **3.3.3.** Част първа) може да се приеме, че става въпрос за хипотеза на съдопроизводство по граждански спорове (особено исково производство). Затова и с приемането на ГПК от 2007 г. постановлението на съда има формата на решение и се обжалва по общия ред (чл. 409, ал. 4, изр. 1 ГПК и срв. чл. 622, ал. 3 и чл. 623, ал. 5 ГПК, които прикрепят към разпоредбата за признаване последиците на решение).

Производството по признаване може на още по-силно основание да се счита съдопроизводство по граждански спорове, защото при издаването на дубликат на изпълнителен лист разрешаването на гражданския спор не е непосредствената задача на производството. Тази задача е установяването на

¹²⁸ По немското право вж. Zöller, R./Bearbeiter, Op. cit., SS. 958, 1759 und 1763; Jauering, O. Zwangsvollstreckungs- und Konkursrecht. Verlag C. H. Beck, 20. völlig neubearbeitete Auflage des Friedrich Lent begründeten Werkes. München, 1996, S. 20; Walter, G. Op. cit., S. 43-44. По common law вж. Morris, J. The Conflict of Laws. Steven and Sons, Third Edition, London, 1984, pp. 105-107 - разликата между признаване (recognition) и допускане на изпълнението (enforcement) е, че при второто производство се постановява и издаване на изпълнителен лист (order of execution).

¹²⁹ Сталев, Ж., Мингова, А., Стамболиев, О., Попова, В. и Иванова, Р. Българско гражданско процесуално право. CIELA, 9 допълнено и преработено изд., София, 2012, стр. 954-955. Срв. относно преклудирването на възраженията на ответника по съществуването на спора при влязло в сила решение като проява на действието на правилата за СПН (чл. 235, ал. 3 и чл. 439, ал. 2 ГПК): Ibid. стр. 353.

правото на принудително изпълнение. Разрешаването и на гражданския спор е само съпътстваща крайна цел, свързана с навременната защита на правата при промяна на обстоятелствата (подобно на хипотезата на чл. 121, ал. 1-3 КМЧП). Въпреки това производството по дубликата се включва в обхвата на гражданското съдопроизводство поради ролята му в цялостната защита на спорни граждански права¹³⁰.

4. Право на признаване

4.1. Въз основа на изложеното в предната глава може да се приеме, че от фактическия състав на годното за признаване чуждестранно съдебно решение възниква право на признаване. Правото на признаване представлява възможността да се изиска държавата да санкционира чуждестранното решение. Относно възникването на правото се установяват предвидените от закона предпоставки за признаване¹³¹. От тази гледна точка правото на иск за признаване се явява задължителната форма на упражняване на правото на признаване. Отделно право на допускане на изпълнението не възниква, след като не се предвиждат различни от тези за признаване предпоставки (срв. и **5.1.1. *infra***).

4.2. Самите предпоставки се състоят от сложна смесица от съдопроизводствени (чл. 117, т. 1-4 КМПЧ) и материални норми (възражение за противоречие с материални правила от обществен ред – чл. 117, т. 5 КМПЧ,

¹³⁰ Срв. обаче Нагов, Н. Коментар на Кодекса на международното частно право. Книга първа, чл. 1-47, СИЕЛА, 2006, София, стр. 24-25 и 42-58, който като краен извод приема, че тъй като поводът за възникването на съдопроизводството по граждански дела с международен елемент са частните правоотношения с международен елемент, то двата вида правоотношения (публични и частни) следва да се обхващат от МЧП. От друга страна, няма никакво съмнение, че цялото гражданско съдопроизводство (публично право) възниква по повод на частното право и представлява средство за принудителното упражняване на частните права чрез реализиране на държавната санкция, дадена на тези права. Надали има основание международният елемент да отмени горните изводи. Иначе напълно ненужно би могло да се защитава наличието на търговски, вещноправен и т.н. елемент и обхващането на съответното съдопроизводство от съответния материалноправен отрасъл (формален аргумент против е и наличието на кодификация на съдопроизводството). Разликите, влиянието (включително и самостоятелната терминология) се отчитат от особените съдопроизводствени разпоредби, класифицирани обаче съгласно класическия принцип за определяне принадлежността към един правен отрасъл – по предмета и метода на регулиране. Както посочихме, въпросът е граничен за двете науки и следва да е подчинен на подхода на интердисциплинарността в научните изследвания.

¹³¹ Подобно е правото на признаване на чуждестранни арбитражни решения, а в някои държави и на признаване на местни арбитражни решения.

и с правила от публично правен ред – срв. чл. 46, ал. 1 КМЧП). Предпоставките ще бъдат разгледани в детайли в Част трета съгласно международните, националните и по ПЕС стандарти.

Спорът относно установяването на предпоставките има властническа природа, защото в резултат от упражняването на правото на признаване се разрешава един публичноправен въпрос – дали държавата ще ограничи правораздавателния си суверенитет¹³². Понастоящем не е възможно подобно явление да се регулира с метода на равнопоставеността, нито ограничаването на суверенитета би могло да зависи изцяло от проявите на волята на гражданскоправните субекти. Тяхното влияние следва да се ограничи единствено до сезиране на компетентния орган и изтъкване на аргументи при защитата по признаването.

Аргумент във връзка с публичноправния характер на спора по признаването са правомощията на съда да следи *ex officio* за съотносимостта между изискванията на националния правен ред и елементите относно годността за признаване на чуждестранния акт, които служат пряко на защитата на суверенитета (чл. 120, ал. 1 и срв. с ал. 2 КМЧП). При този тип условия за признаване става въпрос за един напълно държавен и съответно публичноправен интерес, свързан с протекцията на националния суверенитет (природа на признавания акт, изключителна компетентност на държавата, наличие на висящо национално исково производство или влязло в сила решение, възражения от публичноправен ред).

При разглеждането на тези възражения не се поставя на първо място въпросът за необходимата закрила на една от страните, а се дава всъщност критерият за преценката дали държавна власт може изобщо да приеме за обвързваща формулата на разрешаване на спора, дадена от съдебен орган извън системата на нейните органи. Това се подчертаваше непосредствено от изискването за съвместимост между суверенитетите от гледна точка на международното публично право, за което също се следеше служебно и при липсата на която съвместимост и най-справедливото решение нямаше да получи при-

¹³² Не използваме дефинирането на правото като потестативно (Срв. Сталев. Ж. Българско гражданско процесуално право, София, Наука и Изкуство, 3 изд., 1979, стр. 799), защото това представлява механично прераждане към гражданскоправното явление на преобразуващите права. Промяната на гражданскоправните сфери следва обаче (подобно при резултатите от упражненото право на иск) от самата публично правна природа на упражненото право, докато преобразуващите права са вид материални граждански права, при които се допуска да се въздейства върху чужда частно правна сфера въз основа на едноностранното действие на титуляря на правото.

знаване (чл. 303, ал. 1, изр. 2-3 ГПК (отм.)¹³³. Изискването за реципрочност се корени, от своя страна, в един международен публично правен принцип – на международната вежливост (international comity)¹³⁴.

Пряко от публичноправната природа на правото може непосредствено да се направи изводът, че изброяването на предпоставките на правото на признаване е лимитативно (вж. чл. 117 КМЧП).

4.3. Правото има специфично процесуално значение, защото разрешаването на спора относно неговото наличие е единствената предпоставка за разрешаването и на гражданскоправния спор в основата на признаването – само установяването на надлежното упражняване на правото на признаване позволява на националния съд да разреши частноправния спор по особения ред на производството по признаване. По този начин правото има органичен принос в предоставянето на съдопроизводствената защита при признаването. Гражданскоправният спор не може да се разреши чрез признаване на чуждестранното решение освен ако не се упражни успешно правото на признаване, така както не би могъл да се разреши, ако не се подаде и самият иск за признаване. Правото на признаване разкрива следователно едно изцяло вътрешно процесуално значение, насочено към разрешаването на частноправния спор в основата на признаването¹³⁵.

Неговото законодателно предвиждане губи от тази гледна точка смисъла си извън хипотезата на оказване на държавна защита на спорни граждански права по съдебен ред. Затова и при успешни възражения по чл. 121, ал. 1 КМЧП не се предоставя признаване, вместо първо да се допуска признаване и след това спорът да се решава по същество въз основа на възраженията за погасяване – съдът установява, че липсват изобщо спорни права, които да се нуждаят от защита. Правото се упражнява, следователно, единствено в рамките на съдопроизводствения способ, който води до разрешаването на гражданския спор.

За сравнение, КМЧП изрично свързва дейността по разрешаването на въпроса за привързването на гражданските права към даден законодателен

¹³³ Срв. Martini, D. Op. cit., SS. 38-50. Взаимността определя съвместимостта на суверенитетите на международно ниво - Doser, T. Op. cit., S. 23.

¹³⁴ Съгласно Scoles, E., Hay, P., Borches, P., Symeonidis, S. Op. cit., pp. 1189-1190 изискването за взаимност се определя от щатските съдилища като политически въпрос при еквекватурата на чуждестранни съдебни решения.

¹³⁵ Срв. Сталев, Цит. съч., стр. 799: целта на правото е чрез националното решение да се придаде правна значимост на чуждестранното решение.

суверенитет с дейността по правоприлагане. Тази дейност обаче не е типична само за хода на съдопроизводството по граждански спорове, а може да се осъществи от всеки държавен орган при издаването например на свързани с гражданските фактически състави властнически актове (чл. 43, ал. 1 и ал. 2 КМЧП, където изрично се визира съд или друг правоприлагащ орган). Това следва от задачата на института да предостави крайната и различаваща се от националната регулация на гражданските правоотношения. По този начин самото стълкновение не е заключено в рамките на съдопроизводството и не зависи по правило от състоянието на спорност на гражданските права и задължения, въпреки че може да се прояви и в дейността по разрешаването на граждански спорове.

Органът може освен това да приеме неправилно, че липсва международен елемент в гражданските права, и изобщо да не постави за разглеждане въпроса за привързването. Въпреки това, няма процесуална пречка спорът да бъде разрешен от съда с постановяването на решение по същество (арг. от чл. 44, ал. 2 КМЧП, съгласно който неприлагането на чуждото право е основание за обжалване). От тази гледна точка идентифицирането и съответно разрешаването на този тип стълкновение не представлява *conditio sine qua non* за разрешаването на гражданския спор, както е това при правото на признаване. Функционално невъзможно е обаче спорът да се разреши с производството по признаване, без чуждестранното решение да се санкционира вследствие на установяването на правото на признаване.

4.4. Може затова да се твърди, че правото на признаване следва да се включи по функционален критерий в обхвата на изследване и на гражданския процес¹³⁶, въпреки че от друга гледна точка води до разрешаването на конфликт на суверенитети. Основания за това включване са както неговата крайна роля за властническата защита на спорни граждански права, така и особената природа на предпоставките, които засягат някои от най-тежките и сложни въпроси на гражданския процес: равенство между страните, критериите за справедливост при оказаната съдопроизводствена защита, идентичност на дела, редовно призоваване и т.н.¹³⁷.

¹³⁶ На още по-силно основание от уредбата на спорна и безспорна съдебна администрация на граждански правоотношения например, при които дейности не се разрешават граждански спорове със СПН, каквато е по дефиниция задачата на гражданското съдопроизводство. Тук няма друго оправдание за включването на уредбата в ГПК и съответно в обхвата на гражданския процес освен тясната ѝ връзка с дейността на съдилищата.

¹³⁷ Предвиждането на правото в КМЧП поради практическото предимство да се обединят пра-

5. Особености на производството по признаване и допускане изпълнението на чуждестранни решения

5.1. Съотношение с общото исково производство. Спиране на производството по същество

5.1.1. Специфично е и, че независимо че искането за признаване е особено исково право, производството е алтернатива на общия исков процес, която обезпечава непротиворечивостта, а не задължителен ред за разрешаване на спора. Затова, дори при влязло в сила чуждестранно решение, страната разполага с възможността да сезира националната юрисдикция с иск по същество, включително дори и при направено искане за признаване. Това следва пряко от защитата на действието на суверенитета – все още липсва предоставяне на държавна санкция и няма яснота дали ще се признае решението. Обратното също е вярно – и при подаден иск по същество, страната може все още да предпочете постигане на безпротиворечивост, като поиска признаване на чуждестранно решение.

Вероятно е иск по същество да бъде заведен, когато страната не е изцяло или частично доволна от чуждестранното решение, с цел влизането в сила на националното решение да прегради пътя за признаване на чуждестранното. Може обаче да се подаде направо иск по същество и защото страната счита, че чуждестранното решение не е годно да бъде признато и да му се допусне изпълнението, като се разчита на бездействието на другата страна, или цели да прекъсне давността, която иначе може да изтече с влизане в сила на отказа на признаване. Когато страната е доволна, се очаква тя да избере признаване на чуждестранното съдебно решение, включително и като защита срещу иск по същество при съответните предпоставки.

5.1.2. Горните варианти са възможни, защото разпоредбата на чл. 117, т. 3 КМЧП не предвижда никакви правила относно това дали националното производство следва да е заведено преди или след подаването на иска в чужбина, вкл. дори е възможно и след подаването на искане за признаване,

вилата за разрешаване на различните видове конфликти на суверенитети във връзка с правоотношенията с международен елемент няма отношение към този извод, защото природата на правните явления не се влияе от това, в кой точно акт те са закрепени. ГПК съдържа например материалноправни норми по особени хипотези, които се изучават от гражданския процес (напр. чл. 78, ал. 1 ГПК), а често норми на процеса се съдържат в множество материални закони. Критериите за систематичното място на разпоредбите следва да са съществени, а не формални.

за да се откаже признаване въз основа на влязло в сила национално решение. Когато няма влязло в сила решение, а висящо национално производство по същество, по аргумент от разпоредбите на чл. 117, т. 4 КМЧП също няма пречка да се подаде иск за екзекватура, като възможността за признаване следва обаче се преценява въз основа на възражение за поредността на производствата по същество (арг. и чл. 37 КМЧП и вж. 3.6. Част трета).

Въпросите за поредността (вж. и 3.5.2. Част трета), както и за наличието на влязло в сила идентично национално решение при чл. 117, т. 4 КМЧП, стават така част от същността на спора по признаването (3.2.1. Част трета). Следователно производството по признаване няма да подлежи на прекратяване само защото искането е подадено след влизане на националното решение в сила, респективно и при подаден национален иск по същество (вж. обаче и 3.5.2. Част трета), който още е висящ и е с предмет, идентичен на този на чуждестранното решение. След като това са въпроси от същността на делото по признаване, производството по същество ще подлежи на спиране до влизане в сила на решението по признаването. Тогава приложение ще намери направо разпоредбата на чл. 229, ал. 1, т. 4 ГПК, защото, ако се постанови признаване, ще се формира СПН към признатото решение, и производството по същество ще подлежи на прекратяване.

Това законодателно разрешение има предимството, че ако се установи, че чуждестранното решение не подлежи на признаване, отпада пречката пред хода по националното производство по същество и съответно не би било разумно и практично същото просто да се прекратява, а след това да се завежда нов иск. Същевременно няма да има пречка направо да се изследват всички предпоставки за възможността за признаване и решението да се санкционира, ако се установи, че не националното производство/решение не конкурира възможността за признаване или не е пречка пред правото на признаване.

5.2. Особени предпоставки на правото на иск. Инцидентно признаване. Възможност за зачитане по чл. 118, ал. 1 КМЧП

5.2.1. Предпоставките по чл. 117, т. 1-5 КМЧП уреждат само предпоставките на правото на признаване. Правото на иск разполага обаче също със свои собствени процесуални предпоставки наред с общите предпоставки при подаването на иск¹³⁸. Като особена предпоставка може да се посочи, че

¹³⁸ В практиката на съдилищата процесуалните предпоставки за правото на екзекватура се об-

интерес от подаване на иска могат да обосноват само главните страни по делото по съществото на спора в държавата по произхода, респективно техните правоприемници (частни и универсални)¹³⁹, или трети обхванатите там от непререшаемостта лица, когато са били страни по делото, респективно също техните правоприемници¹⁴⁰.

Разрешаването на гражданскоправния спор по реда на признаването се основава на обвързването на тези субекти в пределите на суверенитета по произход с формулата на разрешаване на този спор. Даде ли се възможност на трети лица да искат признаване, ще се създаде на първо място възможност за свободна интервенция в чужда частноправна сфера, защото тези субекти няма да са обвързани със съдебната формула в държавата по произхода. Това напълно противоречи на смисъла на института¹⁴¹. Хипотезата на чл. 134, ал.

съждат отделно от предпоставките за даване на еквекатура: Реш. 2863-74-ВКС-II г.о. и двете не следва да се смесват.

¹³⁹ Опр. 601-ВКС-2010-ТК, II отд. по 272/2010.

¹⁴⁰ Но ще се отказва признаване, ако не могат да бъдат обхванати и от националната СПН.

¹⁴¹ Затова и не споделяме изводите за по-широк кръг от лица с интерес от иск за признаване, направени у Мусева, Б. Заинтересовано лице при признаване и допускане до изпълнение на чуждестранно съдебно решение. – Съвременно право, София, Сиби, № 5, 2011, стр. 58-74. Изводите се основават на доклада „Jenard“, стр. 43-44 относно Брюкселско-Луганския режим, без да се отчита, че там под „признаване“ се разбира както формиране и зачитане на удостоверителното действие на решение и признаване на актове на съдебна администрация, така и признаване с *res iudicata*. В доклада се дава само общ пример относно зачитане на удостоверителното действие и то от частноправен субект. Дава се пример с банка, в която хипотеза на решението може да се позове всяко ползващо се от постановленията в решението лице дори и да не е било страна по делото (напр. поръчител), а признаващ субект може да е всеки правен субект или друго образувание. Същевременно с оглед на правната сигурност хипотезите, които предпоставят кога правен субект може да бъде обвързан с тази правна последица (интерес от подаване на иск, трети и лица и т.н.) са изрични в националните законодателства. Затова и хипотези, когато съгласно природата на признавания акт е възможно да се упражни правото на признаване от трети лица (като например от органи или институции, упражняващи родителски или подобни права във връзка с решението относно родителската отговорност), се уреждат изрично в националните законодателства и ПЕС. Също така, съгласно изричната формулировка на чл. 65, ал. 2, изр. първо Брюксел IB, когато *res iudicata* на решението на държавата по произхода обхваща трети страни в производството в сравнение с допустимото действието на *res iudicata* в държавата по признаването, решението ще се признава относно тях дори когато съгласно правото на държавата по произход тези лица не би могло да бъдат привлечени в производството (вж. и чл. 65, ал. 1-2 Брюксел IA). Решенията ще се признават и при наличието на някои допълнителни специални предпоставки. Изрично е обаче изискването тези лица да са били страни по делото по същество (напр. подпомагача страна), по аргумент от което може да се направи извод, че спрямо лице, което не е било страна по делото и съответно обхванато от правните последици в държавата по произход, признаване с *res iudicata* е поначало невъзможно – подобна хипотеза изобщо не се обсъжда и не се предвижда. Съответно огледално от това – лице, което не е било страна по делото и не е обвързано от решението, не може и да иска признаване с *res iudicata*.

1 ЗЗД е обаче възможна и се основава на други съображения. Тук интересът от подаването на иск следва направо от разпоредбата на закона, така както подобен иск се допуска по същество по националното право.

5.2.2. Особеност е също така, че подведомствеността на спора на Софийския градски съд е изключителна (чл. 118, ал. 2 и чл. 119, ал. 1 КМЧП). Запазването на това разрешение следва да се приветства предвид спецификата на проблемите на признаването и съответната необходимост от известна специализация на съдебния орган (срв. чл. 304 ГПК (отм.). Изглежда уместно поради това да се запази подсъдността пред СГС по националния режим и при действието на ГПК от 2007 г., независимо от разпръскването на подведомствеността на първа инстанция по окръжните съдилища при производствата при действието на ПЕС.

Аргументи в тази насока са и обстоятелствата, че при действието на КМЧП производството ще е спорно и двустранно още на първа инстанция и ще се дава признание на решения, които няма да се признават по стандартните формуляри съгласно различните регламенти. Същевременно ще могат да се правят възраженията съгласно разпоредбата на чл. 121, ал. 2 КМЧП. Именно затова е по-добре да се предпочете специализация (срв. чл. 623, ал. 6 и чл. 622, ал. 1, изр. първо, срв. и чл. 624, ал. 2, изр. първо и чл. 627, ал. 2 изр. първо ГПК – при възникване на спорно двустранно производство в хода на обжалването се предпочита специализацията на САС).

5.2.3. Изискването за изключителна компетентност на СГС при преценката на предпоставките по чл. 117, т. 1-5 КМЧП изключва възможността за инцидентно признаване във висящо производство (напр. на иска по същество се противопоставя идентично чуждестранно решение и се иска признаване и прекратяване на делото поради формиране на СПН)¹⁴², както може да се създаде впечатление при сравняване между разпоредбите на чл. 118, ал. 1-2 КМЧП¹⁴³. Иначе изключителната подсъдност на Софийския градски съд

¹⁴² Сталев, Ж. Цит. съч. стр. 797.

¹⁴³ Което обаче се превръща в константна практика: Реш. 248-2012-ВКС-ГК, II отд. по гр.д. 241/2012, Реш. 278-2013-ВКС-ГК, IV отд. по гр.д. 1108/2012., като се посочва, че се проверяват предпоставките на признаването, т.е. решението се признава, но се приема, че признаването имало действие само между страните по инцидентното признаване, за разлика от признаване по реда на чл. 118, ал. 2 КМЧП. Постановеното не е особено ясно (меко казано), защото решението или се признава или не, и признаването така или иначе действа между страните по него, като е недопустимо да обвърже трети неучаствали в производството лица (извън хипотези на наследници и др. правоприменници и т.н.; а хипотезите на зачитане на решението от държавните органи и трети лица са нещо съвсем различно). От тази гледна точка е невъзможно признаването по чл.

по КМЧП се компрометира. Тази възможност е налична единствено в европейския граждански процес.

Разликата с първоизточника Брюксел IА е, че той изрично урежда самостоятелната възможност за инцидентно признаване, като същевременно я изважда от обхвата на зачитането на удостоверителната способност (срв. чл. 33, ал. 1-3 Брюксел II откъдето е взет първообразът на уредбата, вж. и **2 и 20**. Част четвърта). Това е възможно, защото на първа инстанция в производство по обявяване на признаване все още не се проверяват предпоставките на правото на признаване. Извършва се само минимална формална проверка на представените документи. Освен това се предвижда и разпръскване на местната подсъдност, като така се изключва възможността за изключителна компетентност на първа инстанция. Изричните правомощия за пълна проверка възникват за първи път при обжалване на решението пред втората инстанция.

Следователно на практика няма пречка, когато страна представи решение на държава членка като защита срещу висящо производство и не се оспори правото на признаване, въпросът да се счита за окончателно приключен. Съответно съдът по признаването не проверява по-нататък предпоставките. Когато правото на признаване се оспори, на страната е дадена възможност изрично да поиска признаване по инцидентен ред от съда, пред който спорът по същество е висящ. В подобна хипотеза съдът ще трябва да провери изцяло предпоставките за признаване предвид обстоятелството, че другата знае за направеното искане, участва в производството и няма пречка да направи възраженията си.

Съгласно разпоредбата на чл. 120, ал. 2 КМЧП съдът проверява обаче служебно част от предпоставките по чл. 117 КМЧП. Следователно признаване само поради факта на неоспорването не е допустимо и спорът се решава винаги чрез проверка на предпоставките. Тогава е винаги компетентен СГС (арг. чл. 118, ал. 1 и чл. 119, ал. 1 КМЧП). Затова и инцидентно признаване не е изрично предвидено в КМЧП за разлика от Брюксел IА – в противен случай изключителната компетентност на СГС до голяма степен се обезсмисля.

118, ал. 2 КМЧП и инцидентното признаване да имат различни правни последици. Същевременно, надали е допустимо в един функциониращ правен ред решение по инцидентно признаване да не се зачете от всички други държавни, общински и съдебни органи. В част от решенията се приема също така, че подобно инцидентно признаване е възможно, ако съдът установи служебно предпоставките за признаване, а страните нямат спор относно тях, т.е. съдът се опитва да ограничи обхвата на практиката си и да се насочи към разрешенията по ПЕС.

Така разпоредбата на чл. 118, ал. 1 КМЧП разкрива единствено възможност за зачитане от органите на приемащата страна на удостоверителната способност на решенията относно гражданските права (напр. пред данъчен орган, за доказване основание за банков превод в чужбина, или пред орган на изпълнението се представя решение, което удостоверява собствеността, или пред синдик с оглед доказване на вземане и т.н.). Разпоредбата не може обаче да доведе до прикрепване на СПН, т.е. следва се напълно първообрази на разпоредбата в чл. 32, ал. 1 Брюксел IA, който също използва термина „признаване“, а се има предвид зачитане с *res iudicata*.

5.2.4. Изискването на разпоредбата на чл. 119, ал. 2 КМЧП да се представят при подаването на молба за признаване документите, вкл. и преводите, във връзка с доказването на наличието на влязло в сила решение по същество не може да се разглежда като процесуална предпоставка за правилното упражняване на правото на иск. Доказването на посочените обстоятелства е елемент от предпоставките за предоставяне на признаване, тоест е въпрос от съществуването на делото. Ето защо производството не следва да се прекрати на основание непредставянето на тези документи с исковата молба и съдът може да постанови признаване при последващо влизане на чуждестранното решение в сила, за което да се представят съответните доказателства – чл. 235, ал. 3 ГПК. Ненавременното представяне на документи ще се обхваща обаче от забраната за представяне на писмени доказателства (чл. 127, ал. 2 във връзка с чл. 133, но вж. и разнообразната практика по чл. 146, ал. 2 ГПК).

5.3. Обезпечаване на иска

Фактът на представянето на документите, посочени в текста на чл. 119, ал. 2 КМЧП, би следвало да служи като достатъчно основание за постановяване на обезпечение на иска за признаване, след като спорът по същество не подлежи на преразглеждане при подаден иск за признаване. Задължително е да се представи и удостоверение, че решението е влязло в сила в държавата форум. В тази насока не е необходимо да се иска и парична гаранция, тъй като документите са достатъчно убедителни (арг. чл. 391, ал. 1 ГПК, където изискването за парична гаранция по т. 2 на текста е алтернативно на представени убедителни писмени доказателства съгласно т. 1 от същата разпоредба).

Достатъчно е съдържанието на чуждестранното решение да се отнася до една неудовлетворена претенция (арг. чл. 391, ал. 1, изречение първо ГПК) и да не се установи от формална гледна точка изключителна компетент-

ност на националните съдилища, при която хипотеза признаването е напълно невъзможно, както и очевидни нарушения на предпоставките на правото на признаване. Няма пречки да се обезпечи и бъдещ иск за признаване (арг. чл. 390 ГПК). Считаме, че и при предварителното обезпечаване на иска, компетентен следва да е СГС поради специализираността му по въпросите на признаването.

5.4. Искова молба

Исковата молба се подава по общите правила на чл. 127 и 128 ГПК. Необходимо е спорът по същество да се индивидуализира съгласно постановленията в чуждестранното решение. Това изискване е във връзка с определянето на надлежните страни, характеристиките на спора и основанията, на които се иска разрешаването му. Петитумът представлява искане за признаване на чуждестранното съдебно решение, респ. за допускане на изпълнението, когато се иска и издаване на изпълнителен лист, като включително се предоставя и проект на формулата на принудителното изпълнение на гражданските права (формално изискване за издаване на изпълнителен лист следва да е излишно при това състояние на уредбата, но вж. и **5.8.4. infra**).

Таксата не се изчислява въз основа на стойността на гражданско-правния спор, а е проста – разпоредбата на чл. 15 от Тарифата за държавните такси, които се събират от съдилищата по ГПК. Дължим това разумно разрешение на изискванията на ПЕС, които не допускат пропорционални такси при признаване и допускане изпълнението на решения от една държава членка в друга (изрично чл. 52 Брюксел IA), тъй като в противен случай страната се натоварва с двойни разноски като техният размер би представлявал отказ от правосъдие. Не следва да се пропуска фактът, че правораздаването се дължи от страна на държавата на нейните граждани, а не е дейност, насочена към попълване на държавния бюджет и др. подобни цели.

5.5. Съединяване на други спорове с иска за признаване.

Изменение на иска

Искът не може да се съединява с искове по същество поради особената си природа (арг. чл. 210, ал. 1-2 ГПК – на съединяване подлежат искове, които се разглеждат по един и същи ред). Поради особеността предмет на производството не са допустими и насрещни и инцидентни установителни искове по същество. Не може да се премине към иск по същество в хода на производството – това следва пряко от природата на искането. Липсва обаче

практическа пречка да се съединят няколко искания за признаване между същите страни (арг. чл. 210, ал. 1 и чл. 213 ГПК).

Липсват и причини да не се допусне преминаване от искане за признаване на решението към иск за допускане на изпълнението – разликата е само, че съдът ще изследва дали признаваното решение удостоверява една неудовлетворена претенция и дали тя може да се изпълни със способите на националното право (чл. 406, ал. 1 и ал. 2 ГПК). Тази проверка не би натоварила защитата на ответника и не би я затруднила от порядък да не може да изложи аргументирано тезата си и да я подкрепи с доказателства. Нито би забавила особено производството. Подобно изменение следва да е възможно до края на съдебното дирене (аналогия на чл. 214, ал. 1, изр. последно ГПК).

5.6. Доказване на предпоставките на правото на признаване

След надлежно сезиране с искане за признаване възниква правомощието да се прецени дали съществува правото на признаване на представеното чуждестранно съдебно решение (чл. 120, ал. 1-2 КМЧП). Наличието на правото ще се установи, при условие че се приеме за осъществен поражданият фактически състав. Той се регулира от разпоредбите относно предпоставките за допускане или отказ на признаване (чл. 117, т. 1-5 КМЧП и Част трета). Самите предпоставки могат да се класифицират от гледна точка на тежестта за тяхното доказване на подлежащи на доказване, респективно обосноваване, от ищеца (същински предпоставки) или от ответника по признаването (пречки за признаване)¹⁴⁴. Разбира се, няма пречка да се осъществява насрещно доказване или обосноваване от съответната заинтересована страна.

Ищецът следва да докаже факта на влязла в сила между страните чуждестранна формула на разрешаването на гражданскоправния спор с международен елемент (арг. чл. 117, изр. 1 и чл. 119, ал. 2 КМЧП). За тези обстоятелства се следи и служебно (арг. чл. 120, ал. 2 КМЧП и вж. 2. Част трета). Пречките пред признаването представляват обстоятелствата, които следва да се докажат от ответника, и се повдигат по пътя на възражението (за някои от тях също се следи служебно – арг. чл. 120, ал. 2 КМЧП и вж. 2. Част трета). Тези предпоставки са (формулирани от гледна точка на ответника по признаването): (i) наличие на изключителна компетентност на Република България върху спора по същество (чл. 117, т. 1, изр. 1 КМЧП); (ii) необоснована компетентност по същество на държавата форум (чл. 117, т. 1, изр. 2 КМЧП); (iii)

¹⁴⁴ Greiner, M. Op. cit., SS. 40-41.

липсата на надлежно и навременно призоваване в държавата форум на ответника по признаването (чл. 117, т. 2, изр. 1 КМЧП); (iv) влязло в сила национално решение или наличие на висящо производство за разрешаване по същество на гражданскоправния спор с международен материален елемент без да е направен надлежен отвод за *lis alibi pendens* (чл. 117, т. 3-4 КМЧП); (v) противоречие с норми от публичноправен характер (арг. от чл. 46, ал. 1 КМЧП); както и (vi) противоречие с обществен ред (чл. 117, т. 5 и т. 2, изр. 2 във връзка с чл. 46, ал. 1-2 КМЧП).

Доказването на влязло в сила чуждестранно решение, което съдържа формула на разрешаване на описания в исковата молба гражданскоправен спор е възможно само с определен набор от документи. Националното законодателство определя минимумът от изискванията за форма към тези документи и обхвата на тяхната доказателствена сила в производството по признаване – постановено и влязло в сила чуждестранното съдебно решение по граждански спор и неговото съдържание (вж. за целта на проверката **3.5.** Част първа). В тази хипотеза се наблюдава отклонение от разпоредбата на чл. 178, ал. 1 ГПК). Съответно ищецът следва да представи препис от решението, който е заверен от постановилия го съд и удостоверение от същия съд, че решението е влязло в сила (чл. 119, ал. 2 КМЧП). Документите следва да бъдат заверени и от Министерството на външните работи на Република България или да носят апостил, ако държавата форум е страна членка по Конвенцията за избягване легализация на актове¹⁴⁵.

Органът по признаването се придържа по начало само към представените документи и към съдържанието на решението при установяване на предпоставките за признаване. Това важи с пълна сила при установяване качествата на представения чуждестранен акт и съдържанието на мотивите и формулата (арг. чл. 121, ал. 1 КМЧП). Недопустимо е друго тълкуване на съдържанието на решението освен намиране на точния смисъл на използваните институти, термини и думи и съответно граматически анализ (арг. чл. 121, ал. 1 КМЧП). Иначе се създават предпоставки за пререшаване на спора. Затова едно неясно решение не подлежи на признаване.

Представените преводи няма обаче да са задължителни за съда, ако той самостоятелно или при възражение на насрещната страна установи про-

¹⁴⁵ Относно правила за издаването и даването на апостил на акта по реда на Конвенцията за избягване легализация на актове вж. Каменова, Цв. Цит. съч., стр. 117-126; вж. по същия въпрос, както и коментар на Правилника за легализацията, заверките и преводите на документи, Цанков, В. Коментар на дискуссионни публичноправни въпроси. ИПН-БАН, София, 2002, стр. 22-32.

тиворечие с текста на преписа. В тази насока е възможно да се развие и доказване със съответните вещи лица, специалисти по съответния език или по използваните правни институти, понятия и терминология (чл. 185 ГПК).

В определени хипотези относно другите предпоставки ще е невъзможно съдът да се придържа единствено към изписаното в решението, а ще се осъществява пълно доказване при използване на свидетели, други документи, вещи лица и т.н. (доказване на заинтересованост от страна на чуждестранния съд при разрешаването на спора по същество с оглед на възражение за противоречие с норми от обществен ред, и др.).

5.7. Доказване по спорове по същество

5.7.1. При повдигането на възражения в хипотезата на текста на чл. 121, ал. 2 КМЧП ще се развие граждански спор с международен елемент. Упражняването на възражението е подчинено на общите правила на исковия процес (вкл. и чл. 133 ГПК и др. свързани с него разпоредби), както и на особените съдопроизводствените разпоредби на международния граждански процес на Република България.

За разлика от общото производство обаче, съдът не е оправомощен да прилага различна крайна регулация на възраженията за последващо погасяване, а следва да приложи определеното от чуждестранния съд като приложимо по съществуто на делото материално право. Този въпрос следва да се счита обхванат от забраната по чл. 121, ал. 1 КМЧП. Иначе би липсвала хомогенност на разрешаването на спора и се открива път за противоречиви изводи, което би компрометирало и изискването за безпротиворечивост.

При уважаване на възражението няма да се предоставя признаване, защото претендираното право липсва и това прави признаването безпредметно – няма фактически състав, който да е необходимо държавата да санкционира. Самото решение за отказ на това основание ще свидетелства за пререшаването на спора и установяването на липсата на граждански права като неговите последици ще преграждат пътя на искове по същество.

5.7.2. Следва да се отбележи, че възможността за подаване на възражения може да доведе до ненужно усложняване на производството и вероятност за забавянето му с години при настоящото състояние на правораздавателната система, доколкото всъщност се стартира един частноправен спор с международен елемент. По този начин се отваря пътят за накарняване на интереса на добросъвестната страна от съевременно признаване заради една хипотеза, която иначе би имала малко практическо значение. При това, тъй като значителна част от искащите признаване са чуж-

дестранни лица, се предпоставя сериозно подбиване на престижа на държавата и в частност на правосъдните органи, което е изключително важно обстоятелство за развитието на международните икономически връзки.

Поради посочените причини изглежда разумно да се възприеме световната тенденция за фокусиране на производството по признаване върху спора дали да се предостави държавната санкция¹⁴⁶. Брюкселско-Луганският режим не съдържа например възможността за този спор в хипотезата на обявяване на изпълнението. Това се наблюдава и при производството по признаване и допускане изпълнението на чуждестранни арбитражни решения (чл. 51, ал. 3 ЗМТА).

Възприеме ли се това разрешение, възраженията ще могат да се повдигнат в отделно исково производство. Определен недостатък в тази насока е, че страната евентуално ще следва да води след това дело за установяване погасяването на частното правоотношение. Подобни хипотези са обаче твърде рядко срещани, тъй като изтичането на погасителната давност означава на практика пълна незаинтересованост на страната при осъществяването на правото на защита, а при удовлетворена претенция ще липсва правен спор и оттук необходимост от признаване.

5.8. Издаване на изпълнителен лист (при екзекватура по КМЧП и при Брюкселско-Луганския режим)

5.8.1. Разглеждаме проблема като общ на този предварителен етап, защото и при действието на европейския граждански процес това е доминиран от националното право момент. Затова резултатите от тази глава може да се отнесат направо към Част четвърта и пета. Различия се откриват предимно относно реда за обжалване, вкл. и при приложение на различните инструменти на ПЕС, които особености ще бъдат съответно разграничени и анализирани на систематичните им места. Самото правомощието по издаване на изпълнителен лист въз основа на чуждестранно решение представлява един самостоятелен и много важен процесуален момент, свързан с бързата и качествена защита на гражданските права при предоставянето на признаване.

Това негово значение е свързано с обстоятелството, че дейността не се изразява само в проверката на предпоставките за принудително изпълнение по националното право, както е при издаване на изпълнителен лист въз

¹⁴⁶ Вж. по немското право: Zöller, R./Bearbeiter, Op. cit., S. 975.

основа на национално решение. При издаване на изпълнителен лист въз основа на чуждестранно решение в дейността на съда се включва и конвертиране на съдържанието на чуждестранното решение във формула на принудителното изпълнение. Целта е чрез конвертирането да се изключат всякакви съмнения в постановления на това решение, които постановления да станат също така разбираеми и безспорни за националните органи по изпълнението, без същевременно постановената формула на принудителното изпълнение да противоречи на самото решение. Включително може да се наложи и постановяване на заместващо изпълнение (чл. 406, ал. 2 ГПК).

Така чрез изпълнителния лист ще се избегнат съмнения относно това, какво точно подлежи на изпълнение съгласно чуждестранното решение. Това ще важи както относно разкриване точния смисъл на постановленията в чуждестранното решение, така и при по-сложни хипотези на допускане на изпълнение, вкл. и комбинирани с откази от признаване на части на решението в хода на производството по инстанции (напр. в една част страната е обжалвала, в друга – не, а съдът потвърдил частично решението на съда от предходната инстанция, и прочее варианти на хипотезата).

Затова посочените особености налагат постановяването на разпореждане за издаване на изпълнителния лист от съда по признаването заедно с постановяването на акта по признаването на чуждестранното съдебно решение. Тези допълнителни правомощия на съда по издаване на изпълнителен лист са от особено значение в обхвата на европейския граждански процес, където като цяло диспозитива на обявяването на признаването не съдържа и формула на изпълнението (обявява се /декларира се/ само, че решението е изпълняемо)¹⁴⁷. Това включва с особена сила и изпълнението въз основа на европейски изпълнителни основания, където издаването на изпълнителен лист е всъщност и формата на обявяване на изпълнението (вж. 1. Част пета).

Относно решенията по допускане на изпълнението по реда на КМЧП може да се приеме, че практиката се е насочила към правилото, че би следвало формулата на изпълнението да се съдържа в диспозитива на решението по признаване, но невинаги при конкретните решения се отчитат всички нюанси на изпълнението, вкл. и предвид различните варианти на изписване на диспозитива. Тази тенденция е резултат от утвърденият подход в дейността на съдилищата отпреди реформата на гражданското съдопроизводство и приемането на ГПК (нов)¹⁴⁸.

¹⁴⁷ Срв. Разп. 2014-СГС-1 ГО, 10 с-в по гр.д. Е 17488/2013 и Реш. 437-САС-2015-ГО, I с-в по гр. д. 4701/2014; Срв. и Опр. 817-2012-ВКС-ГК, IV отд. по ч.гр.д. 698/2012.

Считаме, че тази практика подлежи на преосмисляне предвид разпоредбите на чл. 406, ал. 2 ГПК. Текстът на разпоредбата на чл. 405, ал. 4 ГПК е изричен този смисъл – издаване на изпълнителен лист се постановява от съда, който предоставя и признаването (съда по допускане на изпълнението), било то първоинстанционен или второинстанционен (когато допуска признаване по реда на обжалването), а не от първоинстанционния съд, който е разгледал спора по признаването, както е общата хипотеза на чл. 405, ал. 2, предл. първо ГПК.

Иначе би било напълно необяснимо защо въпреки постановяването на издаване на изпълнителен лист, той не се предава на кредитора до влизане на решението в сила (чл. 405, ал. 4, изр. 2 ГПК, като следва да се има предвид, че в сила влизат и необжалваните в срок първоинстанционни решения)¹⁴⁹, а същевременно в хипотезата на чл. 405, ал. 2, предл. първо ГПК решенията са винаги влезли в сила¹⁵⁰. Затова няма и срок за постановяване на издаване на изпълнителен лист в производството по признаване, нито се предвижда закрито заседание (срв. чл. 405, ал. 6 ГПК) – постановяването ще зависи от признаването на решението от първата, респективно втората инстанция, и ще се извърши по реда на производството по признаване.

Така с ГПК от 2007 г. се закрепил законодателно като общо правило издаването на формула на принудителното изпълнение в хода на дейността по признаването под формата на изпълнителен лист. При подобно разрешение може да се приеме, че по националното право е всъщност излишно диспозитивът на решението за допускане на признаване да съдържа и формулата на изпълнението (арг. чл. 406, ал. 2 ГПК). Това следва и от обстоятелството, че предметът на производството е спорът относно правото на признаване, който спор не разкрива различни предпоставки в хипотезата на признаване и в хипотезата на допускане на изпълнението. Затова след промените в уредбата съдилищата не би трябвало да постановяват диспозитив с формулата на из-

¹⁴⁸ Което може да се обясни на първо място с крайно незадоволителната законодателна техника при създаването на сега действащите разпоредби.

¹⁴⁹ А е напълно безцелно и безсмислено само по себе си да се издава изпълнителен лист от въззивния съд, който да чака евентуално касационно обжалване. Освен това въззивните решения по признаването не подлежат на принудително изпълнение – те не са включени в т. 1 на чл. 404 ГПК, а са създадени изричните разпоредби на т. 2-3, чл. 404 ГПК. Явно е, че целта на уредбата е различна от това просто да препотвърди производството по издаване на изпълнителен лист въз основа на национални решения.

¹⁵⁰ Сталев, Ж., Мингова, А., Стамболиев, О., Попова, В. и Иванова, Р. Българско гражданско процесуално право. CIELA, 9 допълнено и преработено изд., София, 2012, стр. 939-940.

пълнението, която формула след това да се възпроизведе механично в изпълнителния лист. Тази следва да се постановява като разпореждане за издаване на изпълнителен лист, заедно с признаването на решението.

Постановяването на издаване на изпълнителен лист при тези условия не се основава обаче на възникнала изпълнителна сила, която ще се прикрепи с влизане в сила на решението по признаване, а на преценката, че съгласно удостоверените материални граждански права е възможно изпълнителна сила да възникне, ако се предостави държавната санкция. Затова и листът не се предава на кредитора докато решението по признаване не влезе в сила – няма все още окончателно санкционирано решение, което да обоснове принудителното изпълнение. При тази конструкция се използва правилото, че изпълнителната сила ще се прикрепи непосредствено по силата на закона след влизане на признаването в сила, като параметрите ѝ следват параметрите на установеното в чуждестранното решение.

5.8.2. Издаването на разпореждане за изпълнителен лист заедно с решението за признаване е за предпочитане, защото за да конвертира решението във формула на изпълнението съдът следва на първо място да установи точното съдържание и параметри на гражданските права, така както те са удостоверени в чуждестранното решение. Едва след това съдията ще е в състояние да преформулира правата по един подходящ за целите на тяхното принудителното упражняване начин. Тази дейност разкрива сложност и практически проблеми, които не се наблюдават при издаването на изпълнителен лист въз основа на национално решение.

Горното е вярно, независимо че разпоредбата на чл. 406, ал. 1 ГПК не прави разлика между двете производства и съответно не прави разлика в правилата и стандартите за доказване при издаване на изпълнителни листа въз основа на национални или чуждестранни решения. Затова от тази разпоредба може да се направи на първо място изводът, посочен по-горе, че за да се издаде изпълнителен лист, ще е необходимо органът по признаването да провери на първо място дали са налице общите предпоставки за издаване на формула на принудителното изпълнение съгласно чл. 406, ал. 1 ГПК: наличие на притезание, което да е удостоверено в изрично предвиден фактически състав (в конкретната хипотеза – в чуждестранно съдебно решение).

С постановяването на формулата на изпълнението от съдебен орган се цели обаче и премахването на възможни противоречия между формулата на разрешаване на гражданския спор и формулата на изпълнението, така както тя е удостоверена в изпълнителния лист, които противоречия могат да се получат при преценка на съдържанието на решението от органи с различна подготовка. Така се избягва произхождащата оттук опасност за правата и за-

дълженията на страните. Съответно, при издаването на изпълнителния лист съдържанието на чуждестранното решение ще следва да се преформулира от органа по признаването, когато това е необходимо, по начин, който да не буди съмнения за да се изключат всички възможни неясноти относно принудителното изпълнение (арг. чл. 406, ал. 2 ГПК).

Съдът може дори да моделира, когато това е необходимо, гражданските права и задължения по начин, който да позволява тяхното принудително изпълнение (чл. 406, ал. 2 ГПК)¹⁵¹. По този начин престацията ще може да се замести еквивалентно и упражни по някои от допустимите изпълнителни способности, така че да не се откаже напълно правна защита на страната¹⁵². При конвертирането съдът може също така изобщо да не счете превода на решението и становището на страната относно съдържанието на правата и задълженията за правилни, което само по себе си също може да доведе до тежък и отнемаш време спор по точния превод (арг. чл. 185 ГПК).

Примери с широко практическо приложение е признаването на решения, в които изчисляването на лихви, неустойки, разноски, плащания на вноски, данък добавена стойност и др. е предоставено на органите по принудителното изпълнение съгласно законодателството на държавата по произход. Подобни решения подлежат на признаване, а националните органи по изпълнението не разполагат с подобно правомощие (съдебният изпълнител следва представения изпълнителен лист – чл. 426, ал. 1 ГПК и съдът се произнася по размерите на всички претенции), следователно съдът по признаването следва да приспособи решението към националните способности като определи дали има дължими плащания, размера, периода и т.н. на плащанията, за което прилага и чуждестранното право, и съответно фиксира резултатите в изпълнителния лист. Пример е и постановяването на подходящи и съобразени с националните реалности мерки относно личните отношения на родител с дете, изпълнение на престации с оглед на личността и др.

Смисълът тази дейност да се извършва от органа, постановяващ признаване, следва от обстоятелството, че регулацията на правата в чуждестранното решение, използваната терминология и др. може да са напълно непознати на националната правна система. Може например да става въпрос за специфични юридически формулировки и доктрини (срв. и чл. 39, ал. 2

¹⁵¹ Geimer, R. Op. cit., SS. 917 und 952-953. Срв. и Jauering, O. Op. cit., SS. 21.

¹⁵² Срв. Wolff, M. in Handbuch des Internationalen Zivilverfahrensrecht, Max-Planck-Institut für Ausland. u. Internat. Privatrecht, Band III/2. J. C. B. Mohr, Tübingen, 1984, SS. 331-333; Rosenberg, L., Gaul, H. und Schilken, E. Op. Cit., S. 145.

КМЧП), непознати от гледна точка на българския правен ред материално-правни и съдопроизводствени разрешения, необходимост да се сведе до националните стандарти съдържание на решението, написаното на чужд юридически език със съответната терминология и т.н. Възможни са също така евентуални несъответствия между регулираните от чуждото законодателство граждански права и средствата на националния изпълнителен процес.

Издаването на изпълнителния лист се възлага в тази връзка на съда по признаването, именно защото той вече е възприел съдържанието на гражданските права, установени в чуждестранното решение, чието изследване може да е много сложен процес, като се има предвид дори и само използването на чуждестранен език и то в неговия строго специфичен юридически аспект и възможните разлики в стандартите на изписването на решенията и др.

Така асимилирането и преформулирането на съдържанието на чуждестранното решение в национални правни понятия и терминология, което е практически сериозна част от логическата дейност, която съдът по признаването извършва при предоставянето на санкцията на чуждестранното решение, ще може да се използва направо при издаване на разпореждането за издаване на изпълнителен лист. Не е затова целесъобразно да се предвиди отделно производството по този въпрос, което да се възложи на друг орган или на същия орган, който тепърва ще трябва да повтори тази сложна дейност след определено отстояние във времето, или в друг състав.

На ответника по признаването се предоставя също така възможност да оспори съдържанието на формулата за изпълнение, така както тя е посочена в искането за издаване на изпълнителен лист, което отново би могло да доведе до доказване на точните параметри на удостоверените права и задължения с експертизи относно съдържанието на чуждестранното материално право, на точния смисъл на използваната терминология и т.н. в зависимост от конкретното производство и решение. По този ред спорове относно подлежащите на принудително изпълнение параметри на гражданските права ще се разрешат в подходяща форма пред две (респ. три) инстанции, които разглеждат въпроса и за признаването. Така се създава допълнителна гаранция за безпротиворечивостта между постановленията на признатото решение и съдържащата се в изпълнителния лист формула на принудителното изпълнение.

Горното позволява и значително да се ускори издаването на самия изпълнителен лист и така цялостната защита на страната придобива по-завършен характер, което е напълно оправдано предвид обстоятелството, че страната вече е водила един процес по съществуващото на спора и органът по при-

знаването е придобил всички необходими специфични знания, за да постави една точна формула на принудителното изпълнение. Излишно е отново да се преповтаря тази дейност от същия или друг съдия, което на практика ще се получи, ако се постановява разпореждане за изпълнителен лист от първоинстанционния съд след влизане на решението в сила. Това също така би изправило кредитора пред опасността да води още едно и то вероятно много трудоемко и скъпо производство, след като вече е водил първо подобно по признаване на самото решение.

5.8.3. В необходимостта от предвиждането на правомощия, подобни на тези по издаване на изпълнителен лист, при постановяването на решението за допускане на изпълнението се корени в крайна сметка може би и предвиждането на иск за допускане на изпълнението. По този начин се е отчитал по-широкият обхват на дейността в сравнение с производството само по признаване, както и в сравнение с издаването на изпълнителен лист въз основа на национално решение или несъдебно изпълнително основание¹⁵³. ГПК от 2007 г. спази тази традиция, като не измени КМЧП в тази част, което обаче следваше да бъде направено предвид изричната уредба на издаването на изпълнителен лист в производството по признаване, при което искът по допускане на изпълнението остава напълно излишен.

Сегашното състояние води до противоречивост и двусмислие като на практика се дублират два еднакви по същността си иска, които се различават единствено по това, дали в основаната на признаването е поставено осъдително или установително решение (съгласно националните критерии), а същевременно издаването на изпълнителен лист при наличието на удостоверени притезателни права следва директно от разпоредбите на чл. 405, ал. 4 ГПК, докато изпълнителната сила се прикрепва от разпоредбите на чл. 404, т. 2-3 ГПК.

При приложението на ЗГС също се е считало в тази връзка, че издаването на изпълнителен лист е единствената разлика между производството по признаване на подлежащо на принудително изпълнение решение и между производството по признаването на решение, което не подлежи на принудително изпълнение. Съществувала е единствено дискуссия дали в резултат на тези производства е можело да се формира СПН относно гражданскоправния

¹⁵³ По немското право вж. Zöller, R./Bearbeiter, Op. cit., SS. 958, 1759 und 1763; Jauering, O. Op. cit., S. 20; Walter, G. Op. cit., S. 43-44. По common law вж. Morris, J. Op. cit., pp. 105-107 - разликата между признаване (recognition) и допускане на изпълнението (enforcement) е, че при второто производство се иска и издаване на изпълнителен лист (order of execution).

спор¹⁵⁴ (защото производството е уредено първоначално като заповедно (вж. **2.2.** в тази част). По късното уреждане на производството по допускане на изпълнението като особено исково производство е разрешило законодателно проблемът с непрепращаемостта¹⁵⁵.

По немското право например също се уреждат две производства: а) по признаване (*die Anerkennung ausländischer Urteile*); и б) напълно отделно производство по допускане изпълнението на чуждестранното съдебно решение (*die Vollstreckung ausländischer Urteile*), като се приема, че второто има за задача прикрепването на националната изпълнителна сила поради изричните разпоредби в тази насока¹⁵⁶ (каквито липсват по КМЧП). Някои автори приемат в тази връзка, че второто производство предпоставя първо постановяването на решение за признаване по процедурата за *die Anerkennung ausländischer Urteile*¹⁵⁷. Следователно, въпросът за санкционирането ще е непрепращаем и следва да се извърши проверка единствено относно предпоставките за издаване на изпълнителен лист, защото обратната хипотеза би създавала опасност от минирание на предходната дейност по признаването. Други автори приемат, че второто производство не предполага отделно признаване, което се предоставя едновременно с допускането на изпълнението по реда на *die Vollstreckung ausländischer Urteile*, като разликата от процедурата по *Anerkennung* е едновременното издаването на изпълнителен лист в същата процедура¹⁵⁸.

И в двата варианта обаче дейността по самостоятелното прикрепване на изпълнителната сила остава без предмет. Затова липсва яснота относно ролята на второто производство освен напълно ясното обстоятелство, че води до издаване на изпълнителен лист. Считаме, че противоречията се предпоставят от излишната формалността на законодателното изискване за отделно искане за прикрепване на изпълнителна сила.

5.8.4. Въз основа на изричното уреждане на двата вида иск в КМЧП в исквата молба, както се посочи, следва да се формулира понастоящем или искане за признаване на чуждестранното съдебно решение, или за допускане на изпълнението, когато се иска и издаване на изпълнителен лист. Би следвало

¹⁵⁴ Силяновски, Д. Цит. съч., Т. 3, стр. 206 и 216.

¹⁵⁵ Силяновски, Д., Сталев, Ж. Граждански процес. Т. 2, Държавно издателство “Наука и изкуство”, София, 1955, стр. 429-430.

¹⁵⁶ Zöller, R./Bearbeiter, Op. cit., SS. 958 und 1759.

¹⁵⁷ Срв. Jauerling, O. Op. cit., S. 20.

¹⁵⁸ Срв. Walter, G. Op. cit., SS. 43-44 и Zöller, R./Bearbeiter, *Ibid.*, S. 1763.

да не е необходимо да се прави формално отделно искане по правилата на чл. 405, ал. 4 във връзка с чл. 404 т. 2 ГПК, защото искането за допускане на изпълнението предполага служебно постановяване на определение за издаване на изпълнителния лист – иначе този иск остава без смисъл.

Не може обаче да се заобиколи разпоредбата на чл. 405, ал. 1 ГПК, която изисква изрична молба, доколкото правилото на ал. 4 от същия текст не прецизира дали е необходима подобна молба, или не. Именно изискването за отделна молба създава част от неяснотите относно приложението на разпоредбата на чл. 405, ал. 4 ГПК, който текст не пояснява изрично, че правилото на предложение първо на чл. 405, ал. 1 ГПК не се прилага и така може да се създаде впечатление, че съдът по признаването следва да изчака влизане в сила на решението по признаване (като акт по чл. 404 ГПК).

5.8.5. Когато се обжалва решението за признаване (пред въззивна, респ. касационна инстанция), в същото производство ще се обжалва и постановлението за издаване на изпълнителен лист, тъй като и искането за издаване на изпълнителен лист е подчинено на общите съдопроизводствени правила (това искане е част от исковата молба). Няма значение дали издаването на изпълнителния лист се обжалва на самостоятелни, или на специфични за признаването основания. Освен това, част от самостоятелните основания като примерно допустимост на искането поради липса на правоспособна страна ще се припокриват с тези по допустимостта на иска.

Пред второинстанционния съд по признаването също ще се осъществи подобно на дейността на първата инстанция необходимото установяване на съдържанието на гражданските права и задължения във връзка с проверката на качествата на чуждестранното решение (годността за признаване). В хода на въззива съставът на конкретния орган ще преработи рационално в психиката си чуждестранното решение и ще е напълно в състояние да реши бързо и качествено възникналите проблеми и спорове във връзка с формулата на изпълнението.

5.8.6. При обжалване само на разпореждането за издаване на изпълнителен лист редът ще е по правилата за обжалване на разпореждания за издаване на изпълнителни листи (арг. чл. 407, ал. 1 ГПК), стига листът да не е издаден по правилата на разпоредбата на чл. 406, ал. 2 ГПК.

Единствено когато искането за издаване на изпълнителен лист е постановено при заместващо изпълнение (вземането не може да бъде изпълнено със способите на българския закон чл. 406, ал. 2 ГПК), обжалването на издаването на изпълнителния лист се осъществява по общия ред за допускане на изпълнението, но без при това да е необходимо да се обжалва и решението по признаване (чл. 407, ал. 3 ГПК), а не по реда на обжалване на разпореж-

дане за издаване на изпълнителни листа.

Разпоредбата на чл. 407, ал. 3 ГПК повдига тук определени въпроси, защото проверка съгласно разпоредбата на чл. 406, ал. 2 ГПК е винаги задължителна в хипотезите на чл. 404, т. 2-3 ГПК. Може затова да се твърди, че изпълнителен лист винаги ще се издава при условията на чл. 406, ал. 2 ГПК. Считаме, че с неясната формулировка законът има обаче предвид хипотезата, да е постановено или поне поискано заместващо изпълнение. При липса на оспорване на признаването и липса на искане за заместващо изпълнение надали има основание да се обжалва по общия ред и да се отнеме така от ресурса на съда, който може съответно да прецени дали да постанови провеждане на открито заседание в зависимост от поставените въпроси (чл. 278, ал. 1, изр. второ ГПК).

5.8.7. Постановеното издаване на изпълнителен лист няма да се счита за окончателно, включително и на втора инстанция, и съответно не може да послужи за предприемането на действия по принудителното упражняване на правата от съдебния изпълнител (предаване на изпълнителния лист на кредитора и последващите от това възможности – чл. 405, ал. 4, изречение второ ГПК), докато не приключи производството по оспорване на признаването, респективно по оспорване на формулата на принудително изпълнение. Признаването на решението е особеното условие за произнасянето по искането за издаване на изпълнителен лист и докато липсва окончателно предоставяне на държавната санкция, принудителното изпълнение може да се окаже без материално правна основа на изпълнението при отмяна или обезсилване на решението за признаване¹⁵⁹. По тази причина всякакво предварително изпълнение или влизане на изпълнителния лист в сила преди да е фиксирано признаването с непререшаемост следва да е недопустимо¹⁶⁰.

Може затова да се твърди, че обжалването на искането за признаване води до автоматична висящност и на искането за постановяване на формула на принудителното изпълнение (аналогично на чл. 271, ал. 2 ГПК) и съдът по обжалването следва да я провери отново служебно и да я допълни или измени при необходимост, независимо от жалбата на страната, която може да е ограничена само до решението. По този начин съдът по обжалването ще може да отмени и постанови нова формула съгласно приетото от него или съответно например да я обезсили при недопустимост на цялото производство.

¹⁵⁹ Срв. Linke, H. Op. cit., SS. 178-180 и цитираните там автори.

¹⁶⁰ Чернев, С. Изпълнителна сила на съдебните решения след изменението на ГПК (ДВ, бр. 64 от 1999 г.). – Търговско право, 1999, № 6.

Обратното разрешение е безпредметно, ще предпостави противоречивост и ще доведе до поредица от излишни производства.

5.8.8. Съгласно всичко гореизложено, допускането на изпълнението е в тясна функционална връзка с производството по признаване, без обаче да е задължителен елемент при признаването, тъй като някои частни права не подлежат на принудително изпълнение, а и понякога страната може да не търси все още издаване на изпълнителен лист, като единствено желае да се ползва от предимствата на СПН (напр. цели да прекъсне давността).

Би могло в този ред на мисли текстът на разпоредбите на чл. 404, т. 2-3 ГПК да се доразвие и да обхване изрично и хипотезата на поискано признаване съгласно чл. 118, ал. 2 КМЧП, когато например изпълняемостта на правата е зависела от сбъдването на условие или от изпълнение на насрещно задължение, поради което страната е счела за достатъчно към този момент да поиска само санкциониране на решението и да изчака съответно настъпването на изискуемостта (аналогия на чл. 418, ал. 3 ГПК).

Това е възможно вследствие на обстоятелството, че предметът на признаването не позволява искът да бъде квалифициран като осъдителен или установителен съгласно гражданскоправните критерии – упражнява се едно публично право, докато посочената класификация се корени в крайна сметка в природата на частните материални права – напр. липсата или наличие на притежание¹⁶¹. Така би се спестило натоварването на съдилищата с последващо напълно формално производство по допускане на изпълнението, където спорът относно санкционирането ще е вече преклудирен от първото решение по признаването. Биха се спестили време и средства и на съответната страна.

Може също така да се твърди, че при условията на чл. 404, т. 2 ГПК ще може да се издава и изпълнителен лист, когато е вече постановено признаване, но не е искано и издаване на изпълнителен лист в същото производство (вж. **5.1. supra** за критика на модела от гледна точка на пълната идентичност на предпоставките по признаването съгласно чл. 117 КМЧП във връзка с чл. 120 КМЧП „Проверка на условията за признаване и допускане на изпълнението”, които се прилагат и при иска по чл. 118, ал. 2 КМЧП (иск за признаване) и по чл. 119, ал. 1 КМЧП (иск за допускане на изпълнението).

¹⁶¹ А използването на свързан с природата на признаването решение критерий е крайно несигурно в тази насока поради разликите в правните системи.

5.9. Постановяване на решението за признаване

Производството по признаването и допускане изпълнението на чуждестранни съдебни решения приключва с решение (чл. 235, ал. 1 ГПК и чл. 121, ал. 3 КМЧП). Решението предоставя признаване на представената чуждестранна съдебна формула в резултат на установяване на предпоставките на правото на признаване и на липса на успешно възражение по пречките. Следва да се постановява и формулата на принудителното изпълнение на гражданските права и задължения във формата на постановление за издаване на изпълнителен лист (арг. чл. 405, ал. 4 ГПК), а не в диспозитива на решението по допускане на изпълнението.

Особена хипотеза представлява отказът от признаване, когато искът е насочен срещу нелегитимна страна: насрещната страна следва да е обхваната от *res iudicata* на признаването решение, както и да може да бъде обхваната от СПН в Република България, т.е. това без съмнение са страните по делото по съществува на спора в държавата по произхода, респективно техните правоприменици (частни и универсални).

При повдигнати възражения по чл. 121, ал. 2 КМЧП ще се разреши пряко и гражданскоправния спор, като ако се установи липса на гражданските права, ще се откаже признаване или то ще се предостави частично до параметрите, до които гражданските права съществуват. Няма пречки при няколко разрешени по същество в чуждестранното решение иска, актът да се признае само в частта му на годните за признаване решения по исковете или само в обема, в който признаване е поискано¹⁶².

Съдът по признаването няма правомощие да преценява допускането на признаване по съображения за целесъобразност във връзка с интересите на държавата и др.¹⁶³. Този извод може да се направи пряко въз основа на природата на предпоставките на правото на признаване¹⁶⁴. Затова, след като предмет на спора е наличието на едно публично право, което не подлежи съответно на частно правната класификация на граждански права и притезаниа, може да се приеме, че производството по признаването е изцяло декларативно¹⁶⁵ (арг. от чл. 118, ал. 2 КМЧП, който предвижда подаване на установителен иск, който ще е същият и в хипотезата на чл. 119, ал. КМЧП,

¹⁶² Geimer, R. Op. cit., SS. 931-933; Martini, D. Op. cit., SS. 154-156.

¹⁶³ Nagel, H. und Gottwald, P. Op. cit., SS. 599-600. Stojan, T. Op. cit., SS. 173-174.

¹⁶⁴ Martini, D. Op. cit., SS. 128-129.

¹⁶⁵ Linke, H. Op. cit., S. 178.

но с искане да се издаде и изпълнителен лист, след като правото на признаване не търпи никаква промяна в двете хипотези).

Поради публичноправния предмет на производството може да се направи изводът, че признаване не следва да се предоставя въз основа на спогодба между страните по отношение на наличието или липсата на право на признаване¹⁶⁶. Това е несъмнено така относно предпоставките по пряката защита на юрисдикционната власт – рамките, в които суверенитетът ограничава своя обем на действие: наличие на окончателен чуждестранен юрисдикционен акт, с който се слага край на гражданскоправен спор, постановен при липса на изключителна компетентност на Република България и липса на възражения от публично естество.

Относно предпоставките, които служат за защита на гражданскоправния субект от дейността на чуждестранния съд, спогодба следва обаче да е възможна. Субектът може винаги да не повдигне спор по отношение на последните и така да се съгласи с признаването (вж. **3.10. Част трета**). Съдът следва единствено да следи за предпоставките в пряка връзка със защитата на суверенитета при одобряването на протокола за спогодбата и да не го одобри, ако установи наличие дори и на само една от тези пречки (арг. чл. 234, ал. 1 ГПК).

Искът може също така да бъде оттеглян или да се извърши отказ (чл. 232-233 ГПК), като в тези хипотези ще се постанови съответният акт. Признаването на иска ще действа само в обхвата на възможността за спогодба.

5.10. Въззивно и касационно обжалване на решението

Решението подлежи на въззивно и касационно обжалване по реда за обжалване на решения по искови производство във всичките негови части. При необжалване решението става окончателно и влиза в сила (чл. 296, т. 2 ГПК). При частично обжалване влизат в сила необжалваните части. При обжалване на решението, то влиза в сила съгласно правилата на чл. 296, т. 2-3 ГПК. Относно последиците на влизането в сила ще са приложими правилата на чл. 297-299 ГПК. При постановяването на въззивното решение не се формира изпълнителна сила към крайния фактически състав (арг. чл. 405, ал. 4 ГПК и чл. 404, т. 1-3 ГПК – въззивните решения по признаването не се включват в изброяването на т. 1, а са обхванати от точки 2-3).

¹⁶⁶ Martini, D. Op. cit., SS. 139-140.

6. Изводи

Въз основа на изложеното не считаме, че изваждането от ГПК на уредбата относно производството по признаване и включването и КМЧП беше придружено със съществена промяна, която да отчита световните стандарти за предоставяне на признаване и особеностите на предмета и целта на производството. Уредбата на отделен иск за допускане на изпълнението на чуждестранни решения е ненужна и не следва от разлики в предмета на производството.

Това би било вярно и ако хипотетично се застане на позицията на допускане действието на чуждестранната изпълнителна сила – отново липсва разлика в предпоставките на двата вида иск. Би следвало затова да се уреди само иск за признаване, а съединяването на искане за издаване на изпълнителен лист, когато чуждестранната формула на разрешаване на спора удостоверява и притезания, да следва понастоящем непосредствено от разпоредбата на чл. 405, ал. 4 ГПК.

Моделът на производството като особено исково производство също се запази, включително и възможността за възражения за последващо погасяване на дълга (чл. 121, ал. 2-3 КМЧП и срв. чл. 306, ал. 2, предл. 2 ГПК (отм.)). Запазването на природата на производствата като типично исково е несъобразено със световните стандарти за доверие в правораздавателната дейност на държавата по произхода и бързина при предоставянето на защитата в държавата по признаването. С исково производство, включително и с възможността за възраженията по чл. 121, ал. 2-3 КМЧП, се създават единствено предпоставки за шиканиране от страна на длъжника с цел отлагане във времето на принудителното изпълнение.

Опит за яснота относно допускането на изпълнението бе направен с приемането на ГПК от 2007 г. (при необходимостта националната съдопроизводствена уредба да се съобрази с изискванията по регламентите). Но и ГПК се отличава с крайна минималистичност на уредбата по тези въпроси, като същевременно не направи нужните за по-голяма яснота и опростеност на производството промени в КМЧП. Текстовете на чл. 623 ГПК и на чл. 119, ал. 1 КМЧП се свързват в крайна сметка с тези на чл. 404, т. 3 и чл. 405, ал. 4 ГПК по доста криволичещ тълкувателен път чрез изискването съдът по допускане на изпълнението да не предава изпълнителния лист на кредитора до влизането на решението по признаването в сила, при сравнение на наименованията на издаващия акта орган, както и при съобразяване с правилата на чл. 405, ал. 2 ГПК. Това обяснява и наличието на практика по издаване на изпълнителни листа след влизане на решението в сила с отделна молба.

Затова може би е обосновано да се помисли за една цялостна и същностна реформа на съдопроизводството по граждански дела с международен/трансграничен елемент, като нормите в КМПЧ и ГПК (а и др. актове) в тази област да се обединят в един общ акт. Така ще се избегнат терминологичните и други различия и ще се обедини донякъде материята, която и без това е много разпръсната в редица национални и международни актове. Предвид динамика в тази област, включително и под натиска на приемането на нови актове на ЕС, може да се помисли поне за създаването на отделен закон, който ще може да се изменя и допълва доста по-лесно отколкото да се създават промени *ad hoc* в кодификациите. Създаването на подобен закон при наличието на вече съществуваща кодификация е обаче въпрос на доста по-задълбочена и широка дискусия.

ЧАСТ ТРЕТА.

ПРЕДПОСТАВКИ ЗА ПРИЗНАВАНЕ НА РЕШЕНИЯТА

1. Систематика.

Настоящата част има за цел да изследва предпоставките за признаване на решения на държави членки. Съгласно избраният подход ще се разгледат световните стандарти за предоставяне на признаване, както и предпоставките на правото на признаване на чуждестранни решения, които ще се съпоставят, а където е необходимо, и разграничат от предпоставките по ПЕС. Така принципните и общи условия ще бъдат изнесени пред скоба, за да може спецификата на предпоставките по ПЕС да бъде ясно и систематично фиксирана, без излишни предварителни съображения и детайли.

При това ще се държи пълна сметка относно конкретните и същностните характеристики на видовете режим на признаването, включително и относно изискването на ПЕС за автономност на понятията и правните явления. Относно Брюкселско-Луганския режим ще се фокусираме в тази част върху уредбата на Регламент Брюксел IА, доколкото той е основополагащ и урежда общия случай. Отклоненията по другите регламенти ще се коментират при съответните производства (Част четвърта), които като цяло предвиждат редуциране в една или друга степен на предпоставките по Брюксел IА. Така ще се предостави предимството изложението да е ясно, без прекалено струпване на подробности и с фокус върху същностните прояви и проблеми на институтите.

2. Стандарти за предоставяне на признаване

2.1. Актове, подлежащи на признаване

2.1.1. В центъра на правото на признаване е поставен чуждестранен властнически правораздавателен акт, който разрешава по същество гражданскоправен спор. Представеният фактически състав следва да отговаря на критериите за решение по същество съгласно националните правила на приемащата държава, независимо под каква форма е постановен¹⁶⁷. Затова подлежат на признаване всички определения, които по същество са решения

¹⁶⁷ Срв. Martini, D. Op. cit., SS. 230-231.

относно граждански спор и произвеждат съответните последици в държавата по произход¹⁶⁸ (пример по националното право е определението за разносните по делото – чл. 192, ал. 4 ГПК). Отказът от иск и признаване на иск подлежат на признаване по същата причина¹⁶⁹. Спогодбите също могат да подлежат на признаване, но тъй като в някои държави местните спогодби не произвеждат *res iudicata* дори и когато са одобрени от съд, тези държави не допускат признаване на съдебни спогодби, независимо че те може да разрешават по окончателен начин гражданскоправния спор в държавата по произход¹⁷⁰.

След като не разрешават спора по същество, определенията по движение на делото, както и тези за неговото прекратяване, не подлежат на признаване, както и постановленията по изпълнителните и обезпечителни производства. Те могат евентуално да бъдат представени като удостоверителни документи. Актовете по безспорна и спорна съдебна администрация също не водят до разрешаване на спор с *res iudicata* и съответно могат да имат само доказателствено значение при оспорване на граждански права и задължения, в чиито поражащи фактически състави те се включват¹⁷¹, защото гражданскоправните им последици подлежат на зачитане без *res iudicata* от съответните органи. При определени хипотези тези актове могат да подлежат и на допускане на изпълнението (напр. определяне на издръжка).

2.1.2. Без значение е дали актът е постановен от редовните съдилища с обща и специализирана юрисдикция, или от особена юрисдикция, включително на арбитражен съд, който се произнася въз основа на задължителна компетентност. Признаващата държава следва да уважи модела на чуждото разделение на властническите функции. Достатъчно е органът да е издал акта в качеството си на част от системата на правораздавателните органи на съответната държава. Като актове на частна правораздавателна дейност не подлежат на признаване по реда на производството за признаване на съдебни решения актовете на арбитражни съдилища въз основа на конвенционални арбитражни клаузи.

2.1.3. Моделът на конкретно използваното гражданско съдопроизводство е също без значение. Достатъчно е да се установи възможност за състезателност и двустранност, като производството се развива пред един независим и неутрален при вземането на решението си орган – т.е. да са спазени

¹⁶⁸ Zöller, R./Bearbeiter, Op. cit., S. 963.

¹⁶⁹ Greiner, M. Op. cit., SS. 129-130.

¹⁷⁰ Срв. Zöller, R./Bearbeiter, Ibid., S. 963.

¹⁷¹ Kropholler, J. Op. cit., SS. 553-554.

съвременните изисквания¹⁷², които позволяват в настоящата парадигма да се приеме, че е налице съдопроизводствена дейност по граждански спор¹⁷³. Начинът, по който органът е спазил тези изисквания, неговата фактическа неутралност и въпросите на запазването на диспозитивното начало, са предмет на възражението за обществен ред¹⁷⁴.

Пример за запазване на възможността за състезателност и двустранност са заповедните производства (у нас уредени в Глава 37 ГПК)¹⁷⁵. Те се развиват пред първата инстанция, без да се уведомява длъжникът, като постановеният акт произвежда аналог на съдопроизводствените последици на съдебното решение, когато не бъде оспорен в определен срок¹⁷⁶. Оспорването предизвиква двустранно производство, което води до окончателно разрешаване на спора. Запазването на възможността за оспорване запазва проявата на двустранност и състезателност във времето и така позволява признаването на подобен акт. Избор единствено на страната е дали да предизвика спорното двустранно производство, или да остави заповедта за изпълнение да влезе в сила.

В тази връзка подлежат на признаване дори актове, които са постановени при прилагането на абсолютно непознати на съответното право съдопроизводствени институти. Те имат своето оправдание в даденостите на съответната правна система, които дадености следва да се уважават от останалите държави. Ето защо няма пречка в държави, които не прилагат тези институти, да се признават например решенията при неявяване на страната (judgments by default), решенията по сумарни производства (summary judgments), както и спогодби, които са възпроизведени в съдебно решение (judgments on consent), включително и когато държавата не признава одобрени от съд спогодби.

Въз основа на гореизложеното, когато по наказателен или админи-

¹⁷² Reese, W. Rosenberg, M. & Hay, P. Op. cit., pp. 236-244 & 265.

¹⁷³ Zöller, R./Bearbeiter, Op. cit., S. 962.

¹⁷⁴ Например решения на административни органи по пътя на обжалване пред тях на актове на нисшестоящи органи във връзка с гражданскоправен спор не подлежат на признаване. Органите са във функционална йерархическа връзка и това изключва по дефиниция правораздавателна дейност, дори и висшестоящият орган да е бил на практика напълно неутрален при вземането на решението си, което е при това винаги под съмнение, след като става въпрос за припокриване на управленческите цели в дейността на висше- и нисшестоящия административен орган.

¹⁷⁵ Примери за тях в правните системи на различни европейски държави - Greiner, M. Op. cit., SS. 324 и следващите.

¹⁷⁶ Срв. Чернев, С. Заповедно производство. София, Сиби, 2012, стр. 20-21, както и стр. 144-145 и стр. 149-158; Zöller, R./Bearbeiter, Op. cit., SS. 1678-1724.

стративен ред са разрешени граждански спорове, съдебните актове подлежат на допускане в тази им част с оглед на ефективната защита на страните, независимо че същността на института изключва признаването на решения по наказателни и административни спорове. Възможностите за разрешаване на граждански спор по реда на друг вид производство се уреждат предвид предоставяне на бърза и навременна защита (напр. разрешаване на спор относно извъндоговорна отговорност в хода на наказателното производство). Конкретният ред, по който се разрешава спорът не променя неговата природа, нито характера на съдебното произнасяне в тази му част.

2.1.4. Формулата на разрешаване на спора по същество трябва да е влязла в сила в държавата форум, за да се обезпечи неговото непротиворечиво разрешаване в пределите на двете юрисдикции. С това условие се търси сигурност, че актът отговаря на необходимите изисквания, за да разреши спора по един заключителен начин в пределите на суверенитета по произхода. Само тогава е оправдано приемащата държава да ограничи прерогатива си да разгледа делото по същество. В противен случай би се създавала на първо място сериозна несигурност относно засегнатите правни сфери, а на второ място на чуждестранен акт би се придало действие, с което той не разполага в държавата по произхода, което пак противоречи на принципите на защитата на суверенитета. Няма обаче изисквания решението да е и неотменяемо, защото това би забавило неоправдано признаването.

2.2. Видове международна компетентност по граждански спорове като предпоставки за признаване

2.2.1. Елемент от фактическия състав на правото на признаване е и обстоятелството дали суверенитетът допуска в обхвата на неговата обща правораздавателна власт да действа паралелната международна компетентност на чуждестранен форум¹⁷⁷. Подобно допускане е необходимо, защото съдебните органи на суверенните държави разполагат по правило с обща юрисдикция (обща правораздавателна власт) да разглеждат и разрешават по същество всички правни спорове, повдигнати в пределите на действие на съответния суверенитет¹⁷⁸. Общата юрисдикция представлява позитивноправ-

¹⁷⁷ Срв. Силяновски, Д. Гражданско съдопроизводство. Т. 3, София, 1943, стр. 209; Ballon, O. Einführung in das österreichische Zivilprozeßrecht – Streitiges Verfahren. Leyham Buchverlag, 10. Auflage, Graz, 2004, SS. 83-86.

¹⁷⁸ Срв. Geimer, R. Op. cit., SS. 148 und 199-201. Вж. относно “general and specific jurisdiction” Scoles, E., Hay, P., Borches, P., Symeonidis, S. Op. cit., pp. 329-503.

ния израз на обема на действие на правораздавателната власт-функция, както от гледна точка както на вътрешно правните, така и на международноправните прояви на съответния държавен суверенитет. Затова съгласно изискванията за неговата защита, при липсата на изрични правила относно допускането на паралелни юрисдикции би било напълно достатъчно спорът да се счете свързан с дадената държава за да се изключи компетентност на всяка друга международна юрисдикция¹⁷⁹. Така всички спорове, при които има необходимост от разрешаването им в дадения суверенитет, ще се смятат в компетентността на съответните съдилища независимо кога е възникнала връзката, което ще е формална пречка пред всяко признаване¹⁸⁰.

2.2.2. Праволинейността в това отношение без съмнение би затормозила сериозно гражданския оборот. По тази причина суверенитетите не следва да претендират да разрешат всички свързани с тях спорове. Тенденцията е по-скоро да се предоставя на страните по делото пълна възможност да съобразят своите интереси. Чрез уважението към другите юрисдикции се запазват същевременно и добрите междудържавни отношения.

По тези причини се допуска понастоящем възможно най-широк обхват на паралелната компетентност на чуждестранния форум – до хипотезите на изключителна компетентност на приемащата държава¹⁸¹ и нейната екстериториалност. Останалите правила относно международната компетентност в различните законодателства регулират обикновено хипотезите кога държавата ще счете, че конкретният чуждестранен форум е бил подходящ да разреши конкретен спор по същество (т.е. че интересите на страните в тази насока са били справедливо балансирани – **2.2.4. *infra***).

Правилата за международната компетентност (паралелна, както и по същество) на чуждестранния форум като предпоставка за признаване се извличат обикновено от съответните национални правила за международната компетентност на признаващия съд, когато той би бил съд по същество, защото в рамките, в които държавата приема да е форум по същество, тя следва по изискванията на справедливостта и зачитането на чуждите юрисдикционни суверенитети да признава правораздавателната власт и на другите

¹⁷⁹ Cappelletti, M., Perillo, J. Op. cit., pp. 80-81 & 83. Срв. и Bowett, D. in Reisman, M. (Editor) Jurisdiction in International Law. Dartmouth Publishing Company Ltd., Adershot-Brookfield-Singapore-Sidney, 1999, pp. 237-239, който определя юрисдикцията като манифестация на държавния суверенитет.

¹⁸⁰ Срв. Силяновски, Д. Цит. съч. Т. 3, стр. 209; Чипев, Т. Международната подведомственост в съдебния исков процес. НИ, София, 1987, стр. 13-14; Keller, M. u. Sier, K, Op. cit., SS. 571-572.

¹⁸¹ Rosenberg L. und Schwab K. Op. cit., SS. 89 und 91; Kropholler, J. Op. cit., SS. 565-566.

държави и съответно да признава и решенията им.

2.2.3. В тази връзка като правило винаги служебно се отказва в тази връзка признаване при установена изключителна компетентност на националните съдилища. В нейния обхват попадат малко на брой спорове. Те се определят съгласно вида на спорното материално правоотношение, без никакви други критерии да имат значение. Класически пример са споровете относно вещни права върху недвижими имоти на територията на приемащата държава. Тази компетентност се определя като общовалидна и има значението на неотменимо правило в материята на признаването на чуждестранни съдебни решения (т. нар. „*iron rule*”). На второ място, това са спорове с публичноправен елемент (регистрации на юридически лица, патенти и др.).

При екстериториалност държавите не допускат друг форум освен тях да разреши спора поради особеното лично качество на страната – самата държава в качеството ѝ на орган на суверенната власт, или служебно лице, ползващо се със съдебен дипломатически имунитет. За разлика от изключителната компетентност, започнатото пред друга държава производство може обаче да подлежи на признаване при определено съгласие на държавата или на субектът, ползващ имунитет, да участват в него. Хипотезите на отпадането на екстериториалността се определят вече въз основа на вторичен критерий дали конкретният форум ще бъде подходящ да разреши конкретния повдигнат пред него спор.

2.2.4. Поради наличието на множество паралелни международни юрисдикции е възможно обаче дори и по напълно обективни причини да се възпрепятства изцяло правото на защита на едната страна от приемането на спора за разглеждане по същество (напр. прекалена географска отдалеченост). Затова въпросът за подходящия форум по същество е от изключителна важност при споровете с международен елемент, като изричната нормативна уредба е по правило насочена главно към тези проблеми. Съответно, една от първите прояви на правомощието да се разреши гражданският спор след преценката за възможна паралелна компетентност е преценката, дали международната компетентност по същество е също така обоснована съгласно изискванията на справедливостта¹⁸².

¹⁸² Важността на това изискване се подчертава и в немската теория (на това е посветен отделен труд: Pfeiffer, Th. Internationale Zuständigkeit und Prozessuale Gerechtigkeit – die internationale Zuständigkeit in Zivilprozeß zwischen effektivem Rechtsschutz und nationaler Zuständigkeitspolitik, Vittorio Klosterman GmbH, Frankfurt am Main, 1995, като би могло да се твърди, че то е възприето в практиката на немските съдилища: срв. за необходимостта от “Inlandsbeziehung” Schack, H. Op. cit., SS. 114-171; Schütze, R. Op. cit., SS. 49 und 61-70.

Тази проверката се извършва най-често при предварително определен кръг от хипотези, които определят условията, при наличието на които съдилищата не могат да откажат да разгледат и разрешат споровете с международен елемент, с които са сезирани¹⁸³. При тези спорове международна компетентност по същество на сезирания съд е съответно винаги обоснована. Не са ли налице обаче предвидените предпоставки, производството се прекратява като недопустимо, въпреки, че е в обхвата на общата юрисдикция. Самите правила за наличието на обоснована международна компетентност по същество се извличат от тези за националната международна компетентност¹⁸⁴. Както се посочи, в рамките на същите критерии, в които държавата приема да разглежда граждански спорове с международен материален елемент, следва да се допуска и разрешаването им по същество от друга държавна юрисдикция.

При допуснатата паралелна компетентност, може затова да бъде разграничена и компетентност върху съществото на гражданския спор¹⁸⁵. Този вид компетентност представлява в крайна сметка резултат от специфичната проява на действието на основното правило *actor sequitur forum rei* при съдопроизводството по граждански дела с международен елемент: по всяко едно производство трябва да бъде достатъчно добре обосновано съдилищата на точно тази държава форум да разгледат точно този спор по същество, независимо че от гледна точка на другите суверенитети спорът е в обхвата на допуснатата паралелна международна компетентност на държавата форум, а от

¹⁸³ Пълна проява на изискването за справедлив форум има при доктрината за *forum conveniens – forum non conveniens*: съдилищата по общото право имат определена дискреционна власт да преценят компетентността си: срв. Flemming, J. Op. cit., pp. 661-668; за Англия и Уелс вж. *Spiliada Maritime Corp -v- Cansulex Ltd* [1986] House of Lords 883. Предимно в континенталната система проверката се осъществява по установени в закона предпоставки, които дефинират изчерпателно кога определени фактори свързват спора с националния правораздавателен суверенитет по начин, по който е обосновано той да разгледа спора по същество. При наличието им е невъзможно оспорването дали форумът е подходящ (срв. чл. 24 и чл. 28 КМЧП). Може само да се приветства уредбата в КМЧП, която постави тази преценка на твърди и детайлни правила за разлика например от немското право, където тя все още се основава на критериите за подведомствеността на делата по национални спорове. За обстойно критично изследване относно предпоставките на международната компетентност преди приемането на КМЧП вж. Чиев, Т. Цит. съч., стр. 19-86.

¹⁸⁴ Т. нар. *Spiegelbildgrundsatz*: Zöller, R./Bearbeiter, Op. cit., S. 965; Rosenberg, L. und Schwab, K. Op. cit., S. 91.

¹⁸⁵ Вж. Von Mehren, A. in Reisman, M. (Editor) *Jurisdiction in International Law*. Dartmouth Publishing Company Ltd., Adershot-Brookfield-Singapore-Sidney, 1999, pp. 285-290 за теориите за юрисдикцията, които се основават или на суверенитета като проява на власт, или на справедливостта при определяне на международната компетентност.

гледна точка на самата държава форум – спорът е в обхвата и на нейната обща юрисдикция. В противен случай биха се създали предпоставки за сериозно накърняване на равнопоставеността на страните.

2.2.5. При сравнение: изключителната компетентност и разпоредбите относно екстериториалността не се основават на подобни правила, а сочат кога държавата ще отказва признаване на чуждо решение на основание нейния особен интерес сама да разгледа и да разреши спора по същество без значение съображенията относно конкретните интереси на страните. В тези хипотези връзката със суверенитета е от такъв характер, че по никакъв начин и при никакви условия не се допуска разрешаването на спора от чуждестранен съд да придобие действие в националните предели¹⁸⁶, независимо от възможните съображения във връзка с изискванията за справедлив процес.

2.2.6. Защитата срещу необоснована компетентност по същество на държавата по произхода също се осъществява в производството по признаване чрез възражение срещу правото на признаване. Задачата на възражението е да предостави възможност за защита, когато съдът по същество в държавата форум не е балансира възможно най-справедливо интересите на ищеца и ответника при приемането на спора за разглеждане съгласно критериите на признаващата държава (не е обосновал компетентност по същество). Тъй като чрез това възражение не се предоставя особена защита на интереса на държавата сама да разгледа и разреши спора по същество, често относно възражението за липса на обоснована компетентност не се следи служебно.

2.3. Липса на конкуренция с производство или решение по същество на приемащата държава

Общата юрисдикция на съдилищата има и друга проява. При надлежното сезиране на съответния суверенитет с иск за разрешаване на гражданския спор не би следвало да се допуска (от гледна точка само на защитата на суверенитета) конкуренция с акт на друг суверенитет, независимо от допуснатата паралелна компетентност. Правилото рефлектира на плоскостта на признаването в изискването винаги да се отказва санкция при наличието на влязло в сила решение или на исково производство в държавата по признаването. Така се гарантира върховенството на юрисдикцията в рамките на държавната власт. Отклонения в сравнителноправен план се наблюдават, ко-

¹⁸⁶ Срв. Zöller, R./Bearbeiter, Op. cit., SS. 31-39; Richmann, W. and Reynolds W. Op. cit., pp. 61-146; Nagel, H. und Gottwald, P. Op. cit., SS. 15-16.

гато националният иск по същество е подаден след възникване на всящността в чуждата държава и е направен надлежен отвод за зачитане на всящо производство в чужбина (отвод за *lis alibi pendens*). Това производство следва да е освен това в съгласие с националните изискванията за компетентността по същество на чуждестранната юрисдикция¹⁸⁷. Липса на конкуренция би имало и при надлежно и навременно упражнен отвод за пророгационен договор, независимо от поредността на делата. Целта е държавите да ограничат възможностите за създаване на предпоставки за противоречиви решения, отчитайки взаимно проявите на юрисдикциите си на един по-ранен етап.

2.4. Уведомяване на страната

2.4.1. Може би най-важната информация за ответника е навременното съобщаване на обстоятелствата кой, кога и защо е подал иск срещу него. Затова признаване не се допуска, ако е бил даден ход на делото, без страната да е редовно призована за първото заседание по делото. Приема се, че призоваването е редовно, когато е извършено съгласно законодателството на държава форум. Нередовното призоваване по тези правила представлява от своя страна пречка пред признаването, защото винаги компрометира в една достатъчно висока степен справедливостта на решението поради запазеното място на института на уведомяването сред процесуалните гаранции на принципа на равнопоставеността.

В тази връзка, разпоредбите на Конвенция за връчване в чужбина на съдебни и извънсъдебни документи по граждански и търговски дела¹⁸⁸ изрично вменяват на съдилищата на държавата форум задължението да не разрешават делото по същество без наличието на удостоверение от съответния орган на връчващата държава, потвърждаващо връчването или предаването, съответно отказа да се приеме призовката за първото по делото заседание (срв. чл. 15, ал. 1, чл. 15, ал. 2, изр. 1, и чл. 15, ал. 2, б. “с” КВЧСИДГТД), когато това удостоверение е задължително с оглед на използвания способ за призоваване. Не се ли установи редовно призоваване за

¹⁸⁷ При някои правни системи националното производство може да се спре и при вероятност да се подаде иск в чужда държава или направо да се прекрати при съответно заведено дело, което изцяло отваря вратите на ексекватурата: вж. напр. А. 3135 & А. 3137 the Civil Code of Quebec; за Англия и Уелс вж. *Spiliada Maritime Corp -v- Cansulex Ltd* [1986] House of Lords 883.

¹⁸⁸ За отделно цялостно изследване на дадената от нея уредба: Каменова, Цв. Цит. съч., стр. 78 и следващите.

първото по делото заседание, разрешаването на спора трябва да се отсрочи при неявяване на страната, без значение момента на установяването на порока и да се изчака извършването на ново призоваване. Съдът е длъжен същевременно по аргумент от обратното от чл. 15, ал. 1 от Конвенцията да приеме призоваването за извършено при наличие на удостоверителен документ съгласно правилата на Конвенцията и може да даде ход на делото дори когато страната не се явява.

2.4.2. Независимо от редовността, е необходимо също така уведомяването да е достатъчно ефикасно (надлежно), така че да позволи организиране на защитата на ответника. Страната ще се окаже иначе напълно обвързана с решението, без да е имала адекватна възможност за упражняване на защита в производството във форума по същество. Възможно е например периодът между връчването на призовката и датата на съдебното заседание да е прекалено кратък, за да се подготви качествена защита, или уведомлението да не предоставя необходимия достатъчен минимум от информация, така че страната да може да реагира адекватно. Без значение е дали липсата на ефикасност е в резултат на действията на чуждестранните органи по уведомяването, или на недостатъци в законодателството на държавата форум¹⁸⁹. Достатъчно е съдът по признаването да прецени, че връченият акт е негоден да предпостави необходимата защита¹⁹⁰, независимо че призоваването е извършено редовно по съответното право.

2.5. Противоречие с норми от обществен ред

2.5.1. Чрез възражението за противоречие с норми от обществен ред държавата по признаването предоставя защита, когато постановленията на признаваните чуждестранни съдебни актове не са съотносими към основополагащите ценностни елементи в националната правна регулация¹⁹¹.

Понастоящем може да се обобщи, че обхватът на защитата включва на първо място решения, при които признаването би противоречало на основните национални изисквания за справедливост при приложената правна

¹⁸⁹ Срв. Stojan, T. Op. cit., SS. 116-120. Опр. 264-2010-ВКС-ТК, II отд. по т. 1014/2009 също сочи, че се нарушават или повелителни норми, които са основите на правопорядъка в държавата, където се иска екзекватурата, или касаещи основни принципи в правораздаването, които имат универсално значение.

¹⁹⁰ Срв. и Nagel, H. und Gottwald, P. Op. cit., SS. 580-581.

¹⁹¹ Срв. von Bar, Chr. und Mankoviz, P. Internationales Privatrecht, Band 1, Allgemeine Lehren, Verlag C. H. Beck, München, 2003, SS. 714-731.

регулация на съответния вид спор, както и на конкретния начин на неговото съдебно разрешаване¹⁹².

Чрез подобни критерии се създават предпоставки за обективна преценка без чисто оценъчна или личностно обусловена мотивировка. Така противоречието с норми от обществен ред се поставя на несъмнено рационална основа доколкото разрешаваните спорове са гражданскоправни – имат главно парична или свързана с материални блага природа, а не са свързани с наказателни и морални санкции.

Може да се постави и въпросът за противоречие на правата с добрите нрави, който способ следва да се използва само за наистина крайни хипотези на недопускане на решения, които се явяват нетърпими от обществото в даден момент, въпреки че е напълно възможно наличието на разумни и справедливи основания за постановяването им.

2.5.2. Необходимостта от проверка за противоречието се корени в обстоятелството, че по повод на гражданския оборот съществува определен кръг от имуществени и неимуществени интереси, които на принципно ниво са много подобни и често напълно еднакви за всеки един субект без значение под действието на кой суверенитет той се намира (напр. интерес от равнопоставеност при упражняването на съдопроизводственото право на защита¹⁹³ или от получаване на адекватно обезщетение при национализация).

Държавите гарантират тези интереси, без значение какви конкретни правомощия и правоотношения са уредени (напр. при понесени вреди от деликт следва да се защити интересът от достатъчно и навременно обезщетение; при неизпълнение на договор интересът е да се възстанови в разумен срок намаляването на патримониума на изправната страна и т.н.)¹⁹⁴. Така ин-

¹⁹² von Hoffmann, B. Op. cit., SS. 251 und 114-116; Martini, D. in Op. cit., SS. 450-458; Koch, H., Magnus, U. und Winkler von Mohren, P. Op. cit., SS. 22-23; Kegel, G. Internationales Privatrecht. C. H. Beck Verlag, 8. neubearb. Auflage, München, 2000, S. 465.

¹⁹³ Вж. Реш. 422-1997-ВКС-ТК, 5 чл. с-в по гр. д. 250/1997, което разглежда основните съдопроизводствени начала на равенството и на състезателността като основополагащи принципи на цивилизованото общество.

¹⁹⁴ Подобна интереси и защитаващите ги правила са се дефинирали първоначално донякъде поетично като проява на „a wisdom that is for all time”, Sheoparson Singh v Ramnandan Singh (1916) LR 43 Ind App 91,98, PC, където доктрината на *res iudicata* например е установена в хиндуисткия текст на Катяуана. По-техническо е съвременното определение като норми, които са „clear example of a general principle of law recognised by civilised nations”, South West Africa Case (1966) ICJ. Сведено към националната понятийна система, в случая се има предвид основна нормативна гаранция, при което може да се приеме, че даден интерес е справедливо защитен.

тересите намират защита във всяка една правна система като защитата, дадена от един правен ред, е при съвременната парадигма малко или много съотносима на дадената от друг. Разликите се състоят в правотехническите прояви на защитата, които могат да и придават различен обем и интензитет, и които могат да се различават по редица причини като традиции, обществени интереси и т.н.¹⁹⁵. Също така не може да се очаква, че резултатите от дейността на правоприлагащите органи ще съвпадат напълно винаги.

Признаването на чуждестранен правораздавателен акт, при който се установява една недопустима от гледна точка на приемащата държава степен на липса на защита на интереса или свиване на защитата в степен, че тя на практика е напълно неефективна, би довело същевременно до отказ от правна защита на съответните интереси в рамките и на приемащия суверенитет¹⁹⁶. Това е недопустимо, след като държава по признаването е санкционирала тези интереси в своето законодателство и така се е ангажирала да ги защитава със силата на своя империум. Отказът от защитата на интересите единствено поради незачитането им от друга държава не само би влязъл в противоречие с националното чувство за справедливост, но и би поставил под въпрос легитимността на националния правен ред. Приемащата държава не може да откаже на страната защита само защото съдебен орган на друга държава не се е произнесъл адекватно по някаква причина (законодателна или конюнктурна).

2.5.3. Някои от тези интереси са изрично дефинирани и нарушаването им е предвидено затова като самостоятелни пречки за признаване (напр. в националното законодателство: липсата на надлежно призоваване – чл. 117, т. 2, изр. 1 КМЧП, което изключва равнопоставеността при осъществяване на правото на защита). Тъй като от друга страна е невъзможно да се предвидят всички възможни хипотези, на страните се предоставя чрез общото възражение за противоречие с норми от обществен ред защита от държавата по признаването срещу постановеното чуждестранно решение при преценка на специфичните обстоятелства относно съответното чуждестранно решение. Възражението ще е основателно, когато интересът е нарушен в прекалено ви-

¹⁹⁵ Решения 907-68-II г.о., ВС по гр. д. 3178/1968 г., 3030-71-II г.о., ВС по гр. д. 2332/1971 г. и 54-75-ОСГК по гр. д. 54/1975 г. са примери как съдът е изследвал чуждестранните материални права и е открил техни еквиваленти в националното законодателство – всички подчинени на интереса на страната, който подлежи на защита, и съответно е постановил еквекватра.

¹⁹⁶ У Delvolve, J., Rouche, J. and Gerald, H. French Arbitration Law and Practice, Kluwer Law International, The Hague-London-New York, 2003, pp. 157-158 се отбелязва, че protective public policy има за цел да пази интереси на гражданскоправните субекти.

сока степен, която степен не позволява той да може да се приеме за защитен от гледна точка на неговите нормативни гаранции в националния правен ред на приемащата държава, или когато е направо пренебрегнат от държавата на съда по същество¹⁹⁷.

2.5.4. Противоречие е възможно както с норми с материален характер¹⁹⁸, така и със съдопроизводствен характер¹⁹⁹. Съдът по признаването проверява в тази връзка правата и задълженията съгласно конкретното решение, а не съдържанието на нормите и правилата, които са били приложени към спора по същество. Това следва от обстоятелството, че приемащата държава възприема при признаването резултатите на извършеното от чуждестранния съд правоприлагане²⁰⁰ (спорът не се пререшава), т.е. гражданското правоотношение ще се счита за регулирано в пределите на приемащата държава съгласно закрепените в чуждестранното решение резултати от това правоприлагане²⁰¹ и извършени от съда по произход процесуални действия.

2.6. Ограничение на противоречието с норми от публичен ред

Възражението за противоречие с норми от обществен ред включва в широк смисъл и противоречието с норми от публичен ред²⁰². Това противо-

¹⁹⁷ В Реш. 3030-71-II г.о., ВС по гр. д. 2332/1971 г. съдът е установил, че задължението да се изплаща издръжка до „достигане на икономическа независимост на детето“ не противоречи на защитата на интереса на даващия издръжката, до степената до който този интерес е защитен и по българското право. Конкретният интерес се е състоял в това лицето да не бъде принудено да дава издръжка за един неоправдано дълъг период. Съдът е установил, че на практика и въпреки различната формулировка издръжката е присъдена до достигането на пълнолетие, или до приключването в един разумен период на висшето образование на получаващия издръжката.

¹⁹⁸ Така Zöller, R./Bearbeiter, Op. cit., SS. 954 und 975-976; Срв. и Rosenberg, L. und Schwab, K. Op. cit., S. 851; в САЩ дори и при признаване на междушатакски решения: Richmann, W. and Reynolds, W. Op. cit., pp. 352-353; въпросът е бил спорен за английските съдилища, които обаче възприемат изкристализиралото становище на СЕС, че в производството по признаване следва да се следи за ordre public на материалното право на Европейската общност: D’Arcy, L., Muga, C. and Cleave, B. Op. cit., pp. 499 & 502-503; вж. изрично и Case C-126/97.

¹⁹⁹ Вж. Реш. 630-2003-ВКС-ТК, II отд. по гр. д. 1832/2003, както и Реш. 422-1997-ВКС-ТК, 5 чл. с-в по гр. д. 250/1997. При изследването на чуждестранната литература се установи, че спорен е бил моментът дали се следи на плоскостта на материалното право и никога не е имало съмнение относно съдопроизводственото.

²⁰⁰ von Bar, Chr. und Mankoviz, P. Op. cit., SS. 718-719.

²⁰¹ Срв. Zöller, R./Bearbeiter, Ibid., S. 957.

²⁰² В сравнителноправен план се приема, че съществува една втора категория от разпоредби, които също се определят понякога като правила от обществен ред. Това са норми, при противоречие с които се отказва признаване по причина на завишен публичен интерес на държавата. Вж.

речие понякога се разглежда и като отделна пречка пред признаването. За разлика от противоречието с норми от обществен ред в тесен смисъл, при този вид противоречие се защитават основни ценностни моменти (често свързани и със изискванията на справедливостта), но от гледна точка на завишен публичен интерес в държавата по признаването при защитата на определени видове права. Тази защита не се регулира по принципа на диспозитивността и е обикновено предварително дефинирана (напр. при случаи на дискриминация; незачитане равенството на половете; различни хипотези на изрична публично правна забрана или др. изисквания)²⁰³.

Разлика има съответно и в режима на двата вида противоречие – при възражението за обществен ред в тесен смисъл е допустимо да не се предвижда служебна роля на съда по признаването, доколкото в крайна сметка се нарушават частни права на страната и съответно само тя следва да прецени дали търси защита (може да е доволна или съгласна с решението или напълно дезинтересирана)²⁰⁴. Не потърси ли самата страна защита, суверенитет следва също да не се счита засегнат в нетърпима степен, защото надали може да се приеме, че се компрометира и суверенитета на приемащата държава. Не е обаче допустимо повдигането на възражението за противоречието с норми от публичноправен ред да бъде оставено на дискрецията на страните по спора. Това следва непосредствено от публичноправната уредба на правоотношенията в обхвата на това възражение.

напр. Martini, D. Op. cit., SS. 450-458 и цит. там практика. По common law възражението за несъвместимост с норми от обществен ред изрично се основава или на съображения за public policy (публичен ред), или на substantial justice (защита на интересите на страната във връзка с основните изисквания на справедливостта): Dicey, A. & Morris, J. Op. cit., p. 528 и цит. там практика. По френското право се приемат два вида обществен ред (public policy) на основа на (i) protective public policy, като тук се противоречи с принципи на универсалната справедливост, за които френското обществено мнение счита, че имат абсолютна международна стойност, и (ii) lois de police или public law rules: Delvolve, J., Rouché, J. and Gerald, H. Op. cit., pp. 157-158 and 255-257. При Barnett, Op. cit., p. 37, също се прави разлика между нарушаване на изискванията на natural justice и на public policy като основания за отказ от признаване.

²⁰³ Срв. и Тодоров, Т. Цит. съч., стр. 147-149.

²⁰⁴ Delvolve, J., Rouché, J. and Gerald, H. Ibid., pp. 157-158.

3. Предпоставки за признаване на чуждестранни решения по спорове относно правоотношения с международен елемент (КМЧП)

3.1. Чуждестранно решение

3.1.1. От гледна точка на държавната юрисдикция съществуват два вида съдебни решения по граждански спорове с международен елемент: национални и чуждестранни. Национални са решенията по всички заведени в юрисдикцията на Република България искове, включително тези с международен материален елемент²⁰⁵. Националността на приложимото като краен регулатор към съществото на спора право няма значението на критерий за националността на решението. Чуждестранни ще са съответно всички съдебни решения, при които разрешаването на спора е станало извън предела на юрисдикцията по граждански дела на Република България.

Всяко чуждестранно решение може от своя страна да послужи за основа на разрешаването на гражданския спор от националната юрисдикция (арг. чл. 117, предл. първо КМЧП). Националното законодателство следва в тази насока плътно международните стандарти (вж. **2.1. supra**). Затова може да се обобщи, че признаване ще е винаги възможно, когато се представи фактически състав, който може да се квалифицира съгласно изискванията на националното право като окончателна и влязла в сила формула на разрешаване на гражданскоправен спор с *res iudicata* (арг. чл. 117, предл. първо и чл. 119, ал. 2-3 КМЧП)²⁰⁶.

Подлежат съответно на признаване и отказът от иск, признаването на иск, неприсъствените решения, решенията при неявяване на страна, заповедите за изпълнение, наказателните присъди или административните решения в частта, в която разрешават граждански спорове, и т.н. Подлежат на признаване и съдебните спогодби по граждански дела, които са одобрени от съда (изрично чл. 122 КМЧП)²⁰⁷, стига да са годни да произведат юрисдик-

²⁰⁵ Възможно е международният елемент в делото да е също така чисто процесуален като например призоваване на свидетел или събиране на писмено доказателство в чужбина, които се намират там по стечение на обстоятелствата, а правоотношението да е свързано със всеки един елемент от своя фактически състав с Република България. Тези моменти нямат връзка с материалния спор, която да привнесе международен елемент в него. Затова става дума за отделен кръг от дела, които се включват в обхвата на международния граждански процес. Те не разкриват други особености. Решенията по тях са също национални.

²⁰⁶ Вж. Силяновски, Д., Сталев, Ж. Граждански процес. Т. 2, Държавно издателство "Наука и изкуство", 1955, София, стр. 424; Zöllner, R./Bearbeiter, Op. cit., S. 962.

²⁰⁷ Дамянов, Ц. Цит. съч., стр. 25-27.

ционно действие в държавата по произхода. Признаване е възможно, защото одобрената от съда спогодба може да има по българското право значението на влязло в сила съдебно решение по гражданскоправен спор (чл. 234, ал. 3 ГПК)²⁰⁸.

Когато националното право изисква задължителното постановяване на съдебно решение по исков ред, а в чужбина е възможно правоотношенията да са предмет на съдебно или друго администриране на гражданските права (напр. актове относно прекратяването на брачното правоотношение или осиновяване), също ще се предоставя признаване по реда на екзекватурата въпреки охранителната природа на акта в държавата по произход. Само по този начин е възможно формирането на фактически състав, който е годен да замести съдебното решение по националния закон и така еквивалентно да предостави защита и в рамките на националния суверенитет.

3.1.2. За да се установи природата на спора, се изследва конкретното съдържание на правата и задълженията съгласно постановеното в представеното решение (арг. чл. 45, ал. 2 и чл. 121, ал. 1 КМЧП – сравняват се последиците от правоприлагането съгласно представения препис от решението, а не материалноправната уредба, което би довело до пререшаване на спора). Съдът по признаването преценява в тази връзка дали държавата форум е била сезирана със спор относно регулирани с метода на равнопоставеността правоотношения между субекти, които не действат във властническо качество. Няма значение в кой правен отрасъл са включени формално правата по чуждестранното право, защото това е въпрос на вижданията в конкретната правна система. Възможни елементи на регулация по метода на субординацията ще се изследват съгласно изискванията на националния обществен ред.

3.1.3. Формулата на разрешаване на гражданския спор с международен елемент следва да се съдържа в държавен правораздавателен акт или правен на него фактически състав съгласно правото по произхода (напр. решение на особена юрисдикция). Крайната преценката за целите на признаването се извършва обаче единствено съгласно българските критерии в тази насока. Ще се изследва съответно дали чуждестранният държавен орган има правомощието да издава ползващи се с *res iudicata* актове по разрешаването на граждански спорове²⁰⁹. Изследват се преписът от решението и удостоверението от чуждестранния съд (освен ако ответникът не представи други доказателства, напр. извлечение от съответния законодателен акт, които да

²⁰⁸ Яновски, Б. Цит. съч., стр. 110-122.

²⁰⁹ Schütze, R. Op. cit., S. 136.

оборят тези обстоятелства).

Арбитражните съдилища нямат качеството на държавна юрисдикция и затова за признаване и допускане изпълнението на техните решения се предвижда отделно право на признаване със собствени предпоставки (чл. 51, ал. 2 ЗМТА)²¹⁰. Това право също се упражнява по реда за признаване и допускане изпълнението на чуждестранни съдебни решения (арг. чл. 51, ал. 3 ЗМТА). Арбитражни решения, които са постановени въз основа на делегирани властнически правомощия, ще се признават като съдебни решения. Те се включват в категорията на постановени от действащи като особени държавни юрисдикции арбитражни съдилища²¹¹.

3.1.4. Решението следва да е постановено в производство, което да отговаря на минималните национални стандарти за съдопроизводство по граждански спорове (състезателност и двустранност, независим при вземането на решението си орган) и да отговаря на минималните национални изисквания за форма на правораздавателен акт: следва да съдържа датата и мястото на постановяване (арг. чл. 236, ал. 1, т. 1 ГПК), както и отбелязване на органа и неговия състав (арг. чл. 236, ал. 1, т. 2 ГПК). Необходими са и подписите на мнозинството от съдиите, ако органът е колегиален (арг. чл. 236, ал. 3 ГПК).

Проверката относно посочените белези на решението не се включва в относимостта на фактическия състав на акта към националния обществен ред, въпреки отношението на тази относимост към изискванията на справедливостта на правната защита. Тук главната и непосредствена цел е да се установи дали става въпрос за фактически състав, който може изобщо да се приеме за равностоен на съдебно решение от гледна точка на националния суверенитет.

По тази причина актът следва също така да е надлежно мотивиран (арг. чл. 236, ал. 2 ГПК), освен при признаване на същинско непристъпено решение, заповед за изпълнение и др. подобни състави, където мотивите не са първично изискване. Не е необходимо обаче формулата на разрешаване на спора и мотивите да са формално разграничени. Достатъчно е органът по признаването да може да направи извод за тяхното съдържание от текста на

²¹⁰ Вж. Сталев, Ж. Арбитраж по частноправни спорове. CIELA, 1997, София, стр. 145-171; Чипев, Т. Режим на арбитража по Ню Йоркската и Европейската конвенции. Лекции за следдипломна специализация на юристи. Т. 24. СУ "Св. Климент Охридски", Юрид. фак., София, 1985, стр. 225-298.

²¹¹ Вж. за разликите между задължителната и договорната компетентност на арбитражните съдилища у Сталев, Ж. *Ibid.*, стр. 25-30 и 179.

решението.

В тази връзка, решението следва да е достатъчно ясно изписано. Недопустимо е друго тълкуване на съдържанието на решението, освен намиране на точния смисъл на използваните думи и съответно граматически анализ, за да се възприеме постановеното от чуждестранния орган. Иначе се създават предпоставки за пререшаване на спора. Затова едно неясно решение не подлежи на признаване, освен ако не се представи съответното автентично тълкуване от компетентния чуждестранен орган съгласно съответното законодателство.

3.1.5. Формулата на разрешаване на спора трябва да е влязла в сила в държавата форум (чл. 119, ал. 2-3 КМЧП). С това изискване се търси сигурност, че актът разрешава спора в пределите на суверенитета по произхода по един заключителен начин и съответно може да се обезпечи неговото непротиворечиво разрешаване в приемащата национална юрисдикция. Така фактът на възникването на правоотношенията по стабилността на акта се превръща в обстоятелство от същността на делото²¹².

Няма изискване решението да е и неотменяемо, защото това би забавило неоправдано признаването. Не би следвало да има и изискване решението да подлежи на принудително изпълнение, доколкото националната правна последица ще се прикрепи в резултат на предоставянето на държавната санкция, ако се удостоверяват притезания или ако изискуемостта на правата възникне в един по-късен момент (срв. чл. 418, ал. 3 ГПК и вж. **5.8.8.** Част втора).

Относно обстоятелството на влизане в сила на решението се оказва пълно доверие на удостоверението на чуждестранния съд²¹³, което е единственото предвидено доказателство в тази връзка (арг. чл. 119, ал. 2 КМЧП във връзка с чл. 178, ал. 1 и чл. 179, ал. 1 ГПК). Недопустими са възражения, които не се основават на удостоверението и изискват представяне на други доказателства. Отдаването на предпочитание на задължителността на удостоверение на съда по произход относно влизането в сила изглежда разумно

²¹² Sier, K. Op. cit., S. 675. Срв. и Barnett, P. Op. cit., pp. 49-52.

²¹³ Поради особената важност на удостоверяването се създават изключително строги правила за издаването и легализацията на акта. Вж. за тях Каменова, Цв. Цит. съч., стр. 117-126; вж. по същия въпрос, както и коментар на Правилника за легализацията, заверките и преводите на документи Цанков, В. Цит. съч., стр. 22-32. Всяко нарушение при процедурата за издаване на легализация или апостил, както и при реквизитите на съответния документ, ще представлява нарушение относно формата на доказателственото средство и ще обоснове липса на доказателствена сила.

на фона на добрите отношения между държавите, след като поначало се оказва доверие на плоскостта на разрешаване на гражданскоправния спор. Оказва се доверие на преценката на чуждестранния орган, като всякакви спорове в тази насока ще се развият в предела на действие на суверенитета по произход. По този начин се спестява и време, и ресурси на съда по признаването. Липсата на удостоверение представлява съответно формална пречка пред признаването: фактът на влизане в сила на решението не е доказан. Евентуалното последващо влизане в сила в държавата по произхода на чуждестранна съдебна формула ще допълни обаче фактическия състав на правото на признаване, при условие че производството по признаване не е още приключило с акт по същество (чл. 235, ал. 3 ГПК, но вж. и ограничението на чл. 266, ал. 2 ГПК). Това ще се докаже с последващо представяне на удостоверението от чуждестранния съд.

3.1.6. С КМЧП се изостави напълно оправдано и изискването за доказване на валидността на чуждестранното решение (срв. чл. 307, б. „д” ГПК (отм.).) Чрез него се отваряше на практика сериозна възможност за шиканиране на производството. При възражения от страна на ответника по признаването съдът и насрещната страна се въвлечаха в доказване и прилагане на съответното съдопроизводствено право и практика, който процес отнемаше много време и ресурси, а и се преценяваха въпроси, които зависят силно от спецификите на дадения граждански процес, без същевременно тези оспорвания да се основаваха на реална необходимост от защита на страната. Затова е по-разумно подобни спорове да се оставят на съответната юрисдикция по произход на решението, като производството по признаване евентуално се спре, или решението се отмени след обявяването на чуждестранното решение за нищожно. Няма данни за подобни случаи, тъй като при издаване на удостоверение за влизане в сила се прави всъщност и косвена проверка за валидността на решението – ако у органа възникнат съмнения, няма да се издаде удостоверението.

3.2. Иск или решение по същество относно гражданския спор с международен материален елемент. Изводи относно общата юрисдикция на националните съдилища

3.2.1. При влязло в сила национално решение относно същия спор, на същото основание и между същите страни (чл. 117, т. 3 КМЧП), както и при национален иск, който е подаден преди възникване на всякашността на производство в чужбина (чл. 117, т. 4 КМЧП), признаване не се допуска. Тези въпроси се превръщат съответно във въпроси от същността на производ-

ството по признаване и съдът се произнася по тях с решение, а не с определение по прекратяване на делото (това позволява и запазване на висящността на националния иск по същество, при подадено искане за признаване – вж. **5.1.** Част втора). С оглед на по-ясно изложение, част от действието на тези разпоредби бе изследвано по повод на техни специфични прояви, свързани със защитата на националния правораздавателен прерогатив и на разкриване на функцията на производството по признаване като алтернатива на заведен национален иск по същество и съответните особености (**3.6.** Част първа и **5.1.** Част втора).

3.2.2. Относно националното производство се изисква едновременно да е „висящ процес” и да е „образувано” преди чуждестранното. Доколкото образуването на производството е последваща административна дейност без влияние върху висящността, която дейност може и да се забави във времето, и от който факт правата на страните е недопустимо да зависят, а висящността по националното право настъпва с подаването на исковата молба, считаме, че за националното производство е достатъчно да е висящо (процесът да е заведен, не да е образувано дело под номер и разпределено на състав). Без да е отчетено техническото значение на термина, критерият „образуването на делото” явно цели по-скоро да подчертае възникването на висящността при чуждестранните производства, защото в някои държави тя невинаги настъпва с регистрирането на исковата молба в съда.

Направеното тълкуване води обаче до тези резултати само от телеологична гледна точка и трудно намира опора в точния текст на разпоредбата. В тази връзка, текстът на чл. 37 КМЧП използва критерия „заведен процес в чужбина”, което също следва да се отчита, за да не се допуска разнობой в различните разпоредби с комплексно действие. Същевременно, относно отвода за *lis alibi pendens* КМЧП следва всъщност много по-ясната формулировка на чл. 307, б. „д” ГПК (отм.), съгласно която признаване не се допускаше при наличието на висящ национален процес, заведен преди да е влязло в сила решението на чуждестранния съд. Настъпването на висящността на производството в чужбина и нейното наличие ще се определя винаги при приложимост на съответните чуждестранни съдопроизводствени правила.

3.2.3. Може да се обобщи, че разпоредбите на чл. 117, т. 3-4 КМЧП и свързаното с тях недопускане на антиципираното действие на чуждестранната *res iudicata* (арг. чл. 37 КМЧП) представляват основите на защитата на националния правораздавателен прерогатив: когато държавата е приела да разгледа и разреши спора по същество, тя не допуска по правило конкуренция с успоредно разрешаване на делото от друга правораздавателна власт²¹⁴. Иначе би се отворил пътят за заобикаляне на националната юрисдикция.

По този начин разпоредбите на чл. 117, т. 3-4 КМЧП представляват основни гаранции за действието на общата юрисдикционна власт на националните съдилища на плоскостта на съдопроизводството по дела с международен елемент и отгук за върховенството на националния правораздавателен суверенитет, чийто нормативен израз е общата правораздавателна власт (на това обстоятелство се основават и изводите в 3.6. Част първа). От тази гледна точка разпоредбите са и доразвитие на правилото, че е достатъчно граждански в широк смисъл спор да е свързан с някой свой елемент с националния суверенитет (включително връзката може да е само подаването на иск пред национален съд – арг. чл. 23, ал. 1, изр. второ и чл. 24 КМЧП), за да се счита той в обхвата на общата юрисдикция на нейните съдилища.

Съответно, сезирането на национален съд задейства изцяло монополът на държавата да разрешава правни спорове в рамките на суверенитета си, като при това изключва по правило съобразяването с паралелни юрисдикции (арг. чл. 14, ал. 1-3 ГПК и чл. 117, т. 3-4 КМЧП)²¹⁵, защото държавата разполага с пълното правомощие да разгледа спора и да постанови решение по същество, когато установи, че пред нейните съдилища е повдигнат граждански спор (арг. чл. 2 и чл. 14, ал. 1 ГПК)²¹⁶. Правилността на преценката на органа относно неговата компетентност по съществуващото на спора също не оказва влияние върху формирането на националните правни последици (арг. чл. 28 КМЧП и чл. 117, т. 3-4 КМЧП и вж. 3.4.2. *infra*)²¹⁷. Затова, поради произтичащите отгук пред непротиворечивото разрешаване на споровете препятствия се допуска въззивно и касационно обжалване на определението по установяване на международна компетентност (чл. 28, изр. 2 КМЧП).

За да се гарантира върховенството на суверенитета, влязлото в сила национално решение е също така винаги валидно, независимо от наличието на паралелен чуждестранен иск, и прегражда пътя за признаване резултатите от дейността на всяка друга държавна юрисдикция²¹⁸ (изричен арг. от чл. 117, т. 3 КМЧП). Иск пред национален съд също ще прегради пътя на признаването, като държавата приема по-диференциран подход, свързан с поредността на исковете, с оглед навременното създаване на предпоставки за непротиворечиво разрешаване на споровете чрез признаване (чл. 117, т. 4 ГПК и чл. 37 КМЧП). В тази връзка се допуска дори възможността за спиране на нацио-

²¹⁴ Zöller, R./Bearbeiter, Op. cit., SS. 39-40.

²¹⁵ Срв. Geimer, R. Op. cit., SS. 288-289.

²¹⁶ Срв. Schack, H. Op. cit., SS. 88-89; Geimer, R. Ibid., SS. 282-284.

²¹⁷ Ballon, O. Op. cit., SS. 85-86.

²¹⁸ Zöller, R./Bearbeiter, Op. cit., SS. 31-32; Cappelletti, M., Perillo, J. Op. cit., p. 84.

налното дело по същество в един по-ранен момент, когато е второ по ред и паралелното чуждестранно производство е още висящо – чл. 37 КМЧП. Достатъчното условие, за да се постанови валидно национално решение, което да влезе в сила и прегради пътя на признаването съгласно разпоредбата на чл. 117, т. 3 КМЧП, е обаче съдът да не е спрял производството дори и при надлежен и редовен отвод по чл. 37 КМЧП (арг. чл. 117, т. 3 КМЧП).

3.2.4. Същите изводи могат да се направят и по аргумент от по-силното от съотношението между чуждестранно арбитражно решение²¹⁹ и национално съдебно решение. Съдопроизводственият закон допуска възможността за компетентност на местните арбитражни органи (чл. 19, ал. 1 ГПК), но валидно арбитражно споразумение не предпоставя дерогиране на юрисдикцията на съдилищата. Компетентността на арбитражното тяло ще представлява единствено отрицателна процесуална предпоставка от категорията на относителните относно упражняването на правото на иск пред гражданския съд²²⁰. Въпреки наличието на споразумение за международен арбитраж, съгласно разпоредбите на чл. 19, ал. 2 ГПК и чл. 1, ал. 2 ЗМТА²²¹ съдът нито прекратява, нито спира хода на производството, ако се окаже, че производство за същия спор е висящо пред чуждестранен арбитраж. Достатъчно е възражението за арбитражно споразумение да не е направено навреме или да не е уважено от националния съд (арг. чл. 118, ал. 1, чл. 119, ал. 3 ГПК и чл. 8, ал. 1, изр. 1 ЗМТА и чл. 297, ал. 1 ГПК). Ето защо националното съдебно решение ще влезе в сила по съществуването на гражданскоправния спор въпреки успоредната компетентност на арбитражното тяло. То ще е винаги валидно, ще се зачита и ще формира съответните правни последици, измествайки по този начин арбитражното²²².

3.3. Изключителна компетентност. Екстериториалност

3.3.1. Както се посочи, проявите на общата юрисдикционна власт на-

²¹⁹ За него: Бончовски, П. Чуждестранно и местно арбитражно решение. - сборник „Развитие на правото в глобализиращия се свят. Юбилеен сборник, София, ФЕНЕЯ, 2013, стр. 254-267.

²²⁰ Becht, E. Einführung in die Praxis des Zivilprozesses, Verlag C. H. Beck, 2. überarbeitete Auflage, München, 2002, S. 10.

²²¹ Becht, E. Einführung in die Praxis des Zivilprozesses, Verlag C. H. Beck, 2. überarbeitete Auflage, München, 2002, S. 10.

²²² Срв. Сталев, Ж. Ibid., стр. 131-133. Срв. и Сталев, Ж., Мингова, А., Стамболиев, О., Попова, В. и Иванова, Р. Българско гражданско процесуално право. CIELA, 9 допълнено и преработено изд., София, 2012, стр. 120-130.

лагат и правила за допускане на юрисдикцията на другите държави. Иначе признаване няма да е изобщо възможно – държавата ще счита всеки спор, свързан с нейния суверенитет, като подлежащ на задължително разрешаване от нейната правораздавателна власт и няма да допуска признаване, когато е сезирана чужда юрисдикция. Съответно, самото наличие на възможност за признаване на чуждестранни решения указва допускането на паралелни държави юрисдикции. Поставя се понастоящем единствено въпросът за обхвата на това допускане, който може да се счита почти напълно унифициран в сравнителноправен план и затова не повдига особени проблеми, като извън неговия обхват няма да се допуска признаване без никакви други условия (вж. и 3.4.2. *infra*).

Разпоредбата на чл. 117, т. 1, предл. 1 КМЧП предвижда в тази връзка изискването при разрешаването на спора по същество да са спазени националните правила за международна компетентност. Нито една държава не може същевременно да ограничава едностранно обхвата на чуждестранна юрисдикция²²³ (поне на формален принцип), защото това би се възприело като накърняване на чуждестранния суверенитет (противоречие с принципа на международната вежливост – *international comity*). Затова приемаме, че разпоредбата има предвид на първо място Република България да не предвижда изрична компетентност (арг. чл. 22 и чл. 23, ал. 1, изр. 1 КМЧП, като следва да се има предвид и че изключителната компетентност на Република България преодолява дори хипотези на ползващи се с екстериториалност чуждестранни лица при искове пред национален съд (арг. чл. 18, ал. 1, т. 5 ГПК във връзка с чл. 12, ал. 1 КМЧП).

Съгласно разпоредбата на чл. 22 КМЧП изключителната компетентност е изрична. В нейния обхват попадат малко на брой спорове, които се определят по вида на спорното материално правоотношение без никакви други критерии да имат значение. На първо място това са споровете относно вещни права върху недвижими имоти на територията на Република България (чл. 12, ал. 1 КМЧП). Тук се включват всички собственически и владелчески искове по силата на препращането към изброените в разпоредбата на чл. 109 ГПК спорове, както и споровете относно собствеността при наследяването на недвижими имоти по открито в чужбина наследство. Като съдържащи публичноправен елемент не се допуска и признаване на решения по спорове относно регистрацията на регистрирани в Република България патенти и марки (чл. 13, ал. 2 КМЧП). Публично правен елемент съществува и при производ-

²²³ von Hoffmann, B. Op. cit., SS 73-74.

ствата по вписване. Ето защо се отказва признаване и на чуждестранни решения по недействителността и прекратяването на юридически лица със стопанска и нестопанска цел със седалище на територията на Република България (чл. 19, ал. 1-2 КМЧП и препратката към чл. 104, т. 5 ГПК). Следва стриктно да се следи за разликите между облигационноправния и вещноправния, респективно публичноправния режим. Няма например пречка да се иска признаване на решение, което обявява договор за продажба или завещание на недвижим имот за валидни и те да се използват по делото за собственост.

Може в тази връзка да се направи извод, че паралелната компетентност обхваща почти всички видове спорове относно имуществени и неимуществени права, които не са в рамките на изключителната компетентност (арг. от чл. 22 и чл. 23, ал. 2 и чл. 24 КМЧП) – в тези хипотези признаване е възможно. Съответно служебно се отказва признаване при установена изключителна компетентност (чл. 120, ал. 1 КМЧП).

3.3.2. От паралелната компетентност са извадени по правило и хипотезите на екстериториалност на Република България (срв. чл. 18 ГПК). За да се улесни обаче участието на държавата в международния граждански оборот, е необходимо към подчинените на гражданските правила действия на държавата, както и към тези на нейните представители, които ангажират нейната гражданска отговорност, да се прилагат общите правила на подсъдността²²⁴. Затова спор пред чуждестранен форум с ответник българската държава или нейните дипломатически представители и агенти, който спор отговаря на горния критерий, е без съмнение в рамките на допуснатата паралелна компетентност (арг. чл. 60 КМЧП и чл. 18, ал. 1 т. 2-4 ГПК) и решението подлежи на признаване²²⁵. Тук се включват всички спорове по граждански и търговски сделки, включително тези, които се извършват във връзка с материалната осигуровка на посолствата и др., както и относно личните сделки на дипломатическите агенти и др. лица, ползващи се с екстериториалност, които не ангажират отговорността на държавата²²⁶.

Когато държавата, нейни дипломатически агенти²²⁷ или нейни пред-

²²⁴ Nagel, H. und Gottwald, P. Op. cit., S. 39; Срв. Schack, H. Op. cit., SS. 71-74; Stojan, T. Op. cit., S. 121.

²²⁵ Geimer, R. Op. cit., SS. 217-221. Morris, J. Op. cit., pp. 55-56. Срв. изследването на Wenckstern, M. in Handbuch des Internationalen Zivilverfahrensrecht, Max-Planck-Institut für Ausland. u. Internat. Privatrecht. Band II/1, J. C. B. Mohr, Tübingen, 1994.

²²⁶ Вж. Сталев, Ж., Мингова, А., Попова, В. и Иванова, Р. Българско гражданскопроцесуално право. СІЕЛА, 8 допълнено и преработено изд., София, 2004, стр. 977.

²²⁷ За тяхното определяне вж. чл. 31-37 от Виенската конвенция за дипломатическите отношения (Обн. ДВ. бр. 28 от 09.04.1968 г.).

приятия са участвали съответно в гражданския оборот като носители на националния суверенитет, чуждестранно съдебно решение относно гражданскоправните последици от действията им ще подлежи на признаване единствено ако те сами са започнали делото или са се съгласили изрично с компетентността на държавата форум (арг. чл. 18, ал. 1, т. 1 ГПК), или в случаите, когато екстериториалността е изключена аналогично на разпоредбите на чл. 18, ал. 1, т. 2-4 ГПК – държавата следва да признава решения в хипотези, когато изключва екстериториалността на друга държава, ако искът е подаден пред национален съд). Като практически пример в последната хипотеза може да се посочи имуществената отговорност за вреди от противоправни действия.

3.4. Обоснована компетентност по същество

3.4.1. Законът създава също така национален режим на обосноваване на компетентността да се разгледа и разреши спорът по същество (чл. 4-24 КМЧП)²²⁸, т.е. когато Република България е сезирана като държава форум. Този режим действа в обхвата на общата компетентност на националните съдилища и се основава на съображения за справедливост²²⁹ във връзка с изискванията на равнопоставеността и ефикасността при разглеждането и разрешаването на спора (например това е форумът на ответника; съществува възможност за реално упражняване на правата в изпълнителното производство; доказателствата са като цяло в този форум, завишен публичен интерес от защитата на по-слаба социално страна и т.н.)²³⁰.

Затова може да се приеме, че чрез общото препращане към правилата за международната компетентност на националните съдилища се предвижда и изискване за обосноваване на компетентността по същество на държавата по произхода на решението, която обосноваване да кореспондира на националните правила (арг. чл. 117, т. 1, предл. 2 и предл. 1 КМЧП във вр. с чл. 4-24 КМЧП). Съответно, независимо че възможността за признаване е принципно налична (не е налице изключителна компетентност или екстериториалност, т.е. има допусната паралелна компетентност), признаване няма да се предостави по съображения за липса на компетентност по същество съгласно националните правила.

²²⁸ Вж. и Dicey, A. & Morris, J. Op. cit., pp. 487-518.

²²⁹ Срв. Bowett, D. Op. cit., pp. 250-262.

²³⁰ Срв. Dicey, A. & Morris, J. Op. cit., pp. 389-424.

Дали държавата форум е била компетентна по своето право, не е сред предпоставките за признаване. Достатъчно е тя да е приела спора за разрешаване по същество – арг. чл. 117, т. 1, предл. 1 КМЧП, който не предвижда ревизия на преценката на чуждестранния съд в тази насока съгласно приложените правила и изисква компетентността му да отговаря единствено на националните критерии²³¹. При нарушаването на националните изисквания към компетентността по същество обаче, решението може да се признае единствено когато ответникът по признаването не оспорва правото на признаване (арг. чл. 120, ал. 2 КМЧП и вж. **3.10.6. *infra***).

3.4.2. Чрез препращането към националните правила КМЧП следва всъщност традиционният за всички законодателства подход признаването да се постановява въз основа на критериите кога самата държава по признаването би приела, че е обосновано да разгледа и разреши спора по същество. Държавата не следва да отрича легитимност на чуждестранен форум по същество в хипотези, когато самата тя би приела да разгледа и разреши спора и затова възражение в тази насока от ответника по признаването следва да се счита необосновано²³².

Въпреки така очертаното нейно значение, подробно изследване на уредбата на националната международна компетентност по същество е извън обхвата на работата. Само ще се маркират принципните изходни положения на уредбата по КМЧП, както и някои отграничения, които са достатъчни, за да се определят типичните хипотези на обоснованата компетентност по същество в производството по признаване.

В тази връзка, както се посочи по отношение на общата юрисдикция, за да се образува гражданско производство, е поначало напълно достатъчно искът да е подаден на територията на държавата. Молбата сезира съда и създава неговото правомощие да разгледа и разреши спора. Обратното би

²³¹ Reese, W. Rosenberg, M. & Hay, P. Op. cit., pp. 294-294; Dicey, A. & Morris, J. Op. cit., pp. 517-518.

²³² Това предпоставя и особеното значение на синхронизацията на правилата относно международната компетентност между държавите. Дали националното решение по същество ще е годно за признаване в чужбина, не следва да интересува съда, а е въпрос на предварителната преценка на законодателя при регулиране на международната компетентност. Същевременно изборът на форум е поначало изцяло в диспозицията на ищеца. Затова ищецът трябва да прецени обосноваността на завеждането на иск пред конкретния форум от гледна точка на фактическия си интерес по спора, както и на правилата относно международната компетентност в държавата, в която би могло да е необходимо признаване. Ищецът носи съответно рискът държавата по признаването да приеме, че съдът по произход е приел необосновано и в нарушение на правата на ответника спорът за разрешаване по същество.

представлявало отказ от правосъдие (арг. чл. 2 и чл. 14, ал. 2 ГПК). Съответно, прецени ли съдът, че за разрешаване е поставен гражданскоправен спор (арг. чл. 2 ГПК), т.е. че е обоснована общата юрисдикция на националните съдилища, няма друга пречка да се постанови валидно решение по същество (арг. чл. 117, т. 3 КМЧП).

Точността на преценката за наличие или липса на свързан с националния суверенитет международен материален елемент в спора няма влияние върху действието на решението. В ГПК липсва разпоредба, която да изключи действието на обхвата на кодекса, респективно да изключи постановяването на валидно решение по същество дори в хипотези на липса на друга връзка на гражданския спор с националния суверенитет освен подаването на иск пред национален съд.

Липсва и предвидена възможност за отмяна на подобно решение единствено в резултат на признаване на чуждестранно решение (ще намери приложение разпоредбата на чл. 307, ал. 4 във вр. с чл. 303, ал. 1, т. 4 ГПК – 3.6. Част първа). Поради принципите на запазване на върховенството на суверенитета не е допустимо националната юрисдикция да преразглежда влезли в сила определения по чл. 28 КМЧП по приемането за разглеждане и разрешаване на даден спор по същество единствено поради факта на влизане на чуждестранно решение в сила или на подаден иск за признаване (арг. чл. 117, т. 3-4 КМЧП и вж. 3.2. *supra*).

Подобни решения следва естествено да не се приемат за правило, а и не е редно при съвременното състояние на отношенията между суверенитетите държавата да претендира да разреши всички възможни спорове без налична връзка, която да обосновава разрешаването на спора по същество именно от Република България. Затова при установяването на международен елемент в спора се прави винаги на първо място служебна проверка за наличие на изключителна юрисдикция на друга държава (арг. чл. 28 КМЧП във вр. с чл. 22 и чл. 23, ал. 1, изр. първо КМЧП). Държавата не следва да приема за разрешаване спорове, при които съществува връзка с друг суверенитет, която връзка е от интензитет, който изключва допуснатата паралелна компетентност по същество по правилата на самата държава, когато тя е сезирана като форум по същество.

Би следвало съответно да се отказва и признаване на решения, при които е ясно, че трета държава разполага с изключителна компетентност, доколкото изключителната компетентност при спорове относно вещни права върху недвижими имоти и при спорове с публичноправен елемент може да се счита за универсална и уеднаквена. Безпредметно е да се признава решение, което няма да произведе действие в държавата по местонахождение на

имота или по месторегистрацията на дружеството и т.н. Тези пречки пред правото на признаване са свързани обаче със зачитането на недопускането на паралелна компетентност от други държави, а не с обоснованата компетентност по същество. Същото и при хипотези на екстериториалност.

3.4.3. При подаден иск възниква също така правомощието да се провери и компетентността по съществуващото на спора (чл. 28 във вр. с чл. 4-24 КМЧП). От тази гледна точка, на разрешаване по същество подлежат без съмнение всички искове, подадени относно чисто национални спорове. При тях необходимостта от защита на правата и задълженията точно в този форум не подлежи на по-нататъшна обосновка.

Както посочихме, от друга страна съдилищата не следва да разглеждат по същество спорове, които не са свързани с нито един от своите елементи с националния суверенитет. Тук липсва правно защитим интерес от ангажирането на процесуалната машина на държавата по отношение на този спор. Да се приеме подобен спор за разрешаване от национален съд е оправдано само при изричното или имплицитно желание на страните (**3.4.4.** и **3.5.1. infra**) и при наличието на съответните останали предпоставки (арг. чл. 23, ал. 2, изречение 1 и чл. 24 КМЧП).

Съответно, при установяването на подобно споразумение (изрично или мълчаливо), което възлага спорът на чуждестранен съд, няма пречка от гледна точка на справедливостта да се допусне признаване дори спорът да е свързан изцяло с националния суверенитет или да не е бил по никакъв начин друг начин свързан с юрисдикцията на съда по произход. Признаване ще се отказва в разглежданите хипотези, когато държава форум е приела да разгледа спор едновременно без връзка с нейния суверенитет и без налично споразумение.

3.4.4. При споровете по правоотношения с международен елемент следва да се отчитат и различните допълнителни критерии, при които държавата би приела да разгледа и разреши по същество тези спорове. В тази връзка, компетентността е винаги обоснована и признаване е допустимо, когато ответникът физическо лице е имал обичайно местопребиваване, а за юридически лица – седалище, съответно мястото на действително управление (чл. 4, ал. 1, т. 1 и чл. 56, ал. 2-3 КМЧП)²³³.

Затова компетентността по обичайното местопребиваване се разглежда често като обща компетентност на съдилищата по дела с международно-

²³³ Срв. Akenhars in Reisman, M. (Editor) Jurisdiction in International Law. Dartmouth Publishing Company Ltd., Adershot-Brookfield-Singapore-Sidney, 1999, pp. 50-55.

ден елемент²³⁴. Така в центъра на международната компетентност се поставя форумът на ответника, чийто status quo се нарушава от подадения иск, като се следва общото правило, че производството трябва да се води пред най-удобния за ответника съд, след като ищецът навлиза в чуждата правна сфера. Разрешаването на спора в държавата по обичайното местопребиваване на ответника е основна гаранция за това правило на плоскостта на съдопроизводството по дела с международен елемент. Нормално ищецът би избрал удобна за него държавна юрисдикция (actor sequitor forum rei), а искът може да е неоснователен.

Както посочихме, широко практическо приложение намира в сравнителноправен план и обстоятелството дали ответникът се е съгласил под една или друга форма с компетентността на форума по същество²³⁵, дори и спорът да няма друга връзка с националния суверенитет²³⁶. Разпоредбите на КМЧП допускат изрично или имплицитно съгласие на ответника с компетентността на националните съдилища при спорове относно имуществени права (чл. 23, ал. 1 и чл. 24 КМЧП), като мълчаливото съгласие се дава с неоспорване на компетентността в срока за подаване на отговора на исковата молба и преди да е взето становище по същество²³⁷. В тази хипотеза следва да се приеме, че ответникът се е съгласил с юрисдикцията на държавата, а чуждестранно решение постановено при подобни обстоятелства също ще подлежи на признаване (арг. чл. 24 КМЧП)²³⁸.

От значение ще е затова при спор относно компетентността на държавата форум докога тя допуска възможността за възражение срещу компетентността на съдилищата ѝ по същество и дали ответникът е пропуснал тази възможност²³⁹. Пропуснал ли е срока, последващото оспорване няма да

²³⁴ Срв. Keller, M. u. Sier, K, Op. cit., SS. 576-580.

²³⁵ Nagel, H. und Gottwald, P. Op. cit., SS. 15-16. Schack, H. Op. cit., SS. 89-92 и другите дадени в този параграф примери.

²³⁶ Schütze, R. Op. cit., SS. 58-61.

²³⁷ Затова съдът не следва да разполага с правомощие да повдига служебно възражението за неподсъдност по същество при дела с международен елемент относно имуществени права, а подобно правомощие следва да му е предоставено изрично (чл. 28 КМЧП се нуждае от стеснително тълкуване). При дела с трансграничен елемент правилата са по-различни, защото се цели непротиворечиво прилагане на правилата за компетентността и съответното последователно разпределение на производствата между държавите членки съгласно тези правила.

²³⁸ Zöller, R./Bearbeiter, Op. cit., S. 966; Richmann, W. and Reynolds W. Op. cit., pp. 72-82. Вж. например и A.3135 & A.3137 the Civil Code of Quebec, който е резултат на напълно нова и дългогодишно подготвяна реформа в държава, прилагаща в еднаква степен правните принципи по континенталното и американското и англосаксонско право; срв. и A.23-24 the Brussels Regulation.

²³⁹ Вж. Koch, H., Magnus, U. und Winkler von Mohren, P. Op. cit., SS. 39-40.

е пречка за признаването. Когато обаче конкретната регулация на възражението противоречи на международните стандарти за обосноваване на компетентност (например не е предвиден разумен срок относно възможността за подаването на възражението), изискването за направено своевременно оспорване на компетентността на чуждестранния съд отпада²⁴⁰ по съображения от обществен ред.

В този ред на мисли, когато ответникът е оспорил компетентността навреме, не е необходимо да е обжалвал и решението. Негова преценка е дали това е било целесъобразно предвид действията на чуждестранния съд и материалните си възможности и съответно дали предпочита да търси защита в същия форум или пред държавата, от която се иска признаване. Когато обаче е обжалвал, е следвало да го направи и на основание липса на компетентност по същество, иначе се приема, че се съгласява с компетентността.

Извън разгледаните дотук хипотези, правото на защита на ответника би се нарушило в прекалено висока степен, за да е оправдано да се допусне разглеждане на делото по същество без друг сериозен обосноваващ компетентността фактор. Останалите разпоредби на тази плоскост определят затова кога спорът ще е подсъден по съществото си на националния съд, при положение че ответникът няма обичайно местопребиваване или регистрация, респ. място на действително управление на територията на държавата.

Съгласно разпоредбата на чл. 15 КМЧП съдът ще е примерно винаги компетентен при искове от договорни отношения (освен при обичайно местопребиваване на ответника в Република България или при българско гражданство на ответника – чл. 4, ал. 1, т. 1-2 и ал. 2 КМЧП) и при местоизпълнение на договорното задължение на територията на държавата или ако ответникът е имал основно място на дейност в Република България. Различните хипотези са изрично и детайлно уредени в законодателството и в различни международноправни актове. Те няма да се изследват, за да не се излезе извън обхвата на изследването.

Следва само да се държи сметка, че тук мълчаливото или изрично съгласие на ответника не е необходимо²⁴¹ и затова ще се предоставя признаване на решения, постановени при подобни предпоставки, независимо от оспорванията на компетентността на държавата форум.

²⁴⁰ Вж. Koch, H., Magnus, U. und Winkler von Mohren, P. Ibid., S. 39-40. Достатъчно е да има изобщо оспорване. Може да се приеме, че е разумно това да се ограничи до изтичане на първото заседание по делото.

²⁴¹ Срв. von Bar, Chr. und Mankoviz, P. Op. cit., SS. 564-567. von Hoffmann, B. Op. cit., SS 2-7 und 163-165.

3.4.5. Разпоредбата на чл. 117, т. 1, предл. 2 КМЧП изрично предвижда единственото отклонение от общото правило, че държавата ще счете приемането на спора за разрешаване от друг суверенитет за обосновано, когато също приема да разглежда подобни спорове, ако са предявени пред национален съд.

Съгласно цитираната разпоредба признаване ще се отказва винаги когато гражданството на ищеца, или съответно неговата адресна регистрация в държавата на съда, са били единствената предпоставка за обосноваване на компетентност по същество и ответникът в производството по признаването направи съответното възражение в тази насока (чл. 117, т. 1, предл. 2 във вр. с чл. 120, ал. 2 КМЧП). Така се изключва възможността ищецът да се отнесе към най-удобния предпочетен от него форум, който същевременно е крайно неудобен за ответника. Това правило обхваща и делата относно неимуществени права, защото тези страни също могат да се нуждаят от адекватна защита по този пункт.

Под „гражданство на ищеца“ ще се разбира и неговото обичайно местопребиваване, след като е възможно да има лица без гражданство, или още по-обичайната хипотеза на загубване на всякаква друга връзка с един суверенитет освен правна, което налага от своя страна предвиждането на института на обичайното местопребиваване. Чрез този институт, вместо правната връзка на гражданството се релевира заместилата я фактическа връзка с друг суверенитет (арг. чл. 4, ал. 1, т. 1 и чл. 48, ал. 3-7 КМЧП)²⁴².

При юридическите лица – ищци в производството по същество – ще липсва обоснована компетентност и ако единствен свързващ фактор в хипотезата на липса на регистрация или на регистрация в няколко държави е седалището съгласно учредителен акт на ищеца, което седалище е в държавата форум на спора. В същата хипотеза не следва единствен свързващ фактор да е и мястото на действително управление в държавата форум, ако то се различава от седалището по учредителния акт – (арг. от чл. 4, ал. 1, т. 1 и чл. 56, ал. 2-3 КМЧП).

Въз основа на гореизложеното може да се приеме, че разпоредбата на чл. 117, т. 1, предл. 2 КМЧП цели в крайна сметка винаги да изключи компетентност по същество на чуждестранния съд, която е обоснована един-

²⁴² Вж. за значението на обичайното местопребиваване при законодателната колизия, както и за неговото определяне у Каменова, Цв. Обичайното местопребиваване като привръзка в МЧП. – Научни трудове на Института за правни науки. Т. 1, Актуални правни проблеми, ИПН-БАН, София, 2005, стр. 92-106.

ствено аналогично на чл. 4, ал. 1, т. 2 КМЧП²⁴³ и на обичайното местопребиваване (респ. регистрацията и вж. хипотезите на чл. 56, ал. 2-3 КМЧП) на ищеца²⁴⁴. Избраният само по този критерий форум на гражданския спор е в прекалено висока степен несправедлив от гледна точка на правото на защита на ответника²⁴⁵.

При наличието и на друг допустим от гледна точка на националната юрисдикция обосноваващ фактор е възможно обаче признаването на съответното решение, което ще се предоставя дори и съдът по същество да не се е обосновал с точно тази фактор, а с разпоредби подобни на чл. 4, ал. 1, т. 2 КМЧП. След като се предвижда национална компетентност при тези допълнителни обстоятелства, няма пречка да се признае решението. Считаме, че това следва да е общо правило на плоскостта на обосноваването компетентност по същество на държавата форум – не следва да се следи само за обосновката на съда по произход, а да се отчитат на първо място националните правила.

3.4.6. Особени са хипотезите на насрещен иск, главно встъпване и исканията за прихващане, при положение че насрещната страна по тях няма местопребиваване на територията на избрания форум (арг. чл. 21, ал. 1-2 КМЧП)²⁴⁶. Тук имаме обаче обосноваване на първоначалната компетентност по същество, което позволява разглеждането на тези искове без съгласието на ответника по тях, след като страните вече са решили поначало да водят първоначалното дело пред този съд²⁴⁷. Няма затова пречки да се предпочете даването на възможност за разрешаването на всички спорни въпроси пред този форум, вместо тяхното разрешаване да се усложнява допълнително.

3.4.7. Не така стои въпросът при случаите на привличане на подпомагаща страна и подаден обратен иск, както и хипотезите на процесуално другарство. Тук би следвало да се изисква съгласието на тези страни, при условие че те нямат никакво предварително участие в определянето на форума. От друга страна, не следва да се принуждава ищецът по същество да

²⁴³ Това поставя определени въпроси пред законодателната уредба. При всички случаи ищецът следва да се съобразява с обстоятелството, че решението най-вероятно ще остане да действа само в рамките на националния суверенитет.

²⁴⁴ В тази хипотеза по правило винаги се отказва екзекватура: срв. Richmann, W. and Reynolds W. Op. cit., pp. 345-346; Вж. и Dicey, A. & Morris, J. Op. cit., p. 264.

²⁴⁵ Срв. за изискването за справедливост като основа на необходимостта от определяне на обичайното местопребиваване: Каменова, Цв. Цит. съч, стр. 94.

²⁴⁶ Nagel, H. und Gottwald, P. Op. cit., SS. 198-200.

²⁴⁷ Срв. von Hoffmann, B. Op. cit., SS. 118.

води задължително дела във всички форуми по местопребиваването. Затова изглежда най-разумно решението да се счита принципно годно за признаване и в тази му част, ако е постановено и по отношение на тези страни (арг. чл. 20 КМЧП). Но при съответното възражение решението не следва да се признава относно тях, ако са оспорили надлежно компетентността на чуждестранния съд в производството по същество.

3.4.8. Защитата при необоснована компетентност по същество ще ползва само ответника по признаването, когато е бил и ответник по същество. Ищецът е избрал форума и затова въпросът за защита на неговите интереси не се повдига. Оспорването следва да се прецени въз основа на описаното в мотивите на решението. Както посочихме, когато чуждестранният съд е приложил правило, което не е в съгласие с националните разпоредби, признаване все пак ще е възможно, ако описаните факти могат да се субсумират под някоя от хипотезите на КМЧП. Не е оправдано по една чисто формална причина да се отказва признаване, ако при същите факти и обстоятелства националните съдилища биха приели обоснована компетентност по същество. Оспорването на местната или материалната подсъдност не е от значение, защото това е въпрос на вътрешното разделение на делата в държавата форум, а не на нейната международна компетентност.

Възражението за липса на компетентност по същество като пречка за признаването следва също така да е единствено в дискрецията на ответника по признаването²⁴⁸. Тук нямаме пряка връзка със защитата на суверенитета, а страната търси защита на нарушеното си право на подходящ форум. Изискването за служебна проверка (срв. чл. 120, ал. 2 КМЧП) следва да се ограничава затова до хипотезата на поискана защита, тоест на оспорване на иска, дори и без да се посочва липса на компетентност съгласно разпоредбата на чл. 117, т. 1, изр. 2 КМЧП като конкретно основание. Не е ли оспорено обаче искането за признаване, не би следвало пред признаването да има пречки от този порядък.

Липсва в тази връзка пречка да се даде съгласие за разрешаване на спора по същество от конкретния форум и впоследствие. Това ще е хипотезата на обжалване на решението, без липсата на компетентност по същество да се изтъкне като основание за обжалване, независимо че е оспорена първоначално. Неоспорването на правото на признаване също ще представлява от тази гледна точка приемане на постановеното решение. Страната може да се е съгласила със справедливостта и обосноваността на решението или просто

²⁴⁸ Schack, Н. *Op. cit.*, S. 363. Doser, Т. *Op. cit.*, S. 70 и цитираните там автори.

да не намира фактически интерес от воденето на второ дело по същество. Подобно решение следва да се признае, тъй като не би могло да се твърди, че има особен държавен или обществен интерес в тази насока при дезинтересираност на ответника по същество да се защитава.

3.5. Юрисдикционно споразумение и чл. 117, т. 3-4 КМЧП. Арбитражна клауза

3.5.1. Страните могат да възложат на определена държава разрешаването на спор относно имуществени права и чрез изрично юрисдикционно споразумение²⁴⁹, което споразумение представлява специфична хипотеза на обосноваване на компетентност по същество, дори и когато тя не може да се обоснове с никакъв друг свързващ фактор. Предимството се състои в предварителното съгласуване на общите интереси на страните²⁵⁰ по съображения за целесъобразност коя държава да е форум на спора, като ответникът не може да противопостави възражения срещу компетентността по същество, които не се основават на самото споразумение (валидност, избрана държава форум и т.н.). Български граждани биха могли например да използват разпоредбата с цел улесняване на принудително изпълнение на правата, ако обектът на престацията се намира в друга държава. В тази хипотеза на обосноваване на компетентността по същество се прилагат и специфични правила, което налага самостоятелното ѝ разглеждане.

3.5.2. За да може споразумението да действа ефективно, възражението за неговото наличие позволява да се преодолее конкуренция с иск по същество в Република България²⁵¹, без значение дали вече е образувано дело в избраната по споразумението държава форум. Националното производство направо ще се прекрати при възражение по чл. 23, ал. 1, изр. второ КМЧП, което ще изключи действието на разпоредбите на чл. 117, т. 3-4 КМЧП при едно бъдещо признаване. За целта ще е достатъчно възражението да е редовно направено (в срока за отговор на исковата молба и преди ответникът да е предприел действия по защита по същество) и споразумението да е

²⁴⁹ Вж. Сталев Ж. Същност и функция на международното частно право. НИ, София, 1982, стр. 239; Чипев, Т. Правно значение на чуждестранния съдебен процес, образуван въз основа на прогационен договор. – Правна мисъл, 1968, № 5, стр. 11-17.

²⁵⁰ Срв. Schack, H. Op. cit., SS. 106-107.

²⁵¹ Срв. Dicey, A. & Morris, J. Op. cit., pp. 425-428. По уредбата на ГПК (отм.) вж. Сталев, Ж., Мингова, А., Попова, В. и Иванова, Р. Българско гражданско процесуално право. CIELA, 8 допълнено и преработено изд., София, 2004., стр. 978-979.

сключено съгласно разпоредбите на чл. 23, ал. 1, изр. първо КМЧП²⁵².

Правомощието по прекратяване следва на първо място от разпоредбата на чл. 23, ал. 3 КМЧП, която разпоредба определя компетентността на избраните съдилища (чуждестранни или национални) като изрична. В тази хипотези не става обаче въпрос за изключителна компетентност по смисъла на разпоредбата на чл. 22 КМЧП, която брани интереса на държавата да обвърже разрешаването на определени видове граждански спорове единствено със своя суверенитет, а се отчита определянето на форум на спора съгласно автономията на волята на страните. Затова производството по националния иск се стабилизира, когато се пропусне срокът за възражение и това представлява пречка пред производството по признаване на чуждестранно решение, независимо от поредността на производствата (националният иск може и да е втори по ред) – арг. от чл. 23, ал. 1, изречение второ (която разпоредба предвижда срок за подаване на възражението) и ал. 3 КМЧП, във вр. с чл. 24 КМЧП. Юрисдикционното споразумение ще се счита отменено по взаимно съгласие на страните поради липсата на възражение в срок, а спорът мълчаливо възложен за разрешаване по същество на националните съдилища, вместо на първоначално избраните чуждестранни.

Следователно, при висящност на спора относно редовността на възражението за наличие на юрисдикционно споразумение или при неизтекъл срок за подаването му и подадено междуременно искане за признаване, производството по признаване ще следва да се спре и да се изчака влизането в сила на определението по прекратяване на националното производство по същество или по отхвърляне на възражението (срв. чл. 28 КМЧП), т.е. на окончателното решение дали националните съдилища приемат компетентност по същество. Ако тя се обоснове поради нередовно подаване на възражението или по друга причина, това ще изключи компетентността на чуждестранната юрисдикция, което е пречка пред правото на признаване (обоснована е изключителна компетентност по същество на националния съд по смисъла на разпоредбата на чл. 23, ал. 3 КМЧП и вж. чл. 117, т. 1, предл. първо КМЧП).

Препоръчваме обаче в тази хипотеза производството по признаване да подлежи на спиране, за да се изчака влизане на националното решение в

²⁵² При пропусната възможност за надлежно възражение пред националния съд може да се счете при липса на други свързващи фактори, че страните му възлагат с последващо мълчаливо съгласие спора и признаване няма да е възможно направо поради липса на компетентност на чуждестранния съд (арг. чл. 24 КМЧП във вр. с чл. 23 и чл. 117, т. 1 КМЧП).

сила, след което да се постанови отказ от признаване по силата на разпоредбата на чл. 117, т. 3 КМЧП. Това разрешение има предимството, че ако производството по същество се прекрати на друго основание, производството по признаване ще може да продължи. Прекратяването на производството по признаване след стабилизиране на определението по компетентността по същество също изглежда логично, но това би значело ново производство по признаване, както и нови разноски (държавни такси и др.) за заинтересованата страна, ако и производството по същество се прекрати.

3.5.3. Съгласно всичко изложено досега, ответникът по признаването не може да оспори правото на признаване поради необоснована компетентност по същество на държава, на която спорът е възложен, на основания извън самото юрисдикционно споразумение. От друга страна, при липса на редовно възражение по правилата на държавата форум, нейната компетентност ще се счита за стабилизирана, независимо че с годно юрисдикционно споразумение са определени съдилища на трета държава. Дали държавата форум е предоставила ефективна възможност за упражняване на възражението, ще се преценява от гледна точка на противоречие с норми от обществен ред при поискване на съответната защита. Дори когато са определени националните съдилища и не е направен редовен отвод за юрисдикционно споразумение в друга държава форум по същество, няма пречка пред признаването на решението по този спор (арг. чл. 23, ал. 2-3 КМЧП).

Самото споразумение следва да отговаря на условията по чл. 23, ал. 1 КМЧП. Съгласно тях, то е фактически състав от вида на сделките с краен процесуален ефект. Съдопроизводственият закон поставя по тази причина особени допълнителни изисквания относно неговата валидност. То ще е недействително при изключителна компетентност или ако е относно неимуществени права или право на издръжка (арг. чл. 23, ал. 1, изр. 1 КМЧП). В определени хипотези споразумението ще е валидно само ако е сключено след възникването на спора (чл. 16, ал. 2 и чл. 17, ал. 2 КМЧП). Спорът трябва да е и достатъчно добре конкретизиран, без значение дали вече е възникнал²⁵³. Възможно е предварително да се уговори разрешаването пред конкретен форум на всички спорове, възникнали по повод на едно правоотношение.

²⁵³ Schack, Н. *Op. cit.*, SS. 196-212. Поради функционалната прилика между юрисдикционното и арбитражното споразумение изглежда разумно да се използват готовите разрешения във връзка с арбитражното производство. Оправданото възприемане в съдопроизводствения закон на успешната практика на арбитражните съдилища е поначало за препоръчване: Сталев, Ж. Арбитраж по частноправни спорове. CIELA, София, 1997, стр. 18.

Държавата форум следва също да е изрично посочена или поне практически определяема, иначе спорът увисва без форум. Конкретният съд е въпрос на вътрешните правила на съответната държава. Дали делото му е било родово, или местно подведомствено е въпрос на неговата преценка, която не подлежи на ревизия от страна на съда по признаването²⁵⁴.

Друго особено изискване е формата на споразумението да е писмена. Няма указание то да е сключено преди завеждането на иска. Поначало сделки се извършват, за да се изпълняват, и не всеки път е подходящо или се приема за необходимо да се уреждат предварително условията за разрешаване на евентуален спор по съдебен ред. Това не се и очаква при извъндоговорната отговорност. Изглежда разумно да се приеме в тази насока, че изискването за писмена форма ще е спазено при последващо съгласяване от двете страни с компетентността на съда, което е надлежно представено по делото, или ако изричната им обща воля е отразена в съдебен протокол.

Останалите предпоставки се преценяват съгласно националното гражданско материално право. Когато споразумението представлява клауза от гражданскоправния договор между страните, въпросите на неговата недействителност не следва обаче да се влияят от тези на договора, стига да не се засягат общи проблеми, като например недееспособност на страната.

3.5.4. Юрисдикционното споразумение представлява съответно особена отрицателна предпоставка на процесуалното право на иск по граждански дела с международен елемент²⁵⁵ от категорията на относителните. От подобен порядък се явява в този ред на мисли и възможността за оспорване компетентността на чуждестранния съд въз основа на арбитражно споразумение (вж. и **3.2.4.** *supra*) – относителна отрицателна предпоставка на правото на иск пред съдебния орган. Налично арбитражно споразумение винаги ще обосновава възражение за компетентност поради изричната воля на страните да уговорят арбитраж, ако това възражение е повдигнато надлежно и редовно пред съответния чуждестранен съд. Съдебно решение, постановено въпреки отвода, няма да подлежи съответно на признаване. Липсва обоснована компетентност, дори искът да е подаден по местопребиваването на ответника и да е предвиден арбитраж, който се счита за местен съгласно законодателството на съответната държава²⁵⁶, защото страните не определят в тази хипо-

²⁵⁴ Zöller, R./Bearbeiter, Op. cit., S. 966.

²⁵⁵ Срв. Schack, H. Op. cit., S. 199.

²⁵⁶ Срв. Barnett. P. Op. cit., pp. 25 и изрично за Англия и Уелс вж. Art. 32 the Civil Jurisdiction and Judgements Act 1982.

теза предварително държава форум, а определено арбитражно тяло, което да разреши спора по пътя на договорното правораздаване.

**3.6. Отвод за *lis alibi pendens* и чл. 117, т. 4 КМЧП. Преценка на вероятна възможност за признаване. Свързани спорове.
Изводи относно рецепцията на законодателството от Брюкселско-Луганския режим**

3.6.1. Както посочихме, разпоредбата на чл. 117, т. 4 КМЧП изисква производството пред чуждестранния съд да е висящо преди подаването на иска по националното дело. Считаме в тази връзка, че въпреки липсата на пряка препратка, разпоредбата не следва да действа самостоятелно, а да се съобрази и дали е пропусната възможността за отвод по правилата на чл. 37 КМЧП (отвод за *lis alibi pendens*), когато е подаден иск пред национален съд и същевременно пред чуждестранен форум има заведено производство между същите страни и със същия предмет като чуждестранният иск е първи по време. Разглеждаме този въпрос на това систематично място, защото отводът по чл. 37 КМЧП е тясно свързан с разпоредбите относно компетентността по същество и трудно би се изяснил без едно предварително изложение относно действието на тези правила.

Необходимостта отводът за *lis alibi pendens* да се съобрази при възражение по чл. 117, т. 4 КМЧП следва от обстоятелството, че разпоредбите на чл. 37 КМЧП намират приложение, когато и националната и чуждестранната юрисдикция са компетентни по същество съгласно съответните правила, а същевременно липсва изрично учредяване на компетентност, в която хипотеза се прилага разпоредбата на чл. 23, ал. 3 КМЧП. Същевременно пропусната ли е възможността за възражение по чл. 37 КМЧП признаване не следва да е възможно, защото позоваване на правилото на чл. 117, т. 4 КМЧП на един последващ етап (знае се, че чуждестранното решене е или ще бъде изгодно) би било проява на недобросъвестност.

3.6.2. Наистина, при буквален прочит разпоредбата на чл. 24 КМЧП предполага националните съдилища да не разполагат с първоначална компетентност по същество и така спорът да им се възложи с мълчаливо съгласие, но разпоредбата изрично препраща към условията и на чл. 23, ал. 1 КМЧП, където е възможно съдилищата да са поначало компетентни, а изричното споразумение само да стабилизира компетентността окончателно с оглед на възможни възражения.

Следователно, доколкото има наличие на паралелни производства, което поставя въпросът дали националният съд изобщо следва да разреши

спорът по същество (арг. чл. 37 КМЧП), би следвало да се приеме, че при липса на възражение за *lis alibi pendens* в срока за отговор на исковата молба националните съдилища ще се ползват и с учредена по мълчаливо съгласие компетентност с всички последствия от това (чл. 24 и чл. 23, ал. 3 и чл. 117, т. 1, предл. първо КМЧП).

Няма пречка пред подобно действие на чл. 24 КМЧП при налична първоначална компетентност. Би следвало в този ред на мисли възражението по чл. 37 КМЧП да е в рамките на общия срок по ГПК – с отговора на исковата молба (аналогично от чл. 119, ал. 3 във вр. с чл. 133 ГПК и вж. чл. 119, ал. 1-2 ГПК за ограничаване на възможността за служебно повдигане на подобно възражение във времето). Така ще се запази хомогенността на сроковете в КМЧП и ГПК като възражението ще се синхронизира със срока по чл. 24 КМЧП и неговите ефекти.

Същото следва и от разпоредбите на чл. 28 във вр. с чл. 24 КМЧП: съдът следва да постанови определение относно международната си компетентност след размяна на становищата на страните и оспорване на компетентността от ответника, като мястото на това определение е най-късно с доклада по делото.

3.6.3. Държим в това отношение пълна сметка за обстоятелството, че изискването за служебно повдигане на възражението и липсата на предвиден срок в КМЧП, какъвто срок например е предвиден за възраженията за международна компетентност, може да се възприеме при по-формален подход и като възможност съдът, съответно страната да може да направи отвод във всеки един момент до приключване на делото.

При този подход следва също така да се приеме и, че разпоредбата на чл. 117, т. 4 КМЧП действа сама за себе си – т.е. винаги първото по време производство в чужбина се предпочита, независимо че има паралелно национално производство. При това положение, ако по-рано приключи първото по ред чуждестранно производство, то винаги ще измества националното пряко по силата на чл. 117, т. 4 КМЧП, независимо дали има отвод по чл. 37 КМЧП. Ако обаче второто по-ред национално производство успее да приключи първо, признаване няма да е възможно съгласно правилата на чл. 117, т. 3 КМЧП.

Това разрешение изглежда като да дава предимството, че с предпочитането винаги на първото по време чуждестранно производство се създава дисциплина да не се завеждат паралелни искове. Може би това има предвид законодателят²⁵⁷, защото счита че съответните страни по всяко производство ще са заинтересовани да приложат правилото на чл. 37 КМЧП и така разпоредбата на чл. 117, т. 4 КМЧП няма да повдига проблеми с това, че се посочва

винаги първото по време производство (срв. чл. 307, т. „г”, изр. 2 ГПК (отм.) – 3.6. Част първа).

Това предимство е обаче само на пръв поглед, защото всъщност се създават неоправдани процесуални възможности за шиканиране: на всяка страна се предоставя възможността да изчаква чуждестранното решение и едва след като се установи дали е доволна от него, да поиска признаване само защото искът в чужбина е първи по ред и още няма постановено окончателно национално решение.

Подобно поведение е от една страна крайно недоброевременно, а от друга би поставило държавата в ситуация тя да е ангажира правораздавателния си апарат с пълните му правомощия, а в един момент цялата извършена дейност да се обезсмисли. Не следва също така да цари пълно неведение кое точно разрешение на спора ще оперира в националния правен порядък (предвид и изпълнителната сила на въззивните решение по същество) в зависимост от волята на страните и бързината на съответната съдебна система. От тази гледна точка, успоредното приложение на чл. 37 КМЧП балансира разумно отстъпката, която чл. 117, т. 4 КМЧП прави в сравнение с предходната уредба – да се отчита поредността на националното и чуждестранното производство, а не просто наличието на национално производство по иск, подаден преди влизането на чуждестранното решение в сила да е достатъчна формална пречка пред признаването (срв. чл. 307, т. „г”, изр. 2 ГПК (отм.) – 3.6. Част първа).

3.6.4. Същевременно, заинтересованата страна винаги знае за първото по време чуждестранно производство към момента на подаването на национален иск. Пропусне ли се съответно срокът, няма пречка страните да се считат съгласили се с разглеждането на спора по същество в Република България и нежеласещи признаване още на този предварителен етап. Затова няма да е необходимо ограничаване на националния суверенитет (арг. чл. 24 КМЧП, който не позволява ответника да „запази” възражението си за липса на международна компетентност за един по-късен етап на делото), и признаване ще се откаже без значение поредността на производствата.

В този ред на мисли, отводът цели, от една страна, да се предотврати възможността за получаване на влязло в сила национално решение, което ще прегради пътя на признаването (арг. чл. 117, т. 3 КМЧП). От друга страна, следва да се постави и бариера, при преминаването на която правомощието

²⁵⁷ Или разпоредбата просто не е съобразена при реформата на новия ГПК от 2007 г. и промяната в сроковете и тяхното изтичане.

на държавата да разреши спора е упражнено в степен, която не позволява да се допусне ограничаване на суверенитета (арг. чл. 24 КМЧП и чл. 23, ал. 1, изр. второ КМЧП във вр. с чл. 28 КМЧП, както и в първообраза на уредбата – чл. 27 Брюксел IA, където възможността за подобен отвод е ограничена на практика до постановяване на първоинстанционно решение по същество поради особеностите на режима относно решения с трансграничен елемент).

Същото и при отвод за висящ процес в чужбина, когато е подаден инцидентен установителен иск или насрещен иск (чл. 21, ал. 1-2 КМЧП). Няма основания те да имат по-различен режим от главните искове по чл. 37 КМЧП. Така всъщност именно чрез комбинирането на действието на чл. 37 и чл. 117, т. 4 КМЧП няма да се предостави никаква възможност на страните да маневрират и изчакават, а те ще бъдат напълно мотивирани да повдигат съвременно отвода за *lis alibi pendens*.

3.6.5. Когато срокът се спази, производството пред националния съд ще се спре, като се запази неговата висящност, и при успешно признаване ще подлежи на прекратяване, тъй като е формирана СПН по съществото на спора (3.6. Част първа).

При влязло в сила чуждестранно решение може да се твърди, че отвод по последващ национален иск по същество не би следвало да е необходим, защото може направо да се търси признаване – чл. 37 КМЧП изрично има предвид висящи производства (и вж. **5.1.** Част втора за спиране на производството по същество). Ако се следва обаче логиката на разпоредбата на чл. 37 КМЧП, по аргумент от по-силното основание следва да е необходим отвод за влязло в сила чуждестранно решение, постановено при предпоставките на производство в чужбина съгласно чл. 37 КМЧП, като на страната се предостави срок за подаване на искане за признаване, а когато искането за признаване е направено в срока за отвод, направо ще се иска спиране на производството по същество.

Друго разрешение ще противоречи на процесуалната дисциплина и на добросъвестното упражняване на правата, както и на изискванията на защитата на суверенитета. Хипотезата може би не е уредена изрично, защото се очаква страните да не се бавят с исканията за признаване, когато това ги ползва, включително предимно при подаден последващ иск по същество, но фактическите интереси на страните (например търговци със сериозни финансови ресурси) е много трудно да се предвидят напълно и канализират, особено с крайно оскъдни и неясни разпоредби. Също така може да се стигне до влизане в сила на националното решение, преди заинтересованата страна да е успяла да организира и подаде иска за признаване по обективни причини (липса на средства и т.н.).

3.6.6. От горното може да се направят и изводите, че разпоредбата на чл. 37 КМЧП не регулира основания за спиране или отказ от спиране на делото, подобни на тези по чл. 229 ГПК, а спирането е следствие от постановеното от съда по възможността за ограничаване на суверенитета: установяват се частично предпоставките на правото на признаване. С определението по чл. 37 КМЧП, с което се уважава отвода, суверенитетът постановява, че ще може да ограничи правомощието си да разгледа и разреши спора по същество, поради липса на пречки към този момент да възникне право на признаване, и спира производството на това основание. С определението, с което отводът се отхвърля, се постановява, че ще е недопустимо суверенитетът да се ограничи поради установени още към този момент пречки пред възникването на правото на признаване, и съответно производството не се спира. Предвид повдигнатите проблеми и значението на отвода за *lis alibi pendens* за правото на признаване, за пълнота на изложението ще се изследва и неговият цялостен режим.

3.6.7. Както посочихме, паралелният иск в чужбина следва без изключения да е заведен преди подаването на националния и производствата да са идентични. Към преценката дали искът е заведен, е приложимо чуждестранното съдопроизводствено право. Предпоставка за уважаване на отвода е и преценката дали чуждестранното дело ще може да приключи в един разумен срок със заключителен спрямо предмета на спора акт. Това е пречка, която не съвпада с пречките на правото на признаване (първи по ред национален иск, изключителна компетентност) и която ще доведе до отказ от спиране на производството, дори и към този момент да са налице предпоставките на бъдещото право на признаване. Отказ от спиране на делото на това основание ще следва обаче да е възможен при едни много завишени критерии, тъй като възможността за признаване и изобщо за зачитане на резултатите от дейността на чуждестранно съдопроизводство по граждански дела се основава на презумпцията за поне еднакво качество на двата правни порядъка. Пример би било представянето на конкретни доказателства, че чуждестранният съд отлага неоправдано решаването на делото за неопределено време или други подобни.

Затова към тази хипотеза следва да се подхожда много внимателно с оглед възможния отзвук в чуждестранните юрисдикции при едно нейно необосновано и хипертрофирано прилагане, още повече че и националните реалности относно разумен срок за приключване на делото са доста разтегливи. Изложените съображения навеждат по-скоро на извода, че предпоставката е почти неприложима на практика, изисква преценка на качеството на чуждестранната съдебна система и трудно може да се обоснове с обективни крите-

рии, което я прави излишна. Куриозно би било също така, националният съд да не спре производството на това основание, а решението на чуждестранния съд да влезе все пак в сила преди националното, което би следвало да предпостави възможност за признаване като новонастъпил факт, оборващ преценката на съда.

3.6.8. Има и изискване решението да може да бъде признато в Република България (чл. 37 КМЧП). Приемаме, че проверката следва да се ограничи до наличието на изключителна юрисдикция. Останалите предпоставки подлежат на окончателна преценка едва след постановяването на окончателно чуждестранно решение, т.е. те са в динамика до окончателното произнасяне на последната инстанция, която може да поправи грешките на предходните инстанции.

На второ място, тези обстоятелства се преценяват по начало от един специализиран орган и затова не следва да се повдигат на този етап (вкл. съобрази чл. 120, ал. 2 КМЧП). Заставаме на тази позиция, въпреки че изглежда по-оправдано оспорването на възможността за признаване въз основа на нередовното или ненадлежно призоваване или необоснована компетентност по същество на чуждия съд да се разгледа от съда по същество, щом страната така или иначе ще е повдигнала спора и може да се очаква да го повтори пред съда по признаването.

Така обаче се навлиза съществено в правомощието, предоставено единствено на съда по признаването, да установи правото на признаване (това е разликата от преценката за редовност на възражението при юрисдикционно споразумение, където националните съдилища преценяват своята компетентност). Именно поради необходимостта от специализация при разрешаването на спорове относно правото на признаване съдът по признаването разполага с изключителна подведомственост. Разширеното тълкуване на обхвата на предпоставките по чл. 37 КМЧП би имало опора, ако *inter alia* се премахне и изключителната подведомственост и се предвиди възможността за инцидентно признаване на чуждестранни решения, което към този момент не е налично (вж. 2.4. и 5.2.3. Част втора).

Също така, тъй като не прегражда хода на делото, определението за отказ от спиране на производството по чл. 37 КМЧП ще подлежи на въззивен контрол заедно с решението и ще се стабилизира с неговото влизане в сила (за сравнение: определението относно юрисдикционното споразумение подлежи на самостоятелен контрол по пътя на обжалването, като дори е предвиден винаги и касационен контрол – чл. 28 КМЧП). Следователно, докато не е формирана СПН по иска по същество, липсва пречка пред признаването на чуждестранното решение, ако са налице другите предпоставки, защото от-

казът да се спре националното производство може да е неправилен и да бъде оттеглен или обезсилен, като се постанови и спиране.

С други думи, решението на суверенитета, че не следва да ограничи правомощията си, не е още окончателно и може да се измени в резултат на последваща проверка, ако надлежният съд приеме, че на този етап няма пречки от изследвания характер пред възникването на правото на признаване и поправи така първоначалната преценка. Затова няма и пречка правото на признаване да може да възникне междуременно, след като не е настъпила хипотезата на чл. 117, т. 3 КМЧП, ако другите предпоставки са налице.

Същевременно само съдът по признаването разполага с правомощието да се произнесе със СПН относно правото на признаване²⁵⁸, което ще включи и ново разглеждане на фактите по въпроси, по които липсва окончателно съдебно произнасяне (включително кой иск е първи по ред, редовността на отвода по чл. 37 КМЧП, което се превръща във въпрос от основателността на правото на признаване и т.н.). Затова при направено искане за признаване въпросът за отвода, който се е състоял в преценка дали евентуално ще може да се признае едно непостановено още решение, ще следва да изчака окончателното решение на другия съд, дали вече е възникнало право на признаване (т.е. да се спре производството по същество), независимо от отделния ред на проверката на отказа от спиране на производството (при обжалване на решението по същество) – тя е безпредметна при установяване със СПН на съществуващо право на признаване (чл. 229, ал. 1, т. 4 ГПК).

Направен ли е редовен отвод, признаване ще е възможно включително и ако съдът по същество неправилно не е уважил отвода, защото съдът по признаването ще установи самостоятелно наличието на възникнало право на признаване, доколкото не е формирана СПН относно преценката за поредността и идентичността на производствата и редовността на отвода. Съдът по признаването не извършва при това инстанционен контрол на определеното на съда по същество относно отвода, а се произнася със СПН по спор, който е в изричното му правомощие и за тази цел следва самостоятелно да провери фактите, а съдът по същество трябва да се съобрази със СПН на постановеното относно правото на признаване. Ето защо няма смисъл на съда

²⁵⁸ Опр. 151-2009-ВКС-ТК-II отд. по ч.т.д. 123/2009; Също и Опр. 784-2013-ВКС-ГК-III отд. по гр.д. 1919/2013, където се сочи, че се формира СПН относно правото на признаване, както при признаване, така и при отказ от признаване, с която последица се фиксира, че правото не съществува.

по същество да се възлага проверка извън поредността и идентичността на производствата и изключителната компетентност на националните съдилища.

3.6.9. Ако обаче се възложи подобна проверка, би следвало тя да е окончателна и да обвързва съда по признаването. Така би се спестил ресурс и по-бързо би се постигнала яснота кое решение ще оперира в националния правен ред. Считаме затова, че следва да се предвиди обжалване на тези определения пред САС, независимо от това, кой съд е първоинстанционен (аналогично на чл. 623, ал. 6 ГПК). Определението, с което се допуска възможността за бъдещо признаване и се постановява спиране, ще подлежи на обжалване и при настоящия ред пред съответния второинстанционен съд, подобно на определенията по спиране на делото по чл. 229 ГПК, защото се прегражда за неопределен период възможността национален съд да разгледа и разреши делото (чл. 274, ал. 1, т. 1 ГПК). В тази хипотеза съдът по признаването ще е обвързан с установеното във връзка с идентичността и поредността на производствата, както и с редовността на подаването на отвода.

Въз основа на всичко горезисложено считаме също така, че разпоредбата на чл. 37 КМЧП следва да бъде значително преработена в посока максимално опростяване, като се избягнат възможностите за ненужно усложняване и оттук предпоставките за процесуално лутане на страните в излишния лабиринт от хипотези, поставен от законодателя²⁵⁹. Следва изиск-

²⁵⁹ Макар на пръв поглед да изглежда крайно нелогично страна преди подаване на отговора на исквата молба да направи първо искане за спиране по чл. 37 КМЧП, без да се направи и отвод за юрисдикционно споразумение и без да се вземе становище по съществуващото на делото, при което срокът за отвод по чл. 23, ал. 1 КМЧП се запазва до приключване на първото заседание по делото, подобна хипотеза също е възможна. Парадоксално на пръв поглед, страна по националното производство може да има интерес да го спре с отвод за *lis alibi pendens*, без да вземе становище по същество, като така си запази правото на отвод за юрисдикционно споразумение – за да изчака и прецени дали е доволна от чуждестранното решение. Тук възниква и въпросът дали при искане по чл. 37 КМЧП без позоваване на чл. 23, ал. 1 КМЧП страната всъщност не се отказва от юрисдикционно споразумение Може също с оглед на давността страната да предпочита да запази националното производство висящо, като изчаква да прецени дали чуждестранното решение ще подлежи на признаване. Например при отказ от признаване на чуждестранно решение страната няма възможността за поправка на постановеното чуждестранно, а давността за иск по същество в приемащата държава може да е междуременно изтекла. Затова прекратяването на националното производство при отвод за юрисдикционно споразумение подлежи на преосмисляне, особено в хипотеза когато компетентността на чуждестранния съд е оспорена и този спор е висящ. За сравнение, националните съдилища прекратяват производството пред тях при наличие на валидна арбитражна клауза, но при отмяна на арбитражното решение клаузата не се счита изчерпана, а делото се връща за повторно разглеждане (което всъщност не следва от отношенията държавна – договорна юрисдикция, защото те не са част от една система) и така се запазва висящността. Не следва обаче да се задължават страните да оти-

ването за подаване на отвод изрично да се свърже с разпоредбата на чл. 117, т. 3 КМЧП с оглед избягване на съмнения, при които може да се стигне и до стабилна практика, която възприема отводът като сам за себе си, т.е. само като евентуална възможност за спиране на националното производство, която възможност не влияе на правото на признаване и при отказ от спиране се стига до надпревара кое решение ще влезе първо в сила.

Подобно тълкуване също няма да е лишено от основание при по-буквален подход, след като предпоставките на правото на признаване са лимитативно изброени, но няма да се отчита фактът, че неповдигането на възражението за отвод в срок всъщност представлява последващо съгласие да се разгледа спорът от националния съд и поредността на производствата не следва да играе роля в тази хипотеза. Няма да се отговори и на въпроса защо ще е необходимо да се развива производство по същество, когато то може да стане безпредметно само поради факта на влизането на чуждестранното решение в сила преди националното.

3.6.10. По-различно е положението в хипотезата на чл. 38, ал. 2 КМЧП, при която националният съд следва да вземе решение в мотивите по едно преюдициално правоотношение, относно което между същите страни е подаден иск в чужбина (но няма подаден инцидентен установителен иск пред националния съд). Тук отводът няма връзка с възможността за признаване (арг. от противното от чл. 117, т. 3 КМЧП), след като не се формира СПН относно преюдициалното правоотношение. Затова поредността на образуване на делата не е ориентир и липсва срок подобен на този по чл. 37 КМЧП. Страната има възможността за преценка дали и кога се нуждае от формиране на *res iudicata* по обуславящото правоотношение, включително и след завеждането на иска пред националната юрисдикция.

При искане за спиране хода на националното производство следва да се направи проверка относно правната и фактическата сложност на спора, както и дали ще се установява чуждо право и дали ще се събират доказателства от една чужда юрисдикция²⁶⁰. При последните две хипотези изглежда разумно разрешаването на спора относно преюдициалното правоотношение да се предостави на съответната държава форум, ако решението ще може да се признае. Производството пред националния съд ще се забави сериозно и усложни при тези две обстоятелства.

ват пак на арбитраж, който вече не е бил веднъж в състояние да постанови годно решение, и затова формирането на нов решаващ орган е само компромисно решение.

²⁶⁰ Това са елементи на доктрината за *forum non conveniens*.

3.6.11. Направените предложения във връзка с предпоставките за спиране нямат изрична нормативна основа, а следват от дискрецията, която се дава на съда при преценката дали да спре производството („... българският съд може да спре производството ...” чл. 38, ал. 2 КМЧП). В това отношение съдът следва също така да държи сметка, че когато не е постановено спиране на производството, страните няма да са обвързани със СПН по обуславящия спор при постановяване на окончателно решение и съответно няма пречка да поискат признаване на чуждестранното решение, когато в него е удостоверено друго относно правоотношението. Съответно, националното решение ще подлежи на отмяна след признаването (арг. чл. 303, ал. 1, т. 1 ГПК). Затова е по-оправдано производството по същество да бъде спряно и да се изчака признаването, независимо кога е направен отводът.

3.6.12. При заимстването на уредбата не е отчетено обстоятелството, че в сравнителноправен план, като правило се прилага формирането на непререшаемост относно мотивите, които са решаващи за изхода на делото, а не са само попълнителни установявания, и затова за другите държави не съществуват проблеми със стабилността на решенията – при отказ да се спре производството, обуславящото правоотношение е обхванато от непререшаемостта на решението и признаване не се допуска. Може в тази връзка да се направи и генералният извод, че цялата уредба относно паралелните искове и свързани производства, както и проверка на компетентността по КМЧП е неуспешно възприета от Брюкселско-Луганския режим, без да се отчита, че той урежда отношения при една възможно най-висока степен на доверие със съответните особености: обща система за разпределението на делата с трансграничен материален елемент между държавите членки и съответно общи правила за прекратяването на паралелни производства, проверката на компетентността е отпаднала като предпоставка за признаването, не се следи за поредността на исковете, а се признава първото по време решение, не е необходимо признаването решение да е влязло в сила, от където следва, че отвод за *lis alibi pendens* е възможен като цяло най-късно до постановяване на първоинстанционното решение и т.н. Липсата на отчитането на тези обстоятелства създава плетеницата от неясноти, неуредени въпроси и крайно не-нужно усложнени въпроси, които едно качествено законодателство следва да избягва.

3.7. Редовно и надлежно уведомяване на загубилата делото в държавата форум страна

3.7.1. Изискването на страната да е обезпечено участие в делото чрез

редовно призоваване също е сред условията за признаване на чуждестранни съдебни решения (чл. 117, т. 2, предл. второ КМЧП)²⁶¹. Под изискването за редовно призоваване следва да се разбира в тази връзка съгласно разпоредбите на КМЧП редовното призоваване на ответника по признаването за деня на първото заседание по делото в държавата форум съгласно нейните правила. Ищецът по признаването е очевидно винаги съгласен с решението и не желае защита срещу него. Призоваването за последващи заседания ще има значение при възражения за противоречие с норми от обществен ред само ако правото на съда по същество предвижда подобни призовавания.

За възражението не се следи служебно (чл. 120, ал. 2 КМЧП)²⁶². Ако страната счита решението за правилно и желае да му се подчини или е загубила интерес към спора, за нея няма смисъл да оспорва правото на признаване²⁶³. По същата логика не се следи *ex officio* за нередовности в уведомяването при обжалване на националните решения, както и може да се даде ход на делото при съгласие на нередовно призованата страна. Затова, по аргумент от разпоредбата на чл. 120, ал. 2 КМЧП и предвид действието на КВЧСИДГТД може да се направи изводът, че уредбата на КМЧП следва изцяло световните стандарти съгласно различните хипотези на участие или неучастие на нередовно призованата страна в производството.

При редовно призоваване няма никаква пречка в тази насока пред признаването, дори и страната да не е предприела никакви действия по участие в производството. Само от нея зависи дали да упражни правото си на защита и тук тя не може да се позовава на собственото си бездействие в производството по признаване. При нередовно призоваване и неучастие на страната в производството ще следва да се стига до отказ от признаване на решението, независимо дали страната е можела да осъществи защита в хода на обжалването пред втората инстанция в държавата форум. След като форумът се е компрометирал веднъж, не е удачно да се очаква страната да се ангажира и с производство по обжалване предвид разноските и др. трудности на един спор с международен елемент.

Възможно е също така страната да се съгласи изрично или мълча-

²⁶¹ Силяновски, Д. Гражданско съдопроизводство. Т. 1, София, 1945, стр. 210. По уредбата на ГПК (отм.) вж. Сталев, Ж., Мингова, А., Попова, В. и Иванова, Р. Българско гражданско процесуално право. CIELA, 8 допълнено и преработено изд., София, 2004, стр. 995-996.

²⁶² Nagel, H. und Gottwald, P. Op. cit., SS. 616-617.

²⁶³ За тази предпоставка не се следи служебно в сравнителноправен план: Martini, D. Op. cit., SS. 388-389.

ливо чрез неоспорване на правилността на призоваването било като не възрази за това пред форума, а осъществи защита по същество, не обжалва решението (при условие че е взела участие в производството), или, както се посочи, не направи съответното възражение в производството по признаване (тя счита например изхода на делото по същество за правилен)²⁶⁴. В тези хипотези също няма пречка да се предостави признаване.

3.7.2. Въз основа на разпоредбите на чл. 117, т. 2, предл. първо и трето КМЧП може да се приеме, че и при ненадлежно призоваване уредбата следва световните стандарти и не допуска признаване. Честа хипотеза на ненадлежно връчване е когато на страната не е даден подходящ срок да организира защитата си, независимо от редовността на връчването, или не ѝ е предоставена необходимата информация за това. Отново няма обаче никакво основание подобни спорове да се повдигат служебно в производството по признаване. В тази връзка, съгласно разпоредбата на чл. 117, т. 2, предл. първо КМЧП признаване не се допуска, ако на ответника по признаването не е връчен препис от исковата молба. Може да се приеме, че това е частна хипотеза на надлежно връчване, която е изрично предвидена.

Изглежда обаче по-разумно тя да не се урежда казуистично, защото надали може да се гарантира, че всички законодателства предвиждат връчване на искова молба. Невъзможно е да се обхванат всички хипотези, но е достатъчно да се приеме, че на страната е предоставена адекватна възможност да се запознае с предявените претенции. Затова на редовно връчване на искова молба ще се приравни примерно връчване на заповед за изпълнение заедно с копие от молбата и т.н. Няма пречка връчването да не е станало с призовката за първото заседание по делото или дори да не е връчен изрично препис или заместващ документ, стига на страната да е предоставена надлежна възможност да се запознае с иска, която да ѝ позволи да осъществи защитата си.

3.8. Противоречие с норми от публично правен ред в производството по признаване на чуждестранни съдебни решения

3.8.1. Правилата на чл. 46, ал. 1-2 КМЧП предвиждат, че разпоредбите на КМЧП не засягат действието на повелителните разпоредби на националното право, които трябва да бъдат приложени с оглед на техния предмет и цел. Да се приеме, че в тези хипотези се визират отделно само императивни

²⁶⁴ Срв. и Rosenberg, L. Schwab, K. Op. cit., SS. 386, 310 und 345-346; Blomeyer, A. Zivilprozeßrecht. Erkenntnisverfahren, B.-G.-H., Springer-Verlag, 1963, S. 163.

гражданскоправни норми, значи всъщност да се преповтори част от проверката за противоречие с норми от обществен ред и така разпоредбите губят смисъла си²⁶⁵. Считаме затова, че с правилата на чл. 46, ал. 1-2 КМЧП се предвижда изрично възможността за противоречие с норми от публично правен ред („повелителни“), които бранят значими държавни и обществени интереси, свързани с упражняването на гражданските права.

Затова относно това възражение следва да се следи служебно от органа и то да се повдига във всеки един момент. Така възражението не се припокрива с възражението за противоречие с норми от обществен ред, което се ограничава до защита на страната по принципите на обективната справедливост на плоскостта на гражданското право и съдопроизводство и може да е подчинено на изискванията на диспозитивността – при неоспорване на правото на признаване няма пречка съдът да не следва да го повдига служебно (арг. чл. 120, ал. 2 КМЧП във вр. с чл. 117, т. 2, предл. последно КМЧП)²⁶⁶.

Може съответно да се приеме, че настоящата регламентация на възражението за противоречие с норми от обществен ред при намиране на краен регулатор на материалното правоотношение (чл. 45, ал. 1-2 КМЧП) изключва от своя обхват възражението за противоречие с норми от публичен ред (чл. 46, ал. 1-2 КМЧП), като същевременно придава на второто самостоятелно действие. Би следвало същото разграничение да се прави и при признаване на чуждестранни решения (арг. от обратното и от чл. 46, ал. 2 КМЧП – националният съд съблюдава чуждите повелителни правила)²⁶⁷, защото се визират публичноправни норми от такъв порядък, че въпреки че тяхната приложимост в производството по признаване не е изрично предвидена, те следва да проявят действието си и при санкционирането на чуждестранни решения²⁶⁸.

²⁶⁵ Ако се установи, от друга страна, че чуждестранното съдебно решение е постановено по публичноправен спор, еквекватура се отказва направо на тази основа, стига да не става въпрос за изключение от общия режим.

²⁶⁶ Подробно разграничение между двата вида възражения ще се направи при възражението за противоречие с норми от обществен ред.

²⁶⁷ Подобно и в сравнителноправен план – приема се, че съществува една втора категория от разпоредби, които също се определят понякога като разпоредби от обществен ред, но с различен режим на прилагане. Това са норми, при противоречие с които се отказва признаване по причина на завишен публичен интерес на държавата. Вж. напр. Martini, D. Op. cit., SS. 450-458 и цит. там практика; Dacey, A. & Morris, J, Op. cit., p. 528 и цит. там практика; Delvolve, J., Rouché, J. and Gerald, H. Op. cit., pp. 157-158 and 255-257.

²⁶⁸ По уредбата на ГПК (отм.) мястото на възражението за противоречие с норми от публичен ред бе при възражението за противоречие с норми от обществен ред: Срв. Сталев, Ж., Мингова, А., Попова, В. и Иванова, Р. Цит. съч., стр. 709-710.

3.8.2. Считаме в тази връзка, че особените повелителни норми имат самостоятелно значение на първо място, когато националният съд е право-прилагащият орган по същността на гражданския спор и следи за действието на определен национален публичноправен режим, който е свързан с гражданскоправния фактически състав при допуснатата законодателна колизия. Пример би бил един разрешителен или лицензионен режим при определен вид сделки, който режим брани сериозен обществен интерес – свързан със стабилността на гражданския оборот (напр. регистрация на клон на чуждестранната фирма, извършваща търговска дейност на територията на държавата) или със защитата на здравето и сигурността на гражданите (напр. разрешение за търговия с лекарства или за извършване на лекарски услуги).

Същевременно съдът по признаването няма правомощие да право-прилага относно чуждестранната формула на разрешаване на спора (чл. 121, ал. 1 КМЧП). От друга страна, чуждестранният съд няма задължение и възможност да познава българските закони, като може и да няма правомощия да прилага подобни публичноправни норми (арг. от чл. 46, ал. 2 КМЧП, която разпоредба оставя дискреция на националния съд да приложи чуждестранни норми от този порядък, което ще е възможно само ако са му наведени от съответната страна).

Не е обаче оправдано винаги да се отказва признаване в хипотези, в които не са приложени национални повелителни правила, защото това може да постави пречки пред оборота и пред защитата на интересите на чуждестранното лице. Признаване с оглед на запазването на гражданските интереси на чуждестранното лице ще е съответно възможно, като същевременно се приложи предвидената административна или наказателна отговорност към съответното местно или свързано с националния суверенитет чуждестранно лице, които е следвало да познават националния закон и да го спазват²⁶⁹.

Така задълженията на националния субект по сделката ще се запазят, ако това е допустимо с оглед на предмета ѝ при носене на административна и наказателна отговорност, а когато е предвидена конфискация, те ще се трансформират в договорна отговорност към другата страна, което ще запази

²⁶⁹ Пример от миналото е изискването за предварително административно разрешение при външнотърговските сделки на социалистическите организации, за което изискване се считаше първоначално, че е от обществен ред, но поради сериозните спънки, които този възглед постави пред международния икономически оборот на държавата, това изискване престана да се разглежда като норма от обществен ред и сделките без подобно разрешение се считаха за валидни. Лицето, което ги е сключило обаче, можеше да носи съответната административна, дисциплинарна или др. отговорност.

в достатъчна степен нейния интерес. Признаване следва да се отказва например, когато страните са отнесли спора пред чуждестранен форум без наличието на друг свързващ фактор и когато е възможно да се направи недвусмислен извод, че целта е да се избегне националният публичноправен (включително финансов) режим (проява на т. нар. „forum shopping“).

3.8.3. Счита се въз основа на гореизложеното, че възражението за противоречие с норми от публичноправен ред ще има своето специфично значение относно признаването при хипотези на специална целенасочена държавна защита на определени интереси (които може и да не са по правило граждански и само косвено да са свързани с гражданскоправния фактически състав - нарушава ги субект в процеса на извършване на действия със значение и за гражданския оборот). Необходимостта от тази защита преодолява всякакви съображения от гледна точка на диспозитивността и автономията на волята на плоскостта на вътрешното право поради нейната пряка и непосредствената връзка с обществения или държавен интерес.

Именно по тази причина се създават и специалните публичноправни режими извън възможното гражданско правно регламентиране на поведението на субектите. Това се изразява с публично правни норми, които пряко забраняват определено поведение на правните субекти и водят до наказателна или административна отговорност (и евентуално ангажират и гражданска). Затова държавните органи имат правомощие да следят и осъществяват служебно тази защита във всеки един момент.

Като класически практически примери може да се посочи на първо място защитата на правата на индивида и основните свободи (чл. 6 Европейска конвенция за защита на правата на човека и основните свободи и Хартата на основните права на Европейския съюз (2012/С 326/02) във връзка с дискриминацията. Ще се отказва признаване на решения, които нарушават забраната за дискриминиране въз основа на цвят, раса, пол и др. или толерират подобно поведение на гражданскоправните субекти. Примери са и защитните режими относно вещи, които са извадени понастоящем от свободния граждански оборот, като например при сделки с археологически находки, намерени в пределите на националната територия, или с оръжие и т.н.

За сравнение може да се отбележи, че и правото на справедлив и подходящ процес е основно право. Поради пряката връзка с принципа на диспозитивността обаче (арг. и от чл. 120, ал. 2 КМЧП във вр. с чл. 117, т. 2, предл. последно КМЧП), интересът на страната не се брани със забрани, а следва да е резултат на една качествена уредба, като конкретната защита на страната се осъществява в хода и със средствата на гражданското съдопроизводство (по пътя на обжалването на актовете). Затова тук не се осъществява специ-

ална служебна защита от изпълнителни държавни органи извън съдопроизводствената защита на страната във връзка с постановяването на актове, страдащи от съществени процесуални нарушения, която да е независима от волята на страната (обжалването пред висшестоящата инстанция е в нейната диспозиция точно толкова, колкото и оспорването на правото на екзекватура или евентуална жалба до Европейския съд за защитата на правата на човека), и проблемът се включва в обхвата на противоречието с норми от обществен ред²⁷⁰.

3.8.4. Съответно в хипотезата на чл. 46, ал. 1 КМЧП следва да се държи сметка дали става въпрос за сериозен подлежащ на защита обществен интерес и доколко той е действително нарушен (текстът на чл. 46, ал. 1 КМЧП предвижда да се изследва предметът и целта на особената повелителна разпоредба)²⁷¹. Може да се приеме също така, че забраната следва да е изрично предвидена в националното право, както и че подобни хипотези следва да се придържат към световните стандарти в тази насока (както посочихме, несъмнено тук се включват случаите на дискриминация).

Иначе биха се създали съмнения за пристрастност и защита на конюнктурни интереси от страна на съда по признаването, което би имало сериозно отрицателно влияние върху инвеститорския интерес и би могло да рефлектира в отказ да се признават националните решения в чужбина. Считаме въз основа на завишения обществен интерес и на публичноправната природа на възражението, че органът по екзекватурата следва винаги да следи служебно за възможно противоречие.

3.9. Противоречие с норми от обществен ред в производството по признаване на чуждестранни съдебни решения

3.9.1. Съгласно разпоредбата на чл. 117, т. 5 от КМЧП признаването

²⁷⁰ Затова например забраната по текста на чл. 14 от Конвенцията за международен достъп до правосъдие да се иска залог или обезпечение на страна в делото, която не е гражданин и няма обичайно местопребиваване на територията на държавата форум, не представлява забрана, която обосновава възражение от публично правен ред, а ще представлява противоречие с норма от обществен ред.

²⁷¹ Прилагането например (въпреки деликатността на този проблем) на правило, при което е възможно да се възпрепятства влизането на лице от женски пол в определено трудово правоотношение, следва да се разглежда като противоречие с норма от публичен ред (дискриминация въз основа на полов признак) само ако в основата на правилото е поставен полът, а не обективните физически дадености, при които забраната би била оправдана относно някои професии: вж. в този смисъл (Rs. 14/83, von Colson und Kamann/Land Nordrhein-Westfalen, Slg. 1984, S. 1891 ff. - Urteil vom 10. April 1984) и C-14/83.

и допускането на изпълнението на чуждестранно решение не следва да противоречи на националния обществен ред²⁷². Доколкото възражението за противоречие с публичноправни норми не е изрично формулирано в производството по екзекватура (срв. чл. 46, ал. 1-2 КМЧП), а също така валидни биха били в изключителни хипотези и аргументи, свързани с противоречие с добрите нрави (арг. чл. 9, ал. 1, предл. второ ЗЗД и чл. 26, ал. 1, предл. трето ЗЗД, които разпоредби са от обществен ред), може да се твърди, че общото предвиждане на възражение за противоречие с българския обществен ред в производството по признаване има няколко съставни части:

а) противоречие с норми от материален и противоречие с норми от съдопроизводствен характер;

б) противоречие с добрите нрави; и

в) противоречие с норми от публичноправен ред.

Отделните компоненти на възражението имат различни основания, природа и съответно различни режими (арг. чл. 120, ал. 1-2 КМЧП във връзка с чл. 117, т. 2, предл. трето КМЧП). Тъй като възражението за противоречие с норми с публичноправен порядък беше разгледано самостоятелно в предходния раздел, настоящият има за цел да изследва противоречието с норми от материален и противоречието с норми от съдопроизводствен характер.

Въпросът за противоречие с добрите нрави няма да бъде изследван отделно, защото обосноваването на подобно възражение се корени в преценката на съдията за легитимността и интензитета на добрите нрави, противопоставени в крайна сметка на правотехническият разум зад едно решение²⁷³ – така добрите нрави тясно се преплитат с изискванията на обществения морал като краен коректор пред логическите аргументи при намиране на справедливо законодателно или съдебно разрешение на даден проблем²⁷⁴. Об-

²⁷² Относно действието на тази предпоставка по уредбата на ГПК (отм.) вж. Сталев, Ж., Мингова, А., Попова, В. и Иванова, Р. Цит. съч., стр. 996-997. Вж. и Сталев, Ж. Същност и функция на международното частно право. Държавно издателство “Наука и изкуство”, София, 1982, стр. 169-172. За обширно изследване по въпроса на възражението за обществен ред вж. Зидарова, Й. Цит. съч.

²⁷³ Затова и като крайна предпазна мярка пред защитата на договорките между страните на базата на крайната формална юридическа рационалност съществува разпоредбата на чл. 26 ЗЗД относно договорите, които накърняват добрите нрави, вж. и чл. 9 ЗЗД.

²⁷⁴ Съгласно чл. 4, ал. 1, изречение последно ГПК (отм.) при липса на закон съдът основаваше решенията си върху обичая и основните начала на правото и справедливостта. Подобен е и текстът на чл. 9 ЗГС, че при липса на закон и обичай, съдът основава решението си на справедливостта. Да се постанови справедливо решение, означава да се съобрази като краен коректор и факторът на добрите нрави (арг. чл. 9, ал. 1, предл. второ ЗЗД и чл. 26, ал. 1, предл. трето ЗЗД – не следва държавният орган да не взема предвид границите, които се поставят пред действията

основаването на подобно противоречие ще зависи до голяма степен от таланта на съдията за оценки извън чистата логика и изводи въз основа на фактите. Съобразявайки конкретните обществени нагласи, съдията ще следва да се осланя в крайна сметка на своето чувство за нормалност в общия план на човешките и правните отношения за да не допусне признаването на решение, които би противоречало на националните възгледи за тази нормалност, изразител на които възгледи следва да е и самият съдия, независимо че формалните юридически предпоставки може да предпоставят друго²⁷⁵. Извън така направените съображения, би се навлязло в области, които са далеч отвъд конкретната постановка на изследването²⁷⁶.

3.9.2. Следва предварително да се отбележи в тази връзка, че след уеднаквяването на принципите на развитие на икономиката на различните държави възражението за противоречие с норми от обществен ред претърпя значителни промени²⁷⁷. Понастоящем то не включва защитата на идейните разлики²⁷⁸ между две противостоящи обществени и политически системи²⁷⁹.

на частноправните субекти). След като това са същностни критерии към националните решения, оттук можеше да се направи извод, че справедливостта и търпимостта на чуждестранните решения от добрите нрави са основата на възражението за противоречие с обществен ред. В настоящия ГПК обаче, чл. 5 сочи, че при липса на закон съдът правораздава въз основа на морала. Считаме, че надали е мислимо въз основа на тази разпоредба да се направи извод, че всъщност справедливостта не е в основата на правораздаването.

²⁷⁵ Например договорна уговорка, с която се уговоря между търговци по търговска сделка размер на неустойка, който размер е чудовищно висок спрямо дълга, както и нерелистично натоварващ длъжника, е обявена за нищожна до един приемлив размер именно въз основа разпоредбата на чл. 26 ЗЗД относно договорите, които накърняват добрите нрави, след като по търговска сделка между търговци законът не допуска намаляването на неустойката поради прекомерност (чл. 309 ТЗ) – ВАД 35/01 на Арбитражния съд-БТПП. Впечатляващо е, че страната, която претендира неустойката също сама изостава в хода на делото първоначалния размер. Не следва да има съмнение, че чуждестранно решение, в което е присъдена подобна неустойка подлежи на признаване (респ. в тази му част) по възражение за противоречие с добрите нрави, макар чисто рационално размерът на неустойката да е защитим, защото е доброволно уговорен между търговците и е справедливо да се спазят клаузите на уговореното.

²⁷⁶ В тази хипотеза много ясно се откроява природата на правото като изкуство (*Ius est ars boni at aequi*).

²⁷⁷ Вж. Сталев, Ж. Същност и функция на международното частно право. Държавно издателство “Наука и изкуство”, София, 1982, стр. 169-172.

²⁷⁸ Срв. например за този режим на възражението по чл. 26 от Кодекса на търговското мореплаване (отм.), който гласи, че разпоредбите на чужд закон или обичай не могат да се прилагат, ако приложението им би противоречало на основите на обществено-политическото устройство на НРБ. Вж. по-подробно и у Зидарова, Йор. Циг. съч., стр. 120-121. както и у Тодоров, Т. Законът на съда в БМЧП. Държавно издателство “Наука и изкуство”, София, 1963 г., стр. 68. В решение 54-75-ОСГК по гр. д. 54/1975 г. на ВС изрично се посочва, че една от целите на възражението е и да не се допусне посегателство на държавния и обществен живот в страната.

Няма също така съмнения, че не следва да се отказва признаване и на решения, които противоречат на финансовия или друг интерес на държавата – националният закон също изрично приравни частноправната дейност на Република България в областта на гражданските спорове с международен елемент на тази на всички останали гражданскоправни субекти (арг. чл. 60 КМЧП)²⁸⁰. Трябва също така да се има предвид и че държавата не следва да предоставя една привилегирана защита на гражданите си и на други национални правни субекти във връзка с правните спорове, защото обратното рефлектира в крайна сметка като недоверие у чуждестранните инвеститори и партньори.

Може затова да се твърди, че при уредбата на КМПЧ възражението за противоречие с норми от обществен ред цели да възпроизведе световните стандарти в тази насока. Уредбата се съсредоточава върху изключването на възможността за признаване на чуждестранни формули на разрешаване на гражданскоправния спор, когато признаването би противоречало на норми, дефиниращи основните национални изисквания за справедливост при правната регулация на съответния вид спор, както и на начина на неговото съдебно разрешаване²⁸¹, така както тези изисквания са закрепени в правната уредба. По този начин задачата на възражението се концентрира върху защитата на гражданските субекти от обективно крайно несправедливи резултати в правните им сфери, които резултати са предизвикани от регулация или действия на чуждестранни суверенитети при разрешаването на спора по същество.

Тези твърдения намират аргументация и в разпоредбите на Брюкселско-Луганския режим. След влизането в сила за Република България на правната система на Европейския съюз може да се твърди, че действието на разпоредбите от КМЧП и тези на актовете на Европейския съюз следва да отразяват общ рамков режим на противоречието с норми от обществен ред, който режим да е валиден за Република България в неговата цялост и който да е адаптиран към действащия към този момент в световен мащаб стандарт относно съдържанието на противоречието с норми от обществен ред – резултат от възприемането на общи критерии относно цивилизоваността на прав-

²⁷⁹ Вж. изрично и решение 54-75-ОСГК по гр. д. 54/1975 г. на ВС: „да се осуети важността в нашата страна на несъвместими с нейния строй норми или субективни права.”

²⁸⁰ Срв. за обратното Големинов, Ч. “Относно производството по екзекватура.” – Сп. “Търговско и данъчно право”, кн. 1, 1997 г.

²⁸¹ von Hoffmann, B. Op. cit., SS. 251 und 114-116; Martini, D. Op. cit., SS. 450-458; Koch, H., Mag-nus, U. und Winkler von Mohren, P. Op. cit., SS. 22-23; Kegel, G. Op. cit., S. 465.

ните системи в един глобален свят²⁸².

3.9.3. Правилата относно същността на противоречието се извеждат от разпоредбите на чл. 45, ал. 1-3 КМЧП, сравнени с чл. 46, ал. 1-2 КМЧП, както и от правилото на чл. 117, т. 2, предл. трето КМЧП, като следва се държи сметка, че независимо че разпоредбите на чл. 45, ал. 1-3 КМЧП и на чл. 46, ал. 1-2 КМЧП са формулирани от гледна точка на хипотезата, когато националният съд разглежда и решава граждански спор по същество, като при това прилага чуждо право като краен регулатор на този спор, няма пречка пред съответно съобразяване на тези разпоредби и в производството по признаване, доколкото се дава еквивалентна защита. Самият режим на разглеждане на възражението е предвиден в разпоредбите на чл. 120, ал. 1-2 КМЧП във връзка с чл. 117, т. 2, предл. трето КМЧП.

Следва в този ред на мисли да се отчете, че след признаването на чуждестранното съдебно решение държавата ще зачита съдържашата се в него формула на разрешаване на спора. От стриктно юридическа гледна точка това ще се изрази на първо място в обстоятелството, че гражданското правоотношение с международен елемент ще се приема за регулирано в пределите на Република България съгласно закрепените в чуждестранното решение резултати от извършеното правоприлагане²⁸³. Съдът по признаването следи следователно на първо място за непротиворечивостта на регулацията на гражданското правоотношение с нормите с частно правна природа от българския обществен ред (арг. и от чл. 45, ал. 1-2 КМЧП)²⁸⁴.

След като се признава съдебен акт, съдът по признаването следва да проверява и за противоречие на действията на чуждестранния съдебен орган с норми със съдопроизводствен характер от българския обществен ред²⁸⁵.

²⁸² Вж. Реш. 422-1997-ВКС-ТК, 5 чл. с-в по гр. д. 250/1997, което разглежда основните съдопроизводствени начала на равенството и на състезателността като основополагащи принципи на цивилизованото общество.

²⁸³ Срв. Zöller, R./Bearbeiter, Op. cit., S. 957. Срв. и von Bar, Chr. und Mankoviz, P. Op. cit., SS. 718-719. Тодоров, Т. Цит. съч., стр. 68 и стр. 117.

²⁸⁴ Така Zöller, R./Bearbeiter, Op. cit., SS. 954 und 975-976; Срв. и Rosenberg, L. und Schwab, K. Op. cit., S. 851; в САЩ дори и при признаване на междушутатски решения: Richmann, W. and Reynolds, W. Op. cit., pp. 352-353; въпросът е бил спорен за английските съдилища, които обаче възприемат изкристализираното становище на СЕС, че в производството по признаване следва да се следи за *ordre public* на материалното право на Европейската общност: D'Arcy, L., Murray, C. and Cleave, B. Op. cit., pp. 499 & 502-503; вж. изрично и Case C-126/97 Eco Swiss China Time Ltd. -v- Benetton International NV [1999] CLR 183.

²⁸⁵ Срв. Сталев, Ж., Мингова, А., Попова, В. и Иванова, Р. Цит. съч., стр. 709. При изследването на чуждестранната литература се установи, че спорен е бил моментът дали се следи на плоскостта на материалното право и никога не е имало съмнение относно съдопроизводственото.

Това следва пряко и по аргумент от чл. 117, т. 2, предл. трето КМЧП). Самата разпоредба е неясно формулирана и поставена при изискването за уведомяване на страната и затова може да се твърди, че се отнася само до хипотезите на ненадлежно призоваване. Тя не прави обаче разлика при общото възражение за противоречие с норми от съдопроизводствен характер и затова я възприемаме като израз на общото положение.

Всяко отделно производство по гражданско дело представлява в тази връзка динамичен фактически състав, при който крайният акт фокусира в себе си цялата извършвана дейност. Затова е необходима и проверка дали формулата на разрешаване на спора е получена по един приемлив за националния правен ред начин²⁸⁶. Формулировка „основни принципи на българското право, свързани с тяхната (на страните) защита“ несъмнено визира противоречие с обществен ред²⁸⁷, като навярно е използвана по редакционни причини – да се отличи режимът на повдигане на това възражение от общия режим на противоречието с норми от обществен ред (чл. 120, ал. 1-2 КМЧП във връзка с чл. 117, т. 2, предл. трето КМЧП), както и изрично да се предвиди хипотезата на противоречие с норми от съдопроизводствена природа.

3.9.4. Също така, в разпоредбите на чл. 45, ал. 1-2 КМЧП изрично се визират на първо място последиците от правоприлагането, които последици именно следва да са несъвместими с националния обществен ред²⁸⁸. Разпоредбата на чл. 117, т. 2, предл. трето КМЧП предвижда чуждестранният съд да не е нарушил основни принципи на националното съдопроизводство. Ще се преценяват следователно параметрите на гражданските права и задължения, респективно на съдопроизводствените правоотношения, така както те са удостоверени в чуждестранния правораздавателен акт, а не съдържанието на приложените правни норми. Правата и техните параметри следва по-натък да са съвместими с техния еквивалент, ако към фактическия състав се приложи съответната национална правна разпоредба, тоест с правата, които биха възникнали под действието на българското право²⁸⁹. Държавата не може да откаже защита на легитимираните от нейното собствено законодателство интереси на страната, независимо че спорът е решен от чуждестранен съд.

Поради разликите в стандартите на изписване и съдържание на ре-

²⁸⁶ Вж. Реш. 630-2003-ВКС-ТК, II отд. по гр. д. 1832/2003, както и Реш. 422-1997-ВКС-ТК, 5 чл. с-в по гр. д. 250/1997.

²⁸⁷ Срв. чл. 26 (отм.) Кодекс на търговското корабоплаване и чл. 142 Семейен кодекс (отм.).

²⁸⁸ Вж. и Тодоров, Т. Цит. съч., стр. 67-68.

²⁸⁹ Вж. изрично и решение 54-75-ОСГК по гр. д. 54/1975 г. на ВС: „да се осуети важността в нашата страна на несъвместими с нейния строй норми или субективни права.“

шението, както и поради разликите в съдопроизводствените уредби е вероятно обаче невинаги да е възможно практически съдът по признаването да се ограничи само до постановленията в признаването решение и на удостоверение от чуждестранния съд за влизане на решението в сила. Пример биха били действия на съда, неописани в мотивите към решението, които обаче нарушават равнопоставеността на страните. На съда по признаването не са дадени същевременно служебни правомощия да събира доказателства в тази насока. Затова резултатите от тази проверка ще бъдат решаващи за вземане на решението по този пункт, ако заинтересованата страна не посочи и не обоснове допълнителни аргументи или възражения в тази насока.

3.9.5. Възниква в този ред на мисли въпросът за обоснованата степен на несъвместимост, при която е допустимо да се приеме, че има противоречие с норми от обществен ред. Считаме въз основа на общите стандарти, че възражението ще е основателно, когато интересът зад защитаваните права е нарушен в прекалено висока степен (арг. чл. 45, ал. 2 КМЧП, където се визира именно значимостта), която степен не позволява той да може да се приеме за защитен от гледна точка на неговите нормативни гаранции в националния правен ред или когато е направо пренебрегнат от държавата на съда²⁹⁰. При това не следва да се отказва признаване само въз основа на формулировката в решението, а да се следи за същностни различия в регулацията на съответното правоотношение, която пренебрегва дадения основополагащ интерес.

В тази връзка, под противоречие с нормите, съдържащи основополагащите елементи на правната система, се разбира традиционно конфликт с разпоредби, съдържащи основните начала на националното право (изрично преди чл. 26 (отм.) Кодекс на търговското корабоплаване и чл. 142 Семейен кодекс (отм.) и понастоящем разпоредбата на чл. 117, т. 2, предл. трето КМЧП)²⁹¹. Всяка норма би следвало, от друга страна, да е в определена степен изразител на правен принцип, ако се приеме, че разпоредбите не се създават

²⁹⁰ В решение 3030-71-II г.о., ВС по гр. д. 2332/1971 г. съдът е установил, че задължението да се изплаща издръжка до „постигане на икономическа независимост на детето“ не противоречи на защитата на интереса на даващия издръжката, той да не бъде принуден да я дава за един неоправдано дълъг период, до степенята, до който този интерес е защитен и по българското право, тъй като на практика и въпреки различната формулировка издръжката се дължи до достигането на пълнолетие или до приключването в един разумен период на висшето образование на получаващия издръжката.

²⁹¹ Срв. Тодоров, Т. Цит. съч., стр. 68-71. Срв. и von Bar, Chr. und Mankowiz, P. Op. cit., SS. 714-731. Вж. и Реш. 630-2003-ТК, II т. о., ВКС по гр. д. 1832/2003, както и Реш. 422-1997-ВКС-ТК, 5 чл. с-в по гр. д. 250/1997.

самостоянно, а като част от общата система. Това създава проблем за определянето на нормите от обществен ред във всекидневната дейност по право-прилагането, въпреки безспорно установеното съдържание на възражението.

Счита се същевременно, че самите правни принципи имат успоредно действие, при което взаимно се ограничават. Затова е напълно възможно да се даде приоритет на един принцип за сметка на друг, чието действие да се ограничи максимално²⁹². Въпреки изискванията за равнопоставеност на страните е например възможно да не се събере дадено доказателство, ако това предполага сериозна трудност или е съмнително (чл. 158, ал. 1 ГПК). Тук действието на принципа се ограничава поради интереса на другата страна от сравнително бързото окончателно разрешаване на спора.

Основните начала би следвало да могат да се релативират по аналогична на тяхното успоредното действие логика и при противоречие с установеното в чуждестранното съдебно решение. Така ще е възможно да се зачитат различаващите се правни разрешения, които възникват поради специфичните дадености в съответната държава. Разпоредбите на чл. 15, ал. 1-2 от Конвенцията за връчване в чужбина на съдебни и извънсъдебни документи по граждански и търговски дела допускат например спор с международен елемент да се разгледа по същество без доказателство, че на страната е връчена призовка²⁹³. Достатъчно е след предаване на замолената държава на надлежна молба, тя да не върне удостоверение за призоваване в рамките на 6 месеца от връчването на молбата. Неефективността на администрацията на замолената държава не следва да вреди на ищеца след изтичането на един разумен срок.

Република България е направила резерва за неприлагането на тази норма от националните съдилища. Република България е обаче страна по Конвенцията и следва по тази причина да признава подобни решения въпреки евентуалното възражение на ответника по признаването. Държавата се е съгласила чрез акта на присъединяването към конвенцията да се извършва призоваване между други договарящи държави по тези правила. Не е направена също така резерва, че подобни решения няма да се признават. Затова при

²⁹² Яновски Б. Проблеми на съвременния изпълнителен процес на НРБ, София, 1981, стр. 19; Flemming, J. Op. cit., р. 2. Сrv. за съчетаване на принципите в гражданското съдопроизводство и у Силяновски, Д. Изясняване фактическата страна на спора в гражданския процес. София, ДИ „Наука и Изкуство“, 1961, стр. 14-16.

²⁹³ Подробно за действието на тези разпоредби: Бончовски, П. Развитие на производството за уведомяване по частноправни дела с международен елемент. – Правна мисъл, 2002, № 4.

искане за признаване на подобни решение ще се ограничат националните изискванията за правото на участие в процеса, като се приеме по-нисък стандарт за определения минимум от усилия да се уведоми страната (срв. чл. 44, чл. 47 и чл. 48, ал. 1 ГПК и чл. 303, ал. 1, т. 5 ГПК).

3.9.6. Съществуват обаче норми, които гарантират основното начало по такъв начин, че игнорирането им е в състояние да предпостави цялостното дерогиране на принципа²⁹⁴. Противоречие с разпоредбите на чл. 236, ал. 2 ГПК (изискването за мотиви към съдебното решение) или на чл. 236, ал. 3 ГПК (относно подписите на мнозинството в решаващия съдебен състав) ще изключи например напълно равнопоставеността на страните, както и неутралността и независимостта при вземането на решението. Затова тези разпоредби представляват от гледна точка на националния правен ред максималната граница на стесняването на действието на посочените съдопроизводствени принципи в определена насока. Тя не следва да се преминава при условие, че изобщо се запазва неговата приложимост, и затова задължителността на действие на посочените разпоредби не може да се постави под съмнение понастоящем. Поради значимостта на тези изисквания преценката на тяхното значение от гледна точка на противоречието с норми от обществен ред не е предоставено на съда, а те представляват минимален стандарт за форма и съдържание на решението, което ги превръща във пречки пред признаването от формално естество и ги поставя по този начин извън разглежданото възражение.

3.9.7. Под „норми от обществен ред“ би следвало да се разбират именно правила от подобен порядък. Те гарантират основните неотменими положения в действието на законодателството. Под тази граница се поставя под въпрос самият облик на правната система. Обхватът на действието и взаимното ограничаване на основните начала не представляват обаче една статична система, а са по-скоро една непрекъсната променлива в зависимост от промените в обществените отношения. По най-различни причини може в определен исторически период да се дава предпочитание на един елемент за сметка на друг. Тук се включва например завишен интерес на контрол от страна на държавата над определени видове правоотношения, отдаване на предпочитание на интереса на едната страна пред недобросъвестното поведение на другата, защита на определени субекти и т.н.²⁹⁵.

²⁹⁴ Срв. Kropholler, J. Op. cit., SS. 622-623.

²⁹⁵ Например би следвало винаги да се изисква фактическо предаване на призовката във връзка с равнопоставеността на страните в процеса (постулата на чл. 46, ал. 1-2 ГПК (отм.). Ако това

По тази причина липсва предварителен списък на нормите от обществен ред, а разпоредбите на чл. 117, т. 2, предл. трето и т. 5 КМЧП са формулирани като общо определена норма (*lex aequum*), подобно на тази на чл. 162 ГПК²⁹⁶. Хипотезисът на тези норми се дефинира чрез посочване на търсения резултат, без предварително да се определят елементите на фактическия състав. На правоприлагащия орган е предоставено да намери конкретната взаимовръзка, при които предявеният в производството факт води до този резултат и така да включи фактът в обхвата на действие на разпоредбата.

Ето защо може да се приеме, че минималните стандарти за форма на решението, за неговото съдържание, за критериите, които позволяват да се приеме, че става въпрос за съдопроизводствена дейност при съвременните стандарти (състезателност и двустранност в производство, което се развива пред един независим и неутрален орган), са извадени от обхвата на възражението. Те са елементи от преценката дали се признава държавен правораздавателен акт и относно значението им не може да има съмнение.

Възраженията за обосновано (справедливо) приемане на компетентност спорът да се разреши по същество (чл. 117, т. 1, предл. първо КМЧП), както и за липса на редовно и надлежно призоваване (чл. 117, т. 2, предл. първо и второ КМЧП), имат изрична регламентация и по тази причина също не се включват в обхвата на възражението за противоречие с норми от обществен ред (срв. чл. 117, т. 5 КМЧП)²⁹⁷, независимо че представляват същности елементи на правото на защита и до равенство в процеса. Изричното им изброяване има за цел да изключи преценката дали става въпрос за нарушения на изискванията на справедливостта. Така се изключва всъщност възможността за спор за значението им относно интересите на страните и степента

обаче не стане в един разумен период, при който се предполага, че всяка добросъвестна страна би следвало да бъде издирена при една действаща администрация, тогава е възможно да се докаже или презюмира недобросъвестност и да се даде предимство на интереса на другата страна от разрешаване на спора. Правила, подобни на тези в Конвенцията за връчване в чужбина на съдебни и извънсъдебни документи по граждански и търговски дела относно невъзможност за призоваване, има в редица държави. У нас сравнително действащо разрешение при отказ от получаване на призовката или при невъзможност да се намери страната на постоянния адрес предлагат чл. 47 ГПК и чл. 48 ГПК.

²⁹⁶ Срв. Baur, F. und Grunsky, W. *Zivilprozessrecht*. Neuwieg; Kristel: Luchterland, 10. überarbeitete Auflage, 2000, SS. 154-155.

²⁹⁷ Срв. Реш. 717-2004-ВКС-ТК, II т. о., ВКС по т. д. 183/2004, където основанието за отказ от екзекватура на чуждестранно арбитражно решение поради невалидност на арбитражната клауза се разграничава от нормите от обществен ред, именно защото това основание е изрично уредено.

на нарушаването им и се дава пряко указание на страните в коя насока да търсят защита от съда по признаването.

3.9.8. Систематично се поставя и въпросът за практическия критерий при определянето на разпоредбите от обществен ред в производството по признаване на чуждестранни решения. Считаме в тази насока, че конкретните прояви на възражението за обществен ред биха могли да се разглеждат и като изразяващи основополагащите изисквания за справедливост към националния правен ред²⁹⁸. (Тук не се има предвид справедливост в смисъл на правда, която е строго индивидуална за всеки индивид и се влияе от моралните и етични качества, т.е. т. нар. „субективна справедливост“). Може затова да се твърди, че норми от обществен ред са определени правила, при наличието на които може да се приеме, че дадена правна система защитава интересите на всички правни субекти в правния спор, без да изключва или пренебрегва необосновано някой от тях (т.е. т. нар. „обективна справедливост“ или „дистрибутивна справедливост“²⁹⁹)³⁰⁰. Тези правила отразяват от друга гледна точка неотменимите принципни положения в оказването на правна защита при частноправни спорове при дадената парадигма³⁰¹.

Горното е свързано на първо място с обстоятелството, че прякото значение на гражданскоправните норми се проявява при състояния на противостоящи, защитени от правото, частни интереси, стоящи зад създадените субективни права. Разпоредбите следва да урівновесяват разнопосочните изисквания на всички легитимни интереси на правните субекти, чието поведение се регулира. По тази причина и при всичката условност на твърдението, може да се приеме, че защитата на тези интереси стои в крайна сметка в основата и на правните принципи. А на плоскостта на гражданското съдопроизводство, успоредното действие на основните съдопроизводствени начала и тяхното прилагане от съда предполага за резултат една качествена регулация на конкретното производство, при която напълно рационално са балансирани интересите на двете страни и другите субекти – от съвременност на решението, равнопоставеност и прочее интереси, защитени от съответните начала. Нормите следва да отговарят именно от този гледна точка на изискванията

²⁹⁸ von Hoffmann, B. Op. cit., SS. 251 und 114-116; Martini, D. Op. cit., SS. 450-458. Koch, H., Magnus, U. und Winkler von Mohren, P. Op. cit., SS. 22-23. Kegel, G. Op. cit., 2000, S. 465.

²⁹⁹ Вж. за това въведено от Аристотел понятие у Кели, Дж. Кратка история на западната теория на правото. РИВА, София, 1988 г., стр. 29-30.

³⁰⁰ Dicey, A. & Morris, J. Op. cit., p. 528.

³⁰¹ В Опр. 264-2010-ВКС-ТК, II отд. по т. 1014/2009 също отдава значение на универсалността на принципите на правораздаването.

на обективната справедливост³⁰² - не следва интересът на едната страна да се игнорира неоправдано в определена степен или изцяло при липса на съответното рационално основание, което да позволи превес на друг успореден или насрещен интерес.

Не може обаче, както се отбеляза, да се очаква, че чуждестранното право винаги ще уравни еквиалентните интереси по аналогичен начин и ще ги комбинира в нормите си подобно на националното законодателство. Причините за това биха могли да са от най-различен характер (исторически, културни, въпрос на традиции, добри нрави и др.). Приемащата държава следва да акцептира това в определена степен. Определена степен на защита на интересите на отделните частноправни субекти, които интереси стоят зад правната уредба, е същевременно неотменима. Иначе защитата на интереса се изключва на практика. Разумното основание за ограничаване действието на даден принцип при признаване на чуждестранно решение е приемането на чуждите национални особености и нрави. Последните обуславят различни приоритети в баланса на интересите, които водят от своя страна до разлика в регламентацията.

3.9.9. Ето защо възражението за обществен ред ще е възможно само при условието, че разликата в баланса е толкова голяма, че се изключва напълно наличието на обективна справедливост при защитата на интересите от гледна точка на приемащата система (арг. чл. 45, ал. 1-2 КМЧП, където се визира преценка на значението на последиците и последваща явна несъвместимост). Затова следва съдът да прецени дали постановеното в чуждестранното решение не отказва правна защита на признат от националното право за легитимен интерес. Възможно е от тази гледна точка интересът или да се игнорира изцяло, или защитата му да е толкова ограничена, че на практика също да е изключена³⁰³. Това именно ще е нивото, под което при признаването на чуждестранната регулация на правоотношението ще се дерогират същностните черти на конкретния правен ред.

Ако тази защита бъде поискана от частноправния субект и отказана от държавата, освен че необосновано се допуска нарушаване на неговите интереси, се стига също така на практика до отказ от суверенитет и зачитане на чуждестранния. След като нарушеният интерес е санкциониран от империята

³⁰² Срв. Flemming, J. Op. cit., p. 3.

³⁰³ Например - присъдената издръжка е в дотолкова висока сума, че на практика елементарните нужди на даващия издръжката ще останат без материално покритие, или пък размерът е дотолкова нисък, че не покрива аналогичните нужди на получаващия издръжката. Тук следва да се държи сметка и за икономическото положение в различните държави.

чрез предвиждането на правна защита по националния съдопроизводствен ред и се проявява в свързано с националния суверенитет правоотношение, не може да му бъде изцяло отказана защита на територията на държавата само поради факта на извършеното от чужда власт правораздаване. Тук свършва толерантността към дадената от чуждата власт регулация. Иначе по силата на чуждото законодателство се изключва защитата, която държавата дължи на свързаните с нейния суверенитет правни субекти относно техните правно защитени при спорове по граждански дела интереси – така в тази хипотеза отново се поставя въпросът за отказ от върховенството и независимостта на суверенитета.

3.9.10. Затова може да се твърди, че именно норми, при чието дерогиране ще се изключи защита на даден основополагащ легитимен интерес, представляват и разпоредбите от обществен ред³⁰⁴. Няма значение при това дали правилото има конкретно позитивно правно закрепване. Неговото положение в йерархията на нормативните актове е също без значение. Решение, което противоречи на конституционна норма, също ще подлежи на признаване, стига тази разпоредба да не представлява норма от обществен ред.

В този ред на мисли е възможно признаване и когато са приложени правни институти, които са с ограничено действие, непознати или забранени съгласно националното право (сложна лихва, продажба с право на изкупуване, дори и наказателни вреди по англосаксонското и американското право (punitive damages), ако след внимателна преценка на действието на тези институти в контекста на цялостната ситуация и конкретно застъпените интереси на страните се установи, че няма пречки за това.

Поради установените изисквания за правова държава на ниво материално право почти липсват основания за прилагане на възражението в сравнителноправен план. В националната правна система приложението е било досега основно относно размера на издръжката. Необходима е наистина повече от сериозна разлика в правните уредби, за да се стигне до подобно възражение. Примерни хипотези биха били практическото изключване на извъндоговорната отговорност при постановен прекалено нисък размер на обезщетението или необосновано прекомерна тежест върху изправната страна при поемането на риска от неизпълнение на договор, така че тя на практика поема цялата отговорност.

Възражението има своето по-широко приложение в съдопроизводствената дейност (оттук и изричното визиране в чл. 117, т. 2, изр. 2 КМЧП).

³⁰⁴ Срв. Stojan, T. Op. cit., S. 147.

Тук се включват като класически примери определени прояви на равнопоставеността на страните в гражданския процес³⁰⁵ или неоправдано грубо нарушаване на състезателното начало (противоречие с чл. 26, ал. 3, изр. 1 ГПК) и диспозитивността (напр. упражняване от трето лице на право на иск относно една чужда претенция и разпореждане с предмета на делото – противоречие с чл. 26, ал. 3, изр. 1 ГПК).

Необосноваността на решението не е в този ред на мисли предпоставка за отказ от признаване (арг. чл. 121, ал. 1 КМЧП), предпоставка би била от тази гледна точка само сериозното нарушаване на правото на защита, свързано с правилното установяване на фактите по делото, без значение какво точно е установил съда (чл. 117, т. 2, изр. 2 КМЧП). Пример е неразглеждане на евентуално съединено допустимо и относимо доказателствено искане, при което би се установил точният размер на вредите. Ако обаче основанията за неразглеждането е липсата на събждане на процесуалното условие или друга разумна причина, няма противоречие с норма от обществен ред³⁰⁶.

3.10. Режим на проверката на предпоставките

3.10.1. Може да се обобщи въз основа на всичко гореизложено, че в основата на правото на признаване стоят въпросите дали се признава влязъл в сила правораздавателен акт по граждански спор, съществува ли влязло в сила национално решение или висящо производство, дали относно вида спор се допуска паралелната компетентност на държавата форум, както и липсата на противоречие с норми от публичноправен ред и липсата на противоречие с добрите нрави. Тази проверка поставя крайните публичноправни граници на ограничаването на суверенитета и е свързана пряко с неговата защита, защото чрез нея се гарантира, че в допустимите съгласно настоящите принципи на действие на суверенитета рамки се приема един равностоен на националните решения по същество акт. По тази причина тя се извършва служебно, независимо на кой етап се намира производството (120, ал. 1 КМЧП) – и при

³⁰⁵ В редица страни например (при които обаче липсва изричното уреждане на тази хипотеза, както е при КМЧП): незачитане на интереса на ответника спорът да се разгледа по неговото обичайно местопребиване (противоречие с чл. 4, ал. 1, т. 1 КМЧП и липса на друг свързващ фактор), липса на подходящ срок между призоваването и датата на първото заседание по делото, искане на парична гаранция от ищец, който няма местожителство във форума, или прекалено завишени съдебни такси и др.

³⁰⁶ Вж. обаче Реш. 422-1997-ВКС-ТК, 5 чл. с-в по гр. д. 250/1997, което за съжаление се превърна в знаково за инвеститорите.

обжалване съдът следва да провери тези обстоятелства.

3.10.2. Самото решение за признаване се доминира вътре в тези рамки изцяло от условието за съвместимост между чуждестранния акт и приемащия го правен ред въз основа на критерия за обективна справедливост при защитата на легитимните интереси на страните. Както се установи (**3.9.7. supra** и вж. **3.10.6. infra**), всички конкретно изброени в разпоредбите възможни възражения пред признаването (чл. 117, т. 1, 2, предл. първо и второ КМЧП), освен посочените в горния параграф, биха могли в крайна сметка да се разглеждат като частни случаи на противоречието с норми от обществен ред, които случаи са дефинирани отделно по практически съображения. Във всички тези хипотези (вкл. възражението за противоречие с обществен ред), ако държавата не окаже закрила на страната при поискване, чуждестранният акт ще прегради пътя на националната правна защита в пределите на действие на собствения ѝ суверенитет на легитимни и санкционирани от закона интереси.

Функцията на тези пречки пред правото на признаване е насочена обаче пряко към защитата на частните права на страната. Те не губят въпреки това публичноправната си природа, след като също се отнасят до решението на суверенитета дали да ограничи проявната си форма. Същевременно липсва непосредствена връзка с държавните интереси и затова защитата на суверенитета следва да се изчерпва с предвиждането на възможността за погасяване на правото на признаване на тези основания, за които възражения не се следи *ex officio*.

Аргумент в тази насока предоставят разпоредбите на чл. 120, ал. 1 във вр. с чл. 120, ал. 2 КМЧП и чл. 117, т. 2. предл. трето КМЧП. Ответникът не може да обосновава възраженията си с нарушения, които водят до противоречие с норми от съдопроизводствен характер, ако не е изтъкнал тези нарушения пред чуждестранния съд. Оттук следва, че съдът по признаването не следи служебно за тях, защото те на практика се санират за целите на признаването, ако не се изтъкнат своевременно пред чуждестранния съд. Т.е. страната трябва да направи възражение и да твърди, че е оспорила съдопроизводственото действие пред съответния чуждестранен съд в срок, за да възникне за съда по признаването правомощието по проверка. Не е ясно обаче защо разпоредбата се е ограничила само до противоречие с норми от съдопроизводствен характер.

3.10.3. Стълкновенията на законодателни и правораздавателни суверенитети предпоставят в този ред на мисли различни разрешения относно възражението за противоречие с материалноправни разпоредби от обществен ред. Тези разрешения са свързани с особеностите на дейността на съда в

двете хипотези. Съдът по съществуващото на гражданскоправния спор извършва правоприлагане при непосредственото разрешаване на този спор. Съответно той следва да разполага с правомощието да осигурява хармонията на постановленията на решението си с националния правен ред при разрешаването на законодателната колизия, като прилага нормите съгласно точният им смисъл и изискванията на справедливостта (чл. 45, ал.1-3 КМЧП и чл. 5 ГПК). Ето защо възражението за обществен ред ще бъде тук повдигнато служебно при установено противоречие.

При признаването се проверяват обаче едни вече готови резултати, а същевременно само страната може да постави под въпрос пороците на едно национално решение във връзка с нейните интереси, като реши да упражни или не правото си на жалба (вж. и чл. 269 ГПК). Не го ли направи, решението се стабилизира (чл. 296, т. 2 ГПК) и така тя се съгласява на практика със нарушаването на интересите си, ако има подобно. Това правило включва редица пороци на съдебното решение, които биха се определили като противоречие с норми от обществен ред при един чуждестранен акт (арг. чл. 281, т. 3 ГПК).

Примери от този порядък (във връзка конкретно с равнопоставеността) са изискването към съда да разгледа допуснатите искания и съответно възраженията на двете страни (чл. 2 ГПК), да не отхвърля доказателствени искания без съответната допустима обосновка (чл. 157 и чл. 159, ал. 1-2 ГПК), както и да прецени всички доказателства по делото в мотивите и да обоснове решението си на установеното въз основа на тях (чл. 235, ал. 2-3 ГПК). Подобни са също така хипотезите на непълнолетие на страната в производството (чл. 28, ал. 4 и ал. 2 и чл. 303, ал. 1, т. 5 ГПК) и дори при подкуп и други подобни действия на съдия по делото (арг. чл. 303, ал. 1, т. 2 ГПК).

3.10.4. При тази конструкция се дава приоритет на фактическия интерес на страната, която може да счита решението за правилно, то да я удовлетворява в достатъчна степен или просто да е дезинтересирана от ново производство. Няма затова противоречие в подобни хипотези с общото изискване за справедливост на правната регламентация, тъй като заинтересованата страна сама се поставя в положение да има действащо съдебно решение с пороци от посочения порядък. Достатъчно е законодателството да й предоставя необходимите правни способности за преодоляване действието на акта, както и свободен достъп до тях. Тяхното използване е обаче напълно в обхвата на принципа на диспозитивността при търсене на защита на нарушени граждански права и интереси.

Не изглежда от тази гледна точка оправдано действието дори на нормите от обществен ред да се проявява изцяло по почин на съда при признаването на чуждестранни съдебни решения. След като националните

разпоредби ще се приложат само когато страната желае да се възползва от тях по пътя на обжалването, следва, че фактическият състав на възражението за обществен ред ще изисква в тези хипотези освен противоречие с изискванията на справедливостта и оспорване на правото на признаване от ответника³⁰⁷. В основата си и обжалването на национално решение, и възражението за противоречие с норми от обществен ред, защитават идентични легитимни интереси.

При предоставянето на защита не следва съответно да се прави разлика между чуждестранен и национален форум на спора, ако има равно ценене на решенията, което, както се установи, е в основата на възможността за признаване. Напълно е достатъчно само да се предоставят пълни гаранции за правото на защита на страната, ако тя потърси подобна защита, аналогично на разрешението при националните съдебни формули. Може в тази връзка да се приеме за възможно и страните да постигат спогодба по посочените въпроси, дори и след като веднъж правото на признаване е било оспорено. Подобна спогодба ще е предпоставена от извънсъдебно разбирателство относно гражданскоправния спор и следва да се предпочете доброволното уреждане на отношенията между страните.

3.10.5. За да се получи защита обаче, следва да е напълно достатъчно ответникът да оспори признаването на съответното решение, без значение кой точно свой интерес счита за незащитен. Това следва да задейства служебното начало (чл. 120, ал. 1 КМЧП). Не е необходимо да се посочва и конкретна правна норма. Съдът ще установява независимо от посочените от страната пречки за признаване дали чуждестранната регулация противоречи на конкретна норма от обществен ред. Това следва да важи и при обжалване на решението, дори и когато пороците на преценката на пречките, свързани с нарушаване на изискванията на справедливостта, не са посочени изрично като основания за обжалване.

Горните изводи са резултат от обстоятелството, че след като се търси защита на легитимни интереси от разглеждания порядък срещу действия на чужд суверенитет, защитата следва да се окаже в пълен обем. Това, че страната не е посочила определен порок, ще се дължи по-скоро на незнание или на неспособност да се формулира точно молбата. Затова диспозитивното начало не следва да се хипертрофира в тази насока³⁰⁸. Отказ от суверенитет би

³⁰⁷ Срв. Delvolve, J., Rouche, J. and Gerald, H. Op. cit, pp. 157-158.

³⁰⁸ Вж. за аналогия Мингова, А. Касационно обжалване. Софи-Р, София, 2003 г., стр. 253 и 258, където се коментира приетото в ТР № 1 от 2001 г. виждане, че касационният съдът следва да

имало обаче, ако се поиска защита и тя не се даде в пълния ѝ възможен обем. Така се предвижда една напълно съобразена с особеностите на признаването регламентация на възражението. Същевременно суверенитетът на държавата не се поставя под въпрос, ако защитата не бъде поискана, при положение че е предоставена пълната възможност за това.

Това намери своето пряко законодателно регулиране при отмяната на местни арбитражни решения, защото искът за отмяна бе подчинен на три месечна давност. След нейното изтичане възражението за противоречие с норми от обществен ред се преклудира и няма пречка арбитражното решение да се прилага и изпълнява съгласно постановленията в него (арг. чл. 48, ал. 1 и чл. 47, ал. 1, т. 3, изр. 2 Закон за международен търговски арбитраж).

3.10.6. В този ред на мисли, възраженията за обоснована паралелна компетентност по съществото на спора и за надлежно и навременно призоваване (чл. 117, т. 1 и т. 2, предл. първо и второ КМЧП) защитават същностни елементи на правото на защита и равенството в процеса. Може затова да се приеме, че и те са обхванати от режима по чл. 120, ал. 2 във връзка с чл. 117, т. 2, предл. трето КМЧП, която разпоредба е израз на общото правило относно противоречие с норми от обществен ред със съдопроизводствена природа.

Същевременно липсва основание незачитането на интересите на страната от съда по същество на плоскостта на частното право, да има различен режим на плоскостта на признаването при сравнение с незачитането на съдопроизводствени интереси. Ето защо правилото на чл. 120, ал. 2 КМЧП би могло в крайна сметка да се възприеме като общо за института на екзекватурата. Възражението ще се повдига обаче изцяло служебно, когато поради особеностите на правата националният орган следи по този начин за интересите на страните, ако спорът се повдигне пред него по същество³⁰⁹.

следи служебно и за някои нарушения на материалния закон. Това е свързано с оглед на функцията му да гарантира еднаквото и точно приложение на правните норми. В хипотезата на екзекватурата се търси защита от чуждестранен суверенитет и след като съдът е сезиран с подобно искане, следва да провери изцяло хомогенността на решението с националните правни норми.

³⁰⁹ Примерно, ако се признава чуждестранно решение, което потвърждава брак между 14 г. чуждестранна гражданка и пълнолетен български гражданин, сключен при условията на чуждото право, би следвало да се провери служебно дали е защитен интересът на жената от морална, здравословна и всякаква друга възможна гледна точка. Освен връзката с гражданскоправния интерес, тук се защитава и основният момент, че встъпващият в брак индивид трябва да е физиологически и психически годен за това. Обосновано ли е обаче виждането на чуждата държава, че лице от женски пол на 14 г. е напълно способно от тази гледна точка да встъпи в брак, което явно е обективно така при климатичните и житейски условия на някои страни от Латинска Америка (срв. за Бразилия Art. 1.517 и Art. 1.520, Código Civil de 2002), не би следвало да се намери

4. Предпоставки за обявяване на признаване на решения по спорове относно правоотношения с трансграничен елемент (Брюксел IA)

4.1. Решение с трансграничен елемент

4.1.1. Изложението дотук позволява този раздел да се съсредоточи само върху спецификите на предпоставките за признаване по Брюксел IA. Те са в унисон с целите, посочени в съображение 16. към регламента, съгласно който цели, взаимното доверие към упражняването на правосъдие в държавите членки оправдава автоматичното признаване на решения, постановени от държава членка. Съответно се създава, от една страна, възможност за свободно циркулиране на решенията при зачитане без *res iudicata*, като се предоставя възможност решенията на държавите членки да формират удостоверително действие относно материалните граждански права в пределите на всеки един национален суверенитет на друга държава членка, а от друга, се опростява и практически превръща в рутинна дейността по признаването им, което позволява и тяхното свободно движение с възникване на юрисдикционен ефект.

За тази цел се предвижда обявяване на признаване без задължително прилагане на производство, по което да се прави пълна проверка на предпоставките за признаване освен в случай на оспорване, а признаване се обявява от първата инстанция на сезираната държава след една формална проверка на документите, както и проверка на обхвата на действието на регламента.

Съгласно съображение 17. към Брюксел IA, по силата на същия принцип и допускането на изпълнението трябва да е на практика автоматично също след изцяло формална проверка на документите, без възможност съдът по признаването да има възможност да повдига възражения служебно. Наборът от предпоставки е също ограничен предвид взаимното доверие в съдебните системи между държавите членки.

4.1.2. Всяко съдебно решение, постановено от държава членка (чл. 32, предл. първо Брюксел IA) по граждански или търговски спор, попадащ в обхвата на регламента (арг. чл. 1, ал. 1, изр. първо Брюксел IA), подлежи на признаване, респективно изпълнение, по правилата на Брюксел IA. Съдът на

основание за възражение от обществен ред, защото е отчетен напълно интересът на жената от защита на възможност да води живот като пълноценна личност след и в резултат на брака. Екзекватура следва съответно да се откаже без всякакви други уговорки, липсват ли тези условия относно лице, което не е български гражданин, или ако българският гражданин е на 14 г.

сезираната държава по обявяване на признаването преценява това обстоятелство самостоятелно, без да е обвързан с констатациите на съда по същество относно действието на регламента³¹⁰. Не е необходимо трансграничният елемент в спора да е бил наличен към момента на постановяване на решението, възможно е например необходимостта от принудително изпълнение в друга държава членка да възникне впоследствие – длъжникът да придобие имущество в другата национална юрисдикция (арг. чл. 22, ал. 5 Брюксел IA)³¹¹, за да попадне решението в обхвата на регламента³¹².

Необходимо е също така решението да е постановено по производство, което е образувано след влизане на регламента в сила на 01.03.2002 г. (чл. 66, ал. 1 и чл. 76 Брюксел IA). Относно присъединилите се по-късно към ЕС държави членки е необходимо регламентът да е действал при образуване на производството както за държавата членка по произход, така и за приемащата държава, за да може решението да попадне в обхвата на правилата за признаване по този регламент.

Този извод може да се направи от решение на СЕС във връзка с разпоредбите на чл. 66, ал. 2, б. „а-б“ Брюксел IA, с което е постановено, че при тези хипотези е необходимо регламентът да бил влязъл в сила и за двете държави при постановяване на решението, за да може то да бъде признато³¹³. Съгласно цитираните разпоредби, когато решението е постановено по производство, което е образувано преди влизането на регламента в сила, но производството в държавата членка по произход е образувано след влизането в сила на Брюкселската конвенция или Конвенцията от Лугано, както за държавата членка по произход, така и за сезираната държава членка, решението подлежи на признаване по правилата на регламента (чл. 66, ал. 2, б. „а“ Брюксел IA).

При сравняване на разпоредбите и решението на СЕС може съответно да се направят изводите, че когато някоя от двете конвенции не е била в сила между двете държави при образуване на производството, признаване

³¹⁰ C-143/78 и C-120/79, C-29/76, C-172/91. Когато се окаже, че решението е извън обхвата на Брюксел IA, то ще може да подлежи на признаване или съгласно друг инструмента на ЕС, или по националните правила в зависимост от неговата природа.

³¹¹ Същото и Тодоров, Т. Международно частно право (Европейският съюз и Република България). 3 изд., София, Сиби, 2010, стр. 431.

³¹² По разбираеми причини трансграничният елемент е обаче първоначално необходим за да попадне спора в обхвата на правилата за разпределяне на компетентността по същество на държавите членки. Срв. и C-281/02.

³¹³ C 514/10.

по реда на Брюксел IA няма да е възможно, независимо че решението е постановено вече при действието на регламента за двете държави. След като за да може да се признае по реда на този регламент, е необходимо решението да е постановено при действието на регламента и за двете държави дори и когато производството е започнало при действие на някоя от конвенциите, по аргумент от по-силното следва, че когато тези конвенции не са били в сила, е необходимо регламента да е бил в сила и за двете държави при започване на производството.

При изискването регламентът да е бил в сила при постановяването на решението и за двете държави, решението ще подлежи обаче на признаване във всички случаи, когато компетентността по същество е била обоснована с правила, които съответстват на предвидените в Глава II от регламента, или на конвенция, сключена между държавата членка по произход и държава членка, която конвенция е била в сила при образуването на производството, независимо че производството е образувано преди влизането в сила на регламента (чл. 66, ал. 2, б. „б“ Брюксел IA).

Не е от значение дали страните в производството по същество са граждани на ЕС, като те може да са и граждани на трети държави, нито има значение дали страните имат местоживеене (аналог на обичайно местопребиваване), респ. местожителство, в държава членка (което може да доведе до прилагане на националните правила за международната компетентност – чл. 4, ал. 1-2 Брюксел IA), също независимо дали са граждани, или не на ЕС (срв. чл. 2-4 Брюксел IA) – достатъчно е решението да е постановено от държава членка, т.е. да е продукт на правораздавателна система, която се ползва със съответното доверие (арг. чл. 32, предл. първо Брюксел IA).

В светлината на това, становището на СЕС за действието на разпоредбите на чл. 66 от регламента изглежда донякъде непоследователно, защото предполага определено недоверие в правните системи на държавите членки по един донякъде формален признак – дали производството е стартирало при действието на Брюкселско-Луганския режим, докато доверието следва да е налично при покриване на предпоставките за приемане в ЕС. Решението на СЕС се основава обаче на защитата, която правилата за компетентността по същество в рамките на ЕС предоставят на ответника по делото, и чийто аналог варира в различните законодателства.

Проблемът, който СЕС се опитва да реши, възниква от обстоятелството, че приемащите държави членки не могат да ревизират приемането на компетентност по същество от държавата по произход на решението, включително и при условията на възражение за противоречие с норми от обществен ред (изрично чл. 35, ал. 2-3 Брюксел IA). Същевременно, когато ответникът

няма местожителство в държава членка, тоест има местожителство в трета държава (напр. приемащата държава, преди да влезе в сила присъединителният договор) ще са приложими националните правила за компетентността на държавата членка (чл. 4, ал. 1-2 Брюксел IA), което би могло да доведе до признаване на решения въз основа примерно на екзорбитантна компетентност (срв. чл. 4, ал. 1, т. 2, КМЧП)³¹⁴.

Решението на СЕС изключва по този начин признаване по реда на Брюксел IA на подобни решения срещу лица, придобили местожителство в ЕС с акта на присъединяване на съответната държава, когато производствата са започнати преди влизането на режима в сила, освен когато предпоставките, изброени по-горе, са налице. Това положение се запазва обаче без пречки пред признаването от подобен порядък и след влизане на регламента в сила относно ответници от трети държави или относно ответници без местоживееене в държава членка, но граждани на ЕС, което предпоставя по-скоро да се предпочете свободата пред циркулацията на решенията въз основа на принципа на взаимно доверие, вместо да се наслагват различни режими, които не решават цялостно проблема.

4.1.3. На второ място е достатъчно решението да е по граждански в широк смисъл спор и постановено от граждански съд, особена юрисдикция, наказателен или административен съди др., и без значение конкретно използваното производство, което може да е включително наказателно – граждански иск в наказателния процес (арг. чл. 1, ал. 1 Брюксел IA). Достатъчно е в тази връзка решението да е взето от независим и неутрален спрямо спора орган с минимално запазване на изискванията на състезателното начало³¹⁵. Природата на спора като граждански, респективно търговски, се определя автономно³¹⁶, като следва да се спазват указанията на СЕС в тази насока, за да

³¹⁴ Подобни решения няма да се признават само ако съществува споразумение, по силата на което държави членки са се задължили към трети държави да не признават подобни решения на други държави членки, страни по Брюкселската конвенция, срещу ответници, които имат местоживееене или обичайно пребиваване в тази трета държава (чл. 72 Брюксел IA и чл. 59, във вр. с чл. 4 и чл. 2 Брюкселска конвенция).

³¹⁵ С-414/92 изисква решението да е издадено от съдебен орган на държавата членка, който решава спорът между страните по собствено убеждение. Тоест по-точно: достатъчно да се установи възможност за състезателност и двустранност, като производството се развива пред един формално независим при вземането на решението си орган (вж. 2.1.3. Част трета, както и 4.1.5. в този раздел).

³¹⁶ С-9/77, С-10/77, С-29/76, С-133/78, С-814/79, С-172/91, С 271/00, С-266/01. Понятието „граждански и търговски дела“ трябва да се разглежда като самостоятелно (автономно) понятие, което следва да се тълкува, от една страна, в зависимост от целите и от системата на Брюкселската

се определи дали спорът е относно частно (гражданско или търговско) правоотношение.

Считаме в тази връзка, че утвърденият в националната практика и теория тест чрез проверка на предмета и метода на регулация е напълно универсален и приложим за практическите нужди на правоприлагането по Брюкселско-Луганския режим. При различните конкретни казуси СЕС също се води на практика по идентични критерии, макар и с друга терминология. Така например в едно от основополагащите решения се възприема за решаващо наличието на „връзка с упражняването на публична власт“ като отрицателен критерий за разграничение, за да се отхвърли наличието на гражданско и търговско дело и въз основа на това да се изключи приложимостта на Брюкселската конвенция³¹⁷. Също така се приема, че проявлението на правомощия на публична власт от една от страните по спора, които правомощия са от порядък, при който последната упражнява власт, простираща се отвъд правните норми, приложими към правоотношенията между частни лица, изключва подобен спор от гражданските и търговски дела³¹⁸.

4.1.4. Разпоредбите на чл. 1, ал. 1, предл. трето и ал. 2, б. „а-г“ сочат изричните изключения от дефинирания дотук обхват на признаването:

а) изключват се решения по административни, данъчни, финансови спорове, вкл. свързани със социалното осигуряване, както и арбитражните решения³¹⁹. Без съмнение са изключени и наказателните присъди;

б) изрично се изключват някои решения по гражданскоправни въпроси: гражданско състояние, правоспособност и дееспособност на физически лица, както и относно имуществени права, произтичащи от брачни правоотношения, завещания и наследяване;

в) решения по обявяване на дружества или др. юридически лица в несъстоятелност, конкордати и аналогични производства.

4.1.5. В хипотезите на неговото приложение регламентът отменя и

конвенция, и от друга страна, с оглед на общите принципи, които произтичат от съвкупността от националните правни системи: C292/05, т. 29 и C-435/06, т. 40, 46-51.

³¹⁷ C-29/76.

³¹⁸ C-420/07. Вж. в тази насока и C-133/81, C-189/87, C-129/92, C-172/91, C-814/79, C-261/90, C-96/00, C-271/00, C-266/01, C-265/02, C-406/09, т. 39, C-167/00, C-190/98, C-433/01 и C-265/02. Независимо че някои правни спорове между орган на публична власт и частноправен субект могат да попаднат в обхвата на Брюкселската конвенция, хипотезата е различна, когато органът на публична власт действа при упражняване на своите публични правомощия: C-435/06, т. 42.

³¹⁹ Освен определения, с които се постановява от арбитража забраната да се подава иск пред държавен съд: C-536/13.

двустранните и др. договори между държавите членки, които предвиждат правила за международната компетентност и признаването и допускане на изпълнението (чл. 69, във вр. с чл. 66, ал. 2 и чл. 70, ал. 1-2 Брюксел IA)³²⁰. Списък на тези договори е предоставен от държавите членки (чл. 69 Брюксел IA). Те ще продължат да се прилагат относно решения по спорове извън обхвата на правото на ЕС (чл. 70 Брюксел IA).

Регламентът не засяга действието на многостранни конвенции, страни по които са и държави членки и които уреждат компетентността или признаването и изпълнението на съдебни решения (чл. 71, ал. 1 Брюксел IA), като при наличието на правила относно международната компетентност в тези конвенции ще се прилагат тези правила³²¹. Въпреки това решения в обхвата на подобни актове ще се признават по реда на регламента (чл. 71, ал. 2, б. „б“, първи параграф Брюксел IA). Единствено когато конвенциите уреждат специфични предпоставки и пречки на правото на признаване, ще се прилагат конвенциите, но отново производството ще е съгласно регламента (чл. 71, ал. 2, б. „б“, първи параграф Брюксел IA).

Примери са Конвенцията от 1956 г. за договора за международен автомобилен превоз на стоки (CMR) (вж. чл. 31 от Конвенцията), Европейската конвенция от 1972 г. относно имунитета на държавите (вж. чл. 20 и следващите от Конвенцията), Международната конвенция от 2001 г. за гражданската отговорност за щети от нефтено замърсяване при бункероване (вж. чл. 10 от Конвенцията), както и Протокола от 2002 г. към Атинската конвенция относно превоза на пътници и личния им багаж по море (вж. чл. 11 от Протокола).

4.1.6. Не подлежат на признаване и допускане на изпълнението спогодбите, одобрени от съд в хода на делото, дори и да са възпроизведени в решение³²². Спогодбите подлежат единствено на изпълнение (когато се ползват с изпълнителна сила в държавата по произход) като автентичен инструмент,

³²⁰ Предвид, че чл. 293 от ДЕО (който им предоставяше тази възможност) е отменен с Договора от Лисабон, може да се приеме, че държавите членки не разполагат с възможността да сключват договори, свързани с признаването и допускането на изпълнението на решения с трети държави (както и изцяло във връзка със съдебното сътрудничество по граждански и търговски дела – вж. Натов, Н. и колектив, Цит. съч., стр. 425) и тази компетентност е предоставена на ЕС: чл. 81 ДФЕС и чл. 218 ДФЕС, както и становище на СЕС №1/03 от 07.02.2006 г.

³²¹ Това са главно различните многостранни конвенции от областта на транспорта, вж. например Конвенцията от 1956 г. за договора за международен автомобилен превоз на стоки (CMR) – С-148/03; Конвенцията от 1929 г. за уеднаквяване на някои правила при международния въздушен превоз (Варшавска конвенция) и паралелната Конвенцията от 1999 г. за уеднаквяване на някои правила за международния въздушен превоз (Монреалска конвенция) и др.

³²² С-414/92.

т.е. без да се формира *res iudicata* (чл. 58 Брюксел IA).

Регламентът не прави разлика между спогодби, които не се ползват с *res iudicata* в страната по произход³²³, и спогодби, които се ползват с непрекъснатост, а същевременно глава IV е наречена „Автентични документи и съдебни спогодби“, с което явно се цели тази глава да обхваща всички видове спогодби (регистрирани, възпроизведени в решение, ползващи се с непрекъснатост и др.).

От друга страна обаче, разпоредбата на чл. 58 Брюксел IA препраща изрично само към изпълнителна сила на спогодбите, като ги приравнява на автентични инструменти, следователно би могло да се приеме, че спогодби, които се ползват и с *res iudicata* са в обхвата на чл. 32 Брюксел IA, независимо че той визира изрично само съдебни актове. Подобно разширяване на неговото действие би имало много по-сериозно основание в разпоредбите на самия регламент от разширяването му относно привременните и обезпечителни мерки (вж. следващия параграф).

Съдебните спогодби ще могат да се обявяват същевременно за изпълняеми с *res iudicata* от сезираната с признаването държава (когато произведат подобна последица в държавата по произхода) по реда на Регламент (ЕО) № 805/2004 на Европейският парламент и на Съвета от 21.04.2004 г. за въвеждане на европейско изпълнително основание при безспорни вземания, който инструмент не създава различен режим за тях, а препраща към общия за решенията (арг. чл. 24, ал. 3 и 1 Регламент (ЕО) № 805/2004). Може затова да се счита, че проблемът е понастоящем преодолян.

4.1.7. Като решения подлежат на признаване и актовете при призна-

³²³ Именно липсата в някои правни системи на тази правна последица е основанието да не се предвиди признаването на спогодбите и затова в С-414/92 се изследва дали съдът разглежда и решава делото по същество или само регистрира/възпроизвежда спогодбата – за да се прецени дали решението представлява възпроизведена спогодба, или е същинско решение. От тази гледна точка, не обстоятелството, че съдът преценява признанието на иска с оглед на фактите по делото, а че то се отразява в акт на съд, ползващ се с *res iudicata*, който акт, за разлика от спогодбите, не е извън обхвата на чл. 32 Брюксел IA, е основание подобни решения да се признават (арг. чл. 32 Брюксел IA и вж. следващата бележка под линия). Признаването на иск може да е предпоставено от извънсъдебна спогодба, но в никакъв случай няма белезите на съдебна спогодба. Тоест, дори и съдът да е напълно обвързан с признанието на иска, няма пречка за признаване (срв. обаче Натов, Н. и колектив, Цит. съч., стр. 432 – ако се следва логиката, е например много съмнително как би се отнесъл СЕС относно национално решение при признаване на иска предвид формулировките на разпоредбите на чл. 237, ал.1 и 2 ГПК, които на практика предпоставят съдът да се съобрази само с факта на признаването, доколкото липсват други пречки по ал. 3 на същия текст). Вж. и следв. бележка.

ние на иска, отказът от иск, неприсъствените решения³²⁴ и сумарните решения³²⁵, както и произнасяния по разносните извън постановленията на самото решение³²⁶. В практиката си СЕС се е произнесъл изрично, че самите решения по признаване или допускане на изпълнението не подлежат на признаване в друга държава членка³²⁷. Няма пречка да се признават и междинни решения по същество³²⁸. Аргументи от порядъка, че националното законодателство на сезираната с обявяването на признаването държава не познава подобни актове, не следва да се прилагат като основания за отказ.

Предвид широката формулировка на чл. 32, ал. 1 Брюксел IA и целите на свободното движение на решения подлежат на признаване по реда на регламента и охранителните актове на съдилищата³²⁹, резултат както на спорна, така и на безспорна администрация – за тях не е предвиден отделен ред, подобно на автентичните документи и спогодбите. Охранителните актове се зачитат поначало без *res iudicata* (срв. чл. 124 КМЧП), но когато националното право на сезираната държава предвижда задължително съдопроизводство, за да се постигне желания резултат, охранителният акт също ще се признава със СПН.

Независимо че това не следва пряко от текста и смисъла на чл. 32 Брюксел IA, СЕС в свое решение приема, че няма пречка да се изпълняват и актове, с които се постановяват привременни³³⁰, включително обезпечителни, мерки, постановени от съд или правораздавателен орган, който по силата на регламента е компетентен по съществото на делото³³¹. Това не включва привременна или обезпечителна мярка, която е постановена без призоваване на ответника, освен ако решението, съдържащо мярката, е връчено на ответника преди изпълнението.

За да направи този извод, съдът се позовава на обстоятелството, че текстът на чл. 32 Брюксел IA посочва, че „съдебно решение“ означава всяко съдебно решение, постановено от съд или правораздавателен орган на

³²⁴ Без да е имало предварително разглеждане на основателността на иска C-394/07. Затова и няма пречка да се допусне признание на решение при признание на иска.

³²⁵ C-420/07.

³²⁶ Доклад „Jenard“, стр. 42, включително и под формата на разпореждане или заповед относно разносните по делото на служителите, водещи регистрите.

³²⁷ C-129/92.

³²⁸ C-39/02 и срв. C-456/11.

³²⁹ C-145/86 относно решение за издръжка.

³³⁰ C-80/00. Вж. и 406/09, т. 40.

³³¹ C-125/79, C-474/93, C-391/95, C-99/96, C-39/02, C-456/11.

държава членка, както и да се нарича съдебното решение, включително декрет, разпореждане, решение или заповед за изпълнение, както и определянето на разноските от служител на съда. Оттук по правилата на формалната логика се прави основният извод, че след като актовете по временни и обезпечителни мерки са актове на съд или на правораздавателен орган, те са решение по смисъла на цитираната разпоредба и подлежат на изпълнение.

Считаме, че това не се съдържа в нормата, която има за цел да обезпечи, че всеки съдебен акт, който има стойността на решение по същество на гражданскоправен спор в държавата по произхода, ще подлежи на признаване, независимо от формата под която е издаден, и независимо от конкретно използваното производство³³².

Липсата на този смисъл личи ясно от обстоятелството, че временна мярка или обезпечение може да се търсят самостоятелно навсякъде, където има необходимост, дори ако друга държава членка е компетентна по същество (чл. 31 Брюксел IA), както и от обстоятелството, че тези актове не се ползват с *res iudicata* и изпълнителната сила на решенията по същество, а прикрепването на тези последици в признаващата държава е именно смисълът на признаването и допускане изпълнението на съдебни решения.

Макар и не конкретно в регламента, практиката на СЕС има обаче свое основание в обстоятелството, че след като в ЕС се цели концентриране на разрешаването на всички свързани спорове от един съд, както и безпротиворечивост на разрешенията (вж. съображение 15. към Брюксел IA), не е обосновано обезпечителните мерки да се налагат от различни съдилища, които самостоятелно да преценяват основателността на искането.

Подобен подход създава пречки пред гладкото функциониране на общия пазар, като предпоставя опасност от противоречиви разрешения на този етап, както и се компрометира донякъде доверието в правните системи на държавите членки, особено при противоречиви произнасяния. Също така, основите на признаването, възприети в ЕС, позволяват тези актове да се признават сравнително бързо. Необходимо е обаче това да се случи с изрична уредба, предвид качествената разлика при санкционирането на решение по същество и изпълнение на акт по временна или обезпечителна мярка.

Така или иначе решението е факт и националните съдилища следва да го прилагат и да допускат изпълняване на подобни актове. Когато те са из-

³³² Доклад „Jenard“, стр. 42: включително и разпореждане или заповед относно разноските по делото на служители водещи регистри.

дадени от първа инстанция, ще следва да са постановени с участието на другата страна или актът да ѝ е връчен преди допускане на изпълнението, в който случай тя може да го обжалва в държавата по произход и да спре съответно допускането на изпълнение на това основание (чл. 46 Брюксел IA). Ако производството е било едностранно на първа инстанция и страната е обжалвала, няма пречка да се признае актът на втората инстанция.

От тези условия ясно се вижда непригодността на Брюксел IA да е ефективен метод за изпълнението на тези актове. Доколкото смисълът на производството по обезпечение се основава на изненадата, както и да се разиграват хипотезите, ответникът ще знае винаги за наличието на наложената обезпечителна мярка и ще има пълната възможност да реагира според интересите си, докато тя стане ефективна в държавата по изпълнението. По този начин смисълът от разширяването на действието на разпоредбата на чл. 32 Брюксел IA се свива на практика до обезпечителни и привременни мерки, постановени в хода на всяко производство по същество, при които другата страна така или иначе ще знае за постановяването им.

Също така, становището на СЕС по привременните и обезпечителните мерки поставя и въпросът дали принципно не е възможно признаване на различните определения и разпореждания по хода на делото, вкл. и под формата на междинни решения³³³, както и на актове на съда, когато действа като орган на изпълнението. Доколкото подобни актове решават попътни съдопроизводствени въпроси, а не се отнасят до въпроси по същината на спора, или при тях липсва правораздавателна дейност (актове по принудителното изпълнение), надали може да се обоснове интерес от признаването им със *res iudicata*, която те така или иначе не формират в държавата по произхода³³⁴.

Няма обаче пречка да се зачитат без СПН. Затова подобни актове могат да имат доказателствена стойност пред чуждестранен съд или друг орган (признаване без СПН). Когато обаче става въпрос за междинни частични решения по въпроси от съществуването на спора, които са годни да формират самостоятелно *res iudicata*, респективно изпълнителна сила, преди влизане на крайното решение в сила или заедно с него, няма пречки те да се признават със СПН по общите правила. Същото би следвало да важи и за ак-

³³³ Вж. Натов, Н. и колектив, Цит. съч., стр. 434-435.

³³⁴ Арг. и от С-145/86: актовете следва да имат еквивалентни последици в държавата по произхода и по признаването.

товете, които имат стойност на процесуалните решения в държавата по произхода (напр. свързани с прекратяване на производствата, което позволява вторият съд да приеме компетентност по същество)³³⁵.

4.1.8. По повод на горесцитираната своя практика СЕС е очертал пределно ясно, че за да се счете съдебен акт по разрешаване на гражданскоправен спор по същество в обхвата на чл. 32 от регламента, следва да е запазена възможността за двустранност в производството, т.е. дори и на първа инстанция производството да е било без призоваване на ответника, няма пречка актът да се признае/изпълни, ако е запазена възможността за редовно обжалване и зависи единствено от ответника дали ще се възползва от нея, или не³³⁶. Няма затова пречка и пред признаването на заповедите за изпълнение и др. подобни актове³³⁷. Тези критерии не действат съответно относно охранителните актове по безспорна администрация.

4.2. Отпадане на изискването решението да е влязло в сила

4.2.1. Следва да се подчертае, че съгласно Регламент Брюксел IA не е необходимо признаването решение нито да е влязло в сила, нито съответно да се ползва с *res iudicata* в държавата по произхода, за да може да бъде признато по правилата на регламента³³⁸. Това следва пряко от разпоредбите на чл. 37, ал. 1-2 и чл. 46, ал. 1-2 Брюксел IA, съгласно които съдът по признаването може да спре производството, ако срещу решението е подадена обикновена жалба в държавата по произхода. Това законодателно разрешение крие и сериозни опасности пред еднообразното уреждане на отношенията.

При приемането на уредбата навярно се е съобразявало на първо място, че при свободното движение на решения под формата на зачитане без *res iudicata* (чл. 33, ал. 1 Брюксел IA и вж. Част четвърта) не е необходимо решението да е окончателно (макар че практическата стойност от представянето на подобно решение е доста съмнителна). Също така се е считало, че след като правните системи на държавите членки са максимално приближени, това ще води до редки случаи на отказ от признаване, както и се е отчитало об-

³³⁵ В светлината на C-456/11.

³³⁶ C-125/79, C-166/80, C-474/93, C-39/02, C-394/07.

³³⁷ C-394/07.

³³⁸ Това разрешение е трудно обяснимо при признаване със *res iudicata*. Вж. критика и при Попова, В. Актуални проблеми на Европейския граждански процес и Част VII ГПК. София, СИЕЛА, 2011, стр. 58-59.

стоятелството, че регламентът създава доста ефективна система за разпределение на делата между държавите членки и така ще са редки и случаите на паралелни идентични производства.

Не на последно място, признаването, респ. допускането на изпълнението, ще става в кратки срокове, като се е разчитало също така, че заинтересованата страна ще уведоми своевременно съда в приемащата държава относно обжалването в държавата по произхода. Затова е даден приоритет на бързината при обявяване на признаването/ изпълнението, като се е създавала възможност за неговото стартиране на един максимално ранен етап.

Всички горни аргументи обаче трудно обосновават все пак подобно разрешение в хипотези на признаване с *res iudicata*³³⁹. Изходното положение, че признаване и зачитане без *res iudicata* са еднакви явления, без да се отчитат процесуалните ефекти от едното и от другото и влиянието им върху правните сфери на пряко и косвено засегнатите субекти и оттук върху различните форми на защита, е всъщност в основата на неяснотите относно уредбата на признаването в Брюкселско-Луганския режим.

Няма същевременно данни за значително количество поискани подобни признавания, защото всъщност за страната е по-изгодно да изчака окончателно решение по същество, отколкото да инвестира в обявяване на признаване/изпълнение, интересът ѝ от което може да отпадне при друго произнасяне в държавата по произход по реда на обжалването, със съответните проблеми от това, особено при започнало принудително изпълнение. Искания в тази хипотеза биха целели основно запазване на давността.

4.2.2. Разпоредбите сочат същевременно, че Брюксел IA не поставя задължително в основата на признаването зачитането на чуждестранните правни последици. По реда на регламента решенията се признават като фактически състави, които съдържат формула на разрешаване на спора, като поради синхронизирането и гарантирането на системата на признаване/допускане на изпълнението с преки разпоредби на ЕС с непосредствено действие се оставя на практика възможността правните последици да се прикрепят във всеки един от заинтересованите суверенитети. Възможността да се признае решение, което не се ползва с непререшаемост и фиксирана изпълнителна сила сочи също така, че ще настъпят правните последици на признавателната държава, след като така или иначе няма други формиращи.

³³⁹ Срв. и Попова, В. Цит. съч., стр. 58-60.

4.3. Несъвместимост с друго решение

4.3.1. С оглед пълното постигане на безпротиворечивост решение на държава членка не се признава, когато е несъвместимо с национално съдебно решение, постановено по спор между същите страни (чл. 34, ал. 3 Брюксел IA), с по-рано постановено решение на друга държава членка, както и с по-рано постановено решение на трета държава, което решение е със същия предмет и между същите страни и отговаря на условията за признаване съгласно правилата на сезираната държава членка (чл. 34, ал. 4, предл. първо и второ Брюксел IA).

Под национално решение следва да се има предвид и вече признато решение на друга държава членка или на трета държава. При невлезли в сила решения по признаване относно две решения на държави членки също следва да се запази съгласно правилата на регламента конкуренцията между решенията, на които се иска признаване. Терминът „несъвместимо“ е избран в настоящото изложение защото отговаря по-точно на целта и обхвата на разпоредбата и съвпада примерно с английската версия (*irreconcilable*), отколкото използваното във версията на български език „противоречи“, който термин следва разпоредбите на КМЧП.

4.3.2. Разглеждаме различните хипотези в един раздел поради смисловото припокриването на голяма част от общите практически проблеми при тези пречки пред признаването. Общо за всички хипотези е например изискването решението да е постановено между същите страни (чл. 34, ал. 1, предл. първо Брюксел IA). Т.е. страните по признаването следва да са обхванати от *res iudicata* на признаването решение, като това включва както ответника, така и ищеца³⁴⁰. Припокриват се и въпросите за предмета на иска и несъвместимостта на правните последици, дали решенията са окончателни др.

Разпоредбите не могат обаче да се поставят напълно под един знаменател, защото освен постигане на еднообразност на правните сфери на страните, имат и допълнителни специфични основания и цел, които се отразяват на конкретните практически резултати. Разпоредбите на чл. 34, ал. 4 Брюксел IA имат за цел да гарантират безпротиворечивостта, като позволят да се пресече признаването на втори по ред решения, дори и към момента на искането за признаване на по-късното решение да не е подадено искане за

³⁴⁰ C-406/92.

признаване на първото. По този начин се цели превенция на възможностите да се завеждат паралелни производства по дела с трансграничен елемент или регламентът да се използва като способ за предотвратяването на признаване на решения, постановени по националните режими или от трети държави членки.

Разпоредбата на чл. 34, ал. 3 Брюксел IA има същевременно за цел да се зачете също така суверенитета на държавите членки, като се запази, макар и в по-ограничен обхват, защитата на тяхната обща юрисдикция. Така се следва общото правило, че разреши ли държавата спор по същество, е недопустимо признаване на друго решение в рамките на действие на нейния суверенитет. Това ясно личи от разпоредбата на чл. 34, ал. 4, пред. първо Брюксел IA, който допуска конкуренция между решения на държави членки, като колизията се разрешава на основание кое решение е постановено по-рано. Ако не съществуваше съответно правилото на чл. 34, ал. 3 Брюксел IA, следваше държавите да имат задължение да признават по-рано постановено решение на друга държава членка или дори на трета държава, което като естествена последица би следвало да доведе до последваща отмяна на неправилното решение (срв. чл. 307, ал. 4 във вр. чл. 303, т. 4 ГПК)³⁴¹.

Ясно е съответно, че на този етап подобно отстъпление от националния суверенитет не се допуска дори и в рамките на ЕС, дори и относно решения на държави членки, дори и при приоритета на принципите на безпротиворечивост при разрешаване на споровете с трансграничен елемент и взаимното доверие в правораздавателните системи.

4.3.3. Освен че не е необходимо националното решение да е първо по време или постановено по първо по време производство, няма и изискване да е влязло в сила. Т.е., напълно е достатъчно да е постановено решение на първа инстанция, за да се прегради пътят на признаването на окончателни и влезли в сила решения на друга държава членка. Това необичайно положение е свързано, на първо място, с обстоятелството, че не е необходимо и самото признавано решение да е влязло в сила, а следва двете решения да са равнопоставени. На второ място, се създава и стимул за страната да поиска признаване на възможно най-ранен етап – в хода на производството по същество пред първата инстанция – вместо да изчаква и преценява дали националното

³⁴¹ Това е още един аргумент, че отмяна на национално решение, само защото в чужбина е влязло в сила друго по подаден първи по ред иск, е немислимо при приложение на режима на КМЧП, както и че е невъзможно антиципирано действие на чуждестранната *res iudicata* (вж. и 3.6.-3.7. Част първа).

производство не е по-благоприятно за нея.

На трето място, Брюксел IA създава също така доста ефективна система за разпределяне на компетентността по същество между държавите членки чрез способи, които не съществуват в международния граждански процес³⁴², като (i) изисква съдилищата на всяка държава да следят служебно за компетентността си по същество до крайния момент за извършване на действия от страна на ответника и ако тя не е налице или ответникът не я приеме изрично или мълчаливо, или когато друга държава е изключително компетентна, да прекратят производството (арг. чл. 25 във вр. с чл. 24 и чл. 26, ал. 1 Брюксел IA); (ii) да се откажат от компетентността си в полза на първия сезиран съд, когато и двете юрисдикции са компетентни по същество, дори и когато компетентността на първата държава е основана на мълчаливото съгласие на ответника (чл. 27 Брюксел IA и чл. 24 Брюксел IA, като се има предвид, че сключване на юрисдикционно споразумение, което да измени волята на страните при първоначално споразумение, е възможно само писмено или устно, но не и конклюдентно – чл. 23, ал. 1, б. „а-в“ Брюксел IA); както и (iii) не допуска поначало възражения за ревизия на компетентност на държава по произхода в производството по признаване освен при някои ограничени хипотези с особен интерес (чл. 35 Брюксел IA).

По тези причини наличието на национален иск (без значение, дали първи по време, или не) не е предвидено като основание за отказ от признаване, защото се счита, на първо място, че при заинтересовани страни и добра работа на съда, свързана включително с преюдициални запитвания към СЕС, паралелни производства няма да бъдат инициирани и/или допускани. Така се подчертават едновременно отговорностите на съда (включително и да не се толерират националните правни субекти), но и на страните и се акцентира на недопустимостта на паралелните производства. Въпреки това конкуренция на паралелни производства по същество е обаче напълно възможна – подобни производства се наблюдават по всякакви въпроси, включително обезпечителни мерки и т.н.³⁴³. Мислими хипотези са неуважен отвод за *lis alibi pendens* (чл. 27 Брюксел IA); неправилна преценка, че ответникът се е съгласил с юрисдикцията на съда (чл. 24 Брюксел IA), или просто пасивност на стра-

³⁴² Тези разпоредби не са отделна съвкупност от правила, а са тясно свързани с правилата относно признаването – C-514/10 като именно тази връзка позволява опростения механизъм на признаването и води до липса на контрол на компетентността на държавата по произхода от държавата по признаването – C-456/11.

³⁴³ C-80/00.

ните, които не изнасят необходимите за преценка обстоятелства пред съда.

Поради липсата на възражението за наличието на висящо производство пред съдилищата на приемащата държава като основание за отказ от признаване, това би предпоставило обаче непреодолима колизия между постановеното решение, чието признаване се иска, и висящото производство в сезираната държава. Колизията би могла да се разреши справедливо по пътя на преценката кой иск е бил заведен първи пред компетентен съд, но това не е избрано, защото освен съображенията в предходния абзац, са взети предвид и следните: (i) не е допустимо подобно разрешение, защото да се признава или отказва признаване съгласно това кой иск е бил първи по време, след като държавата вече е приела да разреши спора по същество (отхвърлила е възражението по чл. 27 Брюксел IA) – това значи тя да преразгледа собственото си решение в тази връзка отново, без да може да направи проверка на компетентността на другата държава, което поставя въпроси относно защитата на суверенитета и защитата, която се дължи на националните субекти, освен ако не се допусне ревизия и на компетентността на държавата по произхода; и (ii) същевременно не е допустимо да се подлага на последваща преценка компетентността на държавата по произхода, освен при специфични обстоятелства (чл. 35 Брюксел IA), защото това създава предпоставки ефективността на системата за разпределяне на делата да се бламира³⁴⁴.

4.3.4. Изложените проблеми са в основата на бъдещото на пръв поглед недоумение нормативно разрешение за възможността да се признава решение, което все още не е окончателно и не е влязло в сила в държавата членка по произход – възможността за признаване се изнася в един по-ранен момент и така се предотвратява в голяма степен постановяване на решения на други държави членки, които биха преградили производството по признаване, без значение по кой по ред иск са постановени, и рисковете, които това разрешение носи.

Основание за това е, че може в крайна сметка да се счита, че вината за подобни ситуации ще е основно на страните, които не са използвали по една или друга причина възраженията си по това, коя юрисдикция следва да разгледа и разреши делото по същество, и затова е прието, че недостатъците на уредбата, изразяващи се в несигурност от относно това, кое решение ще действа в крайна сметка (признаваният акт може да не влезе в сила) може да

³⁴⁴ Сrv. С-7/98, където не се допуска ревизия, дори и когато съдът е приложил националните се правила за екзорбитантна компетентност спрямо лице с местоживеене в ЕС.

се оставят в тяхна тежест.

С предвиждането, че пречка пред признаването е всяко постановено решение на държава членка, дори да не е влязло в сила, всъщност се дава под друга форма живот на възражението за всякащо производство по същество в държавата по признаването или в друга държава членка. При така сложените обстоятелства с това разрешение се допуска наличието на паралелни производства, като без значение кое производство е първо, решението по него, което е по-бързо постановено, ще следва да бъде признато в юрисдикцията на другата държава, или съответно националното решение ще прегражда признаването на решението на другата държава.

Това не е най-доброто разрешение, особено в хипотезите, когато компетентността на държавата по произход подлежи все пак на ревизия (срв. чл. 35 Брюксел IA), но създаването на отделен режим в тези хипотези би довело до нови неясноти и трудности. А при невъзможността да се преразглежда по принцип въпросът за приетата компетентност по същество, тези проблеми не могат да намерят естественото си разрешение – да се преценява кой иск е заведен първи³⁴⁵.

4.3.5. Съгласно изрично решение на СЕС, постановеното национално решение ще прегради признаването на друго решение, дори и то вече да и било ползвано в юрисдикцията на признаващата държава при условията на чл. 33, ал. 1 Брюксел IA³⁴⁶. Това отново идва да покаже, че признаването по този текст не е същинско признаване, а формиране и зачитане на удостоверителното действие на чуждестранното решение относно гражданските права, което не може обаче да доведе до формиране на СПН.

4.3.6. Специфична е формулировката на изискването двете решения да са несъвместими (чл. 34, ал. 1, предл. първо Брюксел IA, и срв. разпоредбата на чл. 34, ал. 4 Брюксел IA, която изисква признаването решение да е несъвместимо с решение на друга държава членка или на трета държава по предмет). Изискването е автономно за ПЕС и е резултат, от една страна, от

³⁴⁵ Частично разрешение би могло да се намери, ако подобно на разрешенията при чл. 117, т. 3 КМЧП (където обаче изрично се поставя изискване за поредност на производствата, а същевременно абсолютна пречка пред признаването на решение по първи по време иск е национално решение, което е влязло в сила – арг. чл. 117, т. 4 КМЧП), разпоредбата на чл. 34, ал. 3 Брюксел IA се свърже с възможността съдът по признаването да преценява и законосъобразността на подадения (но отхвърлен) отвод за *lis alibi pendens*, но при редакцията на чл. 34, ал. 3 Брюксел няма опора за подобно тълкуване. Това свързване също няма обаче да обхване всички необходими хипотези.

³⁴⁶ C-145/86.

обстоятелството, че се засягат много сложни въпроси относно предмета и природата на производствата и обхвата и същността на последиците на решенията, които не позволяват конкретна наднационална дефиниция (подобна например на тази на разпоредбата чл. 117, т. 3 КМЧП, която е напълно разбираема в националната правна система). Затова е предпочетена общо определена норма (*lex aequum*).

Също така, подобна широка дефиниция допуска и несъвместимост при конкуренция на различни видове актове – например решение по същество и охранителен акт или по привременна или обезпечителна мярка. Възможността за подобно противопоставяне подобрява значително изискванията на правната сигурност, защото страните ще следва да го имат предвид при искания за различни актове в рамките на различни национални юрисдикции.

В този връзка, практиката на СЕС се основава на изходното положение, че правните последици на двете решения (които те ще имат в държавата по признаването и съгласно нейното законодателство), следва да са несъвместими, т.е. взаимно пълно или частично да се изключват, което при опит за класификация чисто за практически цели въз основа на решенията на СЕС обхваща към настоящия момент четири форми, които действат самостоятелно като пречки пред признаването:

а) на първо място няма съмнения, че при идентичност на предмета на спора (основание и искане – вж. **4.3.8.** *infra*) и страните и неговото противоречиво разрешаване е налице несъвместимост: решение за преустановяване на дадено поведение е несъвместимо с решение, с които същото искане е вече отхвърлено в друга държава членка³⁴⁷;

б) втората предпоставка на несъвместимостта се припокрива с националното възприятие на СПН като защита-санкция при идентичност на предмета на спора и страните, когато се иска пререшаване на спор, който се маскира под друга форма, т.е. ще са несъвместими например решение, с което се постановява реално изпълнение на договор, с решение, че не се дължи по договора (напр. защото е простирано преди постановяване на първото решение)³⁴⁸;

в) ще са несъвместими и решение, което присъжда обезщетение за нарушаване на договорна отговорност, с решение, с които договора се обявява

³⁴⁷ C-80/00.

³⁴⁸ C-144/86.

за нищожен³⁴⁹. Това е самостоятелен момент, защото за да може да се присъди обезщетение, в първото решение ще е установено попълно в главните мотиви (които като цяло се обхващат от правните последици на решението в практиката на другите държави членки), че договарът е валиден и несъвместимостта на правните последици следва именно отгук.

В противен случай решението за нищожност би подлежало на признаване, което ще предпостави впоследствие отмяна на решението за обезщетение (срв. чл. 303, т. 4 ГПК). Подобни хипотези не разкриват принципни разлики във връзка с действието на *res iudicata* за държави, при които тя не обхваща само диспозитива на решението, но я отграничаваме, за да подчертаем разликите и възможните сериозни проблеми предвид националната практика относно възприетия обективен обхват на СПН.

г) на последно място, дори решения с напълно различен предмет и природа ще са несъвместими, когато правните им последици са взаимно изключващи се: например решение за присъждане на издръжка на съпруг (акт на спорна администрация по националното право), което предполага, че бракът е валиден, с решение по иск за прекратяване на брака³⁵⁰.

Подобна несъвместимост е възможна и при актове, постановяващи привременни или обезпечителни мерки.

Несъвместимостта ще се преценява конкретно за всеки един случай от гледна точка на това, дали второто решение не въвежда допустима промяна в правната сфера на страните въз основа на факти и обстоятелства, които не са обхванати от първото решение, или въз основа на нови факти и обстоятелства, които налагат това произнасяне на втория по ред съд.

4.3.7. За разлика от изискванията на разпоредбите на чл. 34, ал. 3, тези на чл. 34, ал. 4 от Брюксел IA предвиждат, че относно решенията на други държави членки и трети държави се изисква изрично те да са постановени по-рано. Необходимо е също така решението да може да бъде признато в приемащата държава. Когато се противопоставя по-рано постановено решение на държава членка, възможността за признаване се преценява съгласно Брюксел IA, а при решение на трета държава съгласно националните разпоредби на приемащата държава. Затова относно решения на други държави членки е без значение дали са постановени по първо по ред производство, както и кога е подадено искането за признаване. Отново няма условие и те да са влезли в сила.

³⁴⁹ Доклад „Jenard“, стр. 46.

³⁵⁰ C-145/86.

Може обаче да се направи извод, че когато националните съдилища преценяват възможността за допускане в Република България на решения на трети държави, те следва да са влезли в сила и да са спазени всички изисквания на чл. 117, т. 1-5 КМЧП, включително е възможна проверка на компетентността на третата държава, която не се ползва със същото доверие като държавите членки и не е обхваната от системата за разпределение на компетентността по същество. Затова и разпоредбата на чл. 35, ал. Брюксел IA ограничава правото да се ревизира компетентността само между държави членки.

Във връзка с уредбата по чл. 37 КМЧП посочихме неяснотите и трудностите, което изискването да се преценява дали решението подлежи на признаване предизвиква (вж. **3.6.8. supra**). Тук преценката относно решения на други държави членки се усложнява по същия начин, защото се противопоставя едно невлязло още в сила решение. В един момент то може да е годно, а в друг да е негодно за признаване (юрисдикцията по произход може да се поправи по пътя на обжалването и т.н.) и обратното. Само в хипотези на изключителна компетентност, излизане извън обхвата на регламента и др. подобни, негодността за признаване може да се предположи със сигурност.

Невъзможността да се избере друго разрешение следва обаче проблематиката, свързана с липсата на възможност за конкуренция на ниво поредност на завеждане на производствата, която вече разгледахме. При решения на трети държави тези проблеми липсват, защото решението следва да е влязло в сила. Може да се постави затова въпросът, дали те направо да не се признават по пътя на оспорване на признаването, след като така или иначе ще се извърши пълна проверка на предпоставките (срв. чл. 32, ал. 3 Брюксел IA).

4.3.8. Относно конкуренция с решения на други държави членки и с решения на трети държави се поставя и самостоятелното изискване решенията да са със същия предмет. На пръв поглед оттук следва, че за разлика от разпоредбата на чл. 34, ал. 3 Брюксел IA, в хипотезите на чл. 34, ал. 4 Брюксел IA не се допуска конкуренция между охранителен, респ. акт по привременни или обезпечителни мерки и решение по същество, освен ако те нямат един и същ предмет, което е възможно само в случай на решение и охранителен акт.

Считаме обаче, че подобно ограничение е изкуствено и неприложимо на практика в отношенията между държавите членки, вкл. и с трети държави, защото държавите не могат да позволят правна несигурност при оперирането на противоречиви актове, нито могат формално да откажат преценка конкретно за всеки един случай от гледна точка на това, дали второто решение не въвежда допустима промяна в правната сфера на страните въз

основа на факти и обстоятелства, които не са обхванати от първото решение или нови факти и обстоятелства, които налагат различно произнасяне на втория по ред съд, предвид дефиницията на решение, дадена в чл. 32 Брюксел IA и доразвита от СЕС. Следователно разпоредбата следва да се разбира в смисъл, че само решения на други държави членки или на трети държави, които са напълно идентични с решението, на което се иска признаване, могат да преградят признаването, а във всички останали случаи се преценява и съвместимостта, съгласно конкретните факти и обстоятелства.

Относно идентичност на предмета на исковите СЕС приема във връзка с практиката си по чл. 27 от Брюксел IA, че той се определя от идентичността на правните претенции, т.е. от преследваната цел (искането), както и от основанията³⁵¹ – както фактическо, така и правно, при което се държи сметка, че ако страната е посочила квалификацията на иска, съгласно която търси защита, поради действието на принципа на диспозитивността съдът не може да я изменя, защото страната е поискала защита точно с този предмет, интензитет и обем (правило, което често се забравя от националните съдилища), същото и ако съдът е дал първоначалната квалификация и страната се е съгласила с нея изрично или конклюдентно³⁵².

Отново трудност относно националната практика ще представлява при разглежданата форма на несъвместимост обстоятелството, че СЕС приема хипотезите на преюдициални отношения като част от предмета на делото, като например отрицателен установителен иск, че договорът не е действителен, и иск за изпълнение по същия договор, който иск според СЕС включва и установяване с *res iudicata* на валидността на договора³⁵³.

4.4. Изключителна компетентност

4.4.1. Съгласно разпоредбата на чл. 35, ал. 1, предл. трето Брюксел IA във връзка с Раздел 6 на Глава II от Брюксел IA сезираният съд може да

³⁵¹ C-144/86 и C-406/92.

³⁵² C-39/02.

³⁵³ C-144/86 и C-406/92. Подобен е проблемът с главните факти – срв. чл. 28 Брюксел IA, съгласно който се приема, че има свързани производства, когато (i) се установяват общи факти от значение за изхода на двете производства, и/или (ii) когато спорът по преюдициалното правоотношение е повдигнат съдебно преди втория иск, който го обхваща (вж. Натов, Н. и колектив, Цит. съч., стр. 328, 361-364.), при което всеки съд, различен от първия сезиран съд, следва да спре производството и да изчака произнасянето на първия съд, като дори включително може да се откаже от компетентност.

ревизира компетентността на съда по произход в хипотезите на нарушена изключителна компетентност на държава членка съгласно чл. 22 от регламента и съответно да откаже признаване, когато те са нарушени. Признаване се отказва, не само когато спорът е в изключителната компетентност на държавата по признаването, а винаги когато са нарушени разпоредбите на чл. 22 Брюксел IA, т.е. когато делото е в изключителната компетентност на друга държава членка (а и на трета държава³⁵⁴). Явяването и съгласието на ответника съдът да разгледа делото по същество не е основание за изключване действието на тези правила (арг. чл. 24, изречение второ Брюксел IA).

4.4.2. От прочита на текстовете на чл. 22 от регламента е очевидно, че Брюксел IA следва като цяло световните стандарти относно правилата за изключителна компетентност: спорове относно вещни права върху недвижимости; спорове относно съществуването на дружества и сдружения, както и относно действителността на решенията на органите им; спорове относно действителността на вписвания в публичните регистри; спорове относно регистрацията и действителността на патенти, марки, дизайни и др. подобни права.

Във всички тези хипотези националните суверенитети имат засилен интерес да разрешат само те споровете, иначе например предвид липсата на общностен регистър на недвижимите имоти би настъпил пълен правен хаос какви права, кога, от кого и в какви параметри се оспорват, вписват и т.н. Също така, държавите са особено чувствителни по тези въпроси, които са и строго национално обусловени, и както се посочи, не позволяват на други държави да се намесват в тях. В тази връзка СЕС е постановил, че националните съдилища по местоположението на недвижимия имот са в най-благоприятно положение да установят фактите и да приложат специфичните правила и практиките на съответната държава³⁵⁵.

Като спорове *in rem* в регламента са определени и спорове относно договор за наем на недвижим имот, което не е необичайно в немалко правни системи, защото дългосрочният наем блокира имота подобно на вещна тежест. Само когато договарят за наем е за временно ползване със срок не по-

³⁵⁴ В становище С 1/03 СЕС сочи, че правилата на чл. 22 и 23 Брюксел IA (които, както всички правила относно компетентността в Брюксел IA, са императивни и не могат да бъдат дерогирани въз основа на национални правила – С-281/02) се прилагат и когато свързващия фактор за изключителна компетентност се намира в трета държава, и ответникът има местоживеене в държава членка.

³⁵⁵ С-115/88.

дълъг от шест последователни месеца (арг. чл. 22, ал. 2 Брюксел IA), компетентни са и съдилищата на държавата членка, където има местоживеене от-ветника, но при условието, че наемателят е физическо лице, както и че наемодателят също има местоживеене в тази държава членка. Така в тази хипотеза се изключва изключителната компетентност по месторазположението на имота.

4.4.3. Прави впечатление, че относно изключителната компетентност по споровете, свързани с юридически лица и сдружения, се използва като критерий седалището на юридическото лице, което следва да се определя съгласно националните правила на сезираната държава членка. Това предпоставя противоречия, при които няколко държави членки може да се обявят за компетентни. В тази хипотеза всички други държави освен тази която е сезирана първа, следва да се откажат от компетентност, след като тя приеме да разгледа делото (установи своята компетентност – чл. 27, ал. 1-2 Брюксел IA). Доколкото обаче приложимостта на националните правила е доста противоречива и така пречи на системата за разпределение на делата и на свободното движение на решения, СЕС е постановил, че за критерии относно седалището следва да се прилага месторегистрирането на юридическото лице (търговско дружество или друго образувание) или сдружението³⁵⁶.

4.4.4. Като особена хипотеза може да се посочи, че когато на държава е предоставен европейски патент по силата на Конвенцията за предоставяне на европейски патенти от Мюнхен, 05.10.1973, тази държава разполага с изключителна компетентност по спорове относно регистрацията и действителността на този европейски патент (чл. 22, ал. 4, изречение второ Брюксел IA). Също така, при подобни спорове относно патенти, марки, дизайни и др. подобни права, които не са по цитираната конвенция, критерий относно изключителната компетентност са местодепозитирането или месторегистрацията на патента и т.н, които се определят съгласно акт на ЕС или приложимата международна конвенция (чл. 22, ал. 4, изречение първо Брюксел IA).

4.4.5. Разпоредбата на чл. 22, ал. 5 от регламента предвижда, че по дела във връзка с изпълнението на съдебни решения са изключително компетентни съдилищата на съответната държава, където се провежда или се е провеждало принудително изпълнение, във връзка с което се спори. Тази разпоредба изглежда да е повече за пълнота, доколкото е ясно, че регламентът не интервенира в изпълнителния процес³⁵⁷. Въпреки това е предизвиквала

³⁵⁶ C-208/00.

³⁵⁷ Така и C-148/84, C-261/90, C-267/97.

неясноти, като СЕС е трябвало да се произнесе, че тя обхваща и искиви производства, с които длъжникът или трета страна, срещу чиято собственост е насочено изпълнението, могат да се защитават срещу него³⁵⁸.

В тези производства не могат обаче да бъдат присъединявани други спорове (от гледна точка на разпределението на делата с трансграничен елемент, т.е. могат да се съединят със съгласието на ответника) като искиве и възражения за компенсация и т.н., които нямат друга връзка със защитата по изпълнението освен първоначалното предявяване на исковите заедно³⁵⁹. Не са искиве по защита срещу изпълнението и исковите за отмяна на дарение от страна на кредитор и Павлов иск, защото тези искиве не са свързани с изпълнението на решението, макар и да са в полза на кредитора и служат да го подпомогнат да упражни правата си в изпълнителния процес³⁶⁰.

4.4.6. Главно поради многообразието на правните системи и опитите на страните да лавират между тях и разпоредбите на регламента, в областта на изключителната компетентност (както и изобщо в хипотезите на компетентност) има натрупана богата практика на СЕС по конкретни запитвания. Коментар на тези решения излиза извън целите на работата, която няма за задача да изследва компетентността по спорове с трансграничен елемент. Затова препращаме към коментарните и специализираните трудове и официалните доклади по приложението на Брюксел IA. Следва също да се отбележи, че регламента не засяга делата с елемент на екстериториалност – те не са в неговия обхват³⁶¹.

4.5. Ревизия на компетентността по същество

4.5.1. При разпределяне между държавите членки на компетентността по същество по дела с трансграничен елемент Брюксел IA също като цяло следва световните стандарти. Компетентността на съдилищата на държавата по местоживее на ответника е обявена като обща, независимо от гражданството на лицата, което правило включва и хипотезите, когато ищецът има местоживее в трета държава (чл. 2, ал. 1-2 Брюксел IA)³⁶². Няма значение в това отношение дали спорът е свързан само с държави членки,

³⁵⁸ C-220/84.

³⁵⁹ C-220/84.

³⁶⁰ C-115/88.

³⁶¹ Така и становището на генералния адвокат по C-292/05 относно втория преюдициален въпрос, по който обаче СЕС не е отговорил поради отпадане на необходимостта.

³⁶² C-26/91, C-412/98 и с 281/02.

или с държава членка и трета държава³⁶³. Правилата за местоживеене на юридическите лица (търговски дружества и др.), както и на сдруженията се определят от чл. 60 Брюксел IA: седалище по устав³⁶⁴, място на централно управление или основна място на стопанска дейност.

Когато ответникът няма местожителство в никоя държава членка се прилага националното право на държавата членка, където е подаден искът, дори и ищецът да има местоживеене в държава членка, като при това се спазват обаче правилата за изключителна компетентност и юрисдикционно споразумение, както те са установени в регламента (чл. 4, ал.1-2 Брюксел IA). Тези правила се прилагат и когато ответникът има местоживеене в държава членка, а основанието за изключителна юрисдикция е свързано с трета държава³⁶⁵. При наличието на тези хипотези компетентността на държавата ще се обоснове всъщност въз основа на регламента (вж. следващия параграф *in fine*).

4.5.2. Изключенията от общата компетентност също следват като цяло световните стандарти. Изрично е декларирано при това, че правилата на държавите членки относно екзорбитантна компетентност (ср. чл. 4, ал. 1, т. 2 КМЧП) няма да се прилагат по дела в обхвата на регламента (чл. 3, ал. 2 Брюксел IA)³⁶⁶. Изключенията са дефинирани в раздел 2 от регламента „Специална компетентност“ и обхващат хипотези като местоизпълнение на задължението, издръжка, деликтна отговорност и т.н. Изрични правила са предвидени също така относно спорове във връзка със застраховане (раздел 3 Брюксел IA), спорове при потребителски договори (раздел 4 Брюксел IA), както и при индивидуални трудови договори (раздел 5 Брюксел IA). Способ за преодоляване на общата компетентност е също така и юрисдикционното

³⁶³ C-281/02 като тук СЕС се е произнесъл, че разпоредбите на регламента не подлежат на преценка кой съд е най-подходящ, т.е. неприложими са аргументи присъщи на *forum non conveniens*.

³⁶⁴ Като уеднаквен критерий СЕС е посочил, че относно седалището следва да се прилага месторегистрирането на юридическото лице (търговско дружество или друго) или сдружението – C-280/00.

³⁶⁵ COM (2009) 0174, окончателен, §. 3.1.

³⁶⁶ Но това се допуска изрично, когато ответникът няма местоживеене в държава членка. В тази хипотеза всяко лице (без значение от гражданството), което има местоживеене в държавата членка ще обосновава компетентността съгласно националните правила на тази държава членка, включително и при условията на екзорбитантна компетентност (чл. 4, ал. 2 Брюксел IA). Този двойствен подход най-вероятно може да се обясни главно с желанието на държавите да запазят привилегиите за своите граждани при спорове с лица извън ЕС.

споразумение (раздел 7 Брюксел IA)³⁶⁷.

Извън тези конкретни хипотези, съдилищата на държавата членка, пред която ответникът се яви, независимо че няма местожителство в тази държава, са също винаги компетентни (чл. 24, изречение първо Брюксел IA)³⁶⁸. Това правило не се прилага, когато ответникът се явява само за да оспори компетентността на съда (чл. 24, изречение второ Брюксел IA)³⁶⁹. По аргумент от тази разпоредба може да се направи извод, че под „явяване“ се разбира ответникът да е извършил каквото и да е действие по защита по същество или да е оспорил само местната компетентност на съда съгласно националните правила за подведомственост, без да оспори и компетентността по същество.

С явяването си по делото съгласно чл. 24 Брюксел IA ответникът ще обоснове обаче компетентност по същество дори и когато тя е възложена от страните на съдилищата на друга държава с предходно писмено юрисдикционно споразумение. Този извод се налага при сравнение на чл. 25, ал. 1 Брюксел IA, който вмениява на съдилищата да следят служебно единствено за наличието на изключителна компетентност съгласно чл. 22 Брюксел IA, но

³⁶⁷ Следва да се има предвид, че СЕС постанови, че юрисдикционното споразумение няма действие, когато производителят на вещ е включил подобна клауза в първичния договор относно отговорността си за вреди, причинени от вещта, а приобретателят е прехвърлил собствеността на вещта на трето лице, освен ако третото лице не се е съгласило с тази клауза при спазване съответните условия на Брюкселско-Луганския режим – С-543/10.

³⁶⁸ С-150/80: след изявлението, което съгласно националното процесуално право се счита за първото защитно действие пред сезирания съд, не се допуска оспорване на компетентността. Когато преди подаването на иска се е развило производство по европейска заповед за плащане, подаването на възражение от страна на длъжника, с което е развил и съображения по същество, не си счита за явяване на делото по смисъла на чл. 24 Брюксел IA и съответно няма пречка да се оспори компетентността по Брюксел IA: С-144/2.

³⁶⁹ За да е установена компетентността на първия сезиран съд по смисъла на член 19, ал. 1 Брюксел II, е достатъчно първият сезиран съд да не е отклонил служебно своята компетентност и никоя от страните да не я е оспорила преди или до изявлението, което съгласно неговото национално право се счита за първото защитно действие по същество пред този съд: 489/14, т. 34 и (вж. по аналогия С1/13, т. 44, С-656/13). Неоспорване от страна на служебно назначен представител на страната не следва да води до приемане на компетентност по същество: съгласно С-112/13, т. 55, когато съгласно националната правна уредба по отношение на ответник, на когото не е връчена искова молба или жалба за образуване на производство поради липса на известно местопребиваване, национален съд назначи особен представител на отсъстващия ответник, явяването на особения представител на отсъстващия ответник не е равностойно на явяването пред съд на ответника по смисъла на член 24 от Брюксел IA, с който се установява международната компетентност на този съд; и вж. по аналогия С-215/15.

не и съгласно чл. 23 Брюксел IA (която компетентност също е дефинирана като изключителна в чл. 23, ал. 1, изречение второ Брюксел IA), а същевременно чл. 24 Брюксел IA предвижда, че не се прилага единствено в хипотези на чл. 22 Брюксел IA, т.е. намира приложение при чл. 23 Брюксел IA.

Компетентност ще се обоснове по този начин дори и когато и двете страни нямат местожiveене в държава членка – аргумент от (i) чл. 23, ал. 3 Брюксел IA, която разпоредба постановява, че при подобна хипотеза изричното юрисдикционно споразумение прави съдилищата на избраната държава членка изключително компетентни (чл. 23, ал. 1, изречени второ Брюксел IA), т.е. другите съдилища не следва да обосновават компетентност въз основа на националните си правила, а следва да прекратят паралелните производства пред тях (чл. 26, ал. 1 Брюксел IA); както и от (ii) чл. 4, ал. 1 Брюксел IA, която разпоредба постановява, че дори когато страните нямат местожiveене в държава членка и затова при определяне на компетентността се прилагат съответните национални правила, се прилага чл. 23 Брюксел IA.

4.5.3. Съдилищата не могат съответно да приемат делото за разглеждане по същество по правилата на Брюксел IA, освен ако не е налична някоя от установените в регламента хипотези³⁷⁰. Затова съдилищата на държавите членки следят служебно за така установените правила и следва да прекратят делото, когато не са компетентни въз основа на някое от тях (чл. 26, ал. 1 Брюксел IA), или когато първата сезирана държава приеме компетентност, ако са сезирани няколко държави, като при това няма значение дали и втората сезирана държава не би могла да обоснове компетентност – тя е длъжна да прекрати делото, щом е установена компетентността на първата държава (чл. 27 Брюксел IA). Достатъчно е в тази връзка редовно призован ответник просто да не се яви, за да се прекрати производството служебно, когато няма и друг свързващ фактор (чл. 26, ал. 1 Брюксел IA).

4.5.4. Така установената система за разпределение на делата с трансграничен елемент, която се основава на завишеното доверие между правораздавателните системи на държавите членки и необходимостта от максимална предвидимост на правилата за компетентността по същество при трансгранични спорове, предполага и правилото, че държавите не следва да си ревизират една на друга основанията за установяване на компетентност по съществуващото на спора с трансграничен елемент (вж. **4.2.3. supra**), дори и при признаване на решения³⁷¹ – това е недопустимо по аргумент от разпоред-

³⁷⁰ C-440/97.

³⁷¹ Срв. доклад „Jenard“, стр. 44 и 46-47.

бите на чл. 35, ал. 1 и 3 Брюксел IA, като и липсата на предвиждане на възражение за липса на компетентност по същество в изброяването на чл. 34, ал. 1-4 Брюксел IA.

Като повод за ревизия на компетентността, не може да послужи и възражението за противоречие с норми от обществен ред (чл. 35, ал. 3 Брюксел IA)³⁷². Забраната важи независимо кой акт съдът е намерил за приложим, за да обоснове компетентността си – въз основа пряко на регламента, въз основа на други актове на ЕС или на държавите, които съдържат специални или паралелни правила (чл. 67 Брюксел IA), на конвенция във специфична област (чл. 71 Брюксел IA), както и когато е приложил националното си право (арг. чл. 4, ал. 1 Брюксел IA); независимо дали съдът е приложил правилно съответните правила; и независимо дали фактическите констатации при преценката на приемането на компетентността са правилни (арг. чл. 35, ал. 2 Брюксел IA).

Подобна проверка е допустима само при компетентност, обоснована с разпоредбите на раздели 3 и 4 от регламента, които предвиждат възможности за компетентност, извън обоснованата с местожителството на ответника: при спорове относно застраховане и потребителските договори – чл. 35, ал. 1 предл. първо и второ Брюксел IA. Съдът по признаването е обаче обвързан от фактическите констатации на съда по същество, въз основа на които той е приел компетентност (чл. 35, ал. 2 Брюксел IA). Следователно никакви други оспорвания освен правни аргументи по приложението на нормите не могат да бъдат повдигани при възражение за липса на компетентност на съда по същество, включително събиране на нови доказателства и установяване на факти. По този начин не се предоставя на страните възможност за изменят фактическите си твърдения, които са направили пред съда по същество³⁷³.

4.5.5. Няма да се допуска признаване и при възражение по чл. 72 от регламента (чл. 35, ал. 1, предл. 4 Брюксел IA,) т.е. когато признаващата държава е сключила споразумение с трета държава, че няма да признава решения на други държави, постановени при условията на екзорбитантна компетентност съгласно правилата на Брюкселската конвенция спрямо лица с местоживееене или обичайно местопребиваване на територията на тази трета държава. Подобни резерви е можело да правят само държавите членки, които

³⁷² Дори и когато съдът е приложил екзорбитантна компетентност спрямо лице с местоживееене в ЕС: C-7/98.

³⁷³ Напр. чрез позоваване на възражение за противоречие с норма от обществен ред: срв. доклад „Jenard“, стр. 47.

са били страни по Брюкселската конвенция, така че в Република България, която не се е присъединявала към конвенцията, не може да бъдат повдигани подобни възражения срещу признаването на решения по реда на Брюксел IА.

4.5.6. Във всички тези хипотези обаче, дори и разпоредбите да са приложени неправилно, решението ще подлежи на признаване, ако са налице други фактори, които могат да обосноват компетентност съгласно разпоредбите на регламента.

4.6. Надлежно уведомяване на загубилата делото в държавата форум страна

4.6.1. Съгласно разпоредбите на чл. 34, ал. 2 от Брюксел IА решението не се признава, когато страната не е взела участие в производството (решението е взето в отсъствието на страната, която също така не е участвала в производството нито лично, нито чрез пълномощник, назначен от нея), защото на страната не е връчен документ за образуване на производството или равностоен документ в срок, който да е достатъчен страната да организира защитата си.

По тези разпоредби има натрупана практика при приложението на Брюкселската конвенция, която практика сравнително е изчистила практическите проблеми по прилагането им. На първо място, дали има връчване, както и качествата на връчения документ, се преценява от сезирания съда, без той да е обвързан от избора или правото на съда по същество³⁷⁴, и независимо дали се връчва в държава членка, или в трета държава³⁷⁵.

Изяснено е също така, че формулировката „документ за образуване на производството“ има автономно значение на документ, при връчването на който се дава на ответника адекватна възможност да упражни правата си пред съответната инстанция³⁷⁶. Оттук следва, че връчен ли е документ, от който става ясно, че е заведено производство срещу лицето, от кого и пред кой съд³⁷⁷, решението ще подлежи на признаване, като е напълно достатъчно на страната да е даден подходящ срок, респективно възможност да се запознае

³⁷⁴ С-228/82 и С-305/88.

³⁷⁵ Включително и когато уведомяването е извършено в държавата по признаването – С-49/84.

³⁷⁶ С-474/93.

³⁷⁷ С-172/91 – да е връчен документ, който да позволява на лицето да се запознае с основните параметри на спора, така че да може обосновано да реши дали да участва в производството, или не.

с материалите по делото, и да организира защитата си.

Тези условия могат естествено да са изпълнени и със самото връчване – на страната да е връчен препис от исковата молба и доказателствата и да е даден срок за отговор или съответното начално съдопроизводствено действие съгласно националните правила на съда.

4.6.2. Изискването следва да се моделира при производства, които започват едностранно като заповедните производства, исканията за обезпечаване на бъдещ иск, на доказателства, при привременни мерки и др., при които на ответната страна следва да бъде връчен самият постановен акт, респективно съобщение, и срок за запознаване. Това връчване също ще се счита за надлежно уведомяване за производството³⁷⁸.

4.6.3. Горните изводи следват *inter alia* от обстоятелството, че разпоредбата не изисква редовност на връчването (за разлика от еквивалентната разпоредба на чл. 26, ал. 2 от Брюкселската конвенция). Така се избягват оспорвания на връчването на формални основания, защото дори и при наличие на формални нарушения съдът по признаването ще провери надлежността и навременността на връчването и ще постанови признаване, ако са налични условията за това. Разбира се, липсата на редовност ще разколебае сериозно връчването.

Избраното разрешение следва от обстоятелството, че оспорванията на редовността на призоваването са най-често формални, а при тях съдът по признаването ще следва да преценява съгласно правилата на другата държава членка и с наличния доказателствен материал, откъдето обикновено идват проблемите при този вид оспорвания: те отнемат много време и е възможно да доведат до противоречиви резултати.

Считаме затова, че разпоредбата подлежи на доразвиване, защото не е ясно дали не се предоставя възможност за друг вид злоупотреба – и при редовно призоваване да се оспорва надлежността и навременността, като при това се оспори дали изобщо има връчване, без страната вече да е ограничена в набора на доказателствени средства съгласно правото по произход във връзка с връчването, което ограничение придава иначе стабилност на доказването на връчванията.

4.6.4. Особена важност има самостоятелното изискване на чл. 34, т. 2 от регламента за срок, който да е достатъчен с оглед на възможността на страната да организира защитата си. Следва съответно, независимо от дру-

³⁷⁸ C-125/79, C-474/93, C-39/02.

гите изисквания, да е даден и разумен срок страната да се запознае с обстоятелствата и материалите по делото. Преценява се в тази връзка от съда по признаването дали времето, което лицето реалистично е имало, е било достатъчно, за да организира защитата си съгласно конкретните обстоятелства (отдалеченост на съда, предоставени при връчването материали, нормално време за ангажиране на адвокат, обем на материалите за превод и проучване, неработни дни за съда и страната и т.н.)³⁷⁹.

4.6.5. Друга разлика от общите стандарти е, че когато страната е взела участие, тя следва да е възразила на надлежността на призоваването пред първата инстанция, като след това следва да е изчерпала и способите за обжалване на решението съгласно съдопроизводствените правила на държавата по произход, за да може да повдигне възражение за липса на надлежно уведомяване пред съда по признаването. Иначе се счита съгласила се с решението.

В българската версия се използва израза „оспорва“ („challenge“ в английския текст) за разлика от „обжалва“ в разпоредбите на чл. 37 и „обикновена жалба“ в чл. 46 от регламента. Оттук може да се направи обоснован извод, че следва да е изчерпана всякаква възможна форма на ревизия на въпроса за призоваването – както пътя на редовна жалба, така и реда за отмяна на решението (да не е подадена жалба или искане за отмяна в срок е достатъчно), предоставени от националното законодателство на държавата по произхода, включително и способа на чл. 19, ал. 4 от Регламент (ЕО) № 1393/2007³⁸⁰. Същото следва и при анализ на немския текст.

4.6.6. Разпоредбите на чл. 61 от регламента предвиждат частен случай на невъзможност да се организира защитата. В тази хипотеза, когато по наказателно производство за неумишлено престъпление в държава членка срещу лице с местоживеење в друга държава членка се съедини граждански иск и съдът е наредил лично явяване на подсъдимия (дори и да има служебно назначен защитник), решението по гражданския иск няма да подлежи на признаване, ако лицето не се яви, и не му е предоставена възможност да организира защитата си по този иск. Под формулировката „да организира защита си“ следва да се разбира и надлежното и навременно уведомяване, макар че тя може да обхваща и други аспекти, свързани със спецификата на наказателното производство. Уместно е становището тази защита изрично да се раз-

³⁷⁹ C-166/80.

³⁸⁰ Същото, Натов, Н. и колектив, Цит. съч., стр. 463-464.

шири и при производствата по умишлени престъпления³⁸¹.

5. Противоречие с норми от обществен ред в производството по признаване на решения с трансграничен елемент

5.1. Съгласно разпоредбата на чл. 34, ал. 1 Брюксел IA решение на държава членка няма да се признае, когато противоречи на норми от обществен ред на признаващата държава (в текста на български неправилно е използван терминът „публичен ред“, вероятно заради буквалния превод от английския вариант на „public policy“) ³⁸². Това е строго национален елемент при предпоставките за признаване и отказ се постановява съгласно изискванията и вижданията на съответната национална система ³⁸³. СЕС е посочил, че възражението намира място като пречка за признаване само когато признаването не е пресечено от някоя от другите предпоставки на чл. 34 Брюксел IA ³⁸⁴.

5.2. Считаме в тази връзка, че относно Република България възражението ще има следните елементи: противоречие с норми от материалноправен и процесуалноправен ред, противоречие с добрите нрави, както и противоречие с норми от публичноправен ред, като ще се прилагат критериите, които разгледахме в тази връзка (**3.9. supra**) ³⁸⁵. Разпоредба на регламента изисква да е налице явно противоречие, с което, независимо от строго националната обусловеност на предпоставката, подчертава, че откази на това основание следва да се постановяват като изключение, т.е. при крайно нетърпими ситуации. Следва да се подчертае, че правото на ЕС също може да предпостави противоречие с норми от обществен ред, както при признаване на чужде-

³⁸¹ Натов, Н. и колектив, Цит. съч., стр. 576. СЕС на практика е направил това, като е постановил, че когато в тези производства на лицето не е осигурена възможност за защита по гражданския иск, това е противоречие с обществен ред (следва да се приема за стандарт на всички държави членки), което следва да се прилага еднообразно от съдилищата на държавите членки – С-7/98.

³⁸² Преглед на практиката на държавите членки има в доклад „Heidelberg“ (Study JLS/C4/2005/03) §. 545-562. Решенията са малобройни и като цяло се установяват откази от признаване при нарушаване на изискванията за справедлив процес.

³⁸³ С-7/98 и С 39/98.

³⁸⁴ С-145/86.

³⁸⁵ У Натов, Н. и колектив, Цит. съч., стр. 452 също се сочи, че възражението ще е обосновано при драстично противоречие с изискванията на справедливостта, но като втори критерий се сочи моралът, а би следвало добрите нрави, доколкото моралът е лична и съответно субективно обусловена категория.

странни решения, така и при признаване на решения на държави членки, след като ПЕС е интегрална част от националната правна система³⁸⁶.

5.3. В рамките на това изискване СЕС също се опитва да постави общностно правни рамки на възражението, като подчертава, че следва да става въпрос за хипотези на нетърпимо нарушаване на правилата на приемащата държава³⁸⁷. Пример е постановяването на общ критерии за противоречие с обществен ред при нарушаване на разпоредбата на чл. 61 Брюксел IA, коментирана в предния параграф. Съща така при нарушаване на правото на защита на страната, което води до явно противоречие и е извън изричните хипотези на чл. 34, ал. 2 Брюксел IA, отново ще е налична възможност за възражение за противоречие със норми от обществен ред със съдопроизводствена природа³⁸⁸.

5.4. Съгласно доклада на Комисията, възражения за противоречие с обществен ред се повдигат най-често като защита заедно с възражения за неадекватно призоваване, но не се уважават, което сочи поставяне на наистина високи и като цяло единни критерии пред този тип възражения от националните съдилища. Възражения за противоречие с норми от обществен ред са успешни предимно във връзка с нарушаване правото на защита на страните в съдопроизводството³⁸⁹.

6. Предпоставки за обявяване на изпълнение по Регламент Брюксел IA

Предпоставките за признаване на решения с трансграничен елемент ще се прилагат и при обявяване на изпълнението (чл. 45, ал. 1 във вр. с чл. 34-35 Брюксел IA). Във връзка с изискването за еквивалентност на правните последици е предвидено единствено решението да се ползва с изпълнителна сила и в държавата по произхода (чл. 38, ал. 1 Брюксел IA). Може следова-

³⁸⁶ СЕС е приел за разглеждане запитване по C-681/13, по което вече има и публикувано становище на генералния адвокат, че простото нарушаване на национална или ЕС правна норма не предпоставя противоречие с обществен ред, освен ако не представлява драстично нарушаване на същността за държавата членка правна разпоредба. За съжаление е очевидно, че съществува единодушие по делото, че българските съдилища не са приложили правилно напълно ясна разпоредба на ЕС по един доста съществен въпрос, а спорът е само дали това може да обоснове и пречка за признаване на решението.

³⁸⁷ C-7/98 и C 39/98.

³⁸⁸ C-78/95.

³⁸⁹ COM (2009) 0174, окончателен, §. 3.1.; вж. и C-7/98.

телно да се направи обоснован извод, че при обявяване на изпълнението на решения на държава членка, които са влезли в сила, се спазва стандартната конструкция при признаване и допускане изпълнението на чуждестранни решения – решението се санкционира, при което настъпват правните последици: както *res iudicata*, така и изпълнителна сила. Тоест производството по допускане на изпълнението по реда на Брюксел IA на практика дублира това по признаването.

7. Предпоставки за обявяване на признаване и на изпълнение на решения по Регламент Брюксел IB

7.1. Регламент (ЕС) 1215/2012 отменя и заменя Брюксел IA (чл. 80, изр. първо Брюксел IB). Регламентът ще се прилага и за Кралство Дания в резултат на акт за присъединяване (срв. съображение 41. към Брюксел IB). Необходимите законодателни промени в Дания вече влязоха в сила на 01.06.2013 г. В тази връзка, Брюксел IB изцяло замества Брюксел IA по отношение на неговото действие спрямо другите инструменти на ЕС в областта на признаването, вкл. Брюкселската и Луганската конвенция, както и относно видовете международни договори и конвенции, по които държавите членки са страни (срв. Глава VII „Връзка с други инструменти“ Брюксел IB).

Новият регламент се прилага обаче само по отношение на съдебни производства, автентични инструменти, формално съставени или вписани, както и по отношение на съдебни спогодби, одобрени или сключени, на или след 10. 01. 2015 г. (чл. 66, ал. 1 Брюксел IB). За решения, постановени по производства, образувани преди 10.01.2015 г., продължава да се прилага Брюксел IA (чл. 66, ал. 2 Брюксел IB), както и за автентични инструменти, формално съставени или вписани преди 10.01.2015 г., както и по отношение на съдебни спогодби, одобрени или сключени преди тази дата. Затова значимостта на Брюксел IA по отношение на признаването и допускане на изпълнението ще се запази още за значителен период от време.

7.2. Регламентът осигурява приемственост както с Брюкселската конвенция и практиката по нея (чл. 68, ал. 2 Брюксел IB), така и с Регламент Брюксел IA (чл. 80, изр. първо Брюксел IB). Това е особено важно, защото в частта относно компетентността по спорове с трансграничен елемент, както и по техническите въпроси на признаването Брюксел IB главно доразвива Брюксел IA, съобразявайки и решенията на СЕС по Брюкселската конвенция, респективно по спорните моменти в Брюксел IA, както и препоръките в различни доклади.

Затова като цяло разпоредбите на Брюксел IA, които не подлежат на

промяна във връзка с новите постановки в Брюксел IB са запазени с цел да не се предизвикват спорове въз основа на различните редакции (към регламента е прибавена и таблица за сравнение по съответната номерация). Напълно самостоятелен момент е само промяната на модела за признаване и допускане на изпълнението, като и тук всички технически норми, които не се променят, са съобразени с тези от Брюксел IA. Във връзка с този подход на законодателя, в изложението ще се коментират само измененията и новите разпоредби.

7.3. От решенията, които подлежат на признаване от обхвата на регламента (чл. 2, б. „а“ Брюксел IB), са изрично изключени решения относно спорове за имуществени права, произтичащи от отговорността на държава членка за действия или бездействия на нейните органи при упражняване на държавна власт (чл. 1, ал. 1 Брюксел IB). Евентуални решения по подобни спорове няма съответно да подлежат на признаване в друга държава членка по ред на регламента, а по съответното национално законодателство.

Изрично са изключени също така спорове относно имуществени права, които произтичат от отношения, които съгласно приложимото право имат последици, сходни на тези, произтичащи от брак – фактическо съжителство и др. подобни (чл. 1, ал. 2, б. „а“ Брюксел IB). Изключени са и задълженията за издръжка, произтичащи от семейни, родствени или брачни отношения, както и от отношения на сватовство (чл. 1, ал. 2, б. „д“ Брюксел IB). Също и отношения относно наследяване и завещания, включително задължения за издръжка, произтичащи в случай на смърт (чл. 1, ал. 2, б. „г“ Брюксел IB). Добавена е изрично като изключена от обхвата на регламента и хипотезата на банкрут (чл. 1, ал. 2, б. „б“ Брюксел IB). Решения по подобни спорове ще се признават съгласно съответните специални актове на ЕС.

Подчертава се също така, че арбитражните производства и решения не са в обхвата на регламента и той съответно не се прилага относно тях (чл. 1, ал. 2, б. „г“ и вж. чл. 73, ал. 2 Брюксел IB), като в съображение 12. е пояснено, че никоя разпоредба на Брюксел IB не следва да възпрепятства съдилищата на държава членка, когато са сезирани по иск с предмет, по който страните са сключили арбитражно споразумение, да препратят страните на арбитраж, да спрат или да прекратят производството или да проучат дали арбитражното споразумение е недействително, загубило сила или не може да бъде приложено в съответствие с националното им право.

Включително по реда на регламента не се признават и изпълняват определения на съдилища на държави членки по спорове, дали арбитражното споразумение е недействително, загубило сила или че не може да бъде приложено, независимо от това, дали съдът се е произнесъл за това като основен

въпрос или инцидентно възникнал въпрос. Регламент не се прилага също така по отношение на искове или придружаващи производства, които се отнасят по-специално до създаването на арбитражен съд, правомощията на арбитражите, воденето на арбитражната процедура или други аспекти на такава процедура, нито по отношение на искове или решения относно отмяната, преразглеждането, обжалването, признаването или изпълнението на арбитражни решения.

Когато обаче съд на държава членка, компетентен съгласно регламента или съгласно националното право, е определил, че арбитражно споразумение е недействително, загубило сила или че не може да бъде приложено, това не е пречка пред признаването, респ. изпълнението в съответствие с Брюксел IB на решението на съда по съществуващото на делото. Това не засяга компетентността на съдилищата на държавите членки да вземат решения относно признаването и допускане на изпълнението на арбитражни решения в съответствие с Конвенцията за признаване и изпълнение на чуждестранни арбитражни решения, съставена на 10 юни 1958 г. в Ню Йорк, която има предимство пред регламента (чл. 73, ал. 2 Брюксел IB). Тоест, когато държавата е признала арбитражното решение, това ще е пречка пред признаването на решението на съда по същество, който е приел, че арбитражното решение не действа.

Когато арбитражен съд е постановил същевременно решение, с което забранява на някоя от страните да предяви определени искания пред съд на държава членка (*anti-suit injunction*), няма пречка държавата членка да признае и да допусне изпълнението въз основа на националното си право нито пък да откаже да признае и да допусне изпълнението на подобно арбитражно решение, доколкото нито Брюксел IA, нито Брюксел IB не уреждат признаването и изпълнението в една държава членка на арбитражни решения, постановени от арбитражен съд в друга държава членка, вкл. и не регулират въпросите на разпределението на компетентността между националните и арбитражните съдилища³⁹⁰.

Тоест този въпрос не се урежда от регламента и именно затова няма пречка, която иначе съществува при подобно разпореждане, с което съд на държава членка забранява на страна в арбитражно производство да води про-

³⁹⁰ C-536/13, като в решението съдът попълно е посочил, че създаването с подобно разпореждане пречка за съд на държава членка да упражни правомощията си, може да прегради достъпа на ищеца, според когото арбитражното споразумение е недействително, загубило сила или не може да бъде приложено, до държавния съд, който той все пак е сезирал (вж. и C-185/07).

изводство пред съд на друга държава членка, защото това разпореждане ще противоречи на общия принцип, произтичащ от Брюкселско-Луганския режим и потвърден многократно от практиката на Съда, съгласно който принцип всеки сезиран съд сам определя въз основа на приложимите норми дали е компетентен да разреши отнесения до него спор³⁹¹.

7.4. В обхвата на регламента са изрично включени и ще подлежат на признаване актове, постановяващи привременни и/или обезпечителни мерки, включително мерки за получаване на информация или запазване на доказателства (съображение 25. – без това за засяга действието на Регламент (ЕО) 1206/2001 на Съвета от 28.05.2011 г. относно сътрудничеството между съдилищата на държавите членки при събиране на доказателства по граждански или търговски дела), когато са постановени от съд или друг правораздавателен орган (особена юрисдикция), който е компетентен съгласно регламента да реши спора по същество (чл. 2, ал. 2, изр. първо Брюксел ІВ). Тези актове се признават при специфичните условия (на срещната страна да е уведомена за мярката и да е могла да осъществи защита), които бяха разгледани във връзка с Брюксел ІА (чл. 2, ал. 2, изр. второ Брюксел ІВ).

7.5. Относно предпоставките за обявяване на признаване/изпълнение не се внасят никакви принципни изменения (чл. 45, ал. 1-3 във вр. с чл. 36, ал. 2 и чл. 46 Брюксел ІВ). Относно изискването заинтересованата страна да е изчерпала всички редовни и извънредни способности за защита срещу решението при ненадлежно призоваване не се правят промени, а текстът е редактиран за по-голяма яснота³⁹². В предварителната и текуща версия на български език изискването е формулирано неправилно като изискване ответникът да не е успял да предяви иск за оспорване на решението, а се има предвид да не е успял да започне производство по оспорване на решението, подобно на формулировката по Брюксел ІА (*unless the defendant failed to com-*

³⁹¹ С-185/07, съгласно което разпореждане на съд на държава членка, с което се забранява на страните да използват производство, различно от арбитражното, и да продължат да водят производство пред съд на друга държава членка, компетентен съгласно Регламент № 44/2001, не е съвместимо с регламента: не се допуска по начало в правото на ЕС, с няколко ограничени изключения, осъществяването на контрол върху компетентността на съд на една държава членка от страна на съд на друга държава членка. Тази компетентност се определя пряко от правилата, установени с регламента, включително тези относно приложното му поле. Следователно съдът на една държава членка в никакъв случай не се намира в по-добра позиция, за да се произнесе по компетентността на съда на друга държава членка.

³⁹² Поради обстоятелството, че голяма част от оспорванията на признаването са съсредоточени в тази насока: СОМ (2009) 0174, окончателен, §. 3.1.

mence proceedings to challenge the judgment – чл. 45, ал. 1, б. „б“ Брюксел ІВ).

7.6. Има допълнения във връзка с проверката на компетентността по същество³⁹³ от съда по признаването. Проверката вече обхваща не само решения, свързани със застрахователни и потребителски договори, но и решения, свързани с индивидуални трудови договори, когато притежателят на полицата, застрахованото лице, третото ползващо се лице по застрахователния договор, увредената страна, потребителят, работникът или служителът са били ответници в производството по същество (чл. 45, ал. 1, б. „д“, т. (i) Брюксел ІВ, като българската версия отново не е прецизна: използва се „са ответници“, докато формулировката е „са били ответници“).

Съответно на практика само изброените лица могат да оспорват признаването на това основание, когато са ответници и по искането за признаване. Те нямат интерес от оспорване на признаването, след като го целят. Регламентът решава с тази разпоредба един проблематичен момент, по отношение на който уредбата обосновано търпеше критики, че не се предоставя напълно качествена защита на тези лица, щом и ищците в подобни производства (застраховател и търговец) могат да правят възражения за липса на компетентност по същество, като трудовите спорове бяха изобщо изключени от тези правила.

7.7. Също така с оглед на проблемите, възникващи от това, че се признават неокончателни и невлезли в сила решения, не се отчита поредността на подадените иски при признаване на решенията и липсва възможност за проверка на компетентността, регламентът детайлизира и доразвива правилата, които следва да гарантират прекратяването на паралелните производства, като включително се създават правила относно конкуренция с производства в трети страни.

По-конкретно, независимо че при проверка на компетентността си съдът няма поначало правомощия да указва на страните в общия случай, че липсват основания да приеме компетентност по същество (арг. чл. 26, ал. 2 Брюксел ІВ, както и чл. 31, ал. 2 във вр. с чл. 26, ал. 2 Брюксел ІВ, където това правомощие изрично се създава в особени хипотези), при неявяване на ответник и липса на компетентност, съдът служебно прекратява производството (чл. 28, ал. 1 Брюксел ІВ). Задължение за указания се създават при дела във връзка със застраховане, при потребителски договори и при индивидуални

³⁹³ Където като обща компетентност по същество се запазва компетентността по местоживее на лицето (чл. 1, ал. 1 Брюксел ІВ), а останалите възможности пред ищца се определят като специални видове компетентност – чл. 5, ал. 1 и раздел 2 Брюксел ІВ.

трудови договори, когато притежателят на полицата, застрахованият, третото ползващо се лице по застрахователен договор, увредената страна, потребителят, работникът или служителят са ответници, при които може да се прави последваща проверка на компетентността от съда по признаването. В тези хипотези съдът трябва да гарантира, че тези лица, които по дефиниция са в по-слаба позиция, са информирани за правото си да оспорят компетентността, вкл. и при наличието на юрисдикционно споразумение, както и за последиците от явяването и неявяването им (чл. 26, ал. 2 Брюксел IB). Това правомощие редуцира същевременно възможността за успешни оспорванията на компетентността по същество при искания за обявяване на признаване на решенията (срв. чл. 45, ал. 1, б. „д“, i) Брюксел IB).

При установяване на изключителна компетентност на друга държава съгласно разпоредбите на чл. 24 Брюксел IB (чл. 22 Брюксел IA), съдът също служебно прекратява производството. Когато искът спада към изключителната компетентност на няколко съдилища, всеки съд, различен от първия сезиран съд, прекратява производството (чл. 31, ал. 1 Брюксел IB и вж. съображение 22.). Тези правила не важат при компетентност въз основа на юрисдикционно споразумение, независимо че и тя е определена като изключителна. В тази хипотеза всеки съд извън посочения в споразумението спира производството, докато сезираният въз основа на споразумението съд обяви, че не е компетентен по съществуването на делото съгласно споразумението (чл. 31, ал. 2 Брюксел IB), след което ще се приложат общите правила за порядността съгласно разпоредбите на чл. 29, ал. 1-3 Брюксел IB. А ако посоченият в споразумението съд се обяви за компетентен по същество, другите сезирани съдилища прекратяват производствата пред тях (чл. 31, ал. 3 Брюксел IB).

7.8. Също така, относно юрисдикционното споразумение е пояснено, че при преценка на действителността на споразумението, свързана с материално правни въпроси, се прилага правото на държавата членка, чиито съдилища са посочени в споразумението (арг. чл. 25, ал. 1, изр. второ, последно предложение Брюксел IB), като споразумението следва да е независимо от останалата част от договора, когато е включено като част от договор между страните (чл. 25, ал. 5 Брюксел IB), а недействителността на договора не води до недействителност на споразумението (чл. 25, ал. 5 Брюксел IB), освен ако не става въпрос за общи пороци (липса на дееспособност, липса на представителна власт и т.н.).

Оттук следва също така, че когато другият сезиран по същество съд не спре производството, няма пречка посоченият в споразумението съд да разгледа и разреши делото (вж. съображение 22. към Брюксел IB). Когато

обаче ответникът се е явил пред първия сезиран съд и не е оспорил компетентността му по същество, вкл. въз основа на юрисдикционното споразумение, то тя се счита потвърдена (чл. 31, ал. 2, предл. първо Брюксел IB, съгласно която разпоредба правилата за разпределението на компетентността при юрисдикционно споразумение не засягат действието на чл. 26, ал. 1-2 Брюксел IB).

При хипотези на дела във връзка със застраховане обаче, при потребителски договори и при индивидуални трудови договори, когато ищецът е притежателят на полицата, застрахованият, третото ползващо се лице по застрахователен договор, увредената страна, потребителят, работникът или служителът и сезираният по същество съд установи, че споразумението е недействително съгласно някое от специфичните условия в регламента, които служат за защита на тези лица (Раздели 3, 4 и 5 Брюксел IB), той не спира производството дори и когато не е посочен в юрисдикционното споразумение, а решава делото по същество (чл. 31, ал. 4 Брюксел IB), когато е компетентен съгласно правилата на Раздели 3, 4 и 5 Брюксел IB. Тъй като в тези хипотези компетентността на този съд не подлежи на проверка в производството по признаване (арг. чл. 45, ал. 1, б. „д“, i) Брюксел IB, която разпоредба действа само когато тези лица са ответници), произнасянето на съда ще има стойността на процесуално решение по автономното право на ЕС и ще може да се ползва за прекратяване на производството пред съда, посочен в споразумението, или друг съд³⁹⁴.

7.9. Създават се и специфични правила (чл. 33, ал. 1-4 Брюксел IB), когато трета държава е приела да разгледа спор с трансграничен елемент, като искът е подаден първи по време, преди идентичен иск пред съд на държава членка и компетентността по същество на третата държава може да се обоснове на критерии, които произтичат от разпоредбите на чл. 4, 7, 8 или 9 от Брюксел IB. Аналогични правила се създават и когато е целесъобразно свързани искове да бъдат разгледани и решени заедно, за да се избегне рискът от противоречащи си съдебни решения, постановени в отделни производство (чл. 34, ал. 1-4 Брюксел IB).

В тези хипотези съдът на държавата членка може да спре производството, ако се очаква, че съдът на третата държава ще постанови решение, което може да бъде признато и когато е приложимо, изпълнено в тази държава членка, и/или съдът на държавата членка е убеден, че спирането на производ-

³⁹⁴ Арг. С-456/11.

ството е необходимо за доброто правораздаване. Когато взема предвид доброто правораздаване, съдът на съответната държава членка следва да оценява всички обстоятелства по делото, което разглежда.

Тези обстоятелства биха могли да включват връзки между фактите по делото и страните и съответната трета държава, етапа, на който се намира производството в третата държава към момента на образуване на производството от съда на държавата членка, както и дали може да се очаква, че съдът на третата държава ще постанови решение в разумен срок от време. Тази оценка би могла да включва и разглеждане на въпроса, дали съдът на третата държава има изключителна компетентност по конкретното дело при обстоятелства, при които съд на държава членка би имал изключителна компетентност (съображение 24. към Брюксел IB)³⁹⁵.

Ходът на спряното производство може да се възобнови, когато производството пред третата държава се прекрати или се спре и може да се счете, че няма да приключи в разумен срок или възобновяването е необходимо за доброто правораздаване. Съдът на държава членка прекратява съответно производство, когато производството пред съда на третата държава е приключило със съдебно решение, годно да бъде признато или изпълнено в същата държава членка, т.е. на практика решението следва да бъде признато по реда на инцидентното признаване, или да е поискано изпълнение, което да бъде успешно проведено, иначе няма да е ясно дали решението е „годно“. За да прецени годността съдът така или иначе следва да извърши проверката на предпоставките и да предостави на насрещната страна възможност да обоснове и докаже възраженията си относно признаването. Всички тези разпоредби се прилагат по молба на страната или служебно, когато националното право на държавата членка позволява това.

7.10.1. Създават се и специални правила (чл. 65 Брюксел IA) относно признаване на решения в частта им относно привлечени в производството трети подпомагачи страни, вкл. и при подадени регресни или други иски срещу тях (чл. 8, ал. 2, предл. второ Брюксел IB и чл. 65, ал. 1 изр. първо Брюксел IA), които страни нямат местожителство в държавата, чийто съдилища са сезирани по същество (чл. 65, ал. 1 изр. второ Брюксел IB): по-специално иски срещу лица, които отговарят за качествата на вещта в най-широк смисъл (правни и физически недостатъци), или предоставили га-

³⁹⁵ Инструментът на ЕС се опитва да предостави разяснения пред съдиите, но съответните проблеми, коментирани във връзка с разпоредбата на чл. 37 КМЧП остават и изискват много прецизна работа и преценка.

ранция за качество (чл. 8, ал. 2, предл. първо Брюксел ІВ), застрахователи по видовете обща гражданска отговорност на застрахования и привлечени като подпомагача страна от застрахования (чл. 13, ал. 1 Брюксел ІВ), както и застрахованият или притежателят на полицата, привлечени като подпомагачи страни по прекия иск срещу застраховател (чл. 13, ал. 3 Брюксел ІВ)³⁹⁶.

В тази връзка, „warranty or guarantee“ съгласно английския вариант няма значението на „поръчителство или гаранция“ (особено в контекста на автономните понятия по ПЕС), както е преведено на български. В немския вариант на чл. 8, ал. 2, респ. чл. 65, ал. 1, изр. първо Брюксел ІВ е „eine Gewährleistungs- oder Interventionsklage“, като първият вид иск кореспондира само с отговорността за недостатъци на вещта, а вторият е искът на третото лице, засегнато от изпълнението (това явно е недоразумение поради другото наименование на този иск: *Drittwiderspruchsklage*, което обаче не кореспондира с английското *third party, third-party proceedings*, които понятия имат значението по смисъла на чл. 219, ал. 1 и 3 ГПК). Компетентността по иска на третото лице, засегнато от изпълнението, е уредена същевременно като изключителна в разпоредбата на чл. 24, ал. 5 от Брюксел ІВ³⁹⁷, а не е специална по смисъл на раздел втори от Брюксел ІВ.

Също така, поръчителството няма място в тази разпоредба, освен под общия знаменател, че поръчителят може да привлече като помагач длъжника по дълга, защото срещу поръчител като главна страна ще може да се заведе иск в държава членка не по неговото местоживееие например при условията на чл. 8, ал. 1 Брюксел ІВ. Едва в чл. 65, ал. 1, изр. второ на Брюксел ІВ немската версия се насочва правилно към всички хипотези на привличане на трета страна в производството (*Streitverkündung*): *Eine Person, die ihren Wohnsitz in einem anderen Mitgliedstaat hat, kann aufgefordert werden, nach den Vorschriften über die Streitverkündung gemäß der genannten Liste einem Verfahren vor einem Gericht dieser Mitgliedstaaten beizutreten.*

Държавите може да прилагат горесцитираните критерии за компетентност относно привличане на подпомагача страна (вкл. и когато производството по регресния иск не се гледа от съда по главния иск) само когато

³⁹⁶ Първообраза на уредбата е чл. 65, ал. 1-2 Брюксел ІА, където обаче нейният обхват е ограничен до Германия, Австрия и впоследствие и Унгария, а с присъединяването на Естония, Латвия, Полша, Словения (доклад „Heidelberg“ (Study JLS/C4/2005/03) §. 239.) и България с особеностите на техните национални уредби проблемът е станал общоевропейски и е възникнала необходимостта от национална уредба.

³⁹⁷ C-220/84.

те са налични и по националното право (чл. 65, ал. 1, изр. второ Брюксел IB). За целта е необходимо държавата членка да е нотифицирала съгласно разпоредбите относно списъка по чл. 76, ал. 1, б. „б“ и чл. 76, ал. 2 Брюксел IB, по кои правила лицето може да бъде поканено да се яви в съда на тази държава членка (чл. 65, ал. 1, изр. второ Брюксел IB). Когато подпомагащата страна не е нотифицирала правилата за привличане, подобни искания ще са недопустими (арг. чл. 65, ал. 1 Брюксел IB).

Република България няма нужда да нотифицира относно подпомагащите страни: срв. чл. 219, ал. 2 ГПК за невъзможността да се привлекат като подпомагаща страна лица без постоянен адрес в Република България или които живеят в чужбина, както и чл. 224, ал. 2 Кодекс на застраховането, който препраща към общите правила на ГПК при привличането на застраховател по иск срещу застрахования.

7.10.2. Нотификацията по чл. 65, ал. 3 Брюксел IB относно това, по кои правила на националното право може да се определи действието на решението спрямо третите страни, е само информативна и няма характер на пречка пред привличането на страните, респективно пред признаването на действието на подобни решения в другите държави членки. Съответно, винаги когато изискванията на разпоредбите на чл. 65, ал. 1 Брюксел IA са спазени, съдебните решения относно третите страни, привлечени в производството по правилата съгласно националното право на съда по същество, ще се признават в приемащата държава-членка (чл. 65, ал. 2, изр. второ Брюксел IB).

Когато не са спазени изискваният на чл. 65, ал. 1 Брюксел IB (вкл. правилата за нотификация), подобни решения няма да се признават относно трети страни в производството (считаме, че разпоредбата следва да се разбира в смисъл, че няма да се признават, когато това би противоречало на правото на сезираната държава, а не механично, какъвто извод би бил верен при по-формално прилагане на разпоредбата), но самите решения ще подлежат на признаване и ще действат относно главната страна (чл. 65, ал. 1, изр. първо Брюксел IB и арг. чл. 65, ал. 2, изр. второ Брюксел IB). От формулировките на разпоредбата може обаче пряко да се направи извод, че националните правни последици са определящи съгласно регламента, а държавите са задължени са приемат действие на решение по правото на друга държава членка само при изрични разпоредби.

7.10.3. Следва да се добави, че законодателната техника като цяло е много тровава с общи препратки през текстове, разпръснати из целия регламент, и затова разпоредбите оставят също така впечатление (чл. 65, ал. 1 Брюксел IB препраща изцяло към чл. 13 Брюксел IB, а не само към неговите

алинеи 2 и 3), особено предвид не много изрядния превода на български език, че специфичните правила на чл. 65 Брюксел IB обхващат и подаването на пряк иск срещу застраховател (чл. 13, ал. 2 Брюксел IB във вр. с чл. 10, 11 и 12 Брюксел IB). Тъй като самият чл. 65 Брюксел IB има обаче изрично предвид само производства с участие на подпомагащи страни (The jurisdiction specified in point 2 of Article 8 and Article 13 in actions on a warranty or guarantee or in any other third-party proceedings may be resorted ...), а застрахователят ответник по пряк иск е не подпомагаща, а главна страна, то прекият иск е изключен от задължението за нотификация и съответно подобно не е правено от Република България.

Следователно пряк иск ще е допустим направо по силата на чл. 13, ал. 2 Брюксел IA във връзка с чл. 226, ал. 1 Кодекс за застраховането, който предвижда наличието на пряк иск на увреденото лице срещу застрахователя по общите правила на видовете застраховки на гражданска отговорност по националното право³⁹⁸. Подобни национални решения ще подлежат съответно на признаване в другите държави членки без никакви специфични условия, свързани с нотификации по чл. 76, ал. 1, б. „б“ и чл. 76, ал. 2 Брюксел IB (чл. 65, ал. 2, изр. първо Брюксел IB).

7.10.4. По необясними причини разглежданите разпоредби са формулирани спартански и доста неясно (особено предвид значението на прекия иск и действието на решението спрямо трети лица), докато регламентът създава същевременно множество крайно детайлни разпоредби по напълно ясни въпроси, вкл. деловодни, като например задължението да се отбелязва на исковата молба датата на постъпване (чл. 32, ал. 2 Брюксел IB), или въпросите свързани с преводите и правото на защита (напр. чл. 43, ал. 2-3 Брюксел IB).

8. Изводи

8.1. Можем да направим крайните изводи, че разпоредбите на правото на ЕС следват като цяло общите стандарти на предпоставките на правото на признаване. Това е във връзка с обстоятелството, че независимо от близостта на правните системи на държавите членки, синхронизацията на зако-

³⁹⁸ Срв. гр.д. 743/2012 г., ГО, 2 с-в на СОС, по което въз основа на Брюксел IA е допуснат пряк иск срещу застраховател от държава членка, независимо че застрахователното събитие е настъпило в трета държава (потъването на р/к „Илиден“), а по правото на застрахователя пряк иск не е предвиден. Срв. и Опр. 654-2013-ОС-Благоевград по т. д. 232/2013 г.

нодателствата им в определени области и действието на актовете на ЕС и независимо от прехвърлянето на суверенитет към ЕС в доста насоки, както и независимо от важността му за общия пазар и гладкото движение на хора, услуги и капитали, въпросът за признаването и допускането на изпълнението остава в крайна сметка с национален характер и затова се намесват фактори, свързани със защитата на суверенитета на различните държави (изискването за съвместимост с обществения ред на приемащата държава остава и в Брюксел IB – чл. 45, ал. 1, б. „а“ от регламента).

Това не следва да се пропуска при тълкуването на разпоредбите, прилагането им в практиката, както и при съответното доразвитие на националните правила. С неслучайно минималистичния си подход при дефиниране на уредбата Регламенти Брюксел IA и Брюксел IB оставят всъщност възможност държавите донякъде сами да решат докъде биха могли да отстъпят, като считам, че подобни решения предполагат внимателна преценка и спазване към минимумите изисквания в уредбата, а не отстъпки пред суверенитета, относно които няма никаква гаранция, че ще бъдат отчетени и извършени и от другите държави – напротив, опитът сочи, че държавите предпочитат да предпазват правните си системи. Няма никакви основания Република България да въвежда по-либерални режими без еквивалентен отговор и/или конкретни очаквани ползи.

8.2. В това отношение, при приемането на КМЧП се подходи, като за основа е взет именно Брюксел IA и развитието на Брюкселско-Луганския режим относно европейските изпълнителни основания, без да се отчита, че по КМЧП ще се признават решения на трети държави, а не на държави членки, с които имаме особена обвързаност и договорености, както и хармонизирани правни системи. При използването на матрицата на регламентите в КМЧП се правят същевременно преформулировки на текстовете с цел отчитане на особеностите на признаването на решения на трети държави, като при това се преформулират и небудещи съмнения текстове от предишната национална уредба, с което се поставя под въпрос смисълът им, както и практиката по тях. Конкретните трудности, възникващи от този подход бяха разгледани при съответния анализ на разпоредбите.

8.3. В съответствие с изводите, направени дотук, ще посочим също така, че разпоредбата на чл. 123 КМЧП предвижда допускане на изпълнението на чуждестранни официални документи (автентични инструменти), които удостоверяват вземания, изпълняеми в държавата, където е издаден документа. Същевременно не се предвижда прикрепване на изпълнителна сила към така признатите документи (срв. чл. 404, т. 2-3 ГПК), подобно на признати съдебни решения и актове, съдебни и арбитражни спогодби (срв. чл.

122 КМЧП) и арбитражни решения, което следва да доведе до отказ от издаване на изпълнителен лист в хипотезите на чуждестранен официален документ с допуснато изпълнение. Същото ще следва и за автентичните инструменти, на които се допуска изпълнение по правото на ЕС извън европейските изпълнителни основания, при които норми с пряко действие задължават държавите да прикрепват изпълнителната си сила след обявяване на изпълнението.

8.4. Няма подобен проблем с охранителните актове на съдилищата, които подлежат на допускане на изпълнението, защото разпоредбите на чл. 404, т. 2-3 ГПК изрично различават съдебни решения от актове на съдилищата с допуснато изпълнение. Същото разграничение е направено и в разпоредбата на чл. 117 КМЧП, която предвижда признаване както на съдебни решения, така и на други актове на чуждестранни съдилища. При действието на ГПК (отм.) практиката допускате подобно изпълнение чрез разширително тълкуване на понятието „решение“ – бяха цитирани поредица от решения за признаване на актове, с които се определя издръжка.

ЧАСТ ЧЕТВЪРТА. ПРОИЗВОДСТВА ЗА ОБЯВЯВАНЕ НА ПРИЗНАВАНЕ И ИЗПЪЛНЕНИЕ НА РЕШЕНИЯТА

1. Общи бележки

1.1. Разпоредбите относно признаването и допускането на изпълнението на решения на държави членки се съдържат понастоящем в регламенти, които са законодателни актове на ЕС с пряко и непосредствено действие. Като част от правото на ЕС регламентите изключват съответно приложимостта на разпоредбите на националното право и създават отделни самостоятелни производства в рамките на своите обхвати. Оттук следва, че признаване на решение на държава членка по реда на КМЧП, или на международен договор е недопустимо, когато решението е в обхвата на някой от инструментите на ЕС, освен при предвидените в самите актове изключения. Затова съдилищата ще следят служебно за използването на допустимия съдопроизводствен ред до приключване на делото като дават необходимите съгласно обстоятелствата указания, включително и да препращат искането до компетентния съд.

Ако все пак е използван редът на КМЧП (а и обратно) и решението е признато, това няма да увреди действието на акта, след като така или иначе е извървян пътят на признаването, макар и по един по-тромав ред. Затова служебното начало относно проверката на използвания съдопроизводствен ред е гаранция, че няма да се стига, както до подобни решения поради непознаването на правото от страните, така и до използване на предпоставките за признаване на чуждестранни решения по подобни производства, като се има и предвид, че неприлагането на правото на ЕС може да ангажира отговорността за вреди на държавата по специалния иск по ПЕС за това³⁹⁹. В масовия случай служебното начало ще служи като филтър още на стадия на образуване на делото.

1.2. Същото ще важи и в случаите, когато страната е избрала да използва ред, предвиден в акт на ЕС, който ред е недопустим за даденото решение (от обхвата на Брюксел ІВ са изрично изключени например спорове относно имуществени права, произтичащи от отговорността на държава членка за действия или бездействия на нейните органи – чл. 1, ал. 1 Брюксел ІВ), като се държи сметка, че често редът по Брюксел ІА, респ. Брюксел ІБ,

³⁹⁹ C-46/93 и C-48/93.

се счита за общ и страната може да избира между него и уредения в друг регламент: например съгласно разпоредбата на чл. 27 Регламент (ЕО) 805/2004 страната може да избира дали да използва пътя на допускане на изпълнението като европейско изпълнително основание при безспорни вземания, или реда на Брюксел IА, респ. Брюксел IБ⁴⁰⁰.

1.3. От уредбата на производството в регламенти следва също така, че националните съдопроизводствени и други правила не се прилагат⁴⁰¹. Това важи с пълна сила относно предпоставките за признаване – не са допустими например възражения по чл. 121, ал. 2-3 КМЧП за погасяване на дълга при признаване по реда на Брюксел IА, защото той не предвижда подобни възражения⁴⁰² (а и няма съмнения, че пречките за признаване са уредени лимитативно в ПЕС – арг. чл. 45, ал. 1 изр. първо Брюксел IА, както и самата публичноправна природа на правото на признаване). Не следва единствено да се забравя, че правото на ЕС допуска симбиоза с националното право при възражението за противоречие с норми от обществен ред.

1.4. Също така, при самите производства по признаването и допускане на изпълнението регламентите предоставят само общата форма на производство и някои разпоредби от особена важност, а детайлната уредба е всъщност предоставена на националното право (вкл. и изрично: срв. чл. 40, ал. 1, както и чл. 43, ал. 3 Брюксел IА). Това важи дори и в хипотезите, когато се предоставя автономна уредба, като например оспорването съгласно реда на Брюксел IА на решението по признаване пред втората инстанция. Практически е невъзможно да се покрие целият спектър от детайли и възможности, освен ако няма общ европейски съдопроизводствен закон. Още по-малко е възможно това предвид спартанската уредба в регламента, а непрекъснати запитвания до СЕС биха имали обратен ефект от гледна точка на бързината, която се цели с уредбата.

Следователно е просто невъзможно съдилищата на държавите членки да не прибегват до общите разрешения на националните съдопроизводствени системи, въпреки политиката на СЕС да се придържа и да настоява на автономността на институтите. Да се отрича това обстоятелство би било проява на заобикаляне на проблемите. Националните съдопроизводствени правила (в КМЧП, ГПК и др.) няма да се прилагат обаче автоматично, а само

⁴⁰⁰ Така и С-508/12, т. 36.

⁴⁰¹ С-148/84, С-172/91 и С-267/97.

⁴⁰² Правилно Реш. 1045-2011-САС-ГО, VIII с-в. по гр. д. 944/2011 и Реш. 437-2015-САС-ГО, I с-в по гр.д. 4701/2014.

ако съответният регламент не предоставя уредба, която да може да се извлече пряко или по тълкувателен път, както и само когато не противоречат на духа и целите на акта на ЕС⁴⁰³. При подобна хипотеза съдът следва да модифицира националните правила, като включително следва да отправи преюдициално запитване до СЕС с оглед проверката на съвместимостта на националната разпоредба с точния смисъл на правилото на ЕС (по-подробно вж. 4.6. Част първа). По този начин възниква особена симбиоза между двете правни системи и на ниво съдопроизводство, като водещата е тази на ЕС.

1.5. С оглед на тези особености бяха създадени и разпоредбите на Част седма ГПК „Особени правила относно производството по граждански дела при действието на правото на Европейския съюз“. С този избор законодателят постави на първо място категорично съдебните производствата по граждански дела, свързани със съдебното сътрудничество в ЕС, в обхвата на гражданското съдопроизводство⁴⁰⁴. На второ място се създаде необходимата законодателна трансмисия между правото на ЕС в тази област и националното право, която трансмисия се изисква в крайна сметка от самите регламенти. Въпрос на избор е за отделната държава членка как да подходи – по законодателен път, чрез указния към съдилищата с на практика обвързващ характер поради авторитета на издаващата институция или да предостави на съдилищата да уреждат тази въпроси в практиката си по конкретни случаи⁴⁰⁵.

Законодателният път е вероятно предпочетен предвид обстоятелствата, че дизайнът на производствата по КМЧП и на общото исково производство по ГПК е коренно различен от общия модел на регламентите и трудно би могъл да послужи за матрица; предвид влизането в сила на нов основен съдопроизводствен закон, който сам по себе си постави съдилищата на изпитание; както и предвид разнобоя в практиките на съдилищата дори и по наглед прости въпроси на националното право. Във всекидневната работа на първоинстанционните съдилища, които като цяло не се занимаваха до този момент с признаване и допускане на изпълнението (освен СГС), е важно да бъдат предоставени ясни и точни опорни точки по основните и чувствител-

⁴⁰³ C-148/84, C-172/91 и C-267/97. Съгласно C-456/11 при постоянната практика на Съда разпоредбите на регламента трябва да бъдат тълкувани самостоятелно въз основа на систематиката и целите на този регламент, така и C-167/08, C-189/08, C-103/05.

⁴⁰⁴ В доклад „Heidelberg“ (Study JLS/C4/2005/03) §. 63. „2. New Instruments in European Procedural Law“, р. 67, както и §. 10., §. 28., §. 62 те също се определят като European procedural law.

⁴⁰⁵ Повечето държави са избрали да създадат изрично законодателство: доклад „Heidelberg“ (Study JLS/C4/2005/03) §. 507.

ните въпроси, а не съдиите да се осланят само на изследвания и собствен прочит на актове (особено и предвид мониторинга от страна на ЕС), идващи от една досега напълно непозната и самостоятелна правна система.

Така се създава всъщност предимството основните въпроси да се решат канализирано и с отчитане на общата законодателна политика, а не ad hoc от съдилищата или на практика от органи на изпълнителната власт по пътя на нотификациите (срв. чл. 74, ал. 1 Брюксел IA и значението на въпросните приложения за определяне на местната компетентност, съда по обжалването и т.н.), която практика е, от една страна, спорна от гледна точка на националното право поради засягането на законодателни разпоредби и общи въпроси на производството по признаване, а от друга страна, в конкретния случай би се извършвала често от чиновници без специфични познания в материята на гражданското съдопроизводство.

1.6. Може в тази връзка да се отчете, че Част седма ГПК се опитва да интервенира минимално и доколкото е допустимо в рамките на регламентите, макар и не навсякъде успешно, главно от правно-техническа гледна точка. Нейното постижение е, че използвайки дискрецията, която регламентите предоставят на държавата с оглед уредбата на производствата по пътя на намирането на конкретни разрешения, се създадоха общи национални модели на признаване и допускане на изпълнението на решения на държави членки (компетентни първоинстанционни съдилища, компетентен по оспорванията и като трета инстанция съд, специфични правомощия на съдилищата, свързани с дизайна на производствата пред първа и последващите инстанции, действие на решението и т.н.), които модели изключиха всякаква непосредствена аналогия с тези по КМЧП или с натрупаната преди това практика по ГПК (отм.). Тези модели намират съответно общо приложение към процедурите в регламентите.

За това спомогнаха и последващата законодателна корекция, както и допълненията във връзка с влизането в сила на нови инструменти на ЕС. Риск за несъвместимост с правото на ЕС има доколкото в очевидния стремеж да не се оставят основните моменти неясни на места има частични преповтаряния на формулировки с разпоредби или моменти, уредени от ПЕС (СЕС не допуска възпроизвеждане на норми на ПЕС в национални актове, с което брани самостоятелността и наднационалността на ПЕС). Надали обаче това са хипотези, за които Комисията би се разтревожила в момента, освен при един напълно формален подход и липса на адекватна обосновка от страна на държавата. Преповтарянията са по-скоро с цел завършена редакция на текстовете, с които се формулират разпоредби, които следва да се приемат под действието на регламентите, а не напълно механично възпроизвеждане на

норми на ПЕС.

1.7. Така или иначе, въпреки силно враждебното първоначално посрещане Част седма като цяло сработи и не позволи различни подходи в работата на съдилищата (комбинирано с обученията на съдии и адвокати и др. фактори), като включително настъпи промяна в мнението на нейните критици⁴⁰⁶. Следва обаче да се подчертае и да не се забравя при тълкуване на разпоредбите ѝ, че Част седма ГПК дава основно общи модели, които действат само в рамките на ПЕС (модел на признаване, модел на допускане на производството, модел на допускане изпълнението без нарочно производство), както и създава изрични разпоредби, когато регламентите допускат това, но няма предимство пред разпоредбите на ПЕС и затова следва да се съобразява с тях при възникнали противоречия, които ще бъдат обсъдени на съответното място, а не обратното. Също така, самите национални разпоредби не са напълно ясни понякога (вж. по-специално **5.8.** Част втора относно издаването на изпълнителен лист).

1.8. Относно систематиката: в тази част ще бъдат разгледани нарочните производства по признаване и допускане изпълнението на съдебни решения. Доколкото тези производства имат еднакъв предмет и ред, те няма да бъдат разглеждани отделно, а на систематичното място ще се посочват особеностите. Националните правила ще бъдат коментирани там, където се наблюдават трудности, и е необходимо моделиране. За общите саморазбиращи се хипотези преpraщаме към анализа на производството по КМЧП в Част втора, което в голяма степен наложи този анализ при определяне подхода на изследването.

2. Разграничение от признаване без *res iudicata*

2.1. Брюксел IA предвижда три подхода при признаване на решенията: признаване от всеки орган, пред когото решението е представено (чл. 33, ал. 1 Брюксел IA), обявяване на признаване в нарочно производство по искане на заинтересованата страна (чл. 33, ал. 2 Брюксел IA), както и обявяване на признаване по инцидентно искане във висящо производство по същество (чл. 33, ал. 3 Брюксел IA). Въз основа на анализа на тези подходи може да се направи предварителен извод, че същинско признаване (признаване по съдебен ред) се наблюдава при признаване по нарочно производство, както

⁴⁰⁶ Вж. Попова, В. Цит. съч., стр. 13-14 и стр. 61.

и при инцидентното, защото само при тях е възможно да се формира *res iudicata*. В първата хипотеза на чл. 33 Брюксел IA се формира и зачита само удостоверителното действие на решението.

С изричното предвиждане в тази разпоредба се цели да се подчертае, че се създава пълната безпрепятствена възможност за свободно движение на решенията в рамките на ЕС, като е декларирано, че те следва да се възприемат от всички държавни органи и граждански субекти за актове, равни на националните, и съответно да се ползват като адекватни съдебни удостоверения на граждански и др. права в оборота⁴⁰⁷.

Затова няма пречка решенията да се използват по този начин и пред съдебен орган, когато е достатъчно просто да се удостоверят права, но не е необходимо да има и ефект на *res iudicata* (напр. представя се решение, което не е влязло в сила, за да се докаже висящо паралелно производство, което е първо по ред и съответно предполага прекратяване на националното производство: вж. и 4.5. *infra*). След като се ползват само за целите на удостоверянето и не се търси формиране на *res iudicata*, решенията могат да се представят от всяко лице, което има изгода от удостоверянето на правата⁴⁰⁸.

2.2. Зачитането по чл. 33, ал. 1 Брюксел IA няма да е скрепено с *res iudicata*, не само за други лица, на които решението се противопоставя, но и за страните по него. Това е разликата от зачитането на влезли в сила национални решения, които се ползват без изключения със СПН в пределите на суверенитета. Липсата на формиране на *res iudicata* следва ясно от обстоятелството, че страните могат във всеки един момент да оспорят решението или да повдигнат спора по същество отново, и затова и заинтересованата страна може във всеки един момент да подаде нарочно искане за признаване или да противопостави решението инцидентно, за да обвърже другата страна със СПН. Това е причината разпоредбите на чл. 33, ал. 3, както и на чл. 33, ал. 2 Брюксел IA, да не обуславят по никакъв начин искането за признаване с *res iudicata* от вече използвано решение по реда на чл. 33, ал. 1 Брюксел IA.

Също така, няма практическа пречка страна по решението да подаде иск по същество с цел пререшаване на въпроса, при което решението отново ще следва да бъде противопоставено с искане за признаване по съдебен ред,

⁴⁰⁷ Така и доклад „Jenard“, стр.43 – посочва се, че решенията ще се признават от всички, като се дава пример с банка. Използваният общ термин е затова крайно неуместен и неудачен – под общ знаменател се поставят различни по същността си правни феномени.

⁴⁰⁸ Така и доклад „Jenard“, стр. 43.

за да прегради хода на производството (напр. признаване по инцидентен ред). Това следва пряко и от практиката на СЕС, съгласно която постановеното национално решение ще прегради признаването на друго решение, дори и то вече да и било ползвано в юрисдикцията на признаващата държава при условията на чл. 33, ал. 1 Брюксел IA⁴⁰⁹. Това решение идва отново изрично да покаже, че признаването по този текст не е същинско признаване, а формиране и зачитане на удостоверителното действие на чуждестранното решение относно гражданските и др. права, което не може обаче да доведе до формиране на *res iudicata* в приемащата държава.

В тази връзка, формулировката на чл. 621, ал. 1 ГПК е вярна по съдържание, но излишна, защото се опитва по законодателен ред да разтълкува разпоредбата на регламента. Така обаче тя противоречи на формулировките на Брюксел IA, особено предвид, че правото на ПЕС настоява във всичките си инструменти да се използва общия термин „признаване“, без значение от точната природата на явлението. Терминът е неправилно наложен още с приемането на Брюкселската конвенция (чл. 26, ал. 1 от Конвенцията) и използването му е довело до големите трудности по възприемането какво всъщност урежда чл. 33, ал. 1 Брюксел IA, но явно формулировката не се променя, за да не се постави под въпрос натрупаната практика, както и за да се отчете крайната визия на Комисията. Разбира се, надали ЕС ще се възпротиви, ако под влиянието на този текст държавите започнат и понастоящем да си зачитат решенията със съответните автоматични правни последици⁴¹⁰, но това не може да се приеме за обосновано в светлината на парадигмата на защитата на суверенитетите и съответно не се изисква от разпоредбите на ПЕС.

За контраст, вместо „зачитане“, разпоредбата на чл. 118, ал. 1 КМЧП възприе формулировката „признаване“ за това явление, която формулировка е неточна за националната ни правна система (срв. текста на чл. 124 КМЧП)⁴¹¹ и подвеждаща в контекста както на националната традиция, така и на конкретната уредба⁴¹², която няма за цел свободното движение на решения в рам-

⁴⁰⁹ C-145/86.

⁴¹⁰ Това е типична политика – да се постави отворена, формулировка като се оставят държавите членки сами да прекратят изискуемите граници, особено в областта на гражданския процес, където се прие и Зелена книга, но съпротивата на държавите остави проектите за единен граждански процес на този етап.

⁴¹¹ Тя явно е рефлекс от правото на ЕС, но КМЧП не би следвало да е следствие от актовете на ЕС, а да отчита националния си характер и обхвата, в който ще се признават решенията.

⁴¹² ВКС с Реш. 248-2012-ВКС-ГК, II отд. по гр.д. 241/2012 и Реш. 278-2013-ВКС-ГК, IV отд. по гр.д. 1108/2012 обоснова по този начин инцидентно признаване по реда на КМЧП, което не от-

ките на ЕС, а урежда (заедно със съответните международни двустранни и многостранни спогодби) признаването на решения на всички останали трети държави, при което могат да възникнат сериозни въпроси относно съвместимостта на правните системи, които въпроси липсват между държавите членки. Не следва да се пропуска и обстоятелството, че в обхвата на КМЧП изискванията на настоящата парадигма относно защитата на суверенитета действат с пълна сила.

2.3. При зачитането на удостоверителната сила на решенията от държавен орган също ще е необходимо минимално формално производство – на органа следва да се представи копие от съдебното решение, което да отговаря на необходимите условия за установяване на автентичността му (чл. 53, ал. 1 Брюксел IA), органът следва да изиска превод, ако прецени, че е необходимо (чл. 55, ал. 2 Брюксел IA), да прецени дали решението е в обхвата на регламента, от него може да се поиска да констатира наличие на несъвместимо решение и т.н. Това отново показва доколко изискването за автоматично признаване на решенията е всъщност условно и има предвид само минимализиране на формалностите и проверката.

Относно самите пречки за признаване надали е мислимо да се приема, че неспециализирани държавни органи са в състояние да ги проследят и преценят на практика. С включването на тази проверка под общата шапка на признаването Регламентът по-скоро подчертава, че решенията следва да се зачитат, вкл. и да се спазват от страните, освен ако няма сериозни основания за това, произхождащи от самия регламент (обратно на масовата практика у нас относно националните решения, при която например общините не зачитат решения на съдилища, когато и самите общини претендират собственост върху имот).

2.4. Всъщност ПЕС разглежда зачитането на решенията като основен и достатъчен резултат в светлината на практическите нужди и затова е избран подходът да не се предвижда самостоятелно производство по признаване в детайли, а да е препратено към производството по допускане на изпълнението (чл. 33, ал. 2 Брюксел IA). Основните хипотези на същинско признаване, които възникват поради особеностите на Брюкселско-Луганския режим, ще са всъщност покрити от признаването по инцидентен ред, след като при при-

говаря на закона в светлината на изричната компетентност на СГС (чл. 118, ал. 2 и чл. 119, ал. 1 КМЧП) и липсата на възможност за подобно искане, уредена в КМЧП. Друг е въпросът дали не е уместно да може да се иска подобно признаване, когато производството е висящо пред ВКС, но подобно разрешение не следва от закона.

знаване на решенията се търси най-често и принудително изпълнение.

Счита се затова, че отделното производство по признаване ще се използва крайно рядко (отчетено впоследствие и в Брюксел ІВ). При анализ на разпоредбите на КМЧП се установи същото, но се посочи, че все пак има и самостоятелни хипотези – напр. когато се цели само прекъсване на давността. Съвсем отделен е въпросът, че предвиждането на две производства по признаване и по изпълнение е ненужен подход от гледна точка на природата, предмета и резултатите на производството.

3. Признаване със СПН по реда на Регламент (ЕО) № 44/2001 на Съвета от 22.12.2000 г. относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела (Брюксел ІА)

3.1. Нарочното производство по обявяване на признаването следва разпоредбите относно обявяване на изпълнение на решенията (чл. 33, ал. 2 Брюксел ІА препраща към раздели 2 „Изпълнение“ и 3 „Общи разпоредби“ от Глава ІІІ от Брюксел ІА). Разпоредбата на чл. 622, изр. първо ГПК също препраща към реда на чл. 623 ГПК. Затова в този параграф ще се следва общ модел на производството, като при производството по допускане на изпълнението ще бъде направен само анализ на особените разпоредби във връзка с обявяването на изпълняемост. Следва предварително да се подчертае, че при никакви обстоятелства не се допуска преразглеждане по същество на решението на държавата членка – нито при признаване, нито при обявяване на изпълнението, както и в производствата по обжалване (чл. 36 Брюксел ІА и чл. 45, ал. 2 ГПК)⁴¹³.

Като гаранции за правата на страните регламентът предвижда, че от молителя не може да се изискват каквото и да е обезпечение, гаранция или депозит относно допускане на искането за признаване, както и да са определени, само защото молителят е чужд гражданин или няма местожителство или пребиваване в приемащата държава (чл. 51 Брюксел ІА). Също така, когато страната е била освободена от внасяне на разноски и такси или е ползвала правна помощ, в производството по същество, независимо дали частично или напълно, тя може да се ползва от най-благоприятния режим на правната помощ или освобождаване от разноски и такси съгласно законодателството на държавата по признаването (чл. 50 Брюксел ІА).

⁴¹³ С-474/93, С-7/98 и С-38/98.

3.2. За да се признае решението, е достатъчно с молбата за признаване да се представи копие, което да отговаря на необходимите условия за установяване на автентичността му (чл. 40 и чл. 53, ал. 1 Брюксел IA) – официален препис от съдебното решение (чл. 622, ал. 2 ГПК), от който да е ясно кой съд го е издал, подписи на съдиите, номер на производството, респ. решението и т.н. съгласно обстоятелствата и правото по произход. Удостоверение за влизане в сила не се изисква от регламента (защото не е необходимо решението да е влязло в сила) и съответно не се представя (срв. чл. 622, ал. 2 ГПК).

Превод на решението също не се изисква, когато съдът може да се запознае непосредствено със съдържанието на решението, но съдът може да прецени, че превод е необходим, когато няма тази възможност на съответния език⁴¹⁴. В този случай преводът може да е заверен от лице, квалифицирано да прави това, в която и да е държава членка (чл. 55, ал. 2 Брюксел IA). Не се изисква легализация или друга подобна формалност относно преписа или превода, както и по отношение на пълномощното за процесуален представител (чл. 56 Брюксел IA).

3.3. Молбата за признаване ще следва исковата молба при признаване на чуждестранни решения (чл. 40, ал. 1 Брюксел IA). Същото и относно това, кое лице има интерес от подаването на молбата за признаване (да е обхванато от *res iudicata* на решението на държавата членка по произход, т.е. да е страна по решението или универсален или частен правоприемник и т.н.). Таксата, която се заплаща, не се изчислява въз основа на стойността на гражданско-правния спор, а е проста – разпоредбата на чл. 15 от Тарифата за държавните такси, които се събират от съдилищата по ГПК във вр. с чл. 52 Брюксел IA.

Молителят, който е чужденец или напусне или замине за повече от месец в чужбина следва също така да посочи съдебен адрес в съдебния район на съда, до който е подадена молбата (чл. 40, ал. 1, изр. първо Брюксел IA и чл. 40, ал. 1 ГПК, както и чл. 33 КМЧП). Съдебен адрес се посочва в срока по националното законодателство, както и санкцията за този пропуск: документите се прилагат по делото и се считат връчени. За Република България адрес ще се посочва съответно от молителя с искането за признаване, а от на срещната страна с жалбата ѝ или, както е указано от съда, при пропуск на

⁴¹⁴ Съгласно доклада на Комисията, пропуските при подаването на документите, както и указанията на съда за превод, които св общия случай са двата фактора, които забавят постановяване на решения за обявяване на признаването на първа инстанция: COM (2009) 0174, окончателен, §. 3.1.

страните. При всички случаи молителят посочва адрес най-късно до връчване на решението на насрещната страна⁴¹⁵.

3.4. При определяне на местната компетентност законодателят следва разпоредбата на чл. 39, ал. 2, предл. първо Брюксел IA във връзка с чл. 39, ал. 1 Брюксел IA, която изисква да се посочи кой съд или орган са компетентни по признаването. Посочени са окръжните съдилища (Приложение II към регламента) по постоянния адрес на насрещната страна. Съгласно разпоредбата на чл. 622, ал. 1 изр. второ ГПК молбата се подава до окръжния съд по постоянния адрес на насрещната страна или по нейното седалище, а ако тя няма постоянен адрес или седалище – по постоянния адрес или седалище на заинтересованата страна.

Относно седалището ще се прилагат по-детайлните хипотези на чл. 60, ал. 1 Брюксел IA (седалище, място на централно управление или основно място на стопанска дейност), които са общи за всички случаи на определяне на местоживеене на юридически лица или сдружения, и съответно ограничението само до седалището на юридическите лица и сдруженията в текста на ГПК следва да отпадне изцяло като противоречащо на регламента. Когато и молителят няма подобен адрес или седалище, искането се подава до Софийския градски съд (чл. 622, ал. 1 изр. трето ГПК).

С определянето на местната компетентност на окръжните съдилища като първа инстанция се следва традицията производствата по признаване да се развиват пред по-висок по ранг съд и съответно по-опитен съдия. Беше по-разумно да се запази изключителната компетентност на СГС, но разпоредбите на регламента изискват относно местната компетентност да се съобразява местоживеенето на страната. С тази разпоредба не е отчетена обаче разликата в територията и устройството между различните държави членки, както и други възможни специфични проблеми.

3.5. Считаме в тази връзка, че доколкото регламентът изрично изисква искането да се подава до съд, който е местно компетентен по местоживеенето на страната, при физическите лица следва да се спазва поредността съгласно разпоредбите на чл. 38, изр. второ ГПК (настоящ, респ. постоянен адрес при липса на настоящ). Няма основание за различен общ режим по исковете по ГПК (чиято логика е ясна и напълно приемлива) и ограничителен режим при признаване по Брюксел IA.

Освен това е много вероятно да се приеме, че критерият само за постоянно местожителство отдалечава местната компетентност от изискванията

⁴¹⁵ C-198/85.

на регламента, макар и да не е в пряко противоречие⁴¹⁶. Така изглежда при следване на текста на регламента на български, защото чл. 59, ал. 1-2 Брюксел IA се прилагат само при определяне местоживеене в държава членка за нуждите на разпределянето на делата между държавите членки, като свързващият фактор е взет от правилата за международната компетентност (to determine whether the party is domiciled in the Member State whose court are seized of a matter) със съответното съдържание на термина за тези цели (срв. чл. 48, ал. 7 КМЧП, при който адресната регистрация би била само един от белезите за уседналост), за разлика например от чл. 60 Брюксел IA, който се прилага общо за нуждите на целия регламент, съгласно изричната формулировка на текста му в този смисъл (чл. 60, ал. 1, предл. първо Брюксел IA).

Разпоредбата на чл. 39, ал. 2, предл. първо Брюксел IA не следва в тази връзка да се свързва с чл. 59, ал. 1-2 Брюксел IA, след като този текст няма отношение към разпоредбите относно местната компетентност⁴¹⁷ (освен указание по аргумент от по-силното, че ще се прилага вътрешното право при определяне на място на живеене на физическите лица във връзка с местната подсъдност). Затова разпоредбите на чл. 39, ал. 2 Брюксел IA следва да се прилагат самостоятелно: националното право определя самостоятелно компетентността по местоживеенето относно физическите лица, а три автономни алтернативни хипотези (седалище, място на централно управление или основно място на стопанска дейност) се предоставят от правото на ЕС относно юридическите лица и сдруженията (чл. 60 Брюксел IA).

Разпоредбата на чл. 39, ал. 2 Брюксел IA няма затова предвид местоживеене в смисъла на разпоредбата на чл. 59, ал. 1 Брюксел IA, а място на живеене/местожителство, както е точният буквален превод от други езикови версии (the local jurisdiction shall be determined by reference to the place of domicile of the party). В немския текст се използва и в двете хипотези „Wohnsitz“, но също става пределно ясно от контекста и формулировките, че в първия случай се визира територията на държавата, където страната има местоживеене, а във втория се визира конкретното място където страната живее, т.е. местожителството, или регистриран адрес, ако се използва националната но-

⁴¹⁶ Срв. Натов, Н. и колектив, Цит. съч., стр. 444-445.

⁴¹⁷ С-400/13 и С-408/13, §. 32: макар правилата за определяне на подсъдността да са хармонизирани посредством определянето на общи критерии за привръзка, определянето на компетентната юрисдикция остава от компетентността на държавите членки (С125/92, §. 25 и С440/97, §. 31), при условие че съответното национално законодателство не застрашава постигането на целите на инструмента на ЕС нито премахва неговото полезно действие (С189/08, т. 30 и С92/12, т. 79, вж. и С-656/13, т. 46).

менклатура.

Основание за този извод предоставя и обстоятелството, че в разпоредбата относно местоживеенето на юридически лица и сдружения също се визира конкретно място и затова тази разпоредба не поставя проблеми пред местната компетентност, което позволява регламентът да я използва като обща за определяне както на местната компетентност, така и на компетентността на съдилищата на държавата членка.

Критерият местоживеене по смисъла на чл. 59 от регламента е обаче неприложим при местната компетентност относно физически лица, защото в разпоредбата се визират територии на държави като цяло и е практически прекалено трудно да се определи къде точно физическото лице има местоживеене по тези критерии – дали на настоящ, или на постоянен адрес: налице е формалният елемент на регистрацията, но на кой адрес страната е постоянно или имуществено установена може да е доста неясно и често напълно недоказуемо, вкл. това може и да е трето място на обичайно местопребиване (в практиката на съдилищата примерите са безбройни и във всякакви възможни варианти).

Затова всъщност съществува и изискването за регистрация на адрес. Регистрираният постоянен и настоящ адрес не означават винаги установеност в даденото населено място (лицето може да е в чужбина преимуществено, но има постоянен адрес и дори настоящ адрес в Република България), а представляват нормативно изискване за предоставяне на място за сигурни връзки на държавата и общините с гражданските лица, независимо от това къде лицето реално пребивава, което изискване е скрепено със съответните санкции, когато, независимо от конкретното си място на пребиваване, лицето не осигури възможност за контакт (напр. процесуалните тежести на чл. 47, ал. 6 и чл. 50, ал. 2 ГПК).

Естествено е по-логично и очаквано фактичката и правната връзка да съвпадат (оттук и използването на този критерий при местната подсъдност и под действието на регламента), но това не е задължително следствие (затова и всъщност се използват институтите на обичайното местопребиване в МЧП и местоживеене в ПЕС), особено в рамките на една държава. Разпоредбата на чл. 39, ал. 2 Брюксел IA подлежи съответно на редакция.

Не на последно място, да се изисква при определяне на местна подсъдност да се доказва местоживеене в конкретно населеното място по смисъла на критериите за местоживеене в държава членка, т.е. да се доказва уседналост при съответната приложимост на националните правила (чл. 48, ал. 7 КМЧП във вр. с чл. 59, ал. 1 Брюксел IA) не само би било практически трудно и често невъзможно, но би довело и до продължителни излишни спо-

рове, което само ще забавя признаването и така ще противоречи на изискванията на самия регламент⁴¹⁸. По тези причини националното право използва критерия местожителство/адресна регистрация – при подобна регистрация лицето е поело ангажимент там да е центърът на гражданската му дейност и съответно мястото за връзка с държавните и общинските органи.

3.6. Производството пред първа инстанция е строго формално, като съдът само проверява условията за допускане на признаването въз основа на преписа от решението (срв. и чл. 623, ал. 2, изр. второ ГПК), както и придружаващите молбата документи (пълномощно, документи за внесена държавна такса и др.). Заседанието е закрито (чл. 623, ал. 2, изр. първо ГПК)⁴¹⁹. Разпоредбата на чл. 41, изр. първо Брюксел IA гласи, че решението ще се признава веднага след завършване на формалностите по чл. 53 Брюксел IA. Следователно регламентът също така изрично изисква да се дават необходимите указания при пропуски на страната при представяне на решението, като при спазването им решението се постановява незабавно (арг. и чл. 55, ал. 1 Брюксел IA).

Съгласно разпоредбата на чл. 43, ал. 1 Брюксел IA решението може да се обжалва от всяка от страните. Може затова да се направи извод, че съдът следи за интерес от признаването и други процесуални предпоставки на искането по националното право, както и за легитимна насрещна страна, дали решението е в обхвата на регламента (арг. от чл. 41, изр. първо, предл. второ Брюксел IA) и дали е представен надлежен препис от решението, като постановява прекратяване или отказ, когато някое от тези условия липсва⁴²⁰.

⁴¹⁸ За съжаление СЕС, който няма друг избор освен да следва основните моменти, зададени в регламентите, изглежда да възприема другата позиция относно компетентността по същество, макар и във връзка с Р-4/2009: С-400/13 и С-408/13. Предвид сериозните проблеми което това може да предизвика, в тези решения се постановява обаче, че местно компетентен следва да е съдът по обичайното местопребиваване. Така не се допуска национална правна уредба, която въвежда централизация на правораздавателната компетентност в областта на трансграничните задължения за издръжка в полза на първоинстанционен съд, в чийто район се намира съдът по обжалване, освен ако това правило допринася за изпълнението на целта за добра организация на правораздаването и защитава интересите на взыскателите по вземания за издръжки, като същевременно улеснява ефективното събиране на тези издръжки. Тези обстоятелства обаче запитващите юрисдикции трябва да проверят. С подобни решения се върви всъщност вместо към опростяване и яснота на хипотезите към още по-голяма несигурност и съмнения при определяне на мястото на завеждането на иска.

⁴¹⁹ Правилно Реш. 152-2012-ВКС-ТК, I отд. по т.д. 970/2011.

⁴²⁰ Правилно са изследвани тези обстоятелства в решение (разпореджване) от 07.02.2014 г. на СГС, ГО, 10 с-в по гр.д. № Е 17488/2013 г.

Съгласно изричното ограничение на чл. 41, изр. първо, предл. второ Брюксел IA съдът не следи обаче за пречките за признаване по чл. 34 и чл. 35 от регламента. В този смисъл следва да се разбира текстът на чл. 623, ал. 2 ГПК, в частта в която предвижда да се проверяват условията за допускане на изпълнението.

Считаме въз основа на цялостния анализ на предпоставките, че този подход е прекален относно изключителната компетентност, възражение за противоречие с добрите нрави, възражение за противоречие с норми от публичноправен ред, както и когато съдът е служебно запознат с несъвместими или противоречиви решения. В подобни хипотези пасивността на насрещната страна би довела до безсмислено усложнени резултати. Това би следвало да се отчете при приемане на бъдещи актове на ЕС. Специфично основание за отхвърляне на искането и отказ от признаване е, когато решението не е насочено срещу легитимна страна: насрещната страна следва да е обхваната от *res iudicata* на признаваното решение, както и да може да бъде обхваната от СПН в Република България, т.е. това без съмнение са страните по делото по съществуващото на спора в държавата по произхода, респективно техните правоприменници (частни и универсални)⁴²¹.

Насрещната страна не участва обаче в производството пред първа инстанция под никаква форма (арг. чл. 41, изр. второ Брюксел IA и чл. 43, ал. 4 Брюксел IA). Тя не се и уведомява за него – това иска да каже неточната формулировка на чл. 623, ал. 1, изр. трето ГПК, че не се изисква препис от молбата като приложение към нея. Формално копие от молбата не е и необходимо, защото тя не се връчва на насрещната страна – връчва се решението по признаването заедно с решението по същество, ако то още не е връчено от съответния съд по същество (чл. 42, ал. 2 Брюксел IA), като решението по признаването ще възпроизвежда всички съществени моменти от молбата.

3.7. На пръв поглед регламентът различава два акта на съда – решение по искането (обжалва се решението: чл. 43, ал. 1 и чл. 44 Брюксел IA), а същевременно предвижда и декларация за признаване/изпълнение (съгласно формулировките във версията на български език): на другата страна се връчва декларацията (чл. 42, ал. 2 Брюксел IA), жалбата се подава срещу декларацията (чл. 42, ал. 2 Брюксел IA), съдът по жалбата отказва или отменя декларация за изпълняемост с решение (чл. 45 Брюксел IA). Този раздел от регламента е крайно разбъркан в това отношение поради визирането на раз-

⁴²¹ Срв. и С-167/08.

лични актове (решение при отказ, при признаване и изпълнение, решение по същество) и желанието за краткост на израза.

Текстът на български допринася допълнително за това, като оставя впечатлението за различни формулировки относно актовете при отказ и при постановяване на признаване/изпълнение. При прочита на българския текст на чл. 42, ал. 2 Брюксел IA също остава въпросителната дали не се връчва решението по обявяване на изпълнение заедно с отделна декларация за изпълнение, която двусмислица е избягната в други езикови варианти. Проблемите идват всъщност от това, че *declaration of enforceability* или *Vollstreckbarerklärung* би следвало да се преведе като обявяване на изпълнение/изпълняемост, решение по обявяване на изпълнение/изпълняемост и т.н. „Решението се обявява за изпълняемо“ е използвано правилно само в чл. 41 от Брюксел IA. Деклариране и декларация представляват буквални преводи от английски език и не са съобразени с термините в националната правна система, като същевременно предпоставят двусмислици при тълкуването.

ГПК определя, от своя страна, акта като разпореждане (чл. 622, ал. 3 ГПК). Вероятно целта е да се подчертае едностранният и закрит характер на първоинстанционното производство. Принципно това не противоречи на регламента, където формулировката „решение“ се използва в най-широк възможен смисъл (*decision* вместо *judgment*; *Entscheidung*, а не *Urteil*). В ГПК би било по-точно обаче да се използва определение, след като в хода на образуваното производство се постановява отделен самостоятелен съдебен акт (макар и в закрито заседание и в едностранно производство)⁴²², който освен това подлежи на обжалване.

Считаме обаче, че най-точната форма на акта, която кореспондира на неговата природа, е решение, защото, ако първоинстанционният акт влезе в сила, той предоставя със СПН⁴²³ държавната санкция на чуждестранен правораздавателен акт и се стига до разрешаване на спора по същество, респективно и до прикрепване на изпълнителна сила (срв. чл. 622, ал. 3 и чл. 623, ал. 5 ГПК). Правим тези изводи във връзка с цялостните резултати от изследването в Част първа. Решение без съмнение е актът при обжалване: чл. 623, ал. 6, изр. второ ГПК. Трудно е да се обясни подобна непоследователност на законодателя⁴²⁴.

⁴²² Терминът разпореждане е уместен от тази гледна точка само за актовете на председателя на съда по придвижване на подадената искова молба.

⁴²³ Срв. и у Натов, Н. и колектив, Цит. съч., стр. 508.

⁴²⁴ До подобни изводи се стига и у Попова, В. Цит. съч., стр. 65.

С определянето в регламента на акта по признаването като обявяване на признаването, респ. изпълняемостта, се потвърждава от друга страна, че производството има установителен характер, който следва от особения предмет на иска – публично право, което не може да бъде подведено под гражданскоправните критерии за потестативно право, независимо че предизвиква правна промяна. Съдът може съответно само да установи в производството наличието на упражненото право, което съдебно установяване е задължителната форма за неговото упражняване, и да констатира това в акта, като правната промяна ще настъпи в резултат на действието на публично правните разпоредби при упражняването на правото.

3.8. Решението (за отказ или обявяване на признаване) се връчва незабавно на молителя съгласно националните правила за връчване (чл. 42, ал. 1 Брюксел IA). Молителят има задължение да посочи съдебен адрес или пълномощник в държавата по признаването заедно с подаването на молбата и затова по аргумент от разпоредбата се връчва на съдебния адрес или на пълномощника, но не и на молителя, когато той няма местожителство на територията на държавата по признаването. Решението по обявяване на признаването се връчва и на насрещната страна заедно с решението по същество, ако последното още не ѝ е връчено (чл. 42, ал. 2 Брюксел IA).

От анализа и сравнението на използваните формулировки, както и от едностранния характер на производството може да се направи логичният извод, че решението на първата инстанция за отказ от признаване (липса на легитимна насрещна страна, актът е извън обхвата на регламента) не се връчва незабавно на насрещната страна. Тя няма интерес от обжалване, нито има необходимост да вземе отношение на този етап, освен ако другата страна не обжалва. Затова за процесуална икономия решението ще се връчи заедно с подадената жалба. Ако решението не е обжалвано, на страната би следвало да се изпрати обаче препис след влизането в сила, за да е наясно с основанията и формираната непререшаемост относно отказа.

3.9. Във връзка с горното разпоредбата на чл. 43, ал. 1 Брюксел IA има за цел само да предвиди, че решението по признаване, респ. по отказ от признаване може да се обжалва от съответната страна в производството, която се определя в зависимост от интереса (косвено така се определя и кръга на лицата, които имат право да обжалват – само страните по делото).

Решението се обжалва пред съда, посочен в Приложение III (чл. 43, ал. 2 Брюксел IA). За съд по обжалването в ГПК и съответно в Приложение III е посочен САС (срв. и чл. 623, ал. 6, изр. първо ГПК). Може да се приветства това законодателно разрешение, което запазва известна специализация на съда при производството, в което всъщност се развива същинският спор

по признаването.

Производство по обжалване ще се развива винаги, дори и когато производството по признаване е прекратено, напр. поради непредставяне на препис от решението (не се обосновава интерес от производство по признаване, след като на практика не се представя решението) и т.н.⁴²⁵. Целта е производствата да не се разклоняват и така да се бави уреждането на гражданските отношения, а всички въпроси да се разгледат и решат едновременно от второинстанционния съд.

Съгласно националния законодател производството следва да е подчинено на правилата за въззивното обжалване (чл. 622, ал. 1, изр. първо ГПК, която разпоредба препраща изцяло към реда по допускане на изпълнението на чл. 623 ГПК, което включва и правилата за обжалване, уредени в чл. 623, ал. 6 ГПК). Въззивните правила ще се прилагат обаче само доколкото са съвместими с природата на производството (например насрещната въззивна жалба е изцяло немислима)⁴²⁶.

Основанията да се уточни, че се прилага въззивният ред, са обстоятелството, че производството стартира въз основа на жалба, частичните правомощия по проверка на първоинстанционното решение, провеждането на открито заседание⁴²⁷, както и за да се детайлизират правомощията на съда по обжалването (срв. чл. 45, ал. 1 Брюксел IA, който не обхваща всички възможни хипотези – недопустимост и т.н, при които да се допусне признаване със СПН, би било крайно несправедливо).

Да се прилагат същевременно правилата относно процесуалната преклузия във въззивното производство, свързани с дейността пред първата инстанция във връзка със събирането на фактите и доказателствата, както и свързани с възможността да се допускат искания и възражения, ще противоречи пряко на регламента, който изисква обжалването да е съгласно националните съдопроизводствени правила за двустранни спорни производства (преводът в текста на български отново не е съвсем прецизен), което означава, че не може да се изключи нито един от принципите на това производство и те следва да се спазват изцяло (чл. 43, ал. 2 Брюксел IA).

⁴²⁵ С-178/83.

⁴²⁶ Така и Попова, В. Цит. съч., стр. 68-70, която цитира и практика, която противоречи на регламента, но намираща своето основание в механичното препращане към реда на въззивното производство.

⁴²⁷ Опр. 653-2009-ВКС-ТК, I отд. по ч.т.д. № 581/2009, с което правилно се спря обратната практика на САС.

По този начин се създава автономно понятие за обжалване на решенията по признаване и производството пред втората инстанция, което не е производство по същинско обжалване⁴²⁸, а всъщност първо производство по съществува на спора относно пречките за признаване по чл. 34 и 35 Брюксел IA (арг. чл. 45, ал. 1, изр. първо Брюксел IA)⁴²⁹. Затова и в Приложение III от регламента се посочва само компетентния съд, но не и приложимата процедура (чл. 43, ал. 2 Брюксел IA и срв. Приложение IV и чл. 44 Брюксел IA, нотификацията относно вида на производството, направена от Република България, е излишна и без значение).

За обжалване в класически смисъл може да се говори само доколкото втората инстанция ще провери и дейността на първата в ограничен обхват: допустимост, легитимна насрещна страна и включване на решението в обхвата на регламента, редовност на представения препис. Но дори и тогава производството е уредено автономно и националната уредба не може да се прилага автоматично⁴³⁰.

3.10. Горното следва от обстоятелството, че насрещната страна не е ограничена само до аргументи по въпросите на постановеното признаване или отказ, които се проверяват от първоинстанционния съд и по които той се произнася, а тя следва да направи пълните си възражения относно пречките за признаване (арг. чл. 45, ал. 1, изр. първо Брюксел IA)⁴³¹. Следователно едва в своята жалба срещу решението по признаване или с отговора на жалбата на молителя насрещната страна по признаването ще може за първи път да постави пречките за признаване по чл. 34 и 35 Брюксел IA в центъра на спора по признаването и съответно да изложи становище относно тези пречки.

Производството започва съответно тепърва за тази страна, която за пръв път получава възможност да прави възражения, искания, да твърди факти и да представя доказателства. Нейното положение е донякъде идентично с това на страна, която поради процесуална грешка на съда не е взела участие в производството пред първата инстанция (срв. чл. 266, ал. 3 ГПК). От друга страна, молителят също не излага първоначално аргументи, свързани с чл. 34 и чл. 35 Брюксел IA в жалбата си срещу постановен отказ, защото няма интерес и задължение за това. Той ще изложи становището си

⁴²⁸ С-148/84.

⁴²⁹ По точно е затова да бъде определено като оспорване. Няма пречка дори и да е пред същия съд – С-38/98.

⁴³⁰ С-148/84 и С-432/93.

⁴³¹ Дори и когато производството е прекратено, страната се призовава и ѝ се предоставя пълна възможност за защита срещу евентуално признаване: С-178/83.

предпоставките за признаване едва след отговора на жалбата. Тоест и за него производството започва на практика едва сега по същността си.

Затова жалбата на насрещната страна, отговорът ѝ на жалбата на молителя, както и становището на жалбоподателя по отговора на жалбата следва въщност изцяло да бъдат третираны като първични и допустими по принцип изявления на страните (аналогично на отговор на искова молба), при приложимост на съответните правила, включително и относно по-нататъшния ход на производството⁴³². Разпоредбите на регламента съобразяват така напълно обстоятелството, че на първа инстанция производството е едностранно, с ограничен предмет, както и че приключва в закрито заседание без изслушване на страната.

Да се считат в тази връзка за преклудирани във въззивното производство възможностите на молителя за искания и представяне на факти и доказателства във връзка с въпросите, относно които съдът следи на първа инстанция и не е дал ясни и точни указания, а молителят не е изслушан, ще е в пълно противоречие с правото на справедлив процес. С оглед спазване на процесуалната дисциплина би могло да се приеме, че възможността да се приложи преклузивния срок, настъпил пред първата инстанция и свързаните с това правила пред втората, ще действа относно тези обстоятелства само когато първоинстанционният съд е дал изрични и ясни указания на страната, но тя не ги е спазила и то само относно тези указания.

В тази връзка възниква и въпросът относно правомощията на втората инстанция относно пречките за признаване. След като пред първата инстанция се осъществява само проверка на формалните основания за допускане на признаване, а единствено жалбата на насрещната страна повдига спора за пречките по чл. 34 и 35 Брюксел IA, считаме, че съдът няма правомощие да повдига този спор служебно когато жалбата е подадена на друго основание, напр. проверка на допустимостта на произнасянето на първата инстанция (като при прегледа на правомощията се посочиха резерви относно някои компоненти на тези възражения, при които би следвало да се следи от съда служебно⁴³³). Поиска ли е обаче защита срещу решението на държавата членка (т.е. оспорено ли е правото на признаване), съдът би следвало да провери

⁴³² Срв. и у Попова, В. Цит. съч., стр. 69, където се пояснява, че съдът следва да дава и указания на длъжника, че трябва да представи доказателства в подкрепа на твърденията си – за длъжника това е на практика първата инстанция.

⁴³³ Срв. и у Попова, В. Цит. съч., стр. 70. Единствено следва да се отчете, че съдът няма правомощия да събира доказателства, но това не значи, че не може да прави проверка въз основа на съдържанието на решението, когато и страните не сочат доказателства.

всички пречки за признаването – те няма да са детайлизирани главно поради незнание или неумение, а въпросите на признаването са от особена важност за държавата.

Това следва и от самата природа на предпоставките – безсмислено е например да се признава решението и да се създават предпоставки за противоречивост и образуване на производства по отмяна и т.н., ако съдът знае служебно за несъвместимо национално решение. Единственото изключение е въпросът за надлежното призоваване – от уредбата на предпоставката следва, че е необходимо изрично възражение, иначе страната се счита съгласила се с уведомяването в делото по същество. Изнасянето на фактите и обстоятелствата и представянето на доказателства е обаче само в дискрецията на страните по делото.

3.11. Решението по жалбата ще подлежи на обжалване по реда посочен в Приложение IV на регламента (чл. 44 Брюксел IA). Посочен е касационният ред и компетентен е ВКС (чл. 623, ал. 6, изр. второ ГПК). Правилата за касационното производство са съвместими с изискванията на регламента. От изричното посочване в разпоредбата на чл. 623, ал. 6, изр. второ ГПК, че решението на САС подлежи на касационно обжалване пред ВКС, може да се направи и извод, че относно тези решения не се прилага филтъра на чл. 280 ГПК, защото е ясно, че решенията на въззивните инстанции подлежат на касационно обжалване така или иначе⁴³⁴. Намерено е за необходимо тези решения да подлежат винаги на касационен контрол по същество и този принцип е спазен и при разпоредбите на чл. 624, ал. 2 ГПК, 623, ал. 6 ГПК и чл. 627в, ал. 6 ГПК.

В производството пред ВКС може да се разглеждат само въпроси относно правото на признаване⁴³⁵. Не се допуска преразглеждане нито на отказа на второинстанционния съд да спре производството въз основа на чл. 37 или чл. 46 Брюксел IA, нито на акта по привременните или обезпечителни мерки по чл. 47 Брюксел IA (вж. следващите параграфи), които не подлежат на самостоятелна проверка⁴³⁶. Целта е да не се отклонява вниманието на съда и бързо да се разреши въпросът за признаването, след което някои от тези

⁴³⁴ Това е вероятно друго основание да се посочи, че производството пред втората инстанция е въззивно – иначе може да се мисли дали въззивно обжалване няма да се развие всъщност пред ВКС. Това обаче е излишно, защото природата на обжалването се определя с нотификацията по Приложение IV към регламента.

⁴³⁵ С-258/83, С-183/90 и 432/93.

⁴³⁶ 432/93.

въпроси ще бъдат всъщност в крайна сметка разрешени – при отказ те стават безпредметни, а признаването оправдава като цяло наложените мерки. Останалите въпроси са по-скоро попълнителни (гаранцията по чл. 46, ал. 3 Брюксел IA) и не е оправдано да спъват признаването. Изложихме обаче самостоятелни аргументи относно необходимостта от спиране на производството по признаване при жалба в държавата по произхода предвид опасността за еднообразното уреждане на гражданските отношения.

3.12. Жалбите срещу обявяване на признаване, респ. изпълнение се подават до един месец от връчването на решението, когато насрещната страна има местоживееене в държавата членка (чл. 43, ал. 5, изр. първо и второ Брюксел IA). Когато страната има местоживееене в друга държава членка, срокът за обжалване е два месеца (чл. 43, ал. 5, изр. второ Брюксел IA). Срокът тече от датата на връчването на решението, било лично на страната или по нейното местоживееене (на друго допустимо лице, при отказ, при оставяне на съобщение и т.н.). Сроковете не може да се удължават поради голяма отдалеченост, като следователно може да се удължават на друго основание (чл. 43, ал. 5, изр. трето Брюксел IA). Справедливо е тези разпоредби да се прилагат и при ответници, които имат местожителство в трети държави към момента на връчването, като срокът да може да се удължава при прекалена отдалеченост.

От формулировката на разпоредбите на чл. 43, ал. 5, изр. първо и второ Брюксел IA следва, че те нямат действие относно жалба на молителя, касационна жалба и др. изявления на страните – тук спорът по признаването не изненадва нито една от страните. При така сложената уредба разпоредбата на чл. 623, ал. 3, изр. първо ГПК следва да се разбира в смисъла на правомощие на съда да дистрибутира сроковете за обжалване съгласно регламента или ГПК в зависимост от конкретния случай, като ги определи изрично в решението си, както и че евентуално може да определи по-дълъг срок, макар за това трудно да могат да се намерят хипотези при ответници с местоживееене в държава членка.

Справедливо е обаче да се приеме, че тези срокове се отнасят и за молителите, когато обжалват отказ от признаване на първата инстанция – това, че имат съдебен адрес или процесуален представител за целите на първата инстанция не променя обстоятелството и произхождащите от това последици, че молителят също може да има местоживееене в друга държава членка или в трета държава, както и че му е необходимо време за подготовка предвид факта, че доказателствата се намират по производство в друга държава. Особено значение ще има това за отговора на молителя при излагане на обстоятелства по чл. 34 и 35 Брюксел IA от насрещната страна. Обстоя-

телството, че молителят ще има съдебен адрес или процесуален представител за целите на първата инстанция, няма връзка с тези изводи, доколкото те само улесняват връчването, но сроковете започват да текат от датата на самото връчване, без значение колко е улеснено и бързо самото връчване⁴³⁷.

4. Инцидентно признаване по реда на Брюксел IA

4.1. Съгласно разпоредбата на чл. 33, ал. 3 от Брюксел IA, когато решение на съд в държава членка зависи от произнасянето по инцидентно възникнал въпрос за признаване, този съд е компетентен по отношение на този въпрос. Оттук следва, че когато решение е постановено в държава членка в хода на делото пред съответната инстанция и постановленията в това решение обуславят изхода на национално производство (преюдициални въпроси, формиране на СПН по предмета на спора и между същите страни, несъвместимост), може да се поиска признаването на това решение от съда по същество в приемащата държава, без да има значение пред коя точно инстанция и пред кой точно местно и родово компетентен съд е националното производство.

Съответно решението може да се бъде представено и пред районен съд, като така се преодолява компетентността на окръжните съдилища. Компетентността на окръжните съдилища се преодолява и когато спорът, разрешен с решението по същество, е родово подсъден на окръжен съд. Включително може да се поиска признаване за първи път пред ВКС, който по силата на регламента ще следва да постанови признаване. В тази хипотеза признаването няма да подлежи на инстанционен контрол, но регламентът уместно предполага, че признаване, обявено от най-висшата инстанция няма, нужда от подобен контрол (подобно на отмяна на арбитражни решения чл. 47, ал. 1 ЗМТА).

4.2. Тъй като регламентът не поставя подобни изисквания, формалните законодателни ограничения за представяне на доказателства пред съответната инстанция, които не са свързани с пропуски на страните, няма да се прилагат (напр. забраната да се сочат нови доказателства след приключване на съдебното дирене: арг. чл. 147, изр. първо и чл. 266, ал. 2, изр. първо ГПК, както и практиката да не се представят нови доказателства пред ВКС).

Считаме, че по същата причина ограниченията, свързани с формал-

⁴³⁷ Срв. Натов, Н. и колектив, Цит. съч., стр. 514.

ната преграда, пред представянето на нови факти и обстоятелства също няма да се прилагат относно признаването (срв. чл. 147, т. 1-2 ГПК). Така например решение, което е постановено след поставяне на делото за решаване, ще доведе до отмяна на хода по същество и предоставяне на възможност на страната да поиска признаване и да направи, обоснове и докаже искането си, като съответно го ползва относно съдопроизводствената си защита по същество.

Няма в тази връзка пречка да се заведе и самостоятелно искане за признаване, което няма да е обвързано със срокове по хода на националното производство. Страната следва единствено да държи сметка, че постановяване на несъвместимо национално решение ще е непреодолима пречка пред признаването (чл. 34, ал. 3 Брюксел IA) и да поиска спиране на националното производство по същество.

При оспорване на признаването следва също така да се прилагат сроковете като при признаване по нарочен ред (чл. 43, ал. 5 Брюксел IA), вкл. и за отговора на молителя. При обжалване на решението ще се спазват общите срокове – страната е имала възможност за оспорване в предвидения изричен срок, взела е и участие в производството, като съответно няма необходимост да организира тепърва защитата си при обжалване на решението, така както когато оспорва признаване по реда на чл. 43, ал. 5 от регламента.

4.3. Решението ще се признава подобно на признаване в нарочно производство. Съществената разлика е, че насрещната страна ще знае и ще е уведомена за искането за признаване, като съответно може да направи своите възражения пред първата инстанция. Ако насрещната страна не възрази по основателността на признаването, съдът няма да обсъжда пречките по чл. 34 и 35 Брюксел IA, а ако насрещната страна възрази, този спор ще се разглежда наред със спора по същество.

Националното производство ще завършва по тази причина винаги с решение по признаването, което ще е част от решението по същество, когато съдът се произнася и по същество (признатото решение обуславя защита по същество), и съответно въпросът за признаването ще се обхваща от правните последици на националното решение по същество. Когато производството се прекратява (признатото решение разрешава същия спор) също ще се постановяват решение по съществото на признаването и определение за прекратяване на производството по гражданскоправния спор (вж. **4.5. infra**).

4.4. Решението за обявяване на признаване ще подлежи съответно на обжалване по реда за обжалване на съответния акт (обжалване на решение или обжалване на определение за прекратяване на делото). Когато признаването е поискано пред първа инстанция, решението ще подлежи на двуинстанционен контрол, а когато е поискано за първи път на втора инстанция, що

подлежи само на касационен контрол. Считаме, че по аналогия на обжалването на решения, постановени в нарочно производство по обжалване, решенията, постановени въз основа на инцидентно признаване, ще подлежат в цялост на касационно обжалване без филтъра по чл. 280 ГПК.

4.5. В връзка с правилата за *lis alibi pendens*, когато страната разполага с окончателно решение и го представя като защита срещу идентично производство по същество, тя следва да поиска инцидентно признаване, след като въпросът за признаването се отнася до изхода на делото (без да е част от неговия предмет по същество) и е възникнал в хода на производството⁴³⁸. Необходимо е признаване, защото дори и решението да е представено само за зачитане по чл. 33, ал. 1 Брюксел IA, това не активира защитата по чл. 27 Брюксел IA, който изрично изисква две висящи производства, и така страната има интерес само от искане за признаване (арг. и чл. 34, ал. 3 Брюксел IA – признаването е инцидентен въпрос, от който зависи изхода на делото).

Горното следва от обстоятелството, че националното производство ще бъде прекратено в частта му по същество поради наличието на СПН, ако съдът признае решението⁴³⁹. След като ще разполага с по-ефективна защита

⁴³⁸ Срв. С-42/76.

⁴³⁹ Критикува се (Натов, Н. и колектив, Цит. съч., стр. 439 и цит. там чуждестранен източник) решение на френския Касационен съд – Cour de cassation, chambre commerciale, audience publique du mardi 8 mars 2011, N° de pourvoi: 09-13830 (в публикацията се цитира решение на Апелативния съд в Руан, но междувременно касационният съд потвърди решението на апелативния), че не е постъпил така при поискана и постановена обезпечителна мярка, когато, като защита е представено влязло в сила преди образуване на френското производство решение на съд на друга държава членка (гръцки), което отхвърля исканото обезпечение (арест на кораб). Френският съд е постъпил обаче творчески и напълно законосъобразно в духа на регламента, защото по френското производство вече е имало постановено допускане на мярката от първоинстанционния съд (Търговския съд на Руан) и следователно това би преграждало признаването на чуждестранното решение при един напълно формален подход (арг. чл. 34, ал. 3 Брюксел IA), но ответникът е нямал възможност да се защити по това едностранно производство, т.е. да оспори правото на признаване пред първата инстанция, защото не знае и не е страна в производството, докато правилото на чл. 34, ал. 3 Брюксел IA предпоставя пропуск на ответника да се защити чрез искане за признаване в паралелното производство по същество, за което е уведомен и е страна. При това положение на нещата касационният съд потвърждава, че няма пречка да се признае гръцкото решение (приема, че чл. 34, ал. 3 Брюксел IA всъщност не действа в подобна хипотеза) и да се отхвърли затова искането за обезпечение, след като не се предоставят нови факти и обстоятелства в полза на допускането на обезпечението, а вече има влязъл в сила отказ (приемането на отказ при приложимост на гръцкото право не поставя проблем, след като решението се признава такава, каквото е, независимо че по френската процедура приложимо би било френското право, при чието действие би се допуснало подобно обезпечение при фактите, сложени пред гръцкия съд). Този пример още веднъж показва принципната непригодност на регламента да служи за признаване на обезпечителни мерки.

– признаване с *res iudicata*, която ще прегради пътя за всички възможни последващи иски по същество, не е необходимо да се урежда защита, водеща само до прекратяване на конкретното производство поради приемане на компетентност от друг съд. Да се приеме в този ред на мисли, че по арг. от силното на чл. 27 Брюксел IA страната може да представи окончателното решение по реда на чл. 33, ал. 1 от регламента и да изисква само прекратяване, но не и признаване, би било възможно само при наличие на изрична практика на СЕС, която трудно би намерила опора в самия регламент.

Когато страната разполага с решение на държава членка, което не е влязло в сила, то вече няма пречка да го представи по реда на чл. 33, ал. 1 Брюксел IA като доказателство за наличието на всящо производство с един и същи предмет и между същите страни, по което първият сезиран съд е приел компетентност⁴⁴⁰. В тази хипотеза страната може да няма интерес от признаването, защото представянето на решението по националното производство води до прекратяване без да е необходимо да се формира СПН – налични са две висящи производства (арг. чл. 27, ал. 1-2, Брюксел IA), а желае да изчака решението на държавата членка да влезе в сила.

Разбира се, няма пречка съгласно регламента да се поиска и инцидентно признаване, когато се цели формирането на СПН (с уговорките, които направихме във връзка с признаването на неокончателни решения и доколко това е възможно и желано при решения по същество, които не слагат край на спора и не формират *res iudicata*). При разпоредбите относно свързаните иски подобни проблеми не се повдигат, защото при постановено първоинстанционно решение разпоредбата не се прилага (арг. чл. 28, ал. 2 Брюксел IA – производствата да са висящи на първа инстанция).

4.6. Самостоятелен проблем възниква, когато страна представи решение като защита по издадена заповед за изпълнение по ГПК. От спецификите на това производство следва, че дори и да е представено подобно решение, съдът може да го вземе само за сведение, но следва да откаже издаване на заповед за изпълнение поради наличието на възражение срещу издаването. При отказ не се формира СПН върху спора по същество и следователно самото производство не е от характер, който да позволява, и е необходимо да се признаване на решението – произнасянето на съда със СПН не зависи от него. Няма обаче пречки да се поиска признаване в производството по иска по реда на чл. 422 ГПК. В хипотезата на поискано спиране на незабавно изпълнение съдът би следвало да приема решението като предста-

⁴⁴⁰ C-42/76.

вено въз основа на чл. 33, ал. 1 Брюксел IA и да зачита удостоверителната му сила, т.е. да го приема за убедително писмено доказателство (чл. 420, ал. 1 Брюксел IA).

5. Обявяване на изпълняемост по реда на Брюксел IA

5.1. Молбата при искане за обявяване на изпълняемост може да бъде подадена и до съда по мястото на изпълнението (чл. 39, ал. 1, предл. второ Брюксел IA). Не е напълно ясно от разпоредбата в българския текст дали става въпрос за местоизпълнението като свързващ фактор за определяне на компетентността по спорове с трансграничен/международен елемент т.е. където е възможно провеждането на ефективно принудително изпълнение съгласно твърденията на страната (срв. чл. 26, предл. последно КМЧП и по арг. от чл. 22, ал. 5 Брюксел IA), или се има предвид място на изпълнение т.е. където страните са уговорили престоиране съгласно приложимото материално право (което от своя страна също може да е свързващ фактор за определяне на компетентността – чл. 15 КМЧП и чл. 5, ал. 1, б. „а“ Брюксел IA).

При анализ на другите езикови версии при място на изпълнението като свързващ фактор се открива самостоятелна автономна дефиниция („place of performance“, респ. „vor dem Gericht des Ortes, an dem die Verpflichtung erfüllt worden ist oder zu erfüllen wäre“). Същевременно относно разпоредбата на чл. 39, ал. 1, предл. второ Брюксел IA се разграничава изрично, че се има предвид място на принудителното изпълнение („place of enforcement“, респ. „oder durch den Ort, an dem die Zwangsvollstreckung durchgeführt werden soll“). Може затова да се направи извод, че всъщност разпоредбата е продължение на правилата за наличие на интерес от допускане на изпълнението – да се обосновава възможност за принудително изпълнение, но конкретно пред този съд⁴⁴¹.

Свързването на този фактор и с местната компетентност е обаче необосновано. Той е трудно подлежащ на доказване в множество хипотези извън например наличие на недвижим имот или банкова сметка – длъжникът например премества предмета – и само би предизвикал ненужни спорове без възможност за ясен изход. Подобна разпоредба е особено ненужна за държави с малка територия като Република България и които нямат разделение на отделни самостоятелни провинции (ландове), но следва да се прилага.

⁴⁴¹ Срв. и Попова, В. Цит. съч., стр. 62.

5.2. Страната следва да представи заедно с преписа от решението и удостоверение от компетентния орган на държавата по произхода, че решението е изпълняемо там⁴⁴², чиято редовност също се проверява от първоинстанционния съд, като тази на решението (чл. 41 и чл. 53, ал. 2 Брюксел IA), но проверката няма същото значение (арг. чл. 55, ал. 1 Брюксел IA – удостоверение може изобщо да не бъде представяно, да е с неточности и т.н., но съдът да счете, че разполага с необходимата информация).

Удостоверението е в стандартен формуляр съгласно Приложение V от Брюксел IA (чл. 54 Брюксел IA). Във формуляра се попълват данни, които целят да се избегнат спорове относно основни моменти, свързани с качествата на решението (кой съд го е постановил, кога, кои са страните, кога е връчено съобщение за подаден иск при решение без страната да се яви по делото (where judgment was given in default of appearance и срв. чл. 24 Брюксел IA, като в тази хипотеза judgment in default е различно от същинско неприсъствено решение – judgment by default), срещу кого е изпълняемо решението, и т.н.). Съдът обявява изпълняемост веднага след завършване на формалностите, т.е. проверява от външна страна решението и удостоверението (чл. 41, изр. първо Брюксел IA).

Удостоверението представлява съответно официален документ със доказателствена сила за фактите, посочени в него, която доказателствена сила може да се обори на първа инстанция само при сравнение с решението, т.е. при противоречие между решението и удостоверението съдът по признаването ще постанови признаване въз основа на данните от решението (арг. чл. 53, ал. 1 Брюксел IA). Не може обаче да се преценява удостовереното относно връчването на съобщението за подаден иск при решение, постановено без страната да се яви на страната (арг. чл. 41, изр. първо Брюксел IA) – това ще бъде самостоятелен предмет на спора пред втората инстанция (чл. 45, изр. първо и чл. 34, ал. 2 Брюксел IA). На втора инстанция няма вече пречка да се развие пълно доказване за да се оспорят и отбелязванията в удостоверението при противоречие с решението.

⁴⁴² В Република България се издава от първоинстанционния съд (чл. 620, ал. 1 ГПК). Разпоредбата е неуместно тясна – тя ще намира приложение само при решения, които са влезли в сила. При невлезли в сила решения удостоверение ще се издава от съда, пред който делото е висящо, напр. въззивните съдилища. Положителен момент е, че се създава и правомощие за съдилищата да издават подобни удостоверения и при национални решения, които ще се признават в трети държави. Може обаче да се мисли за разширяване и прецизиране на удостоверението в тези хипотези, при които удостоверенията ще имат само помощна информативна функция.

5.3. Също не се изисква превод на решението и удостоверението, освен ако съдът не прецени, че му е необходим. Превод може да бъде направен във всяка една държава членка (чл. 55, ал. 2 Брюксел IA). Няма изискване и за легализация (чл. 56 Брюксел IA). Удостоверение може и да не бъде представено във формата на Приложение V към регламента, а да се представи заместващ документ, както и може изобщо да не бъде представено, като включително няма пречка представеното да има грешки или празноти – съдът преценява дали да изиска удостоверение или да поиска допълнения, и ако може да постанови изпълнение само въз основа на данните от решението или на заместващия документ, удостоверение няма да е необходимо и не си изисква (арг. чл. 55, ал. 1 Брюксел IA).

5.4. Относно производството по допускане на изпълнението е необходимо решението да подлежи на принудително изпълнение в държавата по произхода (което се доказва с Приложение V към Брюксел IA), но също не е необходимо да е влязло в сила. Изпълняемостта може да е постановена и като привременна мярка по искане на страната (чл. 38, ал. 1 Брюксел IA). Няма изискване решението да е влязло в сила, достатъчно е да е изпълняемо (чл. 46, ал. 1 Брюксел IA). При никакви обстоятелства не е допустимо пререшаване на спора по същество (чл. 45, ал. 2 Брюксел IA). Освен интерес от признаване страната следва да прецени и фактическия си интерес от изпълнение – дали има срещу какво да насочи своето възискване. Това условие не представлява обаче процесуална предпоставка за обявяване на изпълнението и съответно не подлежи на доказване. Достатъчно е страната да се обосновава защо иска изпълнение⁴⁴³. Самото принудителното изпълнение ще се осъществява по националните правила⁴⁴⁴.

5.5. Заедно с решението по обявяване на изпълняемостта следва да се постановява и издаване на изпълнителен лист (чл. 405, ал. 4, изр. първо ГПК и вж. 5.8. Част втора)⁴⁴⁵. Съгласно разпоредбата на чл. 47, ал. 3 Брюксел IA не се допуска обаче принудително изпълнение на първоинстанционното решение за обявяване на изпълняемост и затова листът не се връчва на възискателя. Възможни са само обезпечителни и привременни мерки (без предварително изпълнение – вж. **8.4. *infra***), които ще се постановят с решението и

⁴⁴³ Например страната може само да предполага за наличието в банка на авоари на длъжника, но няма как да бъде изцяло сигурна, докато не се снабди с изпълнителен лист или обезпечителна мярка, с което съдебният изпълнител да може да бъде оправомощен да получи достъп до тази информация.

⁴⁴⁴ С-148/84, С 145/86 и С-267/97.

⁴⁴⁵ Изрично и у Попова, В. Цит. съч., стр. 71, че се съединява искане за издаване на изпълнителен лист.

могат да се приложат преди връчването му на насрещната страна.

По аргумент от същата разпоредба следва, че решението на втората инстанция подлежи на принудително изпълнение. Следователно изпълнителният лист се връчва на ищеца в тази хипотеза (срв. чл. 405, ал. 4, изр. второ ГПК за чуждестранните решения)⁴⁴⁶. Това следва пряко от регламента, независимо от опасностите, които крие при отказ от обявяване на изпълняемост от страна на ВКС. Може също така да се предполага, че в хода на производството пред втората инстанция решението по същество ще е влязло в сила в държавата по произход. Съгласно СЕС решението също става изпълняемо след изтичане на срока за обжалване на първоинстанционното решение (чл. 43, ал. и ал. 5 Брюксел IA) или с постановяването на второинстанционното решение⁴⁴⁷.

5.6. Когато с един акт се разрешават няколко спора по същество и решението не подлежи на признаване относно някои от тях, съдът обявява признаване относно тези, по които това е възможно. Може съответно да се поиска и частично признаване. Същото е правилото и при обявяване на изпълняемост на решението (чл. 48, ал. 1-2 Брюксел IA). Оттук следва и че няма пречка да се издаде удостоверение по чл. Брюксел IA само за част от решението. Решения по същество, с които се определят периодично заплащане на глоби (напр. при задължения за незаместимо действие или бездействие – срм. чл. 527 ГПК), се обявяват за изпълняеми само ако размерът на глобата е определен предварително (чл. 49 Брюксел IA). Решенията следва винаги да се постановяват незабавно (чл. 41, изр. първо и чл. 45, изр. второ Брюксел IA).

6. Спиране на производството при жалба в държавата по произход

6.1. Във връзка с това, че няма изискване признаваните решения да са влезли в сила, регламентът предвижда, че при обикновена жалба в държавата по произход съдът по признаването може да се спре производството (чл. 37, ал. 1 Брюксел IA). При производства по същество в Обединеното Кралство или Ирландия, за жалба годна за спиране на производството за признаване, ще се счита жалба, при която е спряно изпълнението в тези държави (чл. 37, ал. 1 Брюксел IA)⁴⁴⁸.

⁴⁴⁶ Така и Попова, В. Цит. съч., стр. 66, 71-72.

⁴⁴⁷ С-258/83.

⁴⁴⁸ Спирането на евентуално изпълнение поради подаване на жалба няма значение във всички други възможни хипотези – С-183/80, вкл. и когато е направено искане за обявяване на изпълняемост.

Също така, съгласно разпоредбите на чл. 46, ал. 1 от регламента, съдът по допускане на изпълнението при обжалване на решението може да спре производството, ако в държава по произход е подадена обикновена жалба или дори само ако срокът за подаването ѝ не е изтекъл, като в последния случай съдът може да посочи и срок, в рамките на който трябва да се подаде жалбата. Относно Обединеното Кралство и Ирландия, всяка форма на обжалване, предвидена в законодателството им, ще се счита за обикновена жалба (чл. 46, ал. 2 Брюксел IA).

Под обикновена жалба (*ordinary appeal, ordentlicher Rechtsbehelf*) следва и в двете хипотези на признаване и допускане на изпълнението да се разбира упражнено редовно средство за защита (напр. въззивна жалба по ГПК)⁴⁴⁹, т.е. разпоредбата не действа относно извънредните средства за защита като отмяна на влязло в сила решение.

При допускане на признаването няма ограничение дали първоинстанционният съд или този по обжалването може да спре производството, но на практика това също винаги ще е съдът по обжалването, освен ако молите-лят сам не предостави доказателства, че решението е обжалвано.

6.2. Независимо от обжалването в държавата по произход, съдът по обжалването може да постанови изпълнение, като го постави в зависимост от обезпечение, определено от него включително и служебно (чл. 46, ал. 3 Брюксел IA)⁴⁵⁰. В немския текст е използвано „*Zwangsvollstreckung*“ (принудително изпълнение), но не може да се приеме, че съдът е оправомощен да постанови предварително изпълнение при изричната забрана на чл. 47, ал. 3 Брюксел IA (вж. и чл. 623, ал. 3, изр. второ ГПК). Следователно в този текст се има предвид, че даването на обезпечение е възможно само пред втората инстанция, при което съдът ще постанови обявяване на изпълняемост и следователно ще има произнасяне по жалбата съгласно изискванията на цитирания чл. 47, ал. 3 Брюксел IA, което ще позволи да се формира изпълнителна сила към второинстанционното решение, когато това е възможно съгласно местните правила, или респективно да са поиска и постанови принудително изпълнение.

6.3. Липсата на изискване производството да се спира задължително създава обаче опасност за безпротиворечивостта⁴⁵¹. Включително може да се

⁴⁴⁹ C-43/77: жалбата да се подава в срок от постановяване на решението и да води до неговата проверка с респективните последици.

⁴⁵⁰ Двете се постановяват винаги в един акт – решението дали ще се иска гаранция не може да предхожда решението по обжалване – C-258/83.

⁴⁵¹ C-43/77.

стигне до куриозната ситуация държавата членка да признае решението, а след това държавата по произход да се произнесе с обратно на първото решение по същество, което да влезе в сила. В тази хипотеза признатото решение ще е пречка за признаване на второто (арг. чл. 34, ал. 3 Брюксел IA – по спора е формирана СПН с решението за признаване) и способите за отмяна ще са неприложими. Следва затова да се препоръча съдилищата да постановяват винаги спиране.

6.4. Постановвяване на спиране може да се счете и за задължително в светлината на С-145/86, съгласно което решение признатият акт следва да произвежда еквивалентни последици, както в държавата по признаването, така и в държавата по произхода. Също така С-43/77 сочи, че ако не се допусне спиране поради обжалването, правата на обжалваната страна биха били несъразмерно засегнати. С-183/80 предполага обаче, че съдът по признаването следва да преценява доколко обжалването е обосновано. Това би следвало да е приветствано при напълно очевидни причини, като например пропуснат срок за обжалване, но като цяло е идея, която трудно може да намери подкрепа, дори и в тази хипотеза. Не изглежда резонно примерно Н-ски районен съд да преценява основателността на жалба, подадена в една напълно чужда му правна среда, особено пък пред висш в съответната йерархия на другата държава членка орган.

7. Спиране на производството при неявяване на страна

С оглед правата на страните регламентът изисква спиране на производството, когато на насрещната страна е изпратено съобщение за обявено признаване или изпълняемост, но тя не се явява. В този хипотеза съдът не следва да извършва действия по съществуващото на спора, а да се увери, че страната наистина е призована или че всичко необходимо е било извършено, за да се призове тя надлежно, дори и когато страната има местоживееене в трета държава. Когато страната има местоживееене в държава членка, ще се прилага редът на чл. 19 от Регламент (ЕО) № 1393/2007, а когато не се прилага регламентът, ще се прилага редът на чл. 15 от Хагска конвенция от 15 ноември 1965 г. относно връчването на съдебни и извънсъдебни документи по граждански или търговски дела. Когато и тя не се прилага, ще се прилага съответното национално законодателство или международен акт, по който държавата е страна (чл. 43, ал. 4 Брюксел IA във вр. с чл. 26, ал. 2-4 Брюксел IA).

8. Обезпечителни и привременни мерки

8.1. При признаване на решение на държава членка страната може да поиска привременни и/или обезпечителни мерки в съответствие със национално законодателство на приемащата държава, без да е необходимо за това да се иска и обявяване на изпълняемост (чл. 47, ал. 1 Брюксел IA). Съдът по признаването няма правомощия да преценява друго освен доколко поисканите мерки са подходящи с оглед на особения интерес от подобни мерки при искания само за признаване, т.е. за установяване на права и задължения със СПН, без да се търси и осъществяване на правата по реда на принудително изпълнение⁴⁵².

В този смисъл следва да се разбира препращането на регламента към националното право, защото Брюксел IA не поставя допълнителни изисквания пред допускане на обезпечението⁴⁵³, освен решението на държавата членка да е представено надлежно съгласно изискванията на регламента. Разпоредбата обаче не препраща към националното право относно самите предпоставките за налагане на обезпечения или привременни мерки, а единствено относно видовете обезпечения, респ. привременни мерки, като същевременно сочи, че нищо не възпрепятства страната да поиска тези мерки⁴⁵⁴.

Горното тълкувание се подкрепя и при сравнение с разпоредбите относно обявяването на изпълняемост, където правомощието да се наложат обезпечителни мерки следва от самото постановяване на изпълнение, без да е необходима друга преценка, освен това, дали мерките са подходящи съгласно принудителното изпълнение (чл. 47, ал. 2 Брюксел IA). При изпълнение интересът от обезпечения не се нуждае от особена обосновка и за това не се препраща към правото на приемащата държава.

8.2. В тази връзка, чл. 623, ал. 4 ГПК следва да се разбира в смисъл, че първоинстанционният съд се произнася по определянето на привременните и обезпечителните мерки незабавно, т.е. заедно с решението по обявяване на признаването или на изпълнението, тъй като се очаква на практика да се произнесе по обезпечението и по мерките веднага след приключване на формалностите (чл. 41 Брюксел IA). Така се следва духът на регламента и

⁴⁵² Чл. 389, ал. 2 ГПК изрично посочва, че на обезпечаване подлежат всички видове иски. Така например, искане за признаване на решение, установяващо правото на собственост, ще може да доведе като обезпечение до спиране на изпълнителния процес (срв. чл. 439-440 ГПК).

⁴⁵³ С-119/84 и вж. Нагов, Н. и колектив, Цит. съч., стр. 533.

⁴⁵⁴ С-119/84.

се дават ясни правила за бързина пред националния съд, като не се допуска съдът да се произнася първо по мерките, които на практика са следствие от обявяването на признаването, респ. изпълнението.

8.3. Съгласно практиката на СЕС националното съдопроизводствено право е приложимо към неуредените в регламента въпроси на обезпеченията и привременните мерки⁴⁵⁵. Следователно формално няма пречка да се поиска обезпечение на бъдещо искане за признаване/изпълнение. Въз основа на изложеното в предните абзаци може обаче да се направи изводът, че страната няма фактически и правен интерес от обезпечение на бъдещо искане предвид и едностранния и формален характер на производството – при обезпечаване на бъдещо искане съдът ще извърши точно същите действия и преценки както и при признаване на решението, но във втората хипотеза решението се признава и се допускат обезпечителни мерки, освен само да се допускат обезпечителни мерки. Затова е безсмислено предвиждането на подобно производство и формулировката на чл. 623, ал. 4 ГПК също вероятно цели по-скоро да укаже, че подобен вариант е изключен: съдът се произнася само с акта по обявяване на признаването, респ. изпълнението.

Мерките могат да се поискат също така както с молбата за признаване, така и в хода на производството и следва да се наложат преди връчването на решението на другата страна (това е и едно от основанията да не и се съобщава за подадено искане за признаване/изпълнение). Няма пречка съгласно регламента и втората инстанция да се произнесе в хода на производството пред нея относно обезпечителни мерки, когато те не са наложени от първата инстанция. За да не се противоречи на целите на регламента, второинстанционният съд също няма правомощие да преценява вероятна основателност на решението по същество, а само вероятна основателност на искането за признаване.

8.4. Не може като привременна мярка да се постанови предварително изпълнение на първоинстанционното решение – за подобна изпълняемост има абсолютна забрана, вж. и чл. 623, ал. 3, изр. второ ГПК, но има ли произнасяне на второинстанционния съд, няма пречка решението да се изпълни, дори и да не е влязло в сила (чл. 47, ал. 3 Брюксел IA).

⁴⁵⁵ C-119/84.

9. Признаване и обявяване на изпълняемост по реда на Регламент (ЕС) № 1215/2012 на Европейския парламент и Съвета от 12.12.2012 г. относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела (Брюксел ІВ)

9.1. Предварително можем да отбележим, че с Брюксел ІВ изцяло се изменя моделът на признаването: създават се нови типове процедури по признаване и по обявяване на изпълняемост, които, освен че са нови, следват и националното съдопроизводствено право, независимо от задаването на основните им параметри в самия регламент. Допълнително се създават и нови производства за оспорване на годността за признаване и изпълнение, които също следват националното право. Самата процедура по обявяване на изпълняемост се урежда като изпълнение без нарочно производство, докато останалите имат характеристиките на нарочни производства.

Отново няма изискване решенията да са окончателни и влезли в сила. При признаване е достатъчно да е постановено решение в друга държава членка (арг. чл. 51, ал. 1-2 Брюксел ІВ във вр. 36, ал. 2 Брюксел ІВ), а при обявяване на изпълняемост е достатъчно към решението да е прикрепена и изпълнителна сила в държавата по произхода (арг. чл. 39 и чл. 51 Брюксел ІВ). Затова, както и поради тясната му връзка и приемственост с Брюксел ІА, Брюксел ІВ ще се разглежда в тази глава при подход, при който се отбелязват и коментират само разликите.

9.2. Част от разглежданите промени се дължат на резултатите, получени от натрупването на практика и нейното осмисляне във връзка с природата на признаването, ефективността на способите във връзка с разчистването на пречките пред гражданския оборот, като и във връзка с особеностите на сближаването между държавите членки и нарасналото доверие между съдебните им системи. В тази връзка, принципните изходни позиции на регламента гласят, че:

а) взаимното доверие в правораздаването в ЕС обосновава принципа, че съдебните решения, постановени в държава членка, следва да бъдат признати във всички държави членки, без за това да е необходима специална процедура; освен това целта съдебните спорове с трансграничен елемент да приключват по-бързо и да са свързани с по-малко разходи е основание за премахване на декларацията за изпълняемост преди изпълнението на съдебните решения в сезираната държава членка. Поради това съдебните решения, постановени от съдилищата на държава членка, следва да бъдат разглеждани като постановени в сезираната държава членка (съображение 26. към Брюксел ІВ).

б) прякото изпълнение в сезираната държава членка на съдебно решение, постановено в друга държава членка, без декларация за изпълняемост, не следва да излага на опасност зачитането на правото на защита. Ето защо лицето, срещу което се иска изпълнение, следва да може да подаде молба за отказ на признаване или изпълнение на съдебно решение, ако то счита, че е налице едно от основанията за отказ на признаване (съображение 29. към Брюксел ІВ);

в) страната, която оспорва изпълнението на съдебно решение, постановено в друга държава членка, следва да може, доколкото е възможно, и в съответствие с правната система на сезираната държава членка, да се позове при същата процедура, в допълнение към основанията за отказ, предвидени в настоящия регламент, и на основанията за отказ съгласно националното право и в рамките на определените в националното право срокове. Признаването на съдебно решение обаче следва да бъде отказвано само ако са налице едно или повече от основанията за отказ, предвидени в настоящия регламент (съображение 30. към Брюксел ІВ).

9.3. От горното може да се направи на първо място заключението, че макар и не пряко, регламентът не прави всъщност разлика между признаване с *res iudicata* и допускане на изпълнението, след като при защита от искане на изпълнение, когато тази защита върви по линия на предпоставките за санкциониране на решението, се подава молба за отказ от признаване, ако лицето счита, че е налице едно от основанията за отказ на признаване.

Така се отчита, че при даването на държавната санкция предпоставките са всъщност едни и същи, като производството завършва с отказ или предоставяне на държавната санкция и прикрепянето на съответните правни последици. Втората молба, която се предвижда, е за отказ от изпълнение в смисъл, че липсват предпоставки за принудително изпълнение по националното право на приемащата държава, а не че е невъзможно да се предостави държавната санкция⁴⁵⁶.

Следователно искането за обявяване на изпълняемост по Брюксел ІВ разкрива своя специфика, която се състои в това, че съдът задължително преценява в допълнение към основанията за отказ, предвидени в настоящия регламент, и основанията за отказ на принудително изпълнение съгласно националното право. Това следва ясно от обстоятелството, че признаване

⁴⁵⁶ Трудности при тълкуването на тези текстове идват от това, че например на английски инструментите на ЕС използват „enforcement“ и за допускане на изпълнението, и за постановяване на принудително изпълнение и трябва да се следи точният контекст, което винаги е лесна задача.

може да се откаже само на основанията за отказ, предвидени в регламента, докато отказът от принудително изпълнение или неговото спиране, може да се позовава и на националните правила, и съответно може да се направи крайният извод, че съдът преценява допълнително основанията за издаване на изпълнителен лист по националното право.

Във връзка с това, от последното изречение на съображение 30. към Брюксел IB може да се направи и трети извод, че при поискано допускане на изпълнението, съдът, ако намери, че не са налице условията за възникване на изпълнителна сила, независимо от предоставянето на държавната санкция, т.е. няма пречка да се признае решението, го признава със съответните последици, а изпълнителен лист ще се издаде, когато това евентуално е възможно: напр. вземането стане изискуемо, сбъдне се условието и т.н. Изрично е посочено при това, че основанията за отказ на принудително изпълнение се преценяват само по националното право, което е пряка препратка, че изпълнителната сила се прикрепва въз основа именно на това право.

Същото следва непосредствено от изискването съдебните решения, постановени от съдилищата на държава членка, да бъдат разглеждани като постановени в сезираната държава членка – т.е. регламентът предпоставя, че с постановяването на решение в една държава членка, което удостоверява едно неудовлетворено притезание и респективно подлежи на изпълнение в държавата по произхода, няма пречка към това решение да се прикрепва изпълнителна сила и в другите държави членки, като се прави само проверка на особените минимални изисквания на регламента (надлежен препис, обхвата на регламента, интерес от изпълнението и т.н.), която да удостовери за целите на правната сигурност възможността за предоставянето на санкцията.

Тази проверка не изисква отделно самостоятелно производство, доколкото е формална и въз основа на предварително зададени документи, което не разкрива специфика или особена сложност, а се прави попътно в хода на проверката дали решението подлежи на принудително изпълнение и по националното право (производство по обявяване на изпълняемост по смисъла на Брюксел IB).

9.4. Няма същевременно принципни промени при видовете способности за свободното движение на решенията при тяхното използване пред съд или друг орган. Решенията се признават както без СПН (чл. 36, ал. 1 Брюксел IB), така и със СПН, когато искането е подадено с тази цел пред съд, независимо от формулировката на разпоредбата на чл. 36, ал. 2 Брюксел IB, вкл. и със СПН по реда на инцидентното признаване (чл. 36, ал. 3 Брюксел IB). Може да се иска и обявяване на изпълняемост – потвърждаване на санкцията на държавата и издаване на изпълнителен лист (чл. 39 и сл. Брюксел IB). На-

пълно се запазва при това забраната решението да се преразглежда по същество в сезираната държава членка (държавата по признаването – чл. 2, б. „д“ Брюксел ІВ).

10. Признаване без СПН по реда на Брюксел ІВ

10.1. Въпреки че се предвижда, че без СПН решенията се признават (вж. 2. *supra*) без специално производство съгласно чл. 37 и чл. 38 Брюксел ІВ, едно кратко и опростено производство е необходимо: страната прави съответното искане и представя препис на съдебното решение, който препис отговаря на необходимите условия за установяване на автентичността му, както и удостоверение съгласно чл. 53 Брюксел ІВ (издадено от съда по произход съгласно формуляр І към регламента).

Съдът или органът следва да дадат указания при пропуски във връзка с тези обстоятелства, като също така могат да поискат от позоваващата се страна писмен превод или транслитерация на удостоверението или на решението вместо удостоверението, ако се счете, че производството не може да продължи без подобен превод (удостоверението е неясно, непълно, не кореспондира на решението и т.н.).

От тези разпоредби на чл. 37 Брюксел ІВ може да се направи извод, че преводи първоначално не са необходими, освен ако органът не счете обратното, като при необходимост следва да се опита да се ограничи до превод на удостоверението. То е максимално подробно, информативно и полезно, както за целите на признаването, така и на изпълнението при сравнение с аналогичното удостоверение съгласно Приложение V към Брюксел ІА, като всъщност идеята е удостоверенията да заменят текста на решенията, които са по-трудно разбираеми и асимилируеми.

10.2. Съдът или органът могат да спрат изцяло или частично производството (да дадат само указания за събирането на съответните документи, но без да се произнасят по признаването), когато решението се оспорва в държавата по произхода чрез подадено редовно или извънредно средство за защита, включително и със способа на чл. 19, ал. 4 от Регламент (ЕО) № 1393/2007 (чл. 38, ал. 1, б. „а“ Брюксел ІВ), или когато е подадена молба за отказ от признаване (чл. 38, ал. 2, предл. първо Брюксел ІВ), както и когато е подадена молба, че решението не е годно за признаване (чл. 38, ал. 2, предл. второ Брюксел ІВ).

11. Признаване със СПН по реда на Брюксел ІВ

11.1. Когато страната иска признаването да се ползва със СПН, а не само търси зачитане на формираното удостоверителното действие на решението, тя следва да поиска постановяване на решение, че липсват основания за отказ от признаване, с което на практика съдът ще постанови, че решението е годно за признаване и така ще го санкционира със съответните последици (чл. 36, ал. 2 Брюксел ІА).

Страната ще следва да постъпи така, когато все още няма интерес от принудително изпълнение, но желае да прекъсне давността или ако иска да се ползва от удостоверителната сила на решението, а очаква оспорване. При всички случаи, когато решението не се ползва просто инцидентно пред административен или др. орган, а от това зависи упражняването на гражданските права на страната, е по-разумно да се потърси първо правна сигурност чрез фиксиране на признаването със СПН вместо този въпрос да остане висящ и под съмнение, със съответния ефект върху правната сфера на лицето.

11.2. Производството ще протича по реда на раздел 3, подраздел 2 „Отказ от изпълнение“ от регламента (чл. 36, ал. 2 Брюксел ІА). От самото заглавие на подраздела е ясно, че тези разпоредби ще се прилагат съответно, и само доколкото са съвместими с целта на производството по признаване. При това следва да се има предвид, че производството ще се провежда по националното право, като правото на ЕС ще интервенира само при изрична уредба, но при наличието на определени автономни моменти разрешение ще следва да се търси не по силата на националното право, а въз основа на правото на ЕС (чл. 47, ал. 2 Брюксел ІВ).

В тази връзка, след като още на тази инстанция се преценяват преципите за признаване, които могат да бъдат разгледани само по възражение на насрещната страна (чл. 45, ал. 1, „б“ Брюксел ІВ), а другата следва да може да вземе отношение, а и няма забрана за участието на другата страна, както е при Брюксел ІА, може да се направи извод, че още на първа инстанция ще се развива двустранно спорно производство. Затова ще е необходимо да се следва пътят за признаване на решения съгласно чл. 118, ал. КМЧП. Това указва и регламента, като изрично посочва, че когато съдът счита, че не е удачно да поиска от молителя да представи на съда препис от съдебното решение, а при необходимост и писмен превод или негова транслитерация, той може и да изиска от другата страна да представи документите (чл. 47, ал. 3 Брюксел ІВ).

Можем затова да приемем, че при хипотеза на чл. 36, ал. 2 Брюксел

IA ще се подава иск, който макар и формулиран отрицателно, ще цели всъщност съдебното потвърждаване на правото на признаване. Относими към този иск ще бъдат разпоредбите на гражданското съдопроизводство (общите относно исковото производство по ГПК, съдържащите се в КМЧП и др. закони, разгледани съответно в Част втора).

11.3. Искът ще се подава пред окръжния съд (чл. 47, ал. 1 и вж. нотификацията по чл. 75, б. „а“ Брюксел IB). Местната компетентност ще следва правила по чл. 622, ал. 1 ГПК. Молителят представя на съда препис от съдебното решение и при необходимост писмен превод или негова транслитерация (чл. 47, ал. 3 Брюксел IB). В тази връзка, второто изречение на новата алинея 3 на чл. 622 ГПК, която изисква документите да се представят в превод на български език, противоречи пряко на регламента и следва да се отмени.

Легализация или друг вид формалност от същия тип не са необходими (чл. 61 Брюксел IB). Не е необходимо страните да имат пощенски адрес в сезираната държава членка, както и не е необходимо да има упълномощен процесуален представител в сезираната държава членка, освен ако подобен представител се изисква, независимо от гражданството или местоживеенето на страните (чл. 47, ал. 4 Брюксел IB).

Подобно на иска по чл. 117, ал. 2 КМЧП, съдът ще следи служебно за интерес от признаването (арг. и чл. 36, ал. 2 Брюксел IB), както и за другите процесуални предпоставки на искането⁴⁵⁷. Ще следи също така дали решението е в обхвата на регламента. Ще важат правилата на ГПК относно сроковете за възражения и представяне на доказателства, като съдът следва да съобрази при определянето им дали страната има местоживеене в Република България, или не. Съдът може да спре производството, ако решението се обжалва по общия ред (чл. 51 Брюксел IB), без да е ясно защо критериите в тази насока са по-занижени от тези по чл. 38, б. „а“ Брюксел IB.

Съдът се произнася по молбата незабавно (чл. 48 Брюксел IB), което в тази хипотеза следва да се разбира в най-кратък срок след приключване на хода по същество. По съществото на делото съдът ще следи служебно и за легитимна насрещна страна: насрещната страна следва да е обхваната от *res iudicata* на признаваното решение, както и да може да бъде обхваната от СПН в Република България, т.е. това без съмнение са страните по делото по съществото на спора в държавата по произхода, респективно техните правоприменици (частни и универсални)⁴⁵⁸, както и следва да се следи дали се доказва

⁴⁵⁷ Срв. и C-167/08.

⁴⁵⁸ Срв. и C-167/08.

решение с надлежен препис и удостоверение.

11.4. Както посочихме, съдът би следвало да има служебни правомощия и относно изключителната компетентност, възражение за противоречие с добрите нрави, възражение за противоречие с норми от публично правен ред, както и когато съдът е служебно запознат с несъвместими или противоречиви решения, защото в подобни хипотези пасивността на насрещната страна би довела до безсмислено усложнени резултати. При липса на изрични правила за това в регламента и при едновременната приложимост на националните правила тази проверка следва да се извършва при признаване по Брюксел ІВ, дори и при липса на възражения от другата страна. Това следва и пряко от формулировката на искането съгласно чл. 36, ал. 2 Брюксел ІВ: съдът проверява, че липсват основания за отказ на признаване, т.е. служебно следва да провери дали те не са налице, която служебната проверка включва по необходимост и предпоставките за допускане на признаването. Може да се приеме, че именно за да се създаде това правомощие на съда, е преформулирана разпоредбата на чл. 32, ал. 2 Брюксел ІА в чл. 36, ал. 2 Брюксел ІВ, докато по същността си предметът на искането остава същия.

11.5. Решението за обявяване на признаване ще подлежи на въззивно обжалване от всяка от страните (чл. 49, ал. 1 Брюксел ІВ) пред САС (чл. 49, ал. 2 Брюксел ІВ и вж. нотификацията по чл. 75, б. „б“ Брюксел ІВ). Решението ще подлежи и на касационно обжалване (чл. 50 и вж. нотификацията по чл. 75, б. „в“ Брюксел ІВ). Няма яснота дали подобно на решенията по Брюксел ІА тези решения няма да подлежат на предварителна преценка за необходимостта ВКС да се произнася, но от привнасянето в производството на разпоредбите на чл. 622 ГПК и връзката на тези разпоредби с чл. 623 ГПК може да се направи извод, че това е целта на законодателя: да няма преценка. Съдилищата по обжалването също могат да спрат производството при условията на чл. 51 Брюксел ІВ.

11.6. Съгласно разпоредбите на чл. 57 Брюксел ІВ, когато по регламента се изисква писмен превод или транслитерация, те се правят на официалния език на съответната държава членка или когато в нея има няколко официални езика, на официалния език или на един от официалните езици, на който се провежда съдебното производство на мястото, където се прави позоваване на решение, постановено в друга държава членка или се подава молба за това в съответствие с правото на тази държава членка. За целите на формуляра, посочен в чл. 53 от Брюксел ІВ, преводите или транслитерациите могат да бъдат също на всеки друг официален език или езици на институциите на Съюза, които съответната държава членка е посочила, че може да приема (Република България е направила нотификация, че не приема други

език освен българския). Преводите се правят от лице, квалифицирано да превежда в една от държавите членки.

12. Обявяване на изпълняемост по реда на Брюксел ІВ

12.1. Както се посочи (9.3. *supra*), с постановяването на решение в една държава членка, което решение удостоверява едно неудовлетворено приетезание и респективно подлежи на изпълнение в държавата по произхода, няма пречка към това решение да се прикрепва изпълнителна сила и в другите държави членки, като направо се пристъпи към постановяване на принудително изпълнение, без нарочно производство по обявяване на изпълнение. Така режимът им се доближава до европейските изпълнителни основания, разгледани систематично в Част пета, но не е идентичен (арг. съображение 27, 29. и 30. към Брюксел ІВ), защото от сезирания съд се прави проверка на специфичните и ограничени предпоставки по Брюксел ІВ за постановяване на изпълнение, като например дали решението е в обхвата на регламента (вж. 12.4. *infra* и 11.4. *supra*), т.е. производството запазва природата си и на производство по предоставяне на държавната санкция (респ. ако не се оспори постановяването на изпълнение, исковете за оспорване на признаването/изпълнението ще следва да се считат за пресечени със СПН).

12.2. Съответно, съгласно разпоредбата на чл. 39 от Брюксел ІВ съдебно решение, постановено в държава членка, което подлежи на изпълнение в тази държава членка, е изпълняемо в другите държави членки, без да се изисква декларация за изпълняемост, като включително подобно решение автоматично позволява да се предприемат обезпечителни мерки, предвидени в правото на сезираната държава членка (чл. 40 Брюксел ІВ). Това означава да се постановяват мерки при условията на стартирано принудително изпълнение, а не като при обезпечаване на иск: от съдебния изпълнител при съответната негова преценка.

Регламентът прави при това строго и изрично разграничение между производство за обявяване на изпълнение, като част от производството по принудителното изпълнение, за което постановява, да се урежда от правото на сезираната държава членка (чл. 41, ал. 1, изр. първо Брюксел ІВ), и между прикрепване на изпълнителната сила, която също се регулира от националното право на сезираната държава членка: съдебно решение, постановено в държава членка, което е изпълняемо в сезираната държава членка, се изпълнява при същите условия, като решение, постановено в сезираната държава членка (чл. 41, ал. 1, изр. второ Брюксел ІВ).

Това изрично се пояснява и от разпоредбата на чл. 41, ал. 2 Брюксел

ИБ, съгласно която, независимо от разпоредбите на алинея първа на същия текст, основанията за отказ или за спиране на изпълнението в съответствие с правото на сезираната държава членка се прилагат дотолкова, доколкото не противоречат на основанията, посочени в член 45 Брюксел ИБ. Тоест, сезираната държава членка би могла да откаже даване на националната санкция с *res iudicata* само ако установи пречките за признаване по чл. 45 Брюксел ИБ, а в другите хипотези съдът ще спре производството по обявяване на изпълняемост или ще постанови липса на изпълнителна сила по националното си право.

12.3. Също така, съгласно разпоредбите на чл. 54, ал. 1-3 Брюксел ИБ, когато съдебното решение съдържа мярка или разпореждане, които не са познати в правото на сезираната държава членка, тази мярка или разпореждане, включително всяко посочено в тях право, следва да се адаптират, доколкото е възможно, съгласно правото на тази държава членка, така че да имат равностоен ефект и преследват сходни цели. Всяка държава членка определя по какъв начин и от кого следва да се извърши тази адаптация, като адаптирането не следва да води до последици, надхвърлящи предвиденото в правото на държавата членка по произход и всяка от страните следва да може да оспори пред съд адаптирането на мярката или разпореждането.

Подобно моделиране не е допустимо при хипотезата на чл. 55 Брюксел ИБ. Регламентът създава в тази връзка специфично основание за възникване на изпълняемостта, което допълва националните предпоставки за възникване на изпълнителната сила, а именно, че когато в решението е наредено плащане посредством глоби, изпълнителен лист ще се издава, само когато размерът на плащането е бил окончателно определен от съда по произхода (чл. 55 Брюксел ИБ). В тази хипотеза няма обаче пречка да се признае решението (**9.3. supra**), без да се издаде изпълнителен лист (основанията за отказ от признаване са лимитативно изброени в чл. 45, ал. 1 Брюксел ИБ).

12.4. Следователно можем да направим извод, че в производството по обявяване на изпълняемост по реда на Брюксел ИБ ще се прави от една страна проверка за това дали е представено решение, което може да се ползва с изпълнителна сила. Тоест ще е проверява дали може да се признае, плюс дали е изпълняемо в държавата по произход (арг. чл. 39 Брюксел ИБ). За този извод следва се има предвид и съображение 30. от Преамбюла на регламента, съгласно което страната, която оспорва изпълнението на съдебно решение, постановено в друга държава членка, следва да може да се позове при същата процедура и в допълнение към основанията за отказ, предвидени в настоящия регламент, и на основанията за отказ съгласно националното право и в рамките на определените в националното право срокове. Това право възниква до-

колкото е възможно и в съответствие с правната система на сезираната държава членка.

Относно признаването няма да се прави проверка въз основа на разпоредбите на чл. 45 Брюксел IB (вж. обаче **11.4. supra**), а подобна на тази по реда на чл. 37 Брюксел IB: следи се дали се представя решение в обхвата на регламента, както и годен препис и удостоверение по чл. 53 от регламента (чл. 42, ал. 1, б. „а-б“ Брюксел IB), в което е отбелязано, че решението е изпълняемо в държавата по произход. Следи се и относно други реквизити на удостоверението, което трябва да съдържа извлечение от съдебното решение, а където е възможно и необходимо (а не целесъобразно, както е във версията на български език), съответната информация относно съдопроизводствените разходи, които подлежат на възстановяване, и начислената лихва (чл. 42, ал. 1, б. „б“ Брюксел IB). Ще следи също така и за наличие на интерес от обявяване на изпълняемост и др. процесуални предпоставки.

12.5. Също така, следва да се има предвид, че лицето, срещу което се търси изпълнение, няма да научи за производството преди връчването на удостоверението по чл. 53 от Брюксел IB (чл. 43, ал. 1 Брюксел IB), което връчване се осъществява преди първата изпълнителна мярка, т.е. изпълнението вече е обявено и няма друга пречка пред извършване на принудителни действия. Едва след това връчване лицето може да извършва подготвителни действия с цел оспорване на изпълнението (чл. 43, ал. 1 Брюксел IB), като тези подготвителни мерки могат при определени условия да спрат временно самото принудително изпълнение (чл. 43, ал. 2 Брюксел IB). Самото оспорване може и да не спре принудителното изпълнение (чл. 44, ал. 1 Брюксел IB).

12.6. От всичко гореизложено може да се направи извод, че обявяването на изпълняемост на решение на държава членка по реда на Брюксел IB следва да се извършва по реда на издаване на изпълнителен лист по националното право, който ред е избран и при другите хипотези на изпълнение без нарочно производство съгласно Част седма ГПК (срв. 1.2.-1.6. Част пета). Едновременно с връчването на удостоверението по чл. 53 от Брюксел IB съгласно разпоредбата на чл. 43, ал. 1 Брюксел IB на длъжника ще се съобщават и наложените обезпечителните мерки (арг. чл. 43, ал. 2, трети абзац Брюксел IB).

12.7. Във връзка с горното и като се има предвид приложимостта на националното право, може да се направи също така изводът, че е най-подходящо да се следва установената процедура, при която изпълнителният лист при изпълнение без нарочно производство се издава от окръжния съд по постоянния адрес на длъжника или по неговото седалище (срв. моделът

съгласно разпоредбите на чл. 624, ал. 1-3 ГПК). Компетентността по местоизпълнението следва да отпадне, след като не е поставена като условие в Регламент Брюксел IB (това не се отчита от разпоредбите на чл. 623 след пригласяването им и към Брюксел IB). Молителят не е длъжен да има пощенски адрес в сезираната държава членка, както не е длъжен да има и упълномощен представител в сезираната държава членка, освен ако такъв представител се изисква, независимо от гражданството или местоживеенето на страните (чл. 41, ал. 3 Брюксел IB).

На ответника ще се връчва заедно с поканата за доброволно изпълнение и удостоверението по чл. 53 от регламента (чл. 43, ал. 1, изр. първо Брюксел IB). Прилага се и съдебното решение по същество, ако то не е било връчено в производството по същество (чл. 43, ал. 1, изр. второ Брюксел IB). Следва съдът да даде тези указания към съдебния изпълнител в постановлението по издаване на изпълнителен лист. Брюксел IB изрично посочва, че това връчване се осъществява преди предприемането на каквито и да е било изпълнителни мерки (чл. 43, ал. 1, изр. първо Брюксел IB). Няма обаче пречка с връчването на поканата за доброволно изпълнение да се наложат обезпечителни мерки от съдебния изпълнител (арг. чл. 43, ал. 2, параграф 2 Брюксел IB).

12.8. Ако длъжникът има местоживеене в държава членка, различна от държава по произход, той може да изиска писмен превод на решението, ако решението не е съставено или придружено с превод на език, който лицето разбира, или официалния език на държавата членка, където лицето има местоживеене, или, при наличие на няколко официални езици в тази държава членка, на официалния език или един от официалните езици на мястото, където има местоживеене.

Когато е изискан подобен превод, съдебният изпълнител спира изпълнението пряко на основание чл. 43, ал. 2, параграф 2 Регламент Брюксел IB. Изпълнението не се спира, когато на длъжника вече е било връчено съдебното решение на един от посочените езици, или то е придружено със съответен превод при връчването по реда на чл. 43, ал. 1, изр. второ Брюксел IB (чл. 43, ал. 2, параграф 3 Брюксел IB). Независимо от спирането на изпълнението, няма пречка да се наложат допълнително поискани обезпечителни мерки, ако страната не е направила това искане за започване на принудително изпълнение (арг. чл. 43, ал. 2, параграф 2 и параграф 3, предл. второ Брюксел IB)

12.9. Съдът по изпълнението постановява допускане на издаването на изпълнителен лист или отказ. Няма да се иска никакво обезпечение, гаранция или депозит, както и да са описани, от страната, която в една държава членка подава молба за изпълнението на съдебно решение, постановено в

друга държава членка, въз основа на обстоятелството, че тя е чужд гражданин или че няма местоживееене или пребиваване в сезираната държава членка (чл. 57 Брюксел ІВ).

12.10. При допускане на принудителното изпълнение на насрещната страна следва да се предостави срок за защита и по признаването и по основанията за издаване на изпълнителен лист по националното право, вкл. и при постановено издаване при моделиране на правата и задълженията. Ако се спазват общите правила, срокът следва да е двуседмичен (срокът на доброволното изпълнение) и да тече от връчването на поканата за доброволно изпълнение (чл. 407, ал. 1 ГПК и чл. 624, ал. 2, изр. второ ГПК). Това е прекалено кратък срок за организиране на защита, но регламентът изрично изисква решенията да се изпълняват като национални и при приложение на правото на сезираната държава членка (чл. 41, ал. 1 Брюксел ІВ).

В тази връзка определянето на едномесечен срок за оспорване съгласно разпоредбите на чл. 622а, ал. 6, изречение първо ГПК е нереалистично, ако не се съгласува със срок за доброволно изпълнение, защото страната има интерес да оспори преди доброволното си изпълнение, за да има възможността да го спре, ограничи или постави в зависимост от гаранция.

При липса на подаване на искане за оспорване на обявяване на изпълнението в този срок, обявяването ще се счита за фиксирано с непререшаемост, което ще обхваща и въпроса за предоставянето на държавната санкция на чуждестранното решение, след като този въпрос е също предмет на оспорването.

12.11. Изпълнението ще може да се спира, респ. прекратява само въз основа на общите правила в рамките на изпълнителното производство. Подаването на молба за оспорване на обявяването на изпълнението не спира по правило производството по принудително изпълнение (срв. чл. 407, ал. 2 ГПК и чл. 624, ал. 3 ГПК) и арг. от чл. чл. 43, ал. 2, параграф 2-3 Регламент Брюксел ІВ и чл. 44 Брюксел ІВ.

Този свой резултат съгласно конкретните съдопроизводствени правила на различните държави членки има предвид регламентът, като определя, че решението следва да се приема като постановено в сезираната държава членка: не се изисква декларация за изпълняемост и протича принудително изпълнение съгласно съответните национални правила, независимо че няма фиксирано с *res iudicata* признаване: арг. и съображение 26. и 31. към Брюксел ІВ).

Спиране е възможно само въз основа на специфичните по регламента предпоставки като например съгласно вече разгледания чл. 51 Брюксел ІВ. Също така, съдебният изпълнител винаги спира производството по принуди-

телно изпълнение, ако изпълнителната сила на съдебното решение е спряна в държавата членка по произход (чл. 44, ал. 2 Брюксел IB).

Съдът, пред който е подадена молбата за отказ от обявяване на изпълняемост, може обаче да ограничи изпълнителното производство до обезпечителни мерки; да постави изпълнението в зависимост от даването на обезпечение, определено от него; или да спре изцяло или частично изпълнителното производство при преценка на вероятната основателност на молбата (чл. 44, ал. 1 Брюксел IB).

12.12. Молбата за оспорване ще обхваща основанията за отказ на признаване съгласно чл. 45 Брюксел IB (чл. 46 Брюксел IB), националните предпоставки, необходими за издаване на изпълнителен лист, както и възраженията при пре моделиране на правата и задълженията (арг. чл. 54, ал. 2 Брюксел IB). Самото производство не съдържа качествени разлики от особеностите на производството по искане за обявяване, че липсват предпоставки за отказ на признаване на решението по реда на чл. 36, ал. 2 Брюксел IB във връзка с чл. 46 и следващите от Брюксел IB, което производство вече беше разгледано.

Проблем възниква обаче с въпросите на институционалността, така както производството е оформено в националното право. Както се посочи, регламентът предполага задължителни 3 инстанции: първа по съществото на спора по признаването, така както той е повдигнат с молбата за отказ на обявяване на изпълняемост, втора по обжалване на решението по същество и трета по обжалване на второинстанционното решение, като техните конкретни правомощия се определят от съответното национално право.

Съответно, окръжният съд ще е едновременно съд по обявяване на изпълняемостта и съд по преценка на молбата за отказ за изпълнение (вж. чл. 46 и 47, ал. 1 от регламента и съответната нотификация). Няма в тази връзка формална пречка производството по обявяване на изпълняемостта да се развива пред районните съдилища, а оспорването да започва пред окръжните, но това ще доведе до натрупване на още едно напълно излишно производство, вкл. и до четворна проверка на част от обстоятелствата.

Същевременно, доколкото окръжният съд не е проверявал все още предпоставките за признаване съгласно чл. 45 от Брюксел IB в цялост, а само формално наличието на надлежен препис от решението и съответното удостоверение, както и обхват на регламента, няма пречка съдът да провери предпоставките по чл. 45 от Брюксел IB за пръв път едва въз основа на възраженията на ответника по изпълнението. Останалите въпроси не са от естество, което да повдига особени проблеми във връзка с първоначалната им преценка, а и ще подлежат на отделна проверка по реда на въззива, рес-

пективно касационното производство.

12.13. Тъй като производството по чл. 46 и следващите от Брюксел IB е производство именно по отказ от обявяване на изпълнението, в което съответно се разглеждат задължително и предпоставките за признаване съгласно разпоредбите на чл. 45 Брюксел IB, само в това производство е необходимо да се обединят всички възможни спорове (сравни и съображение 30.) и съответно да се спазва реда на чл. 46 и следващите от Брюксел IB. Затова, когато се оспорват единствено предпоставките за издаване на изпълнителен лист по националното право (вкл. и/или по чл. 55 Брюксел IB), или моделирането на правата и задълженията, ще се следват общите национални производства за това (чл. 407, ал. 1 и ал. 3 ГПК).

12.14. При отказ за издаване на изпълнителен лист само въз основа на липса на предпоставки за това съгласно националното право или по чл. 55 Брюксел IB, съдът следва да признае решението (съображение 30. към Брюксел IB) и да изпрати съобщение за това на двете страни, като се определи подходящ срок, в който насрещната страна може да подаде искане за отказ от признаване съгласно чл. 45, ал. 1 Брюксел IB. Не се ли подаде молба, признаването се фиксира с непререшаемост, а изпълнителен лист ще може да се поиска по общия ред, когато това стане допустимо. А когато насрещната страна не оспори признаването, обжалването само на отказа за издаването на изпълнителен лист ще се разгледа по общия ред за подобни обжалвания по националното право.

Производството по отказа ще се развива обаче аналогично на реда по чл. 46 и следващите от Брюксел IB (чл. 45, ал. 4 Брюксел IB), така както това бе подробно разгледано и при реда на чл. 36, ал. 2 Брюксел IB при насрещно оспорване на признаването. Това следва от обстоятелството, че независимо че на страната, която поиска издаване на изпълнителен лист, би следвало да се даде възможност да обжалва само отказа от издаване в производството по оспорване на признаването, това обжалване следва да се обедини с оспорването на признаването, на което другата страна има право, защото тези спорове следва винаги да се разглеждат заедно (арг. чл. 45 Брюксел IB и съображение 30.). Подобно разрешение няма да промени с нищо общите правомощия на съда по аналогия на реда на чл. 46 и следващите Брюксел IB.

По-различен е въпросът, когато съдът откаже обявяване на изпълняемост, защото не са доказани специфичните предпоставки на регламента: напр. съдът приеме, че решението не е в обхвата на регламента, не е представено надлежно удостоверение по чл. 53 Брюксел IB и др. подобни. В тази хипотеза би следвало на страната направо да се предостави възможност за искане за

обявяване на изпълняемост аналогично на реда на чл. 46 и следващите Брюксел IB, като се призове насрещната страна и ѝ се даде възможност за становище по всички въпроси. Регламентът не урежда подобна възможност изрично, защото може би приема, че при една добра работа на съдилищата (по произход и по признаване) няма да се стига до подобни откази, а и те биха били крайно нежелателни и главно поради бездействие на молителя, но въпреки това подобни хипотези са възможни.

13. Искане за отказване на признаване по реда на Брюксел IB

13.1. При сравнение на разпоредбите на чл. 36, ал. 2, чл. 38, б. „б“, чл. 44, ал. 1, чл. 45, ал. 1, изр. първо и чл. 46 Брюксел IB може да се направи извод, че освен че заинтересованата страна може да поиска установяване на липсата на основания за отказ от признаване (ergo да се признае решението: чл. 36, ал. 2 Брюксел IB), се предвижда също така възможност за страната, срещу която решението се ползва или ще се ползва, също да поиска да се установи, че са налице основания за отказ на признаване на решението (чл. 38, б. „б“, предл. второ Брюксел IB във връзка с чл. 45, ал. 1 Брюксел IB).

13.2. Считаме, че под заинтересовано лице в хипотезата на чл. 45, ал. 1 Брюксел IB следва да се разбира класическият кръг от лица, които могат да бъдат обхванати от действието на СПН в пределите на Република България: страните по делото по съществото на спора в държавата по произхода, респективно техните правоприменици (частни и универсални), или обхванатите там от непререшаемостта лица, независимо че не са участвали в производството, респективно също техните правоприменици.

За наличие на интерес не следва да се проверява и дали решението е ползвано в сезираната държава, доколкото това не е изрично изискване и доколкото регламентът поставя акцент на бързото разрешаване на спора за държавната санкция. В крайна сметка, подобна възможност за изпреварваща инициатива от страна на застрашените от използване на съдебно решение, постановено от друга държава членка, е нормален и очакван контрапункт на свободата на движение на решенията (срв. и следващия абзац), която допуска страна да бъде не просто изненадана с постановено признаване и издаден изпълнителен лист, но и да протече принудително изпълнение, докато възможността за оспорване на законосъобразността на предоставянето на държавната санкция е все още отворена.

13.3. Не се предвижда самостоятелна възможност за оспорване на наличието на предпоставки за обявяване на отказ от изпълняемост, защото за разлика от чл. 45, ал. 1 Брюксел IB, чл. 46 Брюксел IB изрично сочи, че

молба за отказ на обявяване на изпълнение може да се подаде само от лице, срещу което се търси изпълнение, след като с тази молба се стартира производство, което е с по-широк обхват от тези по реда на чл. 36, ал. 2 и чл. 45, ал. 1 Брюксел IB, в които се поставя само въпросът за държавната санкция. За страна, която иска да изпревари събитията, е напълно достатъчно да получи решение, че липсват предпоставки за признаване на чуждестранния акт, за да предотврати обявяване на изпълняемост, вкл. да обезсили издаден изпълнителен лист.

13.4. Самото производство по установяване на наличие на основания за отказ от признаване ще се развива аналогично на реда по с чл. 46 и следващите от Брюксел IB (чл. 45, ал. 4 Брюксел IB), така както това бе подробно разгледано и при реда на чл. 36, ал. 2 Брюксел IB. Съгласно чл. 45, ал. 4 по целесъобразност ще си прилагат и разпоредбите на раздел 4 „Общи разпоредби“ от глава III „Признаване и изпълнение“: по-специално чл. 52 Брюксел IB относно забраната за *revision au fond*, и чл. 57 Брюксел IB относно преводите и транслитерациите.

14. Искане за обявяване на изпълнение на временни, вкл. обезпечителни мерки по реда на Брюксел IB

14.1. Временните, включително и обезпечителни мерки, постановени от съд или орган, който по силата на Регламент Брюксел IB е компетентен по съществото на делото представляват решения по смисъла на регламента (за целите на признаването и изпълнението – чл. 2, б. „а“, параграф втори Брюксел IB). Не са решения по смисъл на регламента подобни мерки, ако са постановени без призоваване на ответника, освен ако актът, съдържащ мярката, е връчен на ответника преди изпълнението.

След като актовете, съдържащи подобни мерки се приемат за решения по смисъла на регламента в зависимост от така дефинираните белези, следва да се приеме, че съдът по изпълнението ще следи за компетентността по съществото на гражданскоправния спор на съда, постановил мярката (арг. и от съображение 33, изр. последно, Брюксел IB), както и за нейното редовно връчване на ответника (арг. и от съображение 33, изр. второ, Брюксел IB) преди молбата за изпълнение в сезираната държава (арг. чл. 42, ал. 2, б. „в“ Брюксел IB).

14.2. Това няма да е проверка по смисъла на чл. 45 Брюксел IB относно предпоставките за признаване на едно решение на държава членка в обхвата на регламента, а проверка дали представеният акт е изобщо в този обхват. А ако актът е извън обхвата на действие на Брюксел IB, няма пречка

да бъде признат по националния ред, ако съответното законодателство предвижда подобна възможност (арг. и от съображение 33, изр. трето, Брюксел ІВ).

Така пречките за признаване по смисъла на чл. 45, Брюксел ІВ се ограничават до неговите б. „а“, „в“ и „г“, а за компетентността и призоваването се следи служебно още когато производството се развива едностранно (но не съществува пречка ответникът да направи самостоятелни възражения в тази насока). Би следвало при тази проверка сезираният съд да не е обвързан с фактическите констатации на съда, постановил мярката, въз основа на които той е приел компетентност по същество. Така напълно ще се гарантира, че няма да се използват различните налични юрисдикции за постигане на противоречиви или благоприятни решения.

14.3. За целите на изпълнението молителят следва да представи на окръжния съд като компетентен орган по изпълнение на решението препис от акта по постановяване на мярката, който препис да отговаря на необходимите условия за установяване на автентичността му, както и удостоверение, издадено съгласно член 53 от Брюксел ІВ, в което се съдържа описание на мярката и се удостоверява изрично, че: (i) съдът е компетентен да се произнесе по съществото на спора; (ii) съдебното решение е изпълняемо в държавата членка по произход; както и че (iii) когато мярката е била разпоредена без ответникът да е бил призован да се яви – доказателство за връчването на съдебното решение (чл. 42, ал. 2 Брюксел ІВ).

Самото производство протича по реда на чл. 41 и следв. Брюксел ІВ като едностранно на първа инстанция и съответно приложим ще е редът за постановяване на обезпечителна мярка при бъдещ иск съгласно националното законодателство. Компетентен ще е винаги окръжният съд по постоянния адрес на ищеца или по местонахождението на имота, който ще служи за обезпечение (чл. 390, ал. 1 ГПК), или по мястото на изпълнението при обезпечение чрез спиране на изпълнението (чл. 390, ал. 4 ГПК). Изискването за определяне на срок за подаване на иск съгласно разпоредбата на чл. 390, ал. 3 ГПК не си прилага. Никакви гаранции и др. не следва да се изискват (арг. чл. 40 Брюксел ІВ и чл. 44, ал. 1, б. „б“ Брюксел ІВ).

Разпоредбите на чл. 43 Брюксел ІВ не се прилагат, когато обезпечителната мярка е наложена със самото решение по същество (чл. 43, ал. 4, предл. първо Брюксел ІВ). В тази хипотеза на длъжника се изпраща само съответното съобщение за наложена обезпечителна мярка. В другите хипотези на него следва да се връчи и удостоверението по чл. 53 Брюксел ІВ (чл. 43, ал. 1 Брюксел ІВ), като ответникът има право на специалната защита при липса на връчване на език, който не разбира (чл. 43, ал. 2 Брюксел ІВ).

Винаги когато мярката не е наложена с решение по същество, длъжникът има право на тази защита, но това не би следвало да попречи на налагането на обезпечителните мерки (удостоверението ще се връчи заедно със съобщението за тях) по аргумент от разпоредбата на чл. 43, ал. 2, втори параграф Брюксел ІВ, която не допуска в подобни хипотези само действия по принудително изпълнение, както и от разпоредбата на чл. 43, ал. 3, предл. второ Брюксел ІВ, която допуска страната да поиска обезпечителни мерки при признаване на решение и които ще се наложат, независимо, че не ги е поискала първоначално, а длъжникът е поискал защита съгласно реда на алинея втора на чл. 43 Брюксел ІВ.

В противен случай всички обезпечения, които не са наложени с решение по същество, ще се обезсмислят: например при един спор къде точно има местоживеене лицето и оттук на кой език да се преведе решението и т.н.

14.4. Длъжникът ще може да оспори изпълнението на обезпечителната мярка по реда на чл. 46 и следв. Брюксел ІВ. Би следвало да няма пречка и да може да изпревари събитията по реда на чл. 45 Брюксел ІВ, доколкото изненадата така или иначе е преодоляна с изискването на регламента актът, постановяващ обезпечителната мярка, да е връчен на длъжника преди молбата за обявяване на изпълнение.

15. Промени в ГПК във връзка с Брюксел ІВ. Критика на уредбата във връзка с националното съдопроизводство и противоречия с регламента

15.1. Сред промените в ГПК относно Брюксел ІВ се установяват разпоредби, които са в явно противоречие с регламента, както и разпоредби, които са в принципно противоречие с правилата на националното гражданско съдопроизводство. В пряко противоречие са тези относно изискването решението и удостоверението да се представят задължително в превод: чл. 622, ал. 3, изр. второ ГПК и чл. 623, ал. 2, изр. второ ГПК. В противоречие е и определянето на местна подсъдност, различна от общата по ГПК, предвид, че изискването на чл. 39, ал. 2 Брюксел ІА относно местната подсъдност е отпаднало.

15.2. Може да не се възприема като противоречие запазването на правилото, че исканията за постановяване на отказ от обявяване на изпълнение ще се разглеждат в закрито заседание (вж. чл. 622, ал. 1, изр. първо ГПК, чл. 622б ГПК, и чл. 623, ал. 2, изр. първо ГПК), при условие че съдилищата предоставят на другата страна възможност да изложи становището си дори и само в писмен вид.

Участието на другата страна е обаче изрично предвидено от регла-

мента: когато съдът счита, че не е удачно да поиска от молителя да представи на съда препис от съдебното решение и при необходимост писмен превод или негова транслитерация, той може и да изиска от другата страна да представи документите (чл. 47, ал. 3 Брюксел IB), т.е. без съмнение тя участва в производството.

Както обаче са формулирани текстовете, е много съмнително как ще подхождат съдилищата. Самият законодател механично е опитал да приложи процедурата по Брюксел IA и към Брюксел IB, като пропуска обстоятелството, че закритото заседание не повдига проблеми и даже е желано при Брюксел IA, защото по неговия ред другата страна изрично не се уведомява и тя няма възможност за становище, а проверката е изцяло формална: дали са представени редовни документи и т.н.

Не е така по реда на Брюксел IB, който предвижда искания за откази, при които още на първа инстанция се повдига цялостен спор относно предпоставките по чл. 45 Брюксел IB: възражение за обществен ред, възражение за надлежно призоваване, възможности за оспорване на компетентност в някои хипотези, наличие на противоречиво решение.

Да се постанови решение по тези въпроси, без да се изслушат и двете страни противоречи изцяло на изходните позиции относно упражняването на правото на защита по гражданското ни съдопроизводство. Същото може да се каже и относно спора за моделиране на правата и задълженията, по който например ще следва да се спазва и съответно доказва чуждестранното материално право. Така регламентът променя дизайнът на производството, защото тези спорове няма да влияят поначало на принудителното изпълнение, а е установено, че повдигне ли се изобщо спор за признаване, оспорващият има като цяло сериозни причини и се поставят сложни въпроси, които изискват разрешаването на спора относно правото на признаване в двустранно спорно производство.

15.3. Законът предвиди освен това съдебните решения, постановени в държава членка, да подлежат на изпълнение, без да е необходимо издаването на изпълнителен лист (чл. 622а, ал. 1 ГПК). Непосредствено от тази разпоредба следва на първо място, че съдебният изпълнител не може да преценява дали са налице предпоставките по реда на чл. 406, ал. 1 ГПК, които се проверяват именно в производството по издаване на изпълнителен лист.

Или това е идеята, или още по-вероятно законодателят изобщо не е съобразил значението на разпоредбите на чл. 406, ал. 1 ГПК относно установяването на предпоставките за принудителното изпълнение. Следва обаче да се приеме, че проверката на тези предпоставки не може да отпадне (обратното би било абсурдно), защото липсата на подобно правомощие противоречи

пряко на чл. 41, ал. 2 Брюксел IБ, а и би имало непредвидими практически последици в ущърб на стабилността на изпълнението и правата на длъжниците.

В тази връзка, с отпадането на изискването за издаване на изпълнителен лист веднъж се противоречи на изискването на регламента, че решенията на държавите членки се изпълняват съгласно правилата на националното производство. След като първа стъпка към принудителното изпълнение съгласно ГПК е именно издаването на изпълнителен лист, премахването му в тази хипотеза противоречи пряко и необосновано и на правилата на националното гражданското съдопроизводство. Също така, отпадането на изискването създава неравнопоставеност между националните решения и решенията на държавите членки, която неравнопоставеност и липса на уважение към националния правен ред е с нищо необяснима и не е предпоставена от самия регламент.

Много сериозни са в тази връзка и другите проблеми, които липсата на производство за издаване на изпълнителен лист е в състояние да създаде на практика: съдебните изпълнители не са съдии и нямат тренировката и квалификацията на съдия (нито са държали изпити с изисквания за подобна професионална квалификация), а ще преценяват първично: (i) годността на решения на държава членка за изпълнение съгласно регламента (интерес от признаване, обхвата на регламента и т.н.), (ii) евентуално ще следва да преценяват дали решението е годно изпълнително основание съгласно ГПК, със всичките възможности за спорове във тази връзка (наличие на условие, насрещно задължение и т.н.), (iii) както и съвсем немаловажния детайл, че ще преценяват какво точно следва да се изпълни, т.е. ще постановяват формулата на изпълнението, което съгласно практиката на ВКС се възлага само на съда по изпълнението, (iv) ще моделират правата и задълженията, така че да могат да се изпълнят със способите на националния изпълнителен процес.

Тоест ще се изпълнява, без да се издава изпълнителен лист, въз основа на преценката на съдебен изпълнител на решение на чужд език и по чуждо право, преведени по негова или на заинтересованата страна поръчка, а и съдебният изпълнител ще си определя и моделира сам правата, които после трябва да упражни принудително. Няма същевременно механизъм за предпазване на възможността за искания пред няколко съдебни изпълнителя едновременно. Няма и механизъм при промяна на преценката на конкретния съдебен изпълнител при прехвърляне на изпълнителното производство на друг съдебен изпълнител и др. особености във връзка с качествените разлики в процедурите.

Възниква напълно основателно и въпросът дали на съдебния из-

пълнител не се придават функции на особена юрисдикция, предвид изискването, че ако не са налице националните основания за стартиране на принудително изпълнение, решението следва да се признае, както и аналогичните резултати, ако страната не оспори в срок обявяването на изпълнението: формиране на СПН относно въпросите на прикрепването на държавата санкция, както и относно гражданско правния спор по същество⁴⁵⁹. Няма никаква индикация дали законодателят е взел предвид тези аспекти на модела на признаване, зададен от регламента.

15.4. Можем със сигурност да твърдим, че нищо от горното не съществува в изискванията на Регламент-1215/2012, който просто отменя самостоятелното производство за издаване на декларация за изпълняемост (което отменяне е изрично посочено за да не се създават предпоставки за друго тълкуване – чл. 39 Брюксел ІВ). Така само се създава моделът, че за да се пристъпи към принудително изпълнение не е необходимо да се извърши първо нарочно производство по признаване на решението (включително обжалване на решението на съда, което не позволява да се предаде изпълнителния лист на кредитора), а съдът следва направо да оправомощи органите на изпълнението да действат.

В Република България органите на принудителното изпълнение могат за бъдат оправомощени да го стартират само въз основа на издаден изпълнителен лист, предвид неговата особена роля и функция в принудителното изпълнение, особено в светлината на принудително изпълнение въз основа на чуждестранни решения.

16. Общи въпроси по Регламент (ЕО) № 2201/2003 на Съвета от 27.11.2003 г. относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по брачни дела и делата, свързани с родителската отговорност (Брюксел ІІ), с който се отменя Регламент (ЕО) № 1347/2000 (Брюксел ІІ (отм.) (Брюксел ІІ)

16.1. С Брюксел ІІ от обхвата на Брюксел ІА, респективно Брюксел ІВ, се изваждат въпросите на компетентността при разрешаването на спорове, както и въпросите на признаването и изпълнението на решения при решения по граждански спорове. „Граждански дела“ по смисъла на чл. 1, ал. Брюксел ІІ следва да се тълкува автономно само за целите на регламента, като обхващат

⁴⁵⁹ По отношения на конституционния проблем вж. РКС № 3 от 2003 по к.д. № 22 от 2002 г. и РКС № 6 от 2008 по к.д. № 5 от 2008 г.

на понятие включва и публичноправните мерки за закрила на децата, чийто интереси са застрашени в конкретна ситуация.

За да се гарантира равенството на всички деца, регламентът обхваща всички решения относно родителската отговорност, включително мерките за защита на детето, независимо от каквато и да е връзка с брачното производство: съобр. 5. Брюксел II. А съгласно съображение 10. от Брюксел II, уредбата няма за цел да се прилага „към публичните мерки от общ характер по въпросите на обучението или здравеопазването“. Това изключение потвърждава, че волята на общностния законодател не е била да изключи всички мерки от публичноправен характер от обхвата на посочения регламент⁴⁶⁰.

Регламентът се прилага съответно относно:

а) развода⁴⁶¹, законната раздяла⁴⁶² на съпрузите или унищожаването на брака (чл. 1, б. „а“ Брюксел II), като регламентът се отнася само до разтрогването на брачните връзки⁴⁶³ (вкл. и например решения, при които се от-

⁴⁶⁰ По необходимост обхватът на разпоредбата се разширява, за да могат да се покрийт и хипотезите на засилена публичноправна защита във връзка с интересите на децата (административни мерки относно конкретни субекти, но не и публичноправни мерки от общ характер). Съгласно С-435/06 и С-523/07, т. 29 национално решение, с което се разпорежда незабавното поемане на грижа и настаняване на дете извън семейството му в приемно семейство, попада в обхвата на понятието „граждански дела“ по смисъла на чл. 1, ал. Брюксел II, когато това решение е прието в рамките на публичноправна нормативна уредба, свързана със закрилата на детето. Няма пречка да се обяви за изпълняемо и решение на юрисдикция на държава членка, което предвижда настаняването на дете в предоставяща терапевтични и образователни грижи институция от затворен тип в друга държава членка, когато настаняването предполага лишаване от свобода за определено време с цел закрила: С92/12. Така и относно решение, с което съдът да замества липсващото съгласие на другия родител за пътуването на детето им извън държавата членка по негово пребиваване с цел издаването на паспорт на името на това дете: С-215/15, т. 32-34. Съгласно съображение 5. от Регламента, за да се гарантира равенството на всички деца, този регламент обхваща всички решения относно родителската отговорност, включително мерките за защита на детето (С435/06, т. 47 и 48, С92/12, т. 57).

⁴⁶¹ Който може да се постанови включително и когато ответникът няма обичайно местопребиваване на територията на държава членка или не е гражданин на държава членка, но съд на държава членка е компетентен по силата на разпоредбата на чл. 3 Брюксел II (която разпоредба изключва в тази хипотеза приложимостта на националното право): С-68/07.

⁴⁶² Националното право не познава този институт, при който бракът се запазва по религиозни причини, но се прекратява съпругеското съжителство и се уреждат имуществените отношения (като напр. в Република Малта, където това е първата стъпка към евентуален развод) – подобни решения ще бъдат признани в Република България евентуално с тази цел.

⁴⁶³ За проблемите с превода в тези текстове виж и у Попова, В. Цит. съч., стр. 74-75. Понятието „брак“ е определено като отношения, основани на граждански брак в традиционния смисъл на думата, т.е. между лице от женски и лице от мъжки пол, и не са включени и вариантите на фактическото съжителство: С-122/99.

казва унищожаване на брака), но не и относно основанията за развода (които са оставени на съответното национално право), имуществените последици на брака или други допълнителни въпроси (съображение 8. към Брюксел II);

б) родителската отговорност (упражняването на родителските права и задължения)⁴⁶⁴: определяне, упражняване, делегиране на друго физическо или юридическо лице или орган, ограничаване или лишаване от родителската отговорност съгласно разпоредбите на чл. 1, б. „б“ Брюксел II и вж. чл. 1, ал. 2 Брюксел II за др. примерни хипотези), но без задълженията за издръжка, установяване на произход и др. свързани въпроси на статуса на лицата, мерки относно имуществото на детето, които не засягат закрилата на детето (чл. 1, ал. 3 Брюксел II); мерки засягащи закрилата са например тези по определяне на и по функционирането на лице или орган, който да отговаря за имуществото на детето, неговото представителство или подпомагане; както и мерки по управлението, запазването и разпореждането с имуществото на детето, когато например родителите спорят за управлението на имуществото на детето (съображения 9.-11. към Брюксел II)⁴⁶⁵;

в) по въпросите относно връщане на дете при случаите на негово неправомерно отвеждане или задържане⁴⁶⁶, които са в обхвата на Хагската конвенция от 25 октомври 1980 г. за гражданскоправните аспекти на международното отвлечане на дете (чл. 1, б. „а“ и чл. 3 от Хагската конвенция от 1980 г., обн. ДВ бр. 82 от 16.09.2003 г.), Конвенцията продължава да се прилага, както е допълнена от разпоредбите на регламента и особено на член 11 от него (съображение 17. към Брюксел II).

16.2. Във връзка със специфичната терминология, която се използва с цел да се обхванат всички материалноправни особености и разлики между

⁴⁶⁴ Изброяването в член 1, ал. 2 Брюксел II на видове решения относно родителската отговорност не е изчерпателно и има само примерен характер, както сочи употребата на израза „по-специално“: С-453/06, т. 30 и С-92/12, т. 63. Във връзка с това член 2, точка 7 Брюксел II съдържа широко определение на понятието „родителска отговорност“ в смисъл, че тя обхваща всички права и задължения, отнасящи се до личността или имуществото на детето, които са предоставени на физическо или юридическо лице по силата на съдебно решение, на закона или по силата на споразумение, пораждащо правни последици (С435/06, т. 49, С92/12, т. 59). Обобщен анализ е предоставен в С-215/15, т. 26-28 (по запитване на ВКС).

⁴⁶⁵ Но привременни мерки постановени въз основа на чл. 20 Брюксел II относно упражняването на родителските права не подлежат на признаване и изпълнение по неговия ред, а евентуално по реда на други инструменти (напр. Брюксел II, когато са относно имуществото): С-256/09.

⁴⁶⁶ Неправомерно задържане ще има и когато детето е изведено въз основа на невлязло в сила решение, което после е отменено, но обичайното местопребиваване на детето не е променено: С-376/14.

различните държави, регламентът създава собствени дефиниции на материалноправните аспекти на споровете относно родителската отговорност, правото на упражняване на родителски права⁴⁶⁷, правото на лични отношения, както и относно неправомерното отвеждане или задържане. Тези дефиниции се съдържат в разпоредбите на чл. 2, ал. 7-11 от Брюксел ІВ. Така се избягват, доколкото е възможно, предпоставките за различно тълкуване и спорове по обхвата на регламента⁴⁶⁸.

16.3. Няма пречка решенията по така дефинираните спорове в обхвата на регламента да се признават (зачитат) без СПН (чл. 21, ал. 1 Брюксел ІІ). Включително, когато постановените решения или др. актове са окончателни и влезли в сила, те могат да се нанасят без СПН и в съответните регистри на гражданското състояние на сезираните държавите членки без никакви формалности по признаването им, т.е. без да е проведено производство по признаване (да се актуализират регистрите – чл. 21, ал. 2 Брюксел ІІ)

16.4. Когато е необходимо формирането на непререшаемост при признаването/изпълнението обаче, Брюксел ІІ предвижда различни модели на производствата, които модели са обусловени от различните особености на споровете, както и от различната необходимост от интензитет на съдопроизводствената защита. В тази връзка:

а) относно решенията по прекратяване на брачното правоотношение и законната раздяла е предвидено нарочно производство по тяхното признаване, респ. по искане за отказ от признаване (искане за непризнаване съгласно дефиницията на чл. 21, ал. 3, втори параграф Брюксел ІІ), което производство следва хода на производството по обявяване на изпълнението съгласно разпоредбите на чл. 21, ал. 3 Брюксел ІІ във вр. с раздел 2, глава ІІІ Брюксел ІІ;

б) решенията, които се отнасят до упражняването на родителската отговорност за дете, подлежат на изпълнение в производство за обявяване на изпълнението съгласно реда на раздел 2, глава ІІІ, Брюксел ІІ⁴⁶⁹; относно тези

⁴⁶⁷ Вж. по-подробно у Попова, В. Цит. съч., стр. 75-76.

⁴⁶⁸ Вж. по-подробно за обхвата на регламента у Натов, Н. и колектив. Регламентът „Брюксел ІІ А“ (коментар). София, СИЕЛА, 2014, стр. 41-65.

⁴⁶⁹ Вкл. по този ред се изпълняват и решения, които предвиждат настаняването на дете в предоставяща терапевтични и образователни грижи институция от затворен тип в друга държава членка, когато настаняването предполага лишаване от свобода за определено време с цел закрила: С92/12, както и решения, с което се разпорежда незабавното поемане на грижа и настаняване на дете извън семейството му в приемно семейство: С-435/06 и С-523/07, т. 29. Така и относно решение, с което съдът да замества липсващото съгласие на другия родител за пътуването на детето им извън държавата членка по неговото пребиваване и за издаването на паспорт

решения няма пречка да се поиска и само признаване или само решение по искане за отказ от признаване (арг. чл. 21, ал. 3 и чл. 23 „Основания за непризнаване на решения за родителската отговорност“ Брюксел II); това производство не се прилага относно привременни мерки по чл. 20 Брюксел II⁴⁷⁰, които могат да се изпълняват само когато национални законодателства допускат това и по съответния национален ред⁴⁷¹.

в) определени решенията за правото на лични отношения с детето, както и решенията за връщане на дете, постановени по специалния ред на чл. 11 т. 1-7 и т. 8 Брюксел II във връзка с Хагската конвенция от 25 октомври 1980 г. за гражданско-правните аспекти на международното отвлечение на дете, които са заверени от държавата членка по произход в съответствие с изискванията на регламента, се изпълняват без нарочно производство (съображение 23. към Брюксел II и раздел 4, Брюксел II) (вж. по-подробно за съотношението на това производство с производството по изпълнение съгласно реда на раздел 2, глава III, Брюксел II в 2.2.1.-2.2.2. Част пета). Тези решения се зачитат за изпълнение непосредствено, но самостоятелни искания за отказ от признаване, или само за признаване, са допустими⁴⁷².

По този ред ще се изпълняват и мерки, с които се налагат глоби (имуществени санкции) с цел ефективното упражняване на родителската отговорност и на правото на лични отношения, защитени с тези решения. Когато се постановява периодично плащане във вид на глоба за неизпълнение, решенията подлежат на изпълнение в държавата членка, където се иска изпълнение само ако размерът на плащането е бил окончателно определен от

на името на това дете: С-215/15, т. 32-34. По този ред ще се изпълняват и решения, с които се налагат глоби (имуществени санкции) с цел ефективното упражняване на правото на родителската отговорност и правото на лични отношения (тези решения се изваждат от обхвата на Брюксел IA и Б). Когато се постановява периодично плащане във вид на глоба за неизпълнение, решенията подлежат на изпълнение в държавата членка, където се иска изпълнение, само ако размерът на плащането е бил окончателно определен от съдилищата на държавата членка по произход: С-4/14.

⁴⁷⁰ Това са мерки приложими спрямо децата, които, имайки обичайното си пребиваване в държава членка, пребивават временно или случайно в друга държава членка и се намират в положение, което може сериозно да навреди на тяхното благосъстояние, включително на тяхното здраве или на развитието им, което състояние обоснова по този начин незабавното приемане на мерки за защита. Временният характер на такива мерки произтича от факта, че по силата на член 20, параграф 2 от Регламента мерките спират да се прилагат, когато съдът на държавата членка, който е компетентен по съществото на делото, е взел мерките, които смята за подходящи. За тях вж. С-523/07 и С-403/09.

⁴⁷¹ С-256/09.

⁴⁷² С-195/88.

съдилищата на държавата членка по произход⁴⁷³.

д) във всички хипотези, когато е възможно признаване, няма пречка да се подаде и инцидентно искане за това: чл. 21, ал. 4 Брюксел II.

16.5. Самите конкретни дизайни на производствата не се различават от тези по Брюксел IA, когато е необходимо решение по обявяване на признаване, обявяване на изпълнение или по отказ от признаване. Формулировките в Брюксел II са съответно съобразени с разрешенията по Брюксел IA и IB и не разкриват необходимост от обстоен анализ освен във връзка с някои специфични моменти. Може всъщност да се отбележи, че са отчетени голяма част от неясните моменти в Брюксел IA и съответно текстовете на Брюксел II са по-изчистени и ясни в този аспект, за която цел те не повтарят дословно тези от Брюксел IA. Процедурата за изпълнение без нарочно производство също преповтаря в основните си моменти тази по Брюксел IB, която беше съответно подробно анализирана. Затова при анализа на разпоредбите на Брюксел II ще се съсредоточим само на разликите и на спорните моменти.

16.6. Регламентът е в сила от 01.08.2004 г., като се прилага от 01.03.2005 г. Той не се прилага в отношенията с Кралство Дания. Регламентът се прилагат само към производства, които са образувани, документи, които са официално изготвени или вписани като автентични правни инструменти, както и към спогодби, сключени между страните след датата на началото на неговото приложение (чл. 64, ал. 1 Брюксел II, като в българската версия неправилно е преведено, че се прилага към производства и т.н., образувани към датата на влизането в сила). Разпоредбите на чл. 64, ал. 2-4 Брюксел II уреждат възможностите за признаване по неговия ред на решения, постановени по реда на Брюксел II (отм.), или започнати по реда на Брюксел II (отм.)⁴⁷⁴, като тези разпоредби като цяло са загубили практическото си значение предвид отстоянието на времето.

16.7. Брюксел II замества в отношенията между държавите членки конвенциите, приложими към момента на влизането му в сила, сключени между две или повече държави членки и регламентиращи отношения, уредени в неговия обхват (чл. 59, ал. 1 Брюксел II). Регламентът замества и Хагската конвенция от 05.10.1961 г. относно правомощията на органите и приложимия закон по отношение на закрилата на малолетните и непълнолетните (не е ратифицирана от Република България), Люксембургската конвенция от 08.09.1967 г. за признаването на решенията относно валидността на

⁴⁷³ С-4/14.

⁴⁷⁴ Срв. С-168/08.

браковете (не е ратифицирана), Хагската конвенция от 01.06.1970 г. за признаване на разводите и законната раздяла (не е ратифицирана), Европейската конвенция от 20.05.1980 г. за признаване и изпълнение на решения, отнасящи се до задържане на деца и за възстановяване на задържането на деца (обн. ДВ бр. 104 от 28.11.2003 г.) и Хагската конвенция от 25.10.1980 г. за гражданските аспекти на международното отвличане на деца.

Заместените споразумения и конвенции запазват действието си, но ще се прилагат само по въпросите, които не са регламентирани от самия регламента или когато самият регламент препраща към тях (за Хагската конвенция от 1980 г. вж. съображения 17.-18. и чл. 11 Брюксел II). Относно съотношението с Хагската конвенция от 19.10.1996 г. относно компетентността, приложимия закон, признаването, изпълнението и сътрудничеството по отношение на родителската отговорност и мерките за закрила на децата (обн. ДВ бр. 15 от 16.02.2007 г.), Брюксел II се прилага (от държавите членки само Република Италия не е страна към конвенцията към този момент), когато засегнатото дете има обичайно местопребиваване на територията на държава членка и що се отнася до признаването и изпълнението на решение, издадено от съд на държава членка за територията на друга държава-членка, дори ако засегнатото детето има обичайно местопребиваване на територията на трета страна, която е договаряща страна по тази конвенция (чл. 59-62 Брюксел II).

16.8. Брюксел II се прилага без да накърнява и някои договори, подписани между държави членки и Светия престол: Международния договор (Конкордат) между Светия престол и Португалия, подписан във Ватикана на 07.05.1940 г., *Concordato lateranense* (Латерански договор), подписан на 11.02.1929 г. между Италия и Светия престол, изменен със споразумение и допълнителен протокол, подписани в Рим на 18.02.1984 г., Споразумение между Светия престол и Испания по правните въпроси от 03.01.1979 г., както и Споразумението между Светия престол и Малта за признаване на гражданскоправното действие на църковните бракове и на решенията на църковните съдилища по тези бракове от 03.02.1993 и Втория допълнителен протокол към него от 06.01.1995 г.

По-специално, всяко решение за недействителност на брак, постановено по силата на тези договори се признава от държавите членки при условията, предвидени в глава III, раздел I, Брюксел II, но в Испания, Италия или Малта няма пречка признаването на решенията да се подчинява на същите процедури и проверки, каквито се прилагат към решенията на църковните съдилища, постановени в съответствие с цитираните международни договори (чл. 63, Брюксел II).

17. Обявяване на признаване по реда на Брюксел II

17.1. Както се посочи, производството за признаване/отказ от признаване на решения следва производството за обявяване на признаване по Брюксел IA с някои особености. При искане за отказ от признаване производството следва да е спорно и двустранно още на първо инстанция⁴⁷⁵. При искане за признаване другата страна не участва обаче на първа инстанция и не следва да се уведомява (арг. чл. 31, ал. 1, изр. второ Брюксел II). Молителят представя само препис на решението и удостоверение от съда по произхода (чл. 30, ал. 3 и чл. 37 и вж. чл. 38-39 Брюксел II). Не се изисква легализация или друга подобна процедура относно преписите от решенията и различните удостоверения към тях, както и за пълномощното на процесуалния представител (чл. 52 Брюксел II).

17.2. Съдът се произнася в закрито заседание след проверка на допустимостта (арг. чл. 30, ал. 1 Брюксел II), формалностите по признаването, както и проверка на обстоятелствата по чл. 22-24 Брюксел II (чл. 31, ал. 1-3 Брюксел II). Не е ясно обаче как практически ще е възможна проверката на пречките за признаване в повечето случаи без становище и на двете страни, затова може да се приеме, че текстът всъщност имплицитно урежда служебните правомощия на съдилищата по признаването по възраженията за правото на признаване, както и подчертава, че при липса на обжалване на признаването решението е окончателно и влиза в сила. Това следва да се приветства предвид значимостта на решенията в дискутираните хипотези относно личния и семейния статус на лицата.

17.3. Молителят посочва задължително адрес за призоваване в пределите на териториалната компетентност на съда, пред който е предявен искът, освен когато законодателството на държавата-членка, където се иска признаване, не предвижда обявяване на такъв адрес. Тогава следва обаче молителят задължително да ползва процесуален представител за целите на призоваването, а не изобщо за производството, както е в българския превод (чл. 30, ал. 2 Брюксел II). Молител, който е получил в държавата членка по произход на решението, пълна или частична правна помощ или е бил освободен от разходи или разноски, има право, в рамките на производствата по регламента, на най-пълната степен на правна помощ или освобождаване от разходи и разноски, съгласно правната помощ, предвидена в законодателството на сезираната държава-членка (чл. 50 Брюксел II).

⁴⁷⁵ C-195/08.

17.4. Компетентен е окръжният съд по постоянния адрес или седалище на страната, а при липса на подобни – Софийският градски съд (вж. нотификацията и чл. 622, ал. 1 ГПК). Решението подлежи на въззивно обжалване пред САС (с прецизирането, направено във връзка с Брюксел IА относно повдигането за първи път на спора относно правото на признаване в двустранно производство; и вж. чл. 33, ал. 1 и ал. 3 Брюксел II), като неговото решение подлежи на касационна проверка пред ВКС (вж. нотификациите и чл. 623, ал. 6 ГПК във вр. с чл. 622, ал. 1 ГПК).

17.5. Не е необходимо решението да е окончателно и влязло в сила, за да може да се признае (чл. 27 Брюксел II и чл. 35 Брюксел II). В тази връзка, основанията за отказ от признаване на решения по прекратяване на брачното правоотношение и законна раздяла не се различават по същността си от общите по Брюксел IА и Брюксел IБ, освен в някои нюанси относно формулировките (срв. чл. 22 Брюксел II). Липсва при това каквато и да е възможност за проверка на компетентността на съда по произхода (чл. 24 Брюксел II). Решението не може да се преразглежда по същество (чл. 26 и чл. 31, ал. 3 Брюксел II).

17.6. Не може да също така бъде отказано признаване на решение по дело за развод, законна раздяла на съпрузи или унищожаване на брак, на основание че законодателството в държавата членка, където се иска признаване, не допуска развод, законна раздяла или унищожаване на брака на същите основания (чл. 25 Брюксел II). По този начин се изключват възраженията по съображения с възможни противоречия на ниво обществен ред при причините за прекратяване на брачното правоотношение или за законна раздяла на съпрузи.

18. Особени предпоставки за признаване на решения относно родителската отговорност по реда на Брюксел II

18.1. При признаването на решения относно родителската отговорност в проверката за противоречие с норми от обществен ред се следи на първо място за най-добрия интерес на детето (чл. 23, б. „а“ Брюксел II). Изискването постановленията на решението да са в явно противоречие с норми от обществен ред (вж. и чл. 22, ал. 1, б. „а“ Брюксел IБ), за да е обосновано да се откаже признаване на това основание, не внася нищо ново, доколкото не може да има „скрито“ противоречие, след като то се установи от съда, нито е възможно да има по-значими или по-незначими противоречие с норми от обществен ред. Текстът по-скоро има за цел да подчертае, че в тези хипотези критериите за противоречие с норми от обществен ред следва

да се изместват в полза на признаването на решенията, като се предпочете предимството от уеднаквяване на правния статус на лицата, както и декларираното предимство на защитата на интересите на детето.

18.2. Също така, за разлика от правилата по Брюксел IA и IB, при конкуренция на решения с друга държава членка решение няма да се признае само когато е в противоречие с издадено по-късно в сезираната държава решение относно родителската отговорност (чл. 23, б. „д“ Брюксел II). Същата поредност ще важи и при конкуренция с решение на друга държава членка или на трета държава, но при изискването детето да има обичайно местопребиваване там (чл. 23, б. „е“ Брюксел II).

Така се отчита природата на тези актове да помагат за упражняването на гражданските права (актове на спорна съдебна администрация), които права обаче са в динамика. Разпоредбата позволява затова да се остави в действие последният акт, при който преценката следва да е най-актуална и съответно най-добре отговаряща на интересите на детето. Можем от изискването за обичайно местопребиваване в разпоредбата на чл. 23, б. „е“ Брюксел II да направим също така извод, че в тези хипотези ще се проверява това основание за приемане на компетентност на държавата членка или на третата държава.

18.3. Решението няма да се признае и когато е било постановено, с изключение на неотложните случаи, без детето да получи възможност да бъде изслушано, и ако с това се нарушават основни принципи на гражданския процес в държавата членка, където се иска признаване (чл. 23, б. „б“ Брюксел II). Решението не се признава и когато ограничава правата по родителската отговорност на което и да е лице, което я носи, като за целта е необходимо лицето да е изтъкнало изрично тази пречка, както и да докаже, че не е било изслушано за целите на постановяването на решението (чл. 23, б. „г“ Брюксел II). Решението не се признава и когато предвижда настаняване в институция или приемно семейство и при това не е спазено производството по чл. 56 Брюксел II, съгласно което съдът следва да се консултира с централния орган или друг компетентен орган в държавата, където следва да се извърши настаняването.

18.4. Преводът на български на разпоредбите на чл. 23 и чл. 56 Брюксел II не е особено ясен. Включително може да се остави впечатление, че интерес от искане за признаване или от оспорване на признаване могат да имат само съпрузите като носители на родителската отговорност (вж. предложение първо на чл. 23 Брюксел II: „решение, отнасящо се до родителската отговорност на съпрузите, не се признава“). В английския и немския текст няма подобно ограничение само до съпрузите, а се говори общо за родителска отговорност, която, както и нейните носители, се дефинират по смисъла на

регламента съгласно разпоредбите на чл. 2, ал. 7-8 Брюксел II и са съответно легитимирани по-широк кръг лица (арг. и от чл. 23, б. „г“ Брюксел II)⁴⁷⁶.

19. Обявяване на изпълнение по реда на Брюксел II

19.1. За да бъде обявено за изпълнение в сезираната държава, решението относно упражняване на родителската отговорност за дете следва да отговаря на предпоставките по чл. 23 Брюксел II, да е изпълняемо в държавата по произхода и да е връчено там на другата страна⁴⁷⁷ (чл. 28, ал. 1 Брюксел II). Няма пречка да се поиска частично изпълнение на решението, като съдът служебно постановява частично изпълнение, когато само някои части са годни за признаване (чл. 36, ал. 1-2 Брюксел II). По този ред се изпълняват и постановленията относно разноски и разходи, които могат съответно да се съединяват с искането за обявяване на изпълнение на решението (арг. чл. 49 Брюксел II).

19.2. За разлика от производството по признаване, регламентът определя и критериите за местната подсъдност, която се центрира по мястото на обичайното местопребиваване на лицето⁴⁷⁸, срещу което се иска изпълнението, или според обичайното местопребиваване на детето⁴⁷⁹, във връзка с което е подадена молбата (чл. 29, ал. 1 Брюксел II). Съгласно разпоредбата на чл. 623, ал. 1 ГПК, компетентен ще е съдът по постоянната регистрация

⁴⁷⁶ C92/12, т. 59: съгласно член 2, ал 8 от Регламента носител на родителската отговорност е „всяко лице, което отговаря за детето“; следователно не е от голямо значение обстоятелството, че правото на упражняване на родителски права е било прехвърлено на административен орган, какъвто е случаят по главното производство.

⁴⁷⁷ Срв. и Попова, В. Цит. съч., стр. 104.

⁴⁷⁸ Понятието е автономно за регламента, след като няма препращане към националното право (C-49/71). Докладът "Boiras", който е подготвящ приемането на регламента (изготвен е относно приемането на Брюкселска II конвенция от 28.05.1998 г., която е възпроизведена в регламентите по тези въпроси), посочва (р. 32), че следва да се използват критериите, създадени от СЕС: за обичайно местопребиваване следва да се приема мястото, където лицето е установило трайно своя постоянен или обичаен център на интереси, при съответното зачитане на всички факти, които могат да имат значение за определяне на това местопребиваване (вж. и Попова, В. Цит. съч., стр. 83, срв. и Натов, Н. и колектив. Цит. съч., стр. 70-75).

⁴⁷⁹ Мястото, където се наблюдава интеграция на детето в социална и семейна среда: C-523/07, т. 37, 38 и 44, както и C-497/10, т. 47, 49 и 56, като този критерий е трудно приложим при искания за връщане на дете. Вж. и у Натов, Н. и колектив. Цит. съч., стр. 101-114. Когато не може да се установи обичайно местопребиваване компетентността се определя по критерия „присъствие на дете“ съгласно чл. 13 Брюксел II: C-497/10. Обобщаващ анализ на критериите за обичайно местопребиваване СЕС предоставя в C-376/14, т. 50-56.

на ответника по изпълнението, т.е. може да се приеме, че се презюмира обичайно местопребиваване там, но по смисъла на регламента няма да има пречка искането да се подаде и по настоящата адресна регистрация, ако има подобна. Ако нито едно от тези места не се намира на територията на държавата членка, където се иска изпълнение, което най-често ще е обичайният случай предвид трудната им доказуемост на този етап, делото е подсъдно на съда по мястото на принудителното изпълнение (чл. 29, ал. 1 Брюксел II и съответно съгласно чл. 427, ал. 1, т. 3 ГПК, което ще доведе до адресната регистрация на родителя, при който детето живее, или мястото, където той се намира).

19.3. Като цяло може отново да се отбележи, че критерият за обичайно местопребиваване е прекалено несигурен подобно на производния нему критерий за местоживеене при определяне на местна подсъдност на конкретен съд. Това следва от обстоятелството, че по същността си обичайното местопребиваване е годно да определя компетентността на държави в областта на правораздаването по дела с международен материален елемент, но не и на конкретни съдилища.

19.4. Принудителното изпълнение на правата съгласно постановленията на решението ще се определя от националното право (чл. 47, ал. 1 Брюксел II). Изпълнителната сила се прикрепва от националното право и решенията ще подлежат съответно на изпълнение, така както, ако са национални решения (47, ал. 2, първи параграф Брюксел II).

19.5. Съдът разполага също така с изричното правомощие по силата на регламента да моделира упражняването на правото на лични отношения с детето, когато от гледна точка на националното изпълнение необходимите разпоредби за това не са направени или са недостатъчни в решението, издадено от съдилищата на държавата членка, компетентни по съществуването на делото, и при условие че основните елементи на това решение са спазени (чл. 48, ал. 1 Брюксел II). Това моделиране престава да се прилага при последващо допълващо решение от съдилищата на държавите членки, компетентни по съществуването на делото (чл. 48, ал. 2 Брюксел II).

19.6. Не може да се изисква като обезпечение залог или ипотeka под никаква форма от лице, което моли в държава членка за изпълнение на решение, постановено в друга държава-членка, на основание, че лицето няма обичайно местопребиваване на територията на държавата членка, където се иска изпълнението, или че лицето е чужд гражданин (чл. 51 Брюксел II).

20. Признаване (зачитане) без СПН на чуждестранни съдебни решения от органите по гражданската регистрация. Общи изводи (чл. 621, ал. 2 ГПК и чл. 118, ал. 1 КМЧП)

20.1. Националният законодател доразви разпоредбата на чл. 21, ал. 2 Брюксел II чрез приемането на разпоредбата на чл. 621, ал. 2 ГПК, където изрично посочи, че съдебните решения в обхвата на чл. 21, ал. 2 Брюксел II се признават от компетентните органи по регистрацията. Още преди приемането на тези разпоредби и под влияние на очакваното присъединяване към ЕС се допусна признаването на актове относно личния или семейния статус при действието на разпоредбата на чл. 118, ал. 1 КМЧП, което признаване също започна да се осъществява от органите по регистрацията⁴⁸⁰.

Удостовереното в чуждестранното решение състояние на гражданските права и задължения следва по този начин да се зачита по опростения ред на едностранното административно производство с цел осъвременяване на регистрите без значение произхода на решението за да могат гражданите и държавата да разполагат с най-актуална информация относно статуса на лицето⁴⁸¹. При първичен анализ на разпоредбите, както и на формираната практика, се създава обаче и впечатлението, че това зачитане се ползва със СПН⁴⁸², тоест възприема се като същинско признаване⁴⁸³ (срв. 2.4. и 5.2.3.

⁴⁸⁰ Без изобщо да се отчита, че подобна актуализация на регистрите има всъщност особено значение само за Нидерландия и Белгия, където регистрацията на съдебното решение пред съответния граждански регистър има значение за възникването/респ. или запазването на *res iudicata* на решението, както и на действието на прекратяването на брака спрямо трети лица, което налага да се предвиди и възможност за проста регистрация: доклад „Votgas“, р. 60.

⁴⁸¹ Подобно на зачитането на удостовереното с чуждестранен официален документ или охранителен акт гражданскоправно положение – чл. 124, изр. 1 във вр. с чл. 31 КМЧП; чл. 123-124 КМЧП.

⁴⁸² Вж. бел. 8 и 10 относно Реш. 242-2011-ВКС-ГК, IV отд. по гр.д. 811/2010 за зачитане без СПН по националния ред, но и предходна обратна практика: Реш. 23-2006-ВКС-ГК, II отд. по гр.д. 638/2005. Опр. 416-2009-ВКС-ГК, III отд. по ч.гр.д. 149/2009, с което се приема, че страна няма интерес от иск за признаване, когато общински орган вече е зачел решението (т.е. съдът явно намира наличието на СПН относно решението на общинския орган?), както и Опр. 268-2013-ВКС-ГК, I отд. по ч.гр.д. 3404/2013, с което се приема, че абсолютна процесуална предпоставка на иск за признаване е отказ на друг държавен орган да го зачете (т.е. искът се разглежда всъщност като форма на обжалване?). И същевременно вж. Реш. 15903-2012-ВАС, III отд. по адм.д. 4327/2012 г., с което се допуска обжалване на отказ от регистрация от страна на общински орган. Ще добавим, че същевременно ВАС също така постановява множество решения, с която не допуска обжалване на подобни откази по административен ред (счита ги, че не са ИАА): Опр. 6415-2014-ВАС, IV отд. по адм.д. 6055/2014 и др. предходни.

⁴⁸³ Срв. Попова, В. Цит. съч., стр. 97-99.

Част втора). Последното е предпоставка за множество противоречия и спорни моменти, които могат сериозно да рефлектират в правните сфери на гражданите⁴⁸⁴.

20.2. Няма в тази връзка същностна пречка органите на местното самоуправление да са оправомощени да санкционират актове, свързани с личния или семейния статус на страните, които актове: (i) представляват съдебни решения по искови производства, които решения не водят обаче до разрешаване на гражданскоправен спор като напр. постановяване на осиновяване, който акт е резултат от охранително производство по националното право; или (ii) уреждат въпроси, относно които не е непременно необходимо да се води съдебен спор, за да е възможно да настъпят желаните правни последици. Пример в тази хипотеза е въпросът за прекратяването на брака, уреден в реда на държава като вид охранително производство (срв. и чл. 330 ГПК).

Същевременно в този ред на мисли не трябва да се забравя, че последиците на тези актове са фиксирани винаги с непререшаемост по националното право с цел да се осигури стабилност на статуса на лицата и техните наследници, каквито правомощия не са предоставени на националните органи по регистрацията от съдопроизводствения закон. Затова единствено ако органите разполагаха с подобно правомощие – да фиксират подобен тип въпроси със СПН, едно законодателно решение подобни актове да се признават бързо и без особени формалности, би било по същността си разумно и би могло да доведе до изравняване на гражданския статус на страните по бърз административен ред.

Подобно правомощие би означавало обаче органите по регистрацията да придобият качеството на особена юрисдикция по гражданскоправните въпроси⁴⁸⁵, които по националното право се повдигат в съдебни производства и се фиксират с непререшаемост по посочената по-горе причина (вкл. разводът е уреден първично като исково производство), защото актовете им ще имат юрисдикционен ефект относно въпроса за прекратяването на брачното правоотношение, относно законната раздяла на съпрузи, или относно въпроса за унищожаване на брак и т.н.

20.3. При сегашното състояние на нещата считаме, че не се стига до

⁴⁸⁴ Освен горните срв. Реш. 784-2010-САС-ГК, IV с-в по гр.д. 345/2010, с което правилно се прекратява производството пред съда, защото като ответник е посочен съответният административен орган. Случаят не е изолиран: Опр. 11601-2013-СГС-VI с-в по гр.д. 18006/2011.

⁴⁸⁵ По отношения на конституционния проблем вж. РКС № 3 от 2003 по к.д. № 22 от 2002 г. и РКС № 6 от 2008 по к.д. № 5 от 2008 г.

този резултат след като пътят за оспорване на признаването по съдебен ред при националния режим остава отворен, или с други думи, актът на органите по регистрацията нито е окончателен, нито може да влезе в сила по начин, който да прегради пътя пред гражданско съдопроизводство относно правото на признаване⁴⁸⁶. Затова другата страната не се уведомява относно признаването и няма предоставена възможност да поиска отказ от обявяване на признаване пред същия или друг административен орган или пред административен съд.

Дори и при наличието на спор относно зачитането, съгласно разпоредбите на чл. 21, ал. 1 от Брюксел II, във вр. с чл. 21, ал. 2 Брюксел II се предвижда, че решение, постановено в една държава членка, се признава в друга държава-членка без изискване за специални процесуални действия, като включително се актуализират регистрите, но чл. 21, ал. 2 Брюксел II изрично сочи, че това не накърнява правото по чл. 21, ал. 3 Брюксел II да се иска признаване, или съответно да се подаде искане решението да не бъде признато.

Тоест, фиксирането на гражданските права и задължения с непререшаемост явно не се постига при действията на органите на регистрацията. Затова в хипотезите на чл. 621, ал. 2 ГПК изобщо не се урежда съдбата на признаването: насрещната страна може да оспори правото на признаване неограничено във времето. Надали може да се приеме в тази връзка, че чрез разпоредбата на чл. 621, ал. 2 ГПК се създава едноинстанционност и окончателност на признаването от органите по регистрация – това би противоречало на първо място пряко на регламента, който изрично предоставя на страната правото да оспори признаването⁴⁸⁷.

20.4. Същото е положението и съгласно националното законодателство: при спор относно признаването няма пречка да се подаде установителен иск относно липсата на правото на признаване (чл. 118, ал. 2 КМЧП). Спор

⁴⁸⁶ За разлика от произнасянето на съд по спор за признаване, при което се формира СПН: Опр. 151-2009-ВКС-ТК-II отд. по ч.т.д. 123/2009.

⁴⁸⁷ Белгия изрично допуска признаване от органите на регистрацията, но само когато решението се представи от двамата бивши съпрузи заедно и няма никакъв спор, иначе трябва да се поиска признаване пред съд. Показателна е информацията за Испания, съгласно която, когато страна иска само да осъвремени информацията в регистрите, е достатъчно да представи чуждестранното решение, но ако иска да се ползва от ефектите на решение за развод например, следва да поиска признаване от съдебен орган. Данни за всички държави членки има на: http://ec.europa.eu/civiljustice/divorce/divorce_gre_en.htm, като данните се прехвърлят и обновяват в момента на <https://e-justice.europa.eu/home.do>.

може да възникне винаги и неограничено във времето, като няма в тази връзка никакви конституционни, законови или други основания да се откаже съдебна защита на едната страна само защото административен или друг орган попътно е прочел чуждестранното решение и го е приложил. Затова предвиденият установителен иск по КМЧП следва да включва и възможността на другата страна да подаде иск, че правото на признаване не съществува⁴⁸⁸.

20.5. Неяснотата в изборния от законодателя подход при формулировката на текстовете, както в КМЧП така и в ГПК, поставя същевременно много сериозни въпросителни главно относно стабилитета на семейния и личния статус на страните именно поради обстоятелството, че оспорването на признаването не е ограничено във времето, тоест относно спора по правото на признаване и съответно относно гражданскоправния въпрос в основата на признаването не е формирана непререшаемост и тя не може да се формира, освен ако не се подаде съответното искане и не се постанови окончателно и влязло в сила решение относно правото на признаване.

Сериозно стои в тази насока въпросът с възможните злоупотреби или дори абсурдни ситуации, които биха могли да се получат при сегашното неясно състояние на уредбата и практиката⁴⁸⁹, за което състояние дадохме множество примери: доколкото авторът разполага и с лични впечатления, зачитането на подобни актове от органи на регистрацията повсеместно се възприема от гражданите и професионалните юристи като признаване със СПН.

Възможно е например органите да регистрират бракоразводно решение и поискалият регистрацията да счете, че е с прекратено брачно правотношение и на територията на Република България. Същевременно след

⁴⁸⁸ Единствено ако се съобрази първообразът на уредбата, може да се стигне до някакви еднозначни изводи, защото може например да се твърди (особено предвид разпространения крайно формален подход на тълкуване), че след като е изрично формулирано „установителен иск“, това изключва „отрицателен установителен иск“. При неясния език на закона това за съжаление би бил точно толкова състоятелен аргумент, колкото и аргументът, че след като изрично е посочено, че се подава точно установителен иск, следва да се приеме, че съдебното установяване има както положителна, така и отрицателна страна, която може да се търси и да се ползва от съответната страна съгласно интереса ѝ.

⁴⁸⁹ При прекратен в чужбина брак бившата съпруга регистрира решението в общината и има впоследствие дете от друго отношение. Вписан е обаче като баща бившият съпруг, защото правилно се заявява от органите по регистрацията, че всъщност бракът не е прекратен на територията на Република България; мотивите към Реш. 207-2008-ОС Кърджали по гр.д. 142/2008.

като исканията за оспорване на признаването пред съдебен орган не са ограничени във времето и няма пречка съпругът да оспори съответно признаването след 10 или повече години. През това време първият съпруг може да има деца, да е сключил втори брак, да е придобил имоти и друго имущество. Едно оспорване на признаването би го поставило в тези хипотези пред нерешими проблеми, особено ако съдът не установи наличието на право на признаването.

20.6. Както се вижда, единственият положителен момент на тази уредба е, че пълната неяснота и липсата на сериозни фактически интереси все още не е довела до поредица от искове при подобни патови ситуации.

20.7. Тенденцията, започнала с приемането на разпоредбите на чл. 118, ал. 1-2 КМЧП, се дължи и на прекаленото широко и безкритично възприемане на текста на чл. 21 „Признаване на решенията” на Брюксел II, който преповтаря дословно разпоредбите на Брюксел IA и Брюксел IB, които съответно бяха анализирани в тази част (вж. **2.** и **10. supra**). При това преповтаряне от текстове на Брюксел II също може на пръв поглед да се остане с впечатление, че регламентът не изисква никакво производство по признаването, а е достатъчно само да се представи актът на съответните органи по регистрацията, за да бъде той признат със СПН.

Както се посочи, това просто не е така, което следва на първо място от самите разпоредби на Брюксел IA и IB и Брюксел II, които предвиждат предпоставки и пречки за признаването на решенията в обхвата на тези регламенти, а след като се предвиждат предпоставки и пречки, те ще трябва да се проверят от органа по регистрацията, респективно от приемащия орган, пред когото са представени за удостоверяване на граждански права, за което е необходимо едно, макар и минимално, производство и то ако органът има правомощия за подобен тип производство. На второ място, признаване със СПН е изключено, предвид че е изцяло отворен път за оспорване на правото на признаване по съдебен ред.

Използваните в тази връзка в Брюкселско-Луганския режим формулировки означават всъщност, не че се предвижда признаване без никаква проверка относно предпоставките на правото на признаване, а че производството следва да е максимално опростено чрез спазване на зададените в отделните инструменти на ЕС параметри и при една формална проверка, за да се изключат местните практики (служебно повдигане на възражения, пререшаване на въпроси по същество, двустранно спорно производство на първа инстанция и т.н.), които биха минирали този режим и биха го направили бавен и подчинен на национални интереси.

При сравнение, при Брюксел II се добавя единствено необходи-

мостта относно актуализацията на регистрите, без за това да се иска специална процедура, тоест без за това да е необходимо предварително съдопроизводство по признаване и допускане на изпълнението.

20.8. Може да се твърди в тази връзка, че формулировките в регламентите не са особено издържани. При буквално възприемане те изискват всъщност два на практика взаимоизключващи се на идейно ниво режима: както автоматично признаване на решенията (незабавно и необратимо зачитане), така и признаване в някакъв тип специализирано производство. Веднага след това обаче автоматичното признаване всъщност се отрича изобщо, като се предвиждат общи предпоставки за признаване и не се поставят времеви граници пред признаването по реда на специализираното производство.

Според автора няма съмнение, че се цели именно незабавно зачитане на решенията, което да се постигне с времето, но регламентите изпадат в безпомощност относно тази цел, защото все още като цяло не може да се пренебрегне настоящата парадигма, че е невъзможно този тип решения да се признават автоматично. Това следва от липсата на трансфер на суверенитети между държавите членки, както и от липсата на безусловно пълно доверие в съдебните системи, които обстоятелства налагат една макар и минимална проверка на предпоставките за признаването на актовете от националните органи (както подобна е предвидена във всички регламенти).

20.9. Състоянието на уредбата свидетелства доколко е опасно подобни текстове да се изготвят от национални и еврочиновници, чийто интереси са далеч от всекидневните на гражданското съдопроизводство, а и са натоварени с всекидневните си административни задачи, и поради това не са в състояние да вникнат, както и да отчетат детайлите. При всички случаи регламентите не оставят впечатлението за един достатъчно ясен и добър нормативен акт, поне от гледна точка на гражданския процес – целите, които си поставят обаче относно лесното и бързо уеднаквяване на семейния и личния статус в рамките на ЕС, както и практическите резултати, могат само да бъдат приветствани.

20.10. Не на последно място, за пореден път се вижда ясно, че проблеми, които са съществени за гражданското съдопроизводство, следва да се обсъждат и разрешават през призмата именно на съдопроизводството, а не от гледна точка само на международноправните отрасли, които имат отношение към гражданския спор, но не и към същностните моменти относно производствата за защита на страните при правни спорове. Особено при признаването на чуждестранни решения колизията на суверенитети има само косвена роля и значение, а на преден план изпъква изцяло защитата на правата и задълженията на частноправните субекти по действието на съответния

суверенитет. Тази защита се предоставя в крайна сметка в пълнота от националното съдопроизводствено право, независимо от наличието на международен, респ. трансграничен елемент в материалното правоотношение. Както посочихме в уводната част, това не изключва, а напротив предполага тясно взаимодействие на съответните науки с гражданския процес, защото подходящата форма на защитата може да се предостави само при пълно отчитане и съобразяване на същността и особеностите на материално правните спорове.

20.11. Считаме въз основа на гореизложеното, че разпоредбите на чл. 621, ал. 2 ГПК (а и на алинея първа) следва да се премахнат, или поне да се преработят, така че да е ясно, че не настъпва юрисдикционен ефект. При признаването по Брюксел II следва да се предвиди направо приложението на производството съгласно разпоредбите на чл. 622 ГПК. Същото следва да е разрешението и по КМЧП. Това ще спомогне и за преодоляването на сериозните практически трудности, които посочихме.

Същевременно няма пречка, каквато е и непосредствената цел на разпоредбата на чл. 21, ал. 2 от Брюксел II, органите по регистрацията да осъвременяват данните си, когато се представи съответното решение, попадащо в обхвата на Брюксел II, като се прави изричната отметка, че решението не е признато от орган с юрисдикционни правомощия. Не би следвало след това обаче да се допуска например сключването на нов брак, преди да се фиксира признаването на регистрираният акт с непревременно.

И при актуализация на регистрите по реда на Брюксел II е необходимо обаче производство, което се изразява в приемане и проверка на заявлението, проверка дали всички необходими приложения са представени (съответно указания към заявителя, ако нещо трябва да се коригира или добави), проверка на съдържанието на приложенията (минимално на съдържанието на решението и на удостоверението към него, ако следва да се представи) – така ще се установи правото на зачитане, а отделно ще е необходима преценка и относно допустимостта на искането за актуализиране на регистрите (вкл. дали лицето има надлежен интерес)⁴⁹⁰.

20.12. Вариант е да се предвиди, че другата страна ще се уведомява като ѝ се даде срок да оспори възможността за признаване. Не го ли стори, би могло да се създаде фикция, че се съгласява с признаването и това да преклудира искането съгласно чл. 21, ал. 3 от Брюксел II (вж. чл. 622 ГПК). В

⁴⁹⁰ Срв. например Решение №4 от 10.04.2008 г. на кмета на р-н „Младост“, Столична община, който съвсем резонно прави тази проверка.

останалите хипотези ще се водят съдебни производства. Тук обаче отново се сблъскваме на първо място с пречките относно създаването на особена юрисдикция. Също така, в подобни хипотези административният орган ще действа с правомощията на съдебен орган и ще трябва да прави пълна служебна проверка на правото на признаване, което поставя въпроса за квалификацията и компетентността, вкл. и относно квалификацията на служителите на общините да осъществяват международни уведомявания. Предоставянето на държавната санкция от квалифицирани съдии е за предпочитане пред оставянето това да се върши от служителите на общините, като съдилищата имат също така и сериозен опит в уведомяването по дела с международен елемент, който тепърва ще трябва да се натрупва от общините, за които това изобщо не е дейност от първостепенно или дори третостепенно значение.

21. Производства по реда на Регламент (ЕО) № 4/2009 на Съвета от 18.12.2008 г. относно компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на съдебни решения и сътрудничеството по въпроси, свързани със задължения за издръжка постановени в държави членки, които не са обвързани от Хагския протокол от 2007 г. (Брюксел III)

21.1 Съгласно съображение 26. към регламент Брюксел III (вж. по-подробно, както и по общите въпроси и 5. Част пета), в него се предвижда нарочно производство по признаване и обявяване на изпълнението по отношение на решения на държави (чл. 16, ал. 1 и 3 във вр. с раздел 2 и 3 на глава IV Брюксел III). По това производство ще се признават решения на държави членки, които не са обвързани от Протокола за приложимото право към задълженията за издръжка (Хагският протокол от 2007 г.), приет във връзка с Конвенцията за международно събиране на издръжка за деца и за други членове на семейството (Хагската конвенция от 2007 г.) – понастоящем Кралство Дания и Обединеното Кралство, но те ще прилагат регламента в другите му части.

Редът по Брюксел III е задължителен и не представлява алтернатива на реда по Брюксел IB (съображение 44, както и чл. 1 ал. 2, б. „д“ Брюксел IB). Регламентът се прилага само към съдебни производства, които са образувани след датата на неговото влизане в сила и към съдебни спогодби, които са одобрени или сключени, както и към автентични документи, съставени към тази дата. По уредения в него нарочен ред да се признават обаче: (i) решения, постановени преди датата на прилагане на Брюксел III, за които след тази дата е поискано признаване и декларация за изпълняемост; както и (ii)

решения, постановени след датата на прилагане на Брюксел III в резултат на образувани преди тази дата производства, доколкото тези решения попадат в приложното поле на Брюксел IA за целите на признаването и изпълнението. Брюксел IA продължава да се прилага спрямо производства за признаване и изпълнение, които са висящи към датата на прилагане на Брюксел III (чл. 75, ал. 1 Брюксел III).

21.2. Предвижда се както признаване без *res iudicata*, така и изрични производства по обявяване признаване/изпълнението, вкл. като инцидентно искане по висящо съдопроизводство (чл. 23, ал.1-3 Брюксел III и вж. чл. 40 Брюксел III). Не е предвидено самостоятелно производство за обявяване на непризнаване на решението. Няма обаче пречка длъжникът да поиска признаване на последващо решение, което води до спиране или ограничаване на изпълнението на предходно решение в замолената държава членка (арг. чл. 56, ал. 2, „а“ Брюксел III и чл. 23, ал. 2 Брюксел III: „всяка заинтересована страна“).

Подобно и на Брюксел IV самите производства по обявяване на признаването/изпълнението (раздел 2, глава IV Брюксел III и вж. чл. 41, ал. 1-2 Брюксел III) имат като модел производствата, предвидени в Брюксел IA, а формулировките на текстовете следват Брюксел II. Не е необходимо затова детайлно изследване. Разпоредбите на чл. 627в ГПК са съответно като цяло излишни, след като моделът по националното право е така или иначе уреден в разпоредбите на чл. 623 ГПК (вж. и нотификациите по чл. 71, ал. 1б. „а-б“ Брюксел III). Признаването ще следва съответно модела на чл. 622 ГПК.

Може като положителен момент да се отбележи, че изрично е посочено, че обжалването пред втората инстанция е въззивно, но се провежда и по реда и условията на регламента с цел да се избегне автоматичната асоциация с правилата относно въззивното обжалване по национални искове (чл. 627в, ал. 6, изр. първо ГПК), които, като разгледахме, не са изцяло приложими и уместни. Формулировката е обаче непрецизна, защото приложимостта на регламента не следва от препратка в ГПК към него, а пряко от правилата на ЕС относно действието на регламентите като законодателни инструменти.

21.3. Основанията за отказ от признаване, респ. изпълнение също се припокриват с Брюксел IA (чл. 24 Брюксел III), като за да се изключат съмнения в тази насока е посочено, че проверката на компетентността на съда по същество не, е сред възраженията по признаването (чл. 24, ал. 1, „а“, изр. второ Брюксел III). Съгласно природата на съдебната дейност, която представлява спорно съдебно администриране на граждански права е изрично добавено, че решение, което има за последица изменението на предходно решение относно задължения за издръжка поради промяна на обстоятел-

ствата, не се смята за несъвместимо решение (чл. 24, ал. 2 Брюксел III). Няма изискване решенията да са окончателни и влезли в сила, достатъчно е да са изпълняеми в държавата по произхода (арг. чл. 35 Брюксел III), като включително съдът по произход може да обяви решението за временно изпълняемо, независимо от евентуално право на обжалване, а правото по произход не предвижда изпълняемост на обжалваемо решение (чл. 39 Брюксел III). Съответно не е необходимо и решението, с което искането за изпълнение е несъвместимо, да е влязло в сила, за да може да прегради за признаването.

21.4. За целите на признаването следва да се представи на съда препис на решението, който отговаря на условията за доказване на неговата достоверност, както и извлечение от решението, издадено от съда по произход, като се използва формуляра от Приложение II, без да се засягат разпоредбите на член 29 от регламента (чл. 28 Брюксел III). В случай че извлечението не бъде представено, съдът или компетентният орган може да даде срок за представянето му или да приеме равностоен документ или, ако прецени, че разполага с достатъчна информация, може да не изиска представянето му (чл. 29 Брюксел III).

Съдът не може да изисква от молителя да представи превод на решението. Независимо от това може да бъде изискан превод на български език при обжалване (чл. 28, ал. 2 Брюксел III). По целесъобразност може да се поиска транслитерация или превод на съдържанието на формуляра също на български език (чл. 28, ал. 2, б. „в“, изр. първо Брюксел III и вж. нотификацията по чл. 71, ал. 1, б. „ж“ Брюксел III).

Сезираният съд може обаче да изиска от страните да предоставят превод на подкрепящите документи, които са на език, различен от този, на който се провежда производството, само ако сметне, че такъв превод е необходим за постановяване на решението или за спазване на правата на защитата (чл. 66 Брюксел III). Не се изискват никакви легализации или други подобни формалности на представяните под действието на Регламента документи (чл. 65 Брюксел III).

21.5. Родово компетентен е окръжният съд (чл. 27, ал. 1 Брюксел III и вж. нотификацията). Местно компетентен е съдът по обичайното местопребиваване на ответника или според мястото на изпълнението (чл. 27, ал. 2 Брюксел III). Решението се обявява за подлежащо на изпълнение без преглед по смисъла на чл. 24 от регламента след приключване на формалностите по член 28 и в срок не по-дълъг от 30 дни след приключването на тези формалности, освен при невъзможност поради изключителни обстоятелства (чл. 30, изр. първо Брюксел III). Няма пречка за частично изпълнение (чл. 37 Брюксел III). Страната, срещу която е поискано изпълнението, няма право на този етап

от производството да прави каквито и да е забележки по искането (чл. 30, изр. второ Брюксел III).

21.6. Решението по молбата за декларация за изпълняемост подлежи на обжалване от всяка от страните. Жалбата се разглежда в съответствие с националните правила за двустранни състезателните производства (чл. 32, ал. 1-3 Брюксел III и вж. нотификацията). Решението подлежи и на касационно обжалване съгласно националните правила (чл. 33 Брюксел III и вж. нотификацията).

Срокът за обжалване е 30 дни от връчването или съобщаването на решението. Ако обичайното местопребиваване на страната, срещу която е поискано изпълнението, е в държава членка, различна от държавата, в която е издадена декларацията за изпълняемост, срокът за обжалване е 45 дни и започва да тече от датата на връчването или съобщаването лично на лицето или на неговия адрес. Не се допуска удължаване на срока по причина на отдалеченост (чл. 31, ал. 5 Брюксел III).

Съдът по въззивната жалбата се произнася в срок от 90 дни от нейното подаване (вж. обаче чл. 32, ал. 4 във вр. с чл. 11 Брюксел III), освен при невъзможност поради изключителни обстоятелства. Съдът по касационната жалба постановява решението си незабавно (чл. 34, ал. 2-3 Брюксел III). По молба на страната, срещу която е поискано изпълнението, съдът по жалбата спира производството, ако в държавата членка по произход изпълнението на решението е спряно поради обжалване (чл. 35 Брюксел III).

21.7. По време на срока за обжалване на решението за изпълняемост и докато се вземе решение по това обжалване спрямо имуществото на страната, срещу която е поискано изпълнението, не могат да се предприемат други мерки за изпълнение освен охранителни (чл. 36, ал. 3 Брюксел III). Същевременно, решението е достатъчно основание да се наложат обезпечителни мерки от първата инстанция без да е необходимо друга проверка на основателността на искането за обезпечение (чл. 36, ал. 1 Брюксел III).

21.8. При производства за обявяване на изпълняемост в държавата по изпълнение не се събират никакви данъци, налози или такси, изчислени въз основа на стойността на иска (чл. 38 Брюксел III). Възстановяването на всички разходи по прилагането на регламента няма предимство пред събирането на вземането за издръжка (чл. 43 Брюксел III).

22. Производства по реда на Регламент (ЕС) № 650/2012 на Европейския парламент и на Съвета от 04.07.2012 г. относно компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на решения и приемането и изпълнението на автентични актове в областта на наследяването и относно създаването на европейско удостоверение за наследство (Брюксел IV)

22.1. Брюксел IV се прилага считано от 17.08.2015 г. Относно признаването и обявяване на изпълнението регламентът ще има действие по производства образувани след тази дата (чл. 83, ал. 1 Брюксел IV). Подобно на Брюксел II и редът на настоящия регламент е задължителен и не е алтернатива на реда по Брюксел IB (чл. 1, ал. 2, б. „е“ Брюксел IB).

22.2. Регламентът предоставя обширна и детайлизирана уредба относно своя материален обхват. В най-общ план тук се включват въпросите относно компетентността, приложимото право, приемането на удостоверителни и др. документи, както и относно признаването и допускането на изпълнението по всички искове относно установяване на наследствената маса и дялове, вкл. искове за наследство, както и делбата на наследственото имущество (арг. чл. 23, ал. 2, б. „й“ Брюксел IV), освен когато не са изключени по силата на разпоредите на чл. 1 „Приложно поле“ Брюксел IV (като например оспорване на произход, оспорване на наличие на семейни отношения и т.н. – чл. 1, ал. 2, б. „а“ и следв. Брюксел IV). Всички съпътстващи споровете по наследяването въпроси ще бъдат при същите условия също в обхвата на регламента (арг. чл. 4 Брюксел IV), като при съдебен спор тези въпроси могат да бъдат повдигнати както първоначално, така и инцидентно (напр. относно доказателствена стойност на официални документ – съображение 64.).

Изследването на разпоредбите относно обхвата ще излезе много извън предмета на настоящия труд и няма да допринесе съществено за неговите резултати. Относно особеностите на признаването следва да се отбележи само, че по реда на регламента ще се признават и решения, които обхващат и въпроси по наследяване на вещни права върху недвижимости, вкл. и когато вещите се намират в сезираната държава (арг. чл. 4, чл. 31 и вж. съображения 15.-16. Брюксел IV), както и относно установяване и оспорване на произход.

Няма да се признават решения, които са по искове свързани с наследството, но не са наследствени искове по смисъла на регламента като например ревандикационни искове срещу лица, които владеят вещ от наследствената маса, но не оспорват качеството на наследника. Ще се признават обаче решения по искове на кредиторите на наследството относно тяхната специфична защита по съответното наследствено право (вж. съображения 45.-46, чл. 23,

ал. 2, б. „ж“ Брюксел IV, както и чл. 33 Брюксел IV).

22.3. Подобно на Брюксел IV конкретната уредба на признаването и обявяване на изпълнението не се различава по същността си от уредбата по Брюксел IA и следва плътно формулировките на Брюксел II. Предпоставките са идентични с Брюксел IA и IB (чл. 40 Брюксел IV). Съответно детайлно изследване не е необходимо. Не е посочено изрично, че не се проверява компетентността на държава по произхода, но това следва от обстоятелството, че подобна проверка не е предвидена в чл. 40 „Основания за отказ от признаване“ от Брюксел IV.

Предвижда се както признаване без *res iudicata* (чл. 39, ал. 1 Брюксел IV), така и изрични производства по признаване и по обявяване на изпълнението (чл. 39, ал. 3 и чл. 48 във вр. с чл. 43 Брюксел IV), вкл. като инцидентно искане по висящо съдопроизводство (чл. 39, ал. 3 Брюксел IV). Не е предвидено самостоятелно производство за обявяване на непризнаване на решението. Решението, което се признава, следва да е придружено от удостоверението по чл. 46, ал. 3, б. „б“ Брюксел IV (и вж. чл. 47 Брюксел IV).

От горните изводи следва, че моделът на признаване/обявяване на изпълнение ще бъде този по чл. 622 и чл. 623 ГПК. Няма основание законодателят да не прояви последователност. Местно компетентен ще е съдът по местожителството на страната (а не местоживеене, както е в българската версия), или по местоизпълнението (чл. 45 Брюксел IV). Заявителят не е длъжен да има пощенски адрес или упълномощен представител в държавата на сезирания съд. Изрично се урежда възможността сезираният съда да моделира вещните права, когато те са непознати за признаващата правна система, както се предвижда общо адаптиране на права, когато това е необходимо (съображения 15.-17. и арг. чл. 31 във вр. чл. 1, ал. 2, б. „к“ Брюксел IV и чл. 23, ал. 2, б. „й“ Брюксел IV).

22.4. Важно е да се отбележи в тази насока, че регламентът не създава никакво задължение за вписване (регистрация) на вещни права върху недвижимости, както и на др. права, включително не урежда последиците от тези вписвания, когато тези права са удостоверени в признаваното решение (арг. чл. 1, ал. 2, б. „к“ Брюксел IV и т.). Предвид особената важност на тези вписвания за стабилността на гражданския оборот следва да се приеме, че те могат да бъдат извършвани само въз основа на признати решения, като няма пречка и всъщност е напълно разумно да се вписват молбите за подобни признавания. Във всички случаи се надяваме, че законодателят няма да предвиди признаване на подобни решения от органите по вписването, което ще доведе до проблеми, подобни на регистрацията на решения по прекратяване на брачното правоотношение.

ЧАСТ ПЕТА.

ИЗПЪЛНЕНИЕ НА УДОСТОВЕРЕНИ КАТО ЕВРОПЕЙСКИ ИЗПЪЛНИТЕЛНИ ОСНОВАНИЯ РЕШЕНИЯ

1. Общи бележки

1.1. Подобно изпълнение е възможно понастоящем (i) въз основа на решения, които са удостоверени като европейски изпълнителни основания по безспорни вземания; (ii) на определени решения, постановени и удостоверени по реда на Регламент (ЕО) № 2201/2003 (Брюксел II) като европейски изпълнителни основания; (iii) на европейски заповеди за плащане, които са обявени за изпълняеми в държавата по произхода като европейски изпълнителни основания; (iv) на решения по европейски производства с малък материален интерес, което са удостоверени като европейски изпълнителни основания; както и (v) на решения относно издръжка, постановени от държава членка, която е обвързана от Протокола за приложимото право към задълженията за издръжка, приет във връзка с Конвенцията за международно събиране на издръжка за деца и за други членове на семейството, и удостоверени като европейски изпълнителни основания.

1.2. Българският законодател е дефинирал този вид производство като изпълнение без нарочно производство. Първата стъпка към принудителното изпълнение по националното право представлява производството по издаване на изпълнителен лист⁴⁹¹, последвано от органично свързаното с него производство по образуване на изпълнението и връчване на поканата за доброволно изпълнение с едновременното налагане на обезпечителни мерки. Съответно тези производства са избрани от националния законодател като цялостен модел (чл. 624 „Изпълнение без нарочно производство“, чл. 627, ал. 1 ГПК, чл. 627б, ал. 1 ГПК във вр. с чл. 405-406 ГПК, чл. 426, ал. 1 и чл. 428, ал. 1 ГПК).

Този ред е избран, защото правото на ЕС изисква в общия случай решенията, удостоверени като европейски изпълнителни основания, да се изпълняват при същите условия както националните решения и при производствата вече уредени в националното право (срв. напр. чл. 20, ал. 1 Р-805/2004, както и чл. 41, ал. 1, изр. второ Брюксел IБ), което следва да обхваща и производствата по обжалване. Недопустимо е следователно да се уреждат тепърва допълнителни производства, свързани с изпълнението, както

⁴⁹¹ Срв. Попова, В. Цит. съч., стр. 182.

и да се променят условията и производствата по изпълнението, освен ако инструмент на ЕС не предвижда това изрично (вж. например чл. 624, ал. 4 ГПК).

Така избраният ред отговаря напълно на горните изисквания на правото на ЕС, както и на изискването длъжникът да бъде изненадан от изпълнението и наложените обезпечителни мерки и да не знае за започналото изпълнение до връчване на поканата за доброволно изпълнение, но да му е гарантирана възможността по смисъла на регламентите за оспорване на издаването на изпълнителен лист, както и за други форми на защита (срв. чл. 21 и чл. 23 Регламент (ЕО) 805/2004). Също така, формата на обжалване в това производство е по-подходяща за възраженията на длъжника относно възникване на изпълнителната сила, както въз основа на националното, така и на правото на ЕС, които ще се повдигат за първи път.

1.3. От изрично предвидената възможност за оспорване на издаването на изпълнителен лист въз основа на правото на ЕС (чл. 21, ал. 1 Регламент (ЕО) 805/2004) може да се направи извод, че освен процесуалните предпоставки на искането за издаване на изпълнителен лист и предпоставките за наличие на изпълнителна сила по националното право, първоинстанционният съд ще следва да провери и формалностите по правото на ЕС (препис от решението, наличието на удостоверение и т.н.), които са необходими за едно първично установяване на правото на принудително изпълнение: срв. чл. 20, ал. 2 Регламент (ЕО) 805/2004.

Съдът по изпълнението извършва следователно една елементарна първична проверка дали решението е годно за изпълнение съгласно правото на ЕС: представено ли е решение, удостоверено като европейско изпълнително основание. При неоспорване от страна на длъжника, относно въпроса за годността ще следва да се формира непререшаемост – преградена е възможността на длъжника да възрази впоследствие в друго производство. Гласува се същевременно пълно доверие на удостоверяването от съда по произход по всички съпътстващи въпроси: дали спорът е в обхвата на инструмента на ЕС, дали е безспорно вземането и т.н.⁴⁹²

При възражения на длъжника относно изпълнението съдът по обжалването ще провери от своя страна освен предпоставките по националното право, също така и наличието на пречки съобразно съответния регламент: като цяло това е наличието на несъвместими решения (чл. 21 Регламент (ЕО) 805/2004), с някои несъществени отклонение по различните регламенти.

⁴⁹² Правилно Реш. 387-2013-САС-ГК, 7 с-в по гр.д. 3410/2012.

1.4. Може въз основа на горното да се направи предварителен извод, че същността на уредбата е обстоятелството, че съдът по признаването е обвързан от удостоверяванията на съда по произхода. Предимство е и донякъде, че по националното право няма да се провежда задължително открито заседание дори и при обжалване на акта по допускане издаването на изпълнителен лист, но ако съдът прецени, че изслушване на страните е необходимо, няма пречка жалбата да се разгледа в открито заседание (арг. чл. 278, ал. 1, изр. второ ГПК).

1.5. С уредбата по разглежданите регламенти се цели също така тежестта за конкретни съдопроизводствени разрешения да се прехвърли максимално към националните съдопроизводства. Опитът от Брюксел ІА сочи, че изцяло автономните процедури създават прекалено много трудности и въпроси поради липсата на общи съдопроизводствени правила, които да уреждат изцяло процеса, а оттук и неминуемото прилагане на националните правила, които от своя страна следва да се напасват към общия европейски модел, зададен със съответния регламент. В тази насока са всъщност големия брой от запитванията до СЕС: въпроси относно точния разум и смисъл на разпоредбите на правото на ЕС в контекста на националното съдопроизводство⁴⁹³.

1.6. Изборът да не се запази производството по обявяване на изпълнението и насочването към производствата за стартиране на принудителното изпълнение в съответните страни, има също така и предимството, че

⁴⁹³ Поради което само националните юрисдикции, които са сезирани със спора и трябва да поемат отговорността за последващото му съдебно решаване, могат да преценят (предвид особеностите на делото) както необходимостта от преюдициално заключение (за да могат да постановят решението си), така и релевантността на въпросите, които поставят на Съда (С376/05 и С377/05, т. 26, С400/10, т. 33-34; вж. и С379/98, т. 38, както и С103/08, т. 16 за задължението на СЕС да се произнесе. Презумпцията за релевантност на поставените от националните юрисдикции преюдициални въпроси може да бъде оборена само в изключителни случаи, по-специално когато е ясно, че исканото тълкуване на посочените във въпросите разпоредби от правото на Съюза няма никаква връзка с действителността или с предмета на спора по главното производство (вж. по-специално С103/08, т. 17 и С82/09, т. 15). Съгласно С-112/13, т. 35, макар да е възможно при определени обстоятелства да е по-удачно фактическата обстановка по делото да е установена и проблемите от чисто вътрешноправен характер да са решени към момента на препращането на въпроса до Съда (вж. по-специално С-36/80 и 71/80, т. 6, С83/91, т. 26, С236/98, т. 31), националните юрисдикции разполагат с възможно най-широко право да сезират Съда, ако сметат, че висящото пред тях дело повдига въпроси във връзка с тълкуването или преценката на валидността на разпоредбите на правото на Съюза, по които въпроси те трябва да вземат решение (вж. по-специално С-166/73, т. 3, С348/89, т. 44, С210/06, т. 88, както и С188/10 и С189/10, т. 41).

съгласно регламентите се предвижда липсата на пречка да се започне (съгласно съответните национални правила) и самото принудително изпълнение, дори и спорът по изпълнението да е още висящ. Това предимство е втората главна цел при предвиждането на подобен тип производство (арг. чл. 23 Регламент (ЕО) 805/2004 и чл. 407, ал. 2 ГПК).

1.7. Ограничаването на пречките за изпълнение главно до хипотезите на несъвместими решения (чл. 21, ал. 1 Регламент (ЕО) 805/2004 и вж. чл. 47, ал. 3 Брюксел II) позволява също така липсата на необходимост от специализирано производство по установяването им, а от друга страна позволява разглеждане на въпросите поначало в закрито заседание: няма да се повдигат спорове, чието естество предполага винаги двустранно спорно производство с изслушване и на двете страни.

1.8. Предимство на уредбата представлява също така обстоятелството, че тя е уеднаквена в една доста голяма степен в различните инструменти относно европейското изпълнително основание, като вкл. и Брюксел II се съобразява със систематиката и формулировките. Проблемите на този тип производство вече бяха разгледани в общ план при анализа на този регламент. Тук на преден план изпъква и особеното значение на издаването на изпълнителен лист въз основа на чуждестранно решение. Тези въпроси бяха също анализирани с детайли. Затова в тази част ще се разгледат само специфичните проблеми, които се повдигат относно всеки регламент.

2. Изпълнение на определени решения по реда на Регламент (ЕО) № 2201/2003 относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по брачни дела и делата, свързани с родителската отговорност (Брюксел II)

2.1. По реда на раздел 4, глава III от Брюксел II ще се изпълняват на първо място решения относно правото на лични отношения с детето при наличие на трансграничен елемент (чл. 40, ал. 1, б. „а“ Брюксел II), когато: (i) решението е постановено при неявяване на страна, на която е връчен препис от исковата молба или равностоен документ своевременно и по такъв начин, че да се даде възможност на лицето да организира защитата си, или (ii) когато не са спазени тези условия, но се установи, че това лице е приело решението без възражения (напр. не е използвало наличните средства за защита, въпреки че е уведомено за постановеното решение); като също така (iii) на всички заинтересованите страни е била предоставена възможността да бъдат изслушани; и включително (iv) на детето е била предоставена възможността да бъде изслушано, освен ако изслушването е било прието за неподходящо при

отчитане на възрастта или степен на зрялост. Това следва от разпоредбите на чл. 41, ал. 2 Брюксел II при сравнение на текстовете на немски и английски език, докато българската версия е доста неясна и противоречива: напр. преведено е всъщност, че предпоставка е изискването лицето да не е уведомено. Ще се изпълняват и определени решения относно наложени имуществени санкции (глоби – вж. **16.4., в**) Част четвърта).

2.2.1. По реда на раздел 4 от Брюксел II ще се изпълняват на второ място и решения относно връщането на дете, което е неправомерно отведено или задържано в държава членка, различна от държавата членка, където детето е имало обичайно местопребиваване непосредствено преди отвеждането или задържането. Решенията следва да са постановени в съответствие с чл. 11, ал. 8 Брюксел II (чл. 40, ал. 1, б. „б“ Брюксел II), като при постановяване на решението: (i) на детето е била предоставена възможността да бъде изслушано, освен ако изслушването е било прието за неподходящо при отчитане на възрастта или степен на зрялост; (ii) на всички заинтересованите страни е била предоставена възможността да бъдат изслушани; и (iii) при произнасянето на своето решение съдът е взел предвид мотивите, както и доказателствата в подкрепа на издаденото решение, съгласно член 13 от Хагската конвенция от 1980 г. (чл. 42, ал. 2 Брюксел II). Следва да се подчертае, че само подобни решения за връщане на дете ще се изпълняват по реда на раздел 4 от Брюксел II⁴⁹⁴.

Решението по чл. 12 за връщане, resp. по чл. 13 от Хагската конвенция от 1980 г. за отказ от връщане, се взима от съд на държавата, където детето е неправомерно отведено или задържано по реда на чл. 11 „Връщане на дете“ Брюксел II (и вж. съображения 17.-18. Брюксел II), който препраща към конвенцията.

Съгласно Конвенцията с молба може да се сезира само или компетентен по Конвенцията централен орган по обичайното местопребиваване на детето или централния орган на всяка друга договаряща държава за съдействие за осигуряване връщането на детето (чл. 9 от Конвенцията и срв. чл. 22а от Закона за закрила на детето). Сезираните органи вземат мерки за връщане на детето, ако то се намира в тази държава, или препращат на съответния централен орган на държавата, в която се намира детето (чл. 9-10 от Конвенцията).

Централните органи вземат мерки, като включително сезират съдебните или административните органи (страната също може да сезира пряко тези органи: чл. 29 от Конвенцията), които са компетентни да разпоредят

⁴⁹⁴ C-195/08, C-256/09 и C-211/10.

връщане на детето, ако самите централни органи не са компетентни за това (арг. чл. 15 от Конвенцията).

Когато лице, институция или друг орган, който упражнява родителските права сезират компетентните органи на държавите членки за издаване на решение въз основа на Хагската конвенция от 1980 г. за връщането на дете (съгласно предпоставките на чл. 12, ал. 1-2 от Конвенцията), сезираните органи могат да откажат връщането на детето само въз основа на предпоставките на чл. 13 от Конвенцията⁴⁹⁵ (Съображение 17, както и вж. чл. 11, ал. 2 и ал. 6 Брюксел II)⁴⁹⁶. Предпоставките, както и изискванията към производството, са допълнени от разпоредбите на чл. 11, ал. 2-7 Брюксел II, които разпоредби следва да се съобразяват.

За Република България централен орган е Министерството на правосъдието, а компетентен орган е Софийският градски съд, който разглежда молбата на министерството по реда на особено двустранно и спорно производство (вж. Глава трета. „а“ от Закона за закрила на детето). Решението на Софийския градски съд подлежи на обжалване. При отказ решението на националния съд е окончателно и ще прегражда пътя за изпълнение на чуждестранни решения, разпореждащи връщане, когато се прилагат само правилата на Хагската конвенция от 1980 г.

За разлика от модела на конвенцията обаче, в обхвата на европейския граждански процес съдът в държавата, където детето е имало обичайно местопребиваване непосредствено преди отвеждането или задържането и който съд остава компетентен по въпросите на родителската отговорност (чл. 10 Брюксел II и чл. 2, т. 7-10 Брюксел II), може да постанови последващо решение (чл. 11, т. 8 Брюксел II), с което да разпорежи връщането на детето въпреки решението за отказ за връщане на детето по смисъла на член 13 от Хагската конвенция. Няма значение в тази връзка дали след отвеждането съдът по чл. 10 Брюксел II е постановил и решение за възлагане на упражняването на родителските права на родителя, който иска връщане⁴⁹⁷.

⁴⁹⁵ Напр. при промяна на местопребиваването на детето, което е задържано въз основа на решение, което после е било отменено: С-376/14, т. 63-67.

⁴⁹⁶ По решенията на съд на държава членка, с които на основание на Хагската конвенция от 1980 г. се отхвърля искане за незабавно връщане на детето на територията, на която се намира съдебният район на съд на друга държава членка и които се отнасят до родителската отговорност по отношение на това дете, не засягат решенията, които следва да се постановят в тази друга държава членка по образувани преди това и все още висящи дела във връзка с родителската отговорност: С-497/10.

⁴⁹⁷ С-211/10, т. 53.

Компетентният съд постановява решението си, след като получи информацията за причините на отказа и съобрази предоставената информация, което решение се изпълнява по реда на раздел 4, Глава III от регламента⁴⁹⁸: незабавно и без възможност за оспорване възникването на неговите последици. За тази цел, решението на първоинстанционния съд следва веднага да се съобщи на компетентните органи на съда на държавата, откъдето детето е неправомерно отведено, заедно с другата необходима информация (на съдът компетентен по чл. 10 Брюксел II и вж. чл. 11, т. 6-7 Брюксел II), и това е достатъчно основание този съд да постанови решение, която да удостовери по чл. 42 Брюксел II (чл. 11, т. 8 Брюксел II).

СЕС е постановил, че решението на първоинстанционния съд на държавата, където детето е отведено или задържано, както и последващата го процедура по регламента са автономни⁴⁹⁹. Затова този съд следва да уведоми съда по последното обичайно местопребиваване, независимо дали решението му влиза в сила, или не (вкл. без значение дали решението е обжалвано), като решението по чл. 11, т. 8, респ. удостоверяването по чл. 42 Брюксел II, не се влияе от никакви последващи производства по обжалване на решението по чл. 13 от Хагската конвенция, вкл. и от последващо решение, което постановява връщане. Иначе ще се бламира експедитивността при връщането на детето и ще са наруши баланса на интересите му⁵⁰⁰.

2.2.2. Поставя се в тази връзка въпросът за съотношението на това производство с производството за изпълнение на решение относно упражняването на родителските права, което решение съдържа и задължение за връщане на детето⁵⁰¹, чието изпълнение се обявява съгласно реда на раздел

⁴⁹⁸ C-195/08, като се приема, че решението за отказ е задължителна предпоставка за да се удостовери решението като решение по чл. 42 Брюксел II. Също и C-211/10.

⁴⁹⁹ C-195/08, C-211/10.

⁵⁰⁰ C-195/08: В светлината на изложените съображения следва да се отговори, че след вземането на решение за отказ за връщане и съобщаването му на съда по произхода, за целите на издаване на удостоверението, предвидено в член 42 от Регламента, спирането на неговото изпълнение, неговото изменение, отмяна или при всяко положение липсата на сила на пресъдено нещо на това решение или заместването му с решение за връщане са без значение, доколкото връщането на детето не се е състояло в действителност. Тъй като не е изразено никакво съмнение относно автентичността на същото удостоверение и тъй като то е съставено в съответствие с формуляра, образец от който се намира в приложение IV към Регламента, възражението срещу признаването на решението за връщане е забранено, а сезираната юрисдикция само е длъжна да констатира изпълняемостта на удостовереното решение и да уважи искането за незабавно връщане на детето.

⁵⁰¹ Задължението е именно за връщане на детето в юрисдикцията на съда по произхода, което го прави различно от решение за осъществяване на правото на лични контакти, при което не се твърди неправомерно напускане на юрисдикцията (чл. 40, ал. 1, б. „а“ Брюксел II).

2, Глава III Брюксел II. В тази връзка, в обхвата на решенията относно родителската отговорност е и правото на упражняване на родителски права, което право включва и правата и задълженията за полагане на грижа за личността на детето, по-специално включително на правото да се определи мястото на пребиваване на детето (чл. 2, т. 9 Брюксел II).

Подобни решения са допустими и по арг. от чл. 10, б. „б“, iv) Брюксел II, съгласно която разпоредба, ако решението за родителските права при условията на запазване на компетентността по чл. 10 Брюксел II не съдържа задължение за връщане на детето (и са налице и др. предпоставки), компетентността се прехвърля на съда по новото обичайно местопребиваване на детето. Т.е. когато има подобно задължение, компетентността по чл. 10 Брюксел II се запазва, а няма съмнение, че изпълнението на подобно решение е в обхвата на раздел 2, глава III на Брюксел II.

Също така, съгласно разпоредбата на чл. 40, ал. 2 Брюксел II, нищо в режима по раздел 4, Глава III на Брюксел II не погасява правото на носителя на родителска отговорност да иска признаване и изпълнение на решения в съответствие с разпоредбите на раздел 2 от същата Глава III. Така дори и страната да разполага или да е разполагала с възможността по чл. 40 и следв. Брюксел II, това не преклудира изпълнението на решенията относно упражняването на родителските права, които съдържат и задължение за връщане на детето⁵⁰².

Можем в тази насока да разграничим хипотезите, когато постановяването на подобно решение би било възможно: (i) страната иска направо промяна в режима на правата след отвеждането/задържането на детето, без да се възползва от реда по чл. 11 Брюксел II; (ii) след като редът по чл. 11 Брюксел II е изчерпан; и (iii) паралелно с него. Втората хипотеза не повдига специфични въпроси, доколкото при нея ще има ново решение при други обстоятелства и с друг предмет, което решение няма да е затова несъвместимо с отказа да се постанови връщане на детето (необходимо е само да се следи дали съдът по чл. 10 Брюксел II е запазил компетентността си). Същото и при третата, като включително съдът относно упражняването на родителските

⁵⁰² Не следва обаче по аргумент от тази разпоредба да се приеме, че по реда на раздел 2, глава III се изпълняват и решенията по чл. 11, т. 8 Брюксел II, които не отговарят на условията за удостоверяване по чл. 42 Брюксел II, защото съгласно чл. 11, т. 8 решенията, постановени по неговия ред, се изпълняват само по реда на раздел 4, глава III Брюксел II, т.е. ако не отговарят на условията на чл. 42, Брюксел II, не се издава удостоверение и те изобщо не подлежат на признаване и обявяване на изпълнение. Противоречието с чл. 42 Брюксел II предпоставя и пълно противоречие с условията по обявяване на изпълнението съгласно чл. 23 Брюксел II.

права ще е и съдът по чл. 11, т. 8 Брюксел II.

По отношение на първата хипотеза можем от всичко изложено в предходния параграф да направим извод, че властта да разпореждат директно връщане на детето от друга юрисдикция само поради факта на неговото неправомерно отвеждане, респ. задържане там, не е предоставена от Брюксел II на съдилищата на други държави членки, преди решението по чл. 13 от Хагската конвенция от 1980 г., извън съдът, компетентен по Конвенцията и по чл. 11 Брюксел II. Редът по чл. 11 Брюксел II и респ. по раздел 4, глава III Брюксел II представлява едно специализирано производство със самостоятелен предмет: директно връщане на детето само поради факта на неговото неправомерно отвеждане, респ. задържане, което производство изключва прилагането на друг ред.

Следва в тази насока да се държи и сметка, че държавите членки са настоявали за запазване действието на Конвенцията именно защото пътят е бил утъпкан и е имало практически доказателства, че работи. Затова няма и необходимост и не се урежда изрично възможност, при която страната да се обръща направо пред съда по чл. 10 Брюксел II с искане за разпореждане за връщане.

Следователно редът по чл. 11, респ. по чл. 40 и следв. Брюксел II е задължителен винаги когато родителят, от който детето е отведено, също разполага с родителските права⁵⁰³, вкл. да участва в определяне местопребиваването на детето, и независимо дали ги упражнява заедно с другия родител или самостоятелно (това се включва в самата дефиниция на неправомерно отвеждане, респ. задържане: чл. 2, т. 11 Брюксел II – съответно, когато родителят е лишен по съответния законов ред от възможността да упражнява правата, липсва изобщо предпоставка за постановяване на решение за връщане) и затова не е необходима промяна в режима на тяхното упражняване, за да се върне детето, а направо възниква интерес да се иска връщане на детето от юрисдикцията, където е отведено/задържано.

Когато обаче е необходима и промяна в режима на упражняване на правата, няма пречка направо да се пристъпи към съответното производство,

⁵⁰³ Само в тази хипотеза може да се говори за неправомерно отвеждане: С-211/10, т. 35, С400/10, т. 44 и С491/10, т. 39-40. Неправомерно задържане ще има и при задържането на детето извън държавата членка по произход след съдебно решение в тази държава членка, определящо, че детето ще пребивава в дома на родителя, който живее в тази държава членка, тъй като съгласно член 2, т. 9 Брюксел II правото на упражняване на родителските права включва правото да се определи и мястото на пребиваване на детето: С-376/14, т. 63.

в което да се постанови и връщане на детето съгласно новия режим на упражняване на правата (но е недопустимо директно искане за постановяване връщането на детето от другата юрисдикция)⁵⁰⁴. При тази хипотеза родителят всъщност изоставя директната възможност да върне детето в юрисдикцията на съда, откъдето то е отведено, или не е върнато, и поставя за решаване на право въпроса за родителските права, решението по който въпрос да предпостави евентуално и връщането на детето по пътя на определяне на неговото местопребиване⁵⁰⁵. Този съд разполага също така с възможността да постанови привременни мерки относно детето, което може да включва и връщане в юрисдикцията, ако те бъдат изпълнени (за изслушване, за настаняване в учреждение и т.н.)⁵⁰⁶.

⁵⁰⁴ С-403/09: упражняването на правата се предоставя на единия родител и се разпорежда настаняване на детето в учреждение, което решение ще подлежи на обявяване на изпълнение. Вж. и С-296/10, където също е поискано изпълнение на привременни мерки.

⁵⁰⁵ В този смисъл се присъединяваме към становището у Натов, Н и колеktiv. Цит. съч., стр. 127-128, че страната има избор между двата вида изпълнение: по раздел 2, глава III във вр. с чл. 10 и по раздел 4, глава III, във вр. с чл. 11 Брюксел II; но изразеното там мнение по-скоро остава впечатление, че страната може да се насочи към съда по произхода направо с искане за връщане поради неправомерно отвеждане/задържане, като в тази връзка се сочи национална и практика на СЕС. Относно цитираните решения: при С-256/90 и при С-211/10 е поискано връщане на детето именно по реда на чл. 11 Брюксел II от съдилищата на държавата, където то се намира, като при постановен отказ, се приема, че съдът, компетентен по чл. 10 Брюксел II относно родителската отговорност (съдът по обичайното местопребиване на детето отпреди неправомерното отвеждане), е компетентен да постанови и удостовери решението по чл. 11, т. 8 Брюксел II (което се изпълнява респ. съгласно чл. 42, ал. 2 Брюксел II). Същото и по С-195/08, където независимо че съдът по последното обичайно местопребиване е взел решение по родителските права след неправомерното задържане, въз основа и на това решение се иска решение по чл. 11 Брюксел II от другата държава. С Реш. 92-2010-ВКС-ГК, III отд. по гр.д. 1469/2009 се приема обаче, че е възможно искане за постановяване на връщане поради неправомерно отвеждане/задържане и директно пред съд на държавата, откъдето детето е изведено, но изводът е основан само на разпоредбите на чл. 10 Брюксел II, а не на цялостен анализ на всички относими правила на регламента.

⁵⁰⁶ Съгласно становището на генералния адвокат по С-195/08, т.53, няма пречка да се обяви изпълнението на акт на този съд, с който акт като временна мярка се постановява връщане на детето. Извод в тази насока може да се направи от С-256/90, където СЕС приема, че правилата на чл. 21 и следв. Брюксел II не се прилагат спрямо временните мерки по чл. 20 Брюксел II, свързани с упражняването на родителските права, *inter alia* и защото така би се създадо предпоставка да се заобиколи компетентността на съда по чл. 10 Брюксел II (§.91). Оттук може да се направи извод, че няма пречка съдът по чл. 10 Брюксел II да постановява подобни временни мерки. Със С-211/10 се потвърждава общото правомощие за налагане на подобни мерки по аргумент от постановеното, че издаването на привременна мярка по чл. 10, б. „б“, iv) Брюксел II, която не съдържа задължение за връщане на детето, не е предпоставка за прехвърляне на компетентността върху съда на държавата по отвеждането/задържането. Вж. и С-403/09.

Редът по чл. 11 Брюксел II е в тази връзка ясен, опростен и с кратки срокове, като осигурява бърза възможност за изслушване на детето (невинаги отвелят или задържалият го родител ще го върне доброволно в юрисдикцията по чл. 10 Брюксел II за изслушване), както и проверка на обстоятелствата по необходимостта от връщане от органите на държавата, където детето е отведено и от където е отведено. Липсва също така възможност за оспорване на изпълнението на решението за връщане по чл. 11, т. 8 Брюксел II (срв. чл. 23 Брюксел II). При реда на раздел II от Глава III Брюксел II страната ще следва да е преминала обаче целия път на издаване на решение относно родителските права, и съответно на обявяване за признаване, което може изключително да забави връщането, а незабавно връщане е прието за най-висш интерес на детето⁵⁰⁷.

Затова решенията за връщане на дете са извадени от обхвата на изпълнението на решения за родителската отговорност: те са извън обхвата на дефиницията на тази отговорност (срв: чл. 2, т. 9, 10 и т. 11 Брюксел II). Разпоредбата на чл. 28 Брюксел II сочи същевременно, че по реда на раздел II на Глава III се обявява изпълнение само на решения за упражняване на родителската отговорност, т.е. така както тя е дефинирана в чл. 2, т. 9-10 и срв. т. 11 Брюксел II. А решения за връщане на дете, както това е дефинирано в чл. 2, т. 11 Брюксел II, се взимат по реда на чл. 11 Брюксел II, като само някои от тях се изпълняват по реда на чл. 42 и следв. Брюксел II.

Разпоредбите на чл. 11 Брюксел II изискват същевременно да се прилага производството по Конвенцията, с изключение на някои изрични разпоредби в чл. 11 Брюксел II. Следователно държавите са задължени да прилагат конвенцията както по силата на чл. 11 от Брюксел II, така и по силата на международните си публичноправни задължения (арг. чл. 60 Брюксел II, съгласно който конвенцията остава да се прилага заедно с регламента, и така тя се изважда от заменените конвенции по чл. 59 Брюксел II, който също изрично препраща към чл. 60 Брюксел II)⁵⁰⁸. Надали тази сложна конструкция би била

⁵⁰⁷ C-195/08.

⁵⁰⁸ Изрично съображение 17: „В случаите на неправомерно отвеждане или задържане на дете, връщането на детето трябва да се осъществи без закъснение, и за тази цел Хагската конвенция [от 1980 г.] трябва да продължи да се прилага, както е допълнена от разпоредбите на този регламент и особено на член 11. Съдилищата на държавата членка, в която или към която детето е било неправомерно отведено или задържано, трябва да могат да се противопоставят на неговото или нейното връщане в особени, надлежно оправдани случаи. Въпреки това, това решение може да се замени от последващо решение на съда на държавата членка на обичайното местопребиваване на детето преди неправомерното му отвеждане или задържане. Ако това решение съдържа

необходима, ако се приеме, че компетентен направо да постанови връщане е съдът по чл. 10 от Брюксел II, прилагайки националното си право.

В заключение следва да се посочи, че на практика често ще е много трудно да се направи разграничение от съда по произхода дали страната наистина цели само заобикаляне на режима по чл. 11 Брюксел II и отнасяне на въпроса направо пред националния ѝ съд, или има и действителна необходимост от преразпределяне на упражняването на родителските права. В обхвата на решенията относно родителската отговорност е по-специално и правото да се определи мястото на пребиваване на детето (чл. 2, т. 9 Брюксел II), когато компетентен ще е винаги съдът по чл. 10 Брюксел II (съдът по обичайното местопребиваване на детето отпреди отвеждането), независимо че детето е отведено извън неговата териториална юрисдикция. Трудно би се намерил съд, който, предвид интересите на детето, да прекрати производството, ако установи превратно използване на правата на по-късен етап.

В крайна сметка би било изцяло в противоречие на интересите на детето подобни решения да не се изпълняват (а и липсва проверка на компетентността като предпоставка за признаване: арг. чл. 23 Брюксел II). Предвид и наличието на възможността за привременни мерки, може да се приеме, че Брюксел II предоставя на страната множество възможности за практическото връщане на детето, които тя трябва внимателно да подбере съгласно фактичката ситуация и необходимостта от бърз и ефикасен резултат. Вероятно за това СЕС е избягнал отговора на въпроса за задължителността или алтернативността на реда по чл. 11 Брюксел II, въпреки искането на генералния адвокат по C-195/08 (а и не е бил сезиран с това от държавата членка).

2.3. Двата типа решения по реда на чл. 40 и следв. Брюксел II подлежат на изпълнение без изискване за обявяване на изпълняемост в нарочно решение (съображение 23.). Производството по проверка на формалностите по изпълнението протича при проверка на представеното решение и на удостоверението към него, което се издава специфично, за да удостовери качествата на решението, и обвързва съда по изпълнението (арг. чл. 41, ал. 2 и чл. 42, ал. 2, чл. 43 и сл. Брюксел II). Самото производство е едностранно.

Горното следва от изискванията на регламента тези решения да се изпълняват в друга държава членка, без да е необходима декларация за изпълняемост и без да се предоставя каквато и да е възможност за противопоп-

връщането на детето, връщането трябва да се осъществи, без да се изисква някаква специална процедура за признаване и изпълнение на това решение в държавата членка, в която детето е било преместено или задържано.“

ставяне на признаването (чл. 41, ал. 1, първи параграф и чл. 42, ал. 1, първи параграф Брюксел II, както и вж. и съображение 17, съгласно което за целите на ефективното връщане без закъснение на детето изрично се изисква връщането да се осъществи).

Оттук следва, че производствата по чл. 622, 622а и чл. 623 ГПК са неподходящи. По същите причини е неподходящо като модел и производството по Глава трета. „б“ „Особени правила за признаване и допускане изпълнението на решения на чуждестранни съдилища и на други чуждестранни органи, свързани с родителските права и мерките за закрила на децата“ от Закона за закрила на детето, което е също така двустранно и спорно (арг. чл. 22м от Закона за закрила на детето).

Затова следва съдилищата незабавно да пристъпят към издаване на изпълнителен лист по модела на чл. 624 ГПК като първа стъпка на производството по принудително изпълнение на правата (арг. чл. 47, ал. 1-2 Брюксел II), в което производство ще се проверят формалностите относно решението (дали е представен надлежен препис и удостоверение съгласно 45 Брюксел II във връзка с чл. 41, ал. 2 и чл. 42, ал. 2 Брюксел II и т.н.), а резултатите от тази проверка ще се отразят съответно в определението за постановяване издаването на изпълнителен лист.

2.4. Спорът по предпоставките за издаване на изпълнителен лист по националното право ще може да бъде повдигнат по пътя на обжалването на издаването на изпълнителния лист⁵⁰⁹. По същия ред другият родител ще може да оспори предпоставките за издаване на изпълнителен лист по правото на ЕС, което оспорване е ограничено само до противоречие с последващо изпълняемо решение, т.е. с решение, с което се изменя режимът на отношения с детето или се отменя връщането, респ. се изменят условията по връщането: чл. 47, ал. 2, втори параграф Брюксел II (с това се отчита природата на актовете да бъдат проява на спорна съдебна администрация на граждански права – срв. и чл. 23, б. „д-е“ Брюксел II)⁵¹⁰. Общите предпоставки за признаване и допускане на изпълнението по чл. 23 Брюксел II обаче не са и не могат да

⁵⁰⁹ Така и Попова, В. Цит. съч., стр. 135.

⁵¹⁰ Съгласно C-211/00 последващото решение може да е само решение на съда по произхода на първото решение – само този съд е компетентен по тези въпроси. Иначе би се нарушило изискването за незабавно и безпрепятствено изпълнение на решението по чл. 41, ал. 1 или чл. 42, ал. 2 Брюксел II. Затова и разпоредбата на регламента има изрично предвид само „последващо годно за изпълнение решение“ – тоест решение, което ще се изпълнява по реда на регламента във връзка с правилата на чл. 41, ал. 1 и чл. 42, ал. 2 Брюксел II.

бъдат предмет на това производство⁵¹¹.

2.5. Няма формална пречка да се подаде искане за признаване или изпълнение на подобно решение по общия ред (арг. чл. 40, ал. 2 Брюксел II във вр. с чл. 21, ал. 2 Брюксел II). Но са недопустими изпреварващи производства за отказ от признаване на тези решения (арг. чл. чл. 21, ал. 3, първи параграф Брюксел II)⁵¹². Разпоредбата на чл. 40, ал. 2 Брюксел II във вр. с чл. 21, ал. 2 Брюксел II следва да се разбира в смисъл, че производството по решението за връщане на дете не е пречка да се иска признаване, респ. на други решения, които са свързани с родителската отговорност и личните отношения.

2.6. Компетентни по издаване на изпълнителен лист ще са съответно окръжните съдилища (арг. от чл. 624, ал. 1 ГПК) при спазване на изискванията за определяне на местната подсъдност съгласно чл. 29 Брюксел II, който ще се прилага поради липсата на изрични национални разпоредби. Считаме обаче, че е по-разумно издаването на подобни изпълнителни листи да се възложи на Софийски градски съд с оглед на избягване на всякакви спорове по компетентността и оттука забавяне на производството.

2.7. Определението по постановяване издаването на изпълнителен лист следва да подлежи на обжалване пред САС, както и на касационно обжалване пред ВКС без филтъра по чл. 280 ГПК (арг. чл. 624, ал. 2, изр. първо ГПК във вр. с чл. 623, ал. 6 ГПК). Считаме, че по този начин следва да се тълкува препращането в чл. 624, ал. 2 към чл. 623, ал. 6 ГПК, защото в противен случай решението няма да се третира като национално, а се създава различен режим на обжалването – винаги в открито заседание, като съдът се произнася с решение⁵¹³.

В друг аспект правомощията на САС като въззивна инстанция нямат особена разлика от обжалване на допускане издаването на изпълнителен лист. Сроковете за обжалване пред втората инстанция ще текат без разлика от общите правила: за молителя – от връчването на определението; за длъжника –

⁵¹¹ Вкл. не може да се откаже изпълнение и при очевидни пропуски на съда по произхода относно предпоставките за издаване на удостоверение. Проверка и отмяна, евентуално поправяне на удостоверението може да се иска само пред този съд: С-491/10. Не се отказва изпълнение и когато съдът по произхода е приел, че е компетентен поради наличието на обичайно местопребиваване на детето в неговата юрисдикция, независимо че съдът по чл. 11, т. 1-7 Брюксел II е установил промяна на местопребиваването и затова е отказал да постанови връщане на детето: С-376/14.

⁵¹² С-195/08, като се посочва, че непосредственото зачитане (признаване) на тези решения и формирането на правни последици не подлежи на оспорване.

⁵¹³ Така и Попова, В. Цит. съч., стр. 133-134.

от връчване на поканата за доброволно изпълнение (арг. чл. 624, ал. 2, изр. второ ГПК). Сроковете за касационно обжалване ще са съгласно разпоредбите на чл. 283 ГПК.

2.8. Обжалването няма да спира изпълнението (срв. и чл. 624, ал. 3 ГПК), освен в хипотезата на чл. 47, ал. 3 Брюксел II, което има особено значение при производствата за връщане на дете (арг. от чл. 47, ал. 1-2 съгласно които разпоредби решенията се изпълняват съгласно националното законодателство (съобр. и чл. 407, ал. 2 ГПК) и при същите условия, ако решението беше постановено в сезираната държава).

2.9. Необходимо е обаче решенията да бъдат изпълняеми в държава по произхода, което включва и изпълняемост, постановена от съд като привременна мярка, дори и когато решението е обжалвано и съгласно правото по произхода това пречи на прикрепването на изпълнителната сила (арг. чл. 41, ал. 1, втори параграф Брюксел II и чл. 42, ал. 1, втори параграф Брюксел II, като версията на български език е отново доста неясна). В тези хипотези регламентът създава допълнително автономно правило за възникване на съответната национална изпълнителна сила.

2.10. Няма пречка при решение за правото на лични отношения с детето да се приложат и разпоредбите на чл. 48 Брюксел II от съда по изпълнението: да се адаптира изпълнението. Адаптацията ще се извърши също в определението за постановяване издаването на изпълнителен лист. Съдът няма обаче правомощие да признава и изпълнява решения за разноски и разходи, за които ще е необходимо отделно производство по обявяване на изпълнението (арг. чл. 49 Брюксел II).

3. Изпълнение по реда на Регламент (ЕО) № 805/2004 на Европейският парламент и на Съвета от 21.04.2004 г. за въвеждане на европейско изпълнително основание при безспорни вземания (P-805/2004)

3.1. По този ред се изпълняват решения, съдебни спогодби и публични документи, които са удостоверени като европейски изпълнителни основания от съда по произхода (чл. 3, ал. 1 P-805/2004). Материалният обхват на P-805/2004 е в общия материален обхват на действие на Брюксел IA, респ. IB, относно типовете спорове с трансграничен елементи, спрямо които действа техният режим (арг. чл. 2 и чл. 27 P-805/2004). Определението за решение също е съгласно обхвата на Брюксел IA-B, което позволява удостоверяване като европейски изпълнителни основания и на заповеди за изпълнение по националното право и т.н.: чл. 4, ал. 1 P-805/2004.

3.2. Възможността за прилагането на производството по издаване

на изпълнителен лист следва от премахването на изискването за обявяване на изпълняемост по реда на екзекутурата, а направо да се пристъпи към принудително изпълнение по процедурата и условията на съдопроизводството на държава по изпълнението (чл. 1, чл. 5, ч. 20, ал. 1-2 Р-805/2004), като длъжникът няма възможност за противопоставяне на признаването (чл. 5 Р-805/2004), а му се предоставя право на жалба относно предпоставките за издаване на изпълнителен лист (арг. чл. 21, ал. 1 Р-805/2004).

3.3. Няма в тази връзка пречка кредиторът да поиска признаване и/или изпълнение съгласно Брюксел IA и IB (чл. 27 от Р-805/2004), както и по реда на друг инструмент на ЕС (съображение 20.). Съгласно точната формулировка на чл. 27 от Р-805/2004 възможността следва да се ограничава само до искане за признаване или изпълнение, но не и до изпреварващо искането за изпълнение искане за отказ от признаване, което да отложи във времето изпълнението (вж. **4.7. infra**).

Разпоредбата на чл. 27 Р-805/2004 е съобразена с Брюксел IA, където няма самостоятелно производство по отказ от признаване, каквото е уредено при Брюксел IB. Също така, подобно производство ще противоречи пряко на регламента, който предвижда, че молба за отказ от признаване може да се подаде само в държава по принудителното изпълнение (чл. 21, ал. 1 Р-805/2004), а съгласно разпоредбите на чл. 4, ал. 5 Р-805/2004 държава по принудителното изпълнение е само държава, където вече е поискано изпълнение.

3.4. Регламентът се прилага, считано от 21.10.2005 г., като по неговия ред ще се изпълняват само решения, постановени след влизането в сила на този регламент – 21.01.2005 (чл. 26 във вр. чл. 33 Р-805/2004), и съдебни спогодби, одобрени или сключени, както и документи, формално съставени или регистрирани като публични документи след тази дата. Няма изискване съответните производства да са и започнали след началната дата на приложимостта на регламента. Достатъчно е регламентът да е бил в сила при постановяването на решението и съответно да са съобразени неговите специфични изисквания за установяване на безспорност и минимална защита на длъжника при удостоверяването. Регламентът не обвързва Кралство Дания.

3.5. За да бъде решението удостоверено като европейско изпълнително основание, то трябва да е по безспорно вземане, т.е. длъжникът да е признал вземането (вкл. чрез спогодба или признаване на вземането в публичен документ) изрично или мълчаливо чрез поведението си: неоспорване на вземането (решение при неявяване на страна – чл. 238 ГПК, заповед за изпълнение, решение при признание на иска, съдебна спогодба), първоначално е оспорил, но после се е дезинтересирал от производството като не се е явил в първото заседание относно това вземане и не взел по-нататъшно участие в

производството (съображения 5-6 и чл. 3, ал. 1, б. „а-г“ Р-805/2004).

Тези преценки се правят въз основа на националното право на страната по произхода, което определя дали може да се приеме, че правото е признато конклюдентно (чл. 3, ал. 1, б. „б-в“ Р-805/2004). Когато решение е удостоверено като европейско изпълнително основание за безспорни вземания, но бъде обжалвано, същите критерии може да се приложат и към решението по обжалването и да се запази силата на удостоверието (съображение 7. и чл. 3, ал. 2 Р-805/2004) или то да се замени (чл. 6, ал. 3 Р-805/2004). При тези критерии могат да бъдат удостоверени като безспорни вземания и прозясанията по разноските (чл. 7 Р-805/2004).

3.6. Освен тези предпоставки регламентът предвижда и допълнителни условия за удостоверяването (чл. 6 Р-805/2004), сред които са решението да е изпълняемо в държавата по произхода, да е постановено в производство, което да отговаря на минималните стандарти за защита на ответника, както те са уредени в регламента (Глава III от Р-805/2004)⁵¹⁴ и т.н. Удоверието се издава в стандартна форма (Приложение I към Р-805/2004) от съда по произхода на решението по молба на кредитора (чл. 6, ал. 1 Р-805/2004).

Няма необходимост от по-детайлното разглеждане на условията и реда за издаване на удостоверието, защото то обвързва сезирания съд (съображения 17-18 на Р-805/2004), който не може да проверява предпоставките съгласно разпоредбите на чл. 6-7 Р. 805/2004 за удостоверяването на решението като европейско изпълнително основание, а тези спорове са оставени за разглеждане от съда по произхода по пътя на поправянето или оттеглянето на удостоверието (чл. 10 Р-805/2004 и арг. чл. 21 Р-805/2004).

3.7. Съгласно горното, основанията за отказ от изпълнение по правото на ЕС са ограничени само до наличие на постановени по-рано от някоя държава членка или от трета държава несъвместими решения, при което решенията следва да са с идентичен предмет и между същите страни, по-ранното решение да е постановено от сезираната държава членка или да е възможно да бъде признато от нея, както и несъвместимостта на решенията да не е била или да няма възможност да бъде повдигната в съдебно производство по същество в държавата по произход на по-ранното решение (чл. 21 Р-

⁵¹⁴ С тези разпоредби не се създават задължения за държавите членки да изменят съдопроизводствените си правила, но за да се удостовери решение като европейско изпълнително основание по безспорни вземания, удостоверяващият съд следва да се увери, че тези стандарти са били спазени (съображение 19. към Р-805/2004).

805/2004). Не е необходимо по-ранното решение да влязло в сила (арг. чл. 21, ал. 1, б. „в“ Р-805/2004: независимо че по-ранното решение подлежи на обжалване, то ще прегради пътя на изпълнението, когато в производството по обжалване е преграден пътя за възражения за наличие на паралелни производства и съответната липса на компетентност по същество).

3.8. Не е необходимо и признаването решение да е окончателно и влязло в сила, достатъчно е към него да е прикрепена изпълнителна сила. В тази връзка, разпоредбите на чл. 23 Р-805/2004 предвиждат хипотези, при които съдът по изпълнението може да го спре или ограничи, когато то се оспорва (обжалва по редовен ред или е подадено искане за отмяна на влязло в сила решение) в държавата по произхода, а именно: (i) да ограничи принудителното изпълнение до обезпечителни мерки; (ii) да го постави в зависимост от предоставянето на надлежна гаранция; и (iii) само при изключителни случаи да го спре (т.е. да премахне и наложените обезпечителни мерки или да постанови да не са налагат обезпечителни мерки)⁵¹⁵. Компетентен по чл. 27 Р-805/2004 следва да е съдът, пред който производството по допускане издаването на изпълнителен лист е висящо, или първоинстанционният съд, при влязло в сила определение (аналог. на чл. 624, ал. 4 ГПК).

3.9. Това е автономна процедура, която се ограничава само до хипотезите на потърсена защита в държавата по произхода. По аргумент от разпоредбите може да се направи извод, че оспорването на правото на принудително изпълнение в производството по издаване на изпълнителен лист не води до спиране на изпълнението – съгласно Р-805/2004 това е възможно само ако по неговия ред е оспорено удостовереното като европейско изпълнително основание по безспорни вземания решение. Няма същевременно пречка изпълнението да се спре по националната процедура, когато са налице основания за спиране на производството по принудителното изпълнение по националното право: тези въпроси са оставени на съответното национално съдопроизводство (арг. чл. 20, ал. 1-2 Р-805/2004).

3.10. Самото производство по допускане на изпълнението, както и производствата по обжалването на акта не разкриват особености в светлината на подраздели 1.-2. от тази Част. (вж. чл. 624, ал. 1-4 ГПК и вж. и съответните нотификации). Молбата за издаване на изпълнителен лист се подава по постоянния адрес на длъжника, по неговото седалище или по местоизпълнението. Кредиторът трябва да представи копие от решението, както и

⁵¹⁵ Така и Попова, В. Цит. съч., стр. 136.

удостоверение за европейско изпълнително основание, които да отговарят на условията за установяване на автентичността им (чл. 20, ал. 2, б. „а-б“ Р-805/2004).

Само при нужда се предоставя и препис на удостоверението на български език (чл. 20, ал. 2, б. „в“ Р-805/2004 и вж. съответната нотификация). На страна, която иска принудително изпълнение в държава членка на удостоверение за европейско изпълнително основание, не може да се изисква никакъв залог, спогодба или депозит, под каквото и да е наименование, поради факта че е чужд гражданин, не е местно лице или не пребивава в държавата-членка на принудителното изпълнение (чл. 20, ал. 3 Р-805/2004).

Съдът проверява формално дали е представено надлежно решение и удостоверение съгласно Приложение I от Р-805/2004, и проверява удостоверяванията в него, за да може да издаде формулата на изпълнението (арг. от чл. 21, ал. 2 Р-805/2004: решението или неговото удостоверяване като европейско изпълнително основание не може при никакви обстоятелства да бъде предмет на преразглеждане от държавата по изпълнението⁵¹⁶). Ще следи обаче за процесуалните предпоставки на искането, както и за наличието на основания за възникване на изпълнителна сила по националното право (арг. чл. 20, ал. 1 Р-805/2004).

4. Изпълнение по реда на Регламент (ЕО) № 1896/2006 на Европейският парламент и на Съвета от 12.12.2006 г. за създаване на процедура за европейска заповед за плащане (Р-1896/2006)

4.1. По този ред се изпълняват заповеди за плащане на парични задължения, издадени по реда на Р-1896/2006, и които са обявени за изпълняеми в държавата по произхода като европейска заповед за плащане (чл. 18, ал. 1-3 и чл. 21, ал. 2 Р-1896/2006). Регламент се прилага считано от 12.12.2008 г. и също оперира в материалния обхват на Брюксел IA и IB, но при по-ограничен обхват на видовете спорове с трансграничен елемент (срв. чл. 2, ал. 1-2 Р. № 1896/2006). Редът за разрешаване на спора по същество на Р-1896/2006 представлява алтернатива на този по националните законодателства, както и на други инструменти на ЕС. Съгласно чл. 2, ал. 3 от Р-1896/2006 регламентът не се прилага в отношенията с Кралство Дания.

4.2. При разрешаване на спора по същество по реда на Р-1896/2006

⁵¹⁶ Така и Попова, В. Цит. съч., стр. 132.

всъщност също се стига до безспорно вземане (съображения 6-7), защото щом длъжникът не е оспорил издадената и надлежно връчена му заповед за плащане, може да се приеме, че той признава мълчаливо вземането (чл. 12, ал. 4, б. „б“, чл. 13, чл. 14, чл. 15, чл. 16, чл. 17 и чл. 18 Р-1896/2006)⁵¹⁷. Поради опасностите пред правата на страните при прилагането на подобни модели регламентът предвижда автономно производство по издаването на заповедта за плащане (чл. 4-чл. 18 Р-1896/2006), както и автономни средства за защита: отмяна на заповедта съгласно разпоредбите на чл. 20, ал. 1 и ал. 2 Р-1896/2006, което производство цели да уеднакви и гарантира минималните стандарти за защита на длъжника при издаване на заповед за плащане и така да отвори пътя към едно бързо изпълнение по реда на признаването (съображения 9 и 11 към Р-1896/2006)⁵¹⁸.

4.3. Основанията за отказ от изпълнение са подобни на тези по Р-805/2004 с някои модификации. Съгласно разпоредите на чл. 22, ал. 1 Р-1896/2006 заповедта не се допуска за изпълнение при постановени по-рано от някоя държава членка или от трета държава несъвместими решения или заповеди за изпълнение, при която хипотеза актовете следва да са с идентичен предмет и между същите страни, а по-ранният акт да отговаря на условията да бъде признат в сезираната държава членка (или съответно да е постановен от нея по арг. от по-силното), както и несъвместимостта да не е била повдигната в съдебно производство по същество в държавата по произход на по-ранното решение (което също включва в себе си хипотезата, когато вече няма възможност да бъде повдигнато възражението дори и при висящо производство – изпусната е възможността и съответно няма възможност за повдигане на възражението). Не е необходимо по-ранното решение да е влязло в сила по същата логика, както това е предвидено и при Р-805/2004. Допълнително основание за отказ е и обстоятелството, че длъжникът е платил междувременно дълга по заповедта за плащане (чл. 22, ал. 2 Р-1896/2006). От целите на уредбата става ясно, че плащането следва да е осъществено след изтичането на срока за възражения от страна на длъжника (срв. чл. 16, ал. 2 Р-1896/2006)⁵¹⁹.

⁵¹⁷ Вкл. и когато неоспорването е по вина на процесуалния представител на длъжника: С-324/12.

⁵¹⁸ Другите средства при неправилно издадена заповед за плащане, като например при нередовно връчване (за което съдът следи служебно), следва да се предоставят от националното право. В хипотезата на нередовно връчване държавите членки следва да осигурят възможност за защита по националното право: С-119/13 и С 120/13. Не подлежи на уважаване искане за защита въз основа на погрешно приета компетентност от издаващия съд, когато страната е могла и не е направила възражение за това в срок за възражението по чл. 16 от Р-1896/2006: С-245/14.

4.4. Самото производство следва плътно производството по Р-805/2004 (срв. чл. 627, ал. 1-3 ГПК, който се явява от тази гледна точка напълно излишен; и вж. съответните нотификации), като вместо решение с документите към молбата се представя европейската заповед за плащане, която е обявена за европейско изпълнително основание (чл. 21, ал. 2 Р-1896/2006) и съдът по изпълнението е обвързан от констатациите в нея. Няма съмнение, че заповедта е обявена за изпълняема от съда по произхода, щом е предадена на кредитора (арг. чл. 18, ал. Р-1896/2006) – това е достатъчно за да се докаже това нейно качество.

4.5. Изпълнението може да бъде спряно или ограничено само при подадено искане за отмяна съгласно чл. 20 Р-1896/2006 (чл. 23 Р-1896/2006). Необяснимо защо законодателят се отклонява обаче от модела на чл. 624, ал. 4 ГПК, който следва да се приеме за основен, и предвижда, че искането по чл. 23 Р-1896/2006 се подава от длъжника пред окръжния съд по неговия постоянен адрес, по неговото седалище или по местоизпълнението (чл. 627, ал. 3 ГПК). Разпореждането се обжалва по реда на чл. 623, ал. 6 ГПК. Сроктът за въззивно обжалване тече за молителя от връчването на разпореждането.

По този начин се създава едно производство пред три инстанции, по един по същността си прост въпрос – доколко е подходящо да се ограничи изпълнението при една първична преценка на основателността на искането за отмяна, а докато определението по ограничаването, респ. спирането влезе в сила, изпълнението ще е отдавна приключило и така защитата всъщност се отказва на страната. Това производство започва освен това пред различен съд, а не пред този по изпълнението (включващо и изискване на делото по издаване на изпълнителен лист от съответния окръжен съд със съответното забавяне във времето).

На практика подобни искания ще водят до ефективна защита, когато се повдигат при висящност на спора по издаването на изпълнителен лист пред втората инстанция, което ще е и действащата хипотеза в повечето случаи, ако се проследят кратките сроковете за подаване на искане за отмяна на заповедта за плащане съгласно разпоредбите на чл. 20 Р-1896/2006.

4.6. С разпоредбите на същата алинея се предвижда също така, че длъжникът може да подаде молба за отказ от привеждане в изпълнение по чл. 22 от Р-1896/2006 пред окръжния съд по неговия постоянен адрес, по неговото седалище или по местоизпълнението. Съгласно текстът, разпореждането се обжалва по реда на чл. 623, ал. 6 ГПК. Сроктът за въззивно обжалване

⁵¹⁹ Срв. и Попова, В. Цит. съч., стр. 163 и 167.

срещу това разпореждане тече за молителя от връчването на разпореждането, а за ответника - от връчването на поканата за доброволно изпълнение.

Може от последната хипотеза да се направи извод, че законодателят предвижда не да се оспорва правото на принудително изпълнение пред съда по обжалване на издаването на изпълнителен лист, а отново това да става в производство пред три инстанции, като започва пред съд, който не е съдът по изпълнението. Не е ясно обаче каква особена функция изпълнява подобно производство, предмет на което ще е само установяването на липсата или наличието на несъвместими решения. Още повече не е ясно защо подобно оспорване не е неограничено във времето и така минава правната сигурност.

Същевременно не става ясно защо е предвидено и обжалване на постановлението по издаване на изпълнителен лист именно по реда на чл. 623, ал. 6 ГПК (чл. 627, ал. 2 ГПК) – смисълът от подобно обжалване би се проявил само при повдигане на възражения относно изпълнението по правото на ЕС. Същевременно се повдига въпросът за съотношението на това производство с производството по обжалване на постановлението по издаване на изпълнителния лист. Би следвало да се приеме, че въпросът относно признаването е изваден от обжалването на издаването на изпълнителния лист и подаването на оспорване на признаването ще следва да доведе до спиране на обжалването по изпълнителния лист, защото ако не се признае решението, изпълнението остава без материалноправна основа – без право на принудително изпълнение.

Също така не е ясна ситуацията, когато кредиторът обжалва отказ от издаване на изпълнителен лист – как и в какъв обхват на производство ще се защитава длъжникът (вж. и **5.6.-5.7. *infra***). Може затова да се направи генерален извод, че освен, че се създават ненужни производства, с така сложената уредба се усложнява и оскъпява разрешаването на спора, което противоречи на Р-1896/2006 (съображение 9.). Противоречи се също така пряко на изискването на чл. 21, ал. 1 Р-1896/2006 заповедите за плащане да се изпълняват при същите условия и производства както националните решения.

Основание за това разрешение на законодателя могат да се намерят единствено в плащането на дълга от страна на длъжника след изтичане на срока за възражения по издадената заповед за плащане. Това повдига един материалноправен спор със своите специфични проблеми, който ще се разреши от САС като първа инстанция при спазване на общия модел⁵²⁰. Това не отменя обаче горните аргументи. Самата уредба по ПЕС счита явно подобни

⁵²⁰ Сrv. и Попова, В. Цит. съч., стр. 167.

спорове за крайно редки и затова не предвижда и съответно няма основание да създава специфичен триинстанционен ред за разглеждането им. Квалификацията на по-висшестоящия съд, който проверява издаването на изпълнителен лист следва същевременно да е напълно достатъчна.

4.7. Също така, от лошата формулировка на разпоредбата на чл. 627, ал. 3, изр. второ ГПК, се остава с впечатление, че се урежда и самостоятелно изпреварващо искане за отказ от признаване, т.е. без да е образувано изпълнително производство, което обаче ще противоречи пряко на регламента, който предвижда, че молба за отказ от признаване може да се подаде само в държава по изпълнението (чл. 22, ал. 1 Р-1896/2006), а съгласно разпоредбите на чл. 5, т. 2 Р-1896/2006 държава по изпълнението е само държава, където вече е поискано изпълнение.

Подобно изпреварващо производство ще е освен това напълно безсмислено, защото то няма да прегражда пътя за изпълнението: обратното би било в пълно противоречие с разпоредбите и духа на Р-1896/2006, които изискват да се пристъпва към принудително изпълнение без никакви производства по признаване (вж. напр. чл. 1, ал. 1 и съображение 27. Р-1896/2006), както на практика ще се получи при обратното разрешение, както и с правилото, че обжалването на издаването на изпълнителен лист, вкл. и при оспорване на признаването не спира изпълнението (арг. чл. 23 Р-1896/2006).

4.8. В тази връзка, следва да се приеме, че редът за изпълнение по Р-1896/2006 не е алтернативен на реда по Брюксел ІВ. Аргумент за това е и разпоредбата на чл. 2, ал. 2 във вр. с чл. 4 Р-1896/2006, която изрично предвижда алтернативност само относно производствата по същество, но не и между производствата по обявяване на изпълнение и изпълнение въз основа на заповед за плащане, обявена за европейско изпълнително основание (срв. и съображение 9. към Р-1896/2006, която разграничава двата вида производства).

5. Изпълнение по реда на Регламент (ЕО) № 861/2007 на Европейския парламент и на Съвета от 11.07.2007 г. за създаване на европейска процедура за искове с малък материален интерес (Р-861/2007)

5.1. Регламентът се прилага от 1 януари 2009 г. Той създава опростен ред за разрешаване на спорове с малък материален интерес (когато стойността на иска не надвишава 2 000 EUR в момента, когато исковият формуляр е получен от компетентния съд или правораздавателен орган, с изключение на всички лихви, разноски и разходи по защитата: чл. 2, ал. 1 Р-861/2007).

Споровете следва да имат трансграничен елемент и да са в обхвата на Брюксел IА, респ. Брюксел IБ (и вж. чл. 2, ал. 2 и чл. 3 Р-861/2007). Регламентът не се прилага в отношенията с Кралство Дания (съображение 38. Р-861/2007).

5.2. Редът е опростен, като се разчита главно на писменото начало, на предварително изготвени стандартни формуляри, както и на по-активна позиция на съдията при засилено служебно начало (Глава II Р-861/2007). Решението подлежи на принудително изпълнение, независимо от евентуалното обжалване (чл. 15, ал. 1 Р-861/2007), като всяка държава членка определя дали ще предвиди възможност за обжалване, или решението слага край на производството и влиза в сила (чл. 17, ал. 1 Р-861/2007). Създава се обаче автономно производство по отмяна на решението, с което да се гарантират спазването на минималните стандарти за защита на ответника (чл. 18 Р-861/2007).

5.3. Производството по изпълнение е уредено в разпоредбите на Глава III от Р-861/2007 и е напълно идентично с това по изпълнение на решение, което е удостоверено като европейско изпълнително основание по безспорни вземания (срв. чл. 624, ал. 1-4 ГПК и нотификациите). Същото се отнася и до предпоставките за признаване (чл. 22 Р-861/2007)⁵²¹. Не е необходимо решението да е влязло в сила, достатъчно е да се изпълняемо в държавата по произхода (арг. чл. 22 и чл. 23 Р-861/2007).

Издава се удостоверение за решение по европейско производство за искове с малък материален интерес, като се използва стандартен формуляр „Г“, съдържащ се в Приложение IV, Р-861/2007), без никакви допълнителни разноски (чл. 20, ал. 2 Р-861/2007). Удостоверението ще включва и удостоверение на определянето на разходи и разноски, направени от служители на съда или правораздавателния орган при постановяването на решението (съображение 33. Р-861/2007).

5.4. Извън националните предпоставки за спиране на принудителното изпълнение, изпълнението ще може да се ограничи или спре само при молба на длъжника, когато той е обжалвал решението по смисъл на разпоредбата на чл. 17, ал. 1 Р-861/2007 (когато това е възможно по съответното национално законодателство) или срокът за обжалване не е още изтекъл, или е подал молба за отмяна по смисъла на чл. 18 Р-861/2007 (чл. 23 Р-861/2007).

За разлика от аналогичното производство при европейското изпълнително основание (чл. 23 Р-805/2004) необходимите допълнителни национални моменти в производството по чл. 23 Р-861/2007 са изрично уредени в разпо-

⁵²¹ Вж. и Попова, В. Цит. съч., стр. 188.

редбите на чл. 624, ал. 4 ГПК. Компетентен е съдът, пред който производството по допускане издаването на изпълнителен лист е висящо, или първоинстанционният съд, при влязло в сила определение (чл. 624, ал. 4 ГПК).

6. Изпълнение по реда на Регламент (ЕО) № 4/2009 на Съвета от 18.12.2008 г. относно компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на съдебни решения и сътрудничеството по въпроси, свързани със задължения за издръжка постановени в държави членки, която са обвързани от Хагския протокол от 2007 г. (Брюксел III)

6.1. В рамките на Хагската конференция по международно частно право ЕС и държавите членки участваха в преговори, които завършиха на 23.11.2007 г. с приемането на Конвенцията за международно събиране на издръжка за деца и за други членове на семейството (Хагската конвенция от 2007 г., в сила за ЕС и трети държави считано от 01.08.2014 г., като съгласно декларацията на ЕС конвенцията ще се прилага и за издръжка между съпрузи) и на Протокола за приложимото право към задълженията за издръжка (Хагският протокол от 2007 г.). Протоколът влиза в сила след ратификация от поне две държави (чл. 25, ал. 1 от Протокола).

В резултат на Хагския протокол, който позволява уеднаквяване на стълкновителните норми относно материалното право при спорове с международен елемент относно издръжката (приложимо към споровете по същество ще е винаги правото посочено от Хагския протокол - вж. чл. 15 Брюксел III) ЕС счита, че е необходим и инструмент във връзка със задълженията за издръжка, който да обединява разпоредби за стълкновенията на юрисдикции, за стълкновенията на закони, за признаването и за допускане на изпълнението, за изпълнението на решенията, за правната помощ и за сътрудничеството между централните органи с цел да се създадат специални общи съдопроизводствени правила, които да опростят и ускорят разрешаването на спорове с международен елемент, свързани със задължения за издръжка, включително чрез премахване на междинните мерки, необходими за признаването и изпълнението на решенията относно задължения за издръжка, постановено в друга държава членка (съображения 4 и 10 към Брюксел III).

Въз основа на това се приема Р-4/2009 на Съвета, който следва да се прилага, считано от 18.06.2011 г., при условие че Хагският протокол от 2007 г. е приложим в Общността към тази дата (чл. 76 Брюксел III). В случай че Протоколът не е събрал необходимия брой ратификации и съответно не е

влязъл в сила, Брюксел III ще се прилага, считано от датата на временното приложение в ЕС на Протокола – 18.06.2011 г., съгласно разпоредбата на чл. 4 от Решение на Съвета от 30.11.2009 г. за сключване от ЕО на Хагския протокол от 23.11.2007 г., като Съветът постановява, че дори и да не е влязъл в сила Протоколът ще се прилага временно в ЕС от 18.06.2011 г., докато се депозират необходимият брой ратификации.

След датата на прилагането си Брюксел III заменя Брюксел IA относно разпоредбите, приложими към задълженията за издръжка и свързани с компетентността, признаването, изпълнителната сила и изпълнението на решенията и правната помощ. Брюксел III заменя и Р-№ 805/2004 по отношение на въпросите, свързани със задълженията за издръжка, с изключение на европейските изпълнителни основания относно задълженията за издръжка, издадени в държава членка, която не е обвързана от Хагския протокол от 2007 г. (чл. 68 Брюксел III).

6.2. Във връзка с горното може да се направи извод, че изпълнението без нарочно производство по настоящия регламент е задължителен ред, който не представлява алтернатива на реда по други инструменти на ЕС (съображение 44, както и чл. 1 ал. 2, б. „д“ Брюксел IB). Регламентът се прилага само към съдебни производства, които са образувани след датата на неговото влизане в сила, и към съдебни спогодби, които са одобрени или сключени, както и към автентични документи, съставени след тази дата (18.06.2011 г.). Брюксел IA продължава да се прилага спрямо производства за признаване и изпълнение, които са висящи към датата на прилагане на Брюксел III (чл. 75, ал. 1 Брюксел III).

6.3. Самото приложно поле на Брюксел III включва всички задължения за издръжка, произтичащи от семейни, родствени, брачни отношения или отношения по сватовство с цел да се гарантира равното третиране на всички възискатели по вземания за издръжка (чл. 1 Брюксел III). Признаването и изпълнението на решение по въпрос, свързан със задължение за издръжка съгласно настоящия регламент по никакъв начин не означава признаване на семейна, родствена, брачна връзка или връзка по сватовство, породила задължението за издръжка, което е довело до постановяване на решението (чл. 22 Брюксел III). Регламентът урежда и предвиждането на централни органи на всяка държава членка, техните правомощия в помощ на търсещите издръжка и длъжниците, както и взаимодействието между централните органи (Глава VIII Брюксел III)⁵²². Самото признаване и допускане на изпълнението

⁵²² Централните органи следва да подпомагат и лица при екзекватура, когато решението за из-

на тези решения ще подлежи обаче на производство по екзекватура съгласно националните правила на всяка държава членка⁵²³.

6.4. Съгласно съображение 9. към Брюксел III, в него се предвижда изпълнение без нарочно производство по признаване и обявяване на изпълнението по отношение на решенията на държави, които са обвързани от Хагския протокол (чл. 16, ал. 1 и ал. 2 във вр. с раздел 1 и 3 на глава IV Брюксел III и вж. съображение 24.). По това производство ще се изпълняват решения на държави членки, които са обвързани от Хагският протокол. Няма обаче пречка длъжникът да се позове на последващо решение, което води до спиране или ограничаване на изпълнението на предходно решение в замолената държава членка (арг. чл. 56, ал. 2, „а“ Брюксел III и вж. **6.11. infra**). Искания могат за подават и публични образувания при условията на Глава VIII Брюксел III (оправомощени да действат вместо физическото лице или когато са изплатили издръжката на лицето)⁵²⁴.

6.5. Моделът по националното производство ще следва модела създаден с чл. 624, ал. 1-4 ГПК (вж. чл. 17, ал. 2 и сл. от раздел I на Глава IV Брюксел III и нотификациите) и това е спазено в чл. 627б, ал. 1 ГПК поне относно първата инстанция⁵²⁵. Разпоредбите на чл. 627б ГПК са съответно като цяло излишни, след като моделът по националното право е така или иначе уреден в разпоредбите на чл. 624 ГПК.

6.6. Съгласно чл. 627б, ал. 2 ГПК обаче отказ или спиране на изпълнението по смисъла на чл. 21 Брюксел III се постановява от окръжния съд. Аргументите за нецелесъобразността и противоречието на тази уредба са идентични на тези по повод аналогичните разпоредби относно европейските заповеди за плащане (**4.6.-4.7. supra**). Не е посочен същевременно и срок за оспорването. Не е посочено и кой точно окръжен съд е компетентен. Може с условност да се приеме, че правилото на ал. 2 на чл. 627б ГПК визира окръжния съд по първата алинея на текста, т.е. окръжният съд, който е бил първа инстанция по издаването на изпълнителния лист.

Също така, този съд ще следва да преразгледа обаче и основанията за отказ или спиране на изпълнението по националното право (чл. 21, ал. 1

държка не е на държава членка, а на трета държава (чл. 2, ал. 1, т. 1, изр. второ Брюксел III във вр. с Глава VII Брюксел III).

⁵²³ Обратно Попова, В. Цит. съч., стр. 201.

⁵²⁴ Това правило се прилага и при екзекватура на решение на трета държава, вкл. когато е потърсено съдействието на централния орган по Брюксел III (чл. 2, ал. 1, т.1, изр. второ Брюксел III).

⁵²⁵ Попова, В. Ibid., стр. 204.

Брюксел III). Процесуалните предпоставки на искането и основанията за възникване на изпълнителна сила се проверяват обаче съгласно националното съдопроизводство по реда на обжалването на определението за допускане издаването на изпълнителен лист (чл. 407 във вр. чл. 404-406 ГПК). Следва съответно да се приеме, че обжалване на тези основания няма да е възможно при уважено искане за издаване на изпълнителен лист.

Тоест, ще следва окръжният съд по ал. 2 на чл. 627б ГПК пак да ги преразгледа, а след това те ще подлежат на проверка от още две инстанции, което надали е приемливо в светлината на изискванията на Брюкселско-Луганския режим за процесуална икономия, опростяване и минимализиране на производствата по признаване, както и на минимализиране на разноските. Конструкцията на чл. 627б, ал. 2 ГПК не дава при това никакъв отговор на хипотезата, при която съдът е отказал издаване на изпълнителен лист, и кредиторът обжалва, като съответно на длъжника следва да се предостави възможност за защита по издаването на листа.

Разделянето на процедурите е необосновано и води до подобни ненужни ситуации. Следва производството да не се възприема като национално производство по издаване на изпълнителен лист, а като подходяща форма за издаване на изпълнителен лист въз основа на европейско изпълнително основание, в което производство да се проверят и специфичните предпоставки за възникване на изпълнителната сила по правото на ЕС заедно с националните предпоставки, и съответно се издава или отказва издаването на изпълнителен лист.

6.7. В тази връзка, изрично се предвижда от Брюксел III, че в производството се прилагат основанията за отказ от изпълнение (липса на изпълнителна сила по националното право), както и за спиране на принудителното изпълнение, освен ако тези основание не са несъвместими с основанията за отказ от изпълнение съгласно самия регламент (чл. 21, ал. 1 Брюксел III). Съответно, при спазване на разпоредбите на регламента процедурата по изпълнението на решения, постановени в друга държава членка, се урежда от вече съществуващото законодателството на държавата-членка, в която се извършва изпълнението. А решение, постановено в държава членка, което е изпълняемо в държавата членка по изпълнение, се изпълнява при същите условия, като решение, постановено в тази държава членка, в която се извършва изпълнението (чл. 41, ал. 1 Брюксел III). Това следва да обхваща както основанията за издаване на изпълнителен лист, така и условията по производството.

6.8. Подчертано е също така, че изпълняемо решение включва в себе си автоматично оправомощаване да се предприемат охранителни мерки, пред-

видени в правото на държавата членка по изпълнение (чл. 18 Брюксел III).

6.9. При обжалване (оспорване) на издаването на изпълнителен лист, изпълнението се отказва изцяло или частично, ако правото да се получи изпълнение на решението, постановено от съда по произход, е погасено по давност по смисъла на правото на държавата членка по произход или на държавата членка по изпълнение, като се взема предвид по-дългият давностен срок (чл. 21, ал. 2, параграф първи Брюксел III).

Съдът по обжалването отказва изцяло или частично изпълнението и когато то е несъвместимо с решение, постановено в държавата членка по изпълнение, или с решение, постановено в друга държава членка или трета държава, което отговаря на условията, необходими за признаването му в държавата членка по изпълнение (чл. 21, ал. 2, параграф втори Брюксел III).

Съгласно природата на съдебната дейност, която представлява спорно съдебно администриране на граждански права, решение, което има за последица изменението на предходно решение относно задължения за издръжка поради промяна на обстоятелствата, не се смята за несъвместимо решение (чл. 21, ал. 2, параграф трети Брюксел III).

Няма изискване решенията да са окончателни и влезли в сила, достатъчно е да са изпълняеми в държавата по произхода (арг. чл. 21, ал. 3, параграф първи и втори, както и чл. 41, ал. 1 Брюксел III), като включително съдът по произход може да обяви решението за временно изпълняемо, независимо от евентуално право на обжалване, а правото по произход не предвижда изпълняемост на обжалваемо решение (чл. 39 Брюксел III).

Съответно не е необходимо и решението, с което искането за издаване на изпълнителен лист е несъвместимо, да е влязло в сила, за да е пречка за изпълнението. Няма изискване несъвместимото решение да е постановено по-рано, следователно решения на сезираната държава винаги ще преграждат пътя на издаването на изпълнителен лист, дори и постановени по-късно, а при решения на други държави членки и трети държави би следвало да важи правилото за първото по ред предявяване за изпълнение.

6.10. За целите на изпълнението следва да се представи на съда препис на решението, който да отговаря на условията за доказване на неговата автентичност, както и извлечение от решението, издадено от съда по произход, като се използва формуляра от Приложение I (чл. 20, ал. 1, б. „а-б“ Брюксел III). Съдът не може да изисква от молителя да представи превод на решението, но може да бъде изискан превод при обжалване (чл. 20, ал. 2 Брюксел III). Сезирият съд може обаче да изиска от страните да предоставят превод на подкрепящите документи, които са на език, различен от този, на който се провежда производството, само ако сметне, че такъв превод е не-

обходим за постановяване на решението или за спазване на правата на защитата (чл. 66 Брюксел III). По целесъобразност може да се поиска и транслитерация или превод на съдържанието на формуляра на български език (чл. 20, ал. 2, б. „г“, изр. първо Брюксел III и вж. нотификацията по чл. 71, ал. 1, б. „ж“ Брюксел III). По целесъобразност може да се поиска и документ, съдържащ опис на просрочените плащания, като следва да е посочена и датата, на която е извършено изчислението (чл. 20, ал. 1, б. „в“ Брюксел III).

6.11. За целите на позоваването без искане за изпълнение всяка страна, която има интерес да направи позоваването, трябва да представи препис от това решение, който отговаря на условията, необходими за установяване на неговата автентичност. При необходимост съдът, пред който се прави позоваването на решението, може да поиска от страната, позоваваща се на признатото решение, да представи извлечение, издадено от съда по произход, като използва според случая формуляра от Приложение I или II към Брюксел III (разпоредбите са общи и се прилагат както към решения на държави членки, обвързани от Хагския протокол, така и към решения на необвързани от протокола държави членки). Съдът по произход издава подобно извлечение по искане на всяка заинтересована страна (чл. 40, ал. 1-2 Брюксел III). По целесъобразност може да се поиска и транслитерация или превод на съдържанието на формуляра на български език (чл. 40, ал. 3 Брюксел III и вж. нотификацията по чл. 71, ал. 1, б. „ж“ Брюксел III)..

6.12. Възстановяването на всички разходи по прилагането на регламента няма предимство пред събирането на вземането за издръжка (чл. 43 Брюксел III). Не се изискват никакви легализации или други подобни формалности на представяните под действието на регламента документи (чл. 65 Брюксел III). Страната, която иска изпълнение на решение, постановено в друга държава членка, не е длъжна да има пощенски адрес или упълномощен представител в държавата-членка по изпълнение, без това да се отнася до компетентните лица по процедурата на изпълнение (чл. 41, ал. 2 Брюксел III).

7. Механизъм на признаването на удостоверени като европейски изпълнителни основания решения

7.1. От общите и последователни моменти в уредба на регламентите в областта на изпълнението на удостоверените като европейски изпълнителни основания решения може да се направи извод, че с влизането им в сила така удостоверените решения подлежат на непосредствено (неопосредствано) зачитане в рамките на действието на суверенитета на всяка една държава членка, като към тях се прикрепят правни последици без необходимост от

специализирана (нарочна) процедура, както и без наличието на други условия⁵²⁶. Издаденото удостоверение потвърждава влизането им в сила и възникването на качеството европейско изпълнително основание.

Затова, когато страна се позовава на решение, което е удостоверено като европейско изпълнително основание, е единствено необходимо тя да представи документите по формално доказване на наличието на решението и неговото удостоверяване (препис от решението, който да отговаря на изискванията за доказване на неговата автентичност, удостоверението и т.н. според конкретния инструмент на ПЕС). Няма значение дали се позовава на решението пред съдебен или друг орган, или в производството за издаване на изпълнителен лист. Органът го зачита и прилага като национално решение съобразно своите правомощия.

7.2. Това следва на първо място пряко от общото предвиждане във всеки един регламент, че удостоверените по този начин решения се признават във всяка държава членка без никаква възможност за оспорване на признаването.

На второ място, за разлика от реда по обявяване признаването на решенията на държави членки и в унисон с горните изисквания, не са предвидени каквито и да е производства за предоставяне на държавната санкция. Нито кредиторът може да поиска това по някакъв нарочен способ, нито длъжникът може да оспори правото на признаване.

На трето място, в производството по издаване на изпълнителен лист също не може да се оспори правото на признаване. Напълно е изключен по този начин целият кръг от възражения по същностните предпоставки на това право: противоречие с норми от обществен ред с материален и съдопроизводствен характер, вкл. редовно и надлежно призоваване, както и друго нарушаване на стандартите на процесуалната защита.

7.3. Особеното изискване, което поставя правото на ЕС: решението да не е несъвместимо с друго решение на държавата членка по изпълнението, с решение на друга държава членка, както и с решение на трета държава (няма изискване тези решение също да са удостоверени като европейски изпълнителни основания) не представлява в този ред на мисли форма на защита

⁵²⁶ Така и доклад „Heidelberg“ (Study JLS/C4/2005/03) §. 64. Изрично С-195/08, т. 84 сочи, че към подобни решения не се прилагат основания за отказ от признаване и подобни производства са недопустими. Вж. и С-211/10, т. 70; С-491/10, т. 48, С-92/12, т. 117: посоченото в член 42, параграф 1 от Регламента издаване на удостоверение в държавата членка по постановяване на решението се признава и автоматично се ползва с изпълнителна сила в другите държави членки, без възможност за противопоставяне на неговото признаване.

на националния суверенитет.

Подобен въпрос не може, от една страна, да се повдигне в хипотезите на несъвместими решения на други държави членки, както и на трети държави. Националните решения са поставени, от друга страна, в един ред с горните решения: необходимо е националното решение да е по-рано постановено от решението по изпълнението, за да се обоснове отказ от изпълнение, в противен случай надделява решението на другата държава членка.

Разпоредбите предоставят по-скоро един сигурен и бързо приложим критерий (първо по време решение), което позволява да се разреши без забавяне конкуренцията на изпълнителни основания (а не например при преценка кое решение е правилно), които основания са получени в различни държави, а не в една правна система. При всички хипотези относно произхода на решението не се допуска възникване на изпълнителна сила на решението на другата държава членка в държавата, в която се иска изпълнение, когато има друго първо по време несъвместимо решение. По този начин национални решения, решения на други държави членки и решения на трети държави се поставят на напълно равнопоставена основа.

7.4. Може затова да се приеме, че първостепенната задача на тази предпоставка за възникване на изпълнителната сила не е защитата на националния суверенитет на държавата по изпълнението, а тя е надеждна основа за един бърз механизъм за определяне кое решение ще действа в рамките на суверенитета по изпълнението. С оглед на бързината е избран един сравнително прост критерий, който се явява от тази гледна точка достатъчно справедлив. С него се цели също така да се откажат страните от завеждане на втори паралелни производства по същество.

7.5. В тази връзка може да се твърди, че с разрешаването, респ. с отказа от издаване на изпълнителен лист на това основание се разрешава цялостно и конкуренцията между подобни решения в суверенитета по изпълнението. Отказът от издаването на изпълнителен лист не следва наистина автоматично да влияе на *res iudicata* на второто по време решение на друга държава членка в държавата по изпълнението, но след като не се допуска едно решение, което удостоверява подлежащи на изпълнение права, да служи за основа на принудително изпълнение, защото е несъвместимо с друго подлежащо на изпълнение решение, от поддържане живота на другите правни последици на първото решение няма никакъв смисъл.

7.6. Аналогично, независимо че издаването на изпълнителен лист не следва наистина да влияе автоматично на *res iudicata* на второто по време решение на държавата по изпълнението или на друга държава членка, техните правни последици отново увисват без основа. В хипотезата на национално

решение на държавата по изпълнението, което предполага друга формула на изпълнението, този акт следва да бъде отменен само на основание наличието на европейско изпълнително основание. Същото и в хипотезата когато националното решение установява различни права по установителен иск, но е второ по време и затова не може да спре изпълнение въз основа на различно разрешаване на гражданския спор.

8. Res iudicata под действието на ПЕС на удостоверени като европейски изпълнителни основания решения

Невъзможно е да се разгледат всички мислими хипотези, които правните последици на удостоверените като европейско изпълнително основание решения повдигат, особено предвид рудиментарната на този етап правна уредба в тази насока, а камо ли да се предложат еднозначни разрешения. Ще следва да се изчака натрупването на практически проблеми и въпроси и тяхното детайлизирано разрешение било в практиката на СЕС, било в законодателни инструменти на ЕС. В светлината на решение C-456/11, което признава *res iudicata* по правото на ПЕС на решение по съдопроизводствен въпрос в рамките на европейския граждански процес, което решение е постановено въз основа на автономна процедура от национален съд, може да се мисли, че тенденцията ще е удостоверените като европейско изпълнително основание решения също да произвеждат последици по ПЕС, доколкото това е един автономен институт, а в някои хипотези и решението е резултат от автономни производства (искове с малък материален интерес, заповед за плащане)⁵²⁷.

⁵²⁷ Този регламент (Регламент (ЕО) № 1896/2006), макар и да не заменя, нито да хармонизира националните механизми за събиране на безспорните вземания, въвежда за постигането на тази цел унифициран механизъм за събиране на такива вземания, гарантиращ еднакви условия за кредиторите и за длъжниците в рамките на целия Европейски съюз: C-215/11 и C-144/12. Вж. и доклад „Heidelberg“ (Study JLS/C4/2005/03) относно наличието на автономни процедури по европейския граждански процес §. 63-64.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

1. В хода на изследването бе направена критика на законодателната уредба както по националното, така и по правото на ЕС (разпоредбите на европейския граждански процес и др.). Бяха направени и съответните предложения за промени в националното законодателство. Като най-съществени може да се посочат необходимостта от възприемане на подходящ и съобразен с националното съдопроизводство и с европейския граждански процес модел на обявяване на изпълнение по Брюксел ІВ, както и относно текстовете на чл. 118, ал. 1-2 КМЧП и чл. 621 ГПК. Предвид динамиката на материята следва също така да се преосмисли дали мястото на националната уредба е в ГПК, а не в отделен акт, който да подлежи по-лесно на изменения и подобрения. Следва усърдно да се работи допълнително по прецизиране на версиите на инструментите на ЕС на български език, като се предвиди механизъм критиките в научната литература да се отразяват от преводачите (този проблем явно стои не само като национален, но и пред другите държави членки).

2. В тази връзка, самият подход относно инструментите на европейския граждански процес следва да се преосмисли. Правим предварителната уговорка, че Брюкселско-Луганският режим представлява повече от сериозно постижение и въпреки спорните моменти в него значително улеснява и опростява свободното движение на решенията. Сумарно като текстове той обаче вече разкрива обем, който сам по себе си е съизмерим или по-голям от обема на съдопроизводствените закони на държавите членки. Това е резултат главно от приложението на множество актове, при които едни и същи по съдържание разпоредби се преповтарят отново и отново в различните регламенти.

Същевременно се разкриват нюанси и т.н., които не сочат на единен подход, а явно произтичат от авторството на конкретните текстове. Същото и относно вариациите на конкретните производства при еднакви зададени модели. Отчетливо се установява и тенденция регламентите да се пълнят се технически по съдържаните си норми, докато същността на уредба се изписва неясно и разпръснато. Всичко това по-скоро затормозява работата по регламентите и поставя ненужни трудности пред свободното движение на решенията.

3. Неоправдано е освен това да се поддържа подходът различни по същността си явления да се слагат по общ знаменател (признаване). Не случайно текстовете относно зачитането без *res iudicata* са повдигали най-много спорове в практиката и научната общност (посочихме и разпопосочните решения, дадени досега от ВКС и ВАС). Неяснотите рефлектират в крайна сметка необосновано върху правата и задълженията на гражданскоправните

субекти и правната сигурност. От нищо не е обосновано също така да се признават и изпълняват неокончателни решения. Може включително да се стигне до курioзната ситуация решението да се признае с *res iudicata*, а съдът по обжалването в държавата по произхода да постанови нещо различно.

Също така, едно е страната да е изправена при обратно изпълнение само в държавата по произхода (при изпълнителна сила възникваща преди окончателността на решението), а съвсем друго да е изправена през обратно изпълнение в няколко юрисдикции – със своите специфики и съответната необходимост от ресурси и разноски. Европейският законодател и СЕС следват плътно традициите, положени с доклада „Jenard“, което безспорно е ценност само по себе си, но това не значи, че уредбата не подлежи на преосмисляне. Чудесен пример е работата на работната група по проект „Съдебни решения“ на Хагската конференция по международно частно (чийто член е и ЕС), където всички тези неясноти са избегнати и проектът за конвенция по въпросите на екзекватурата към този момент е изключително кратък, но ясен и точен.

4. Донякъде странично за темата, но при сравняване на националния и общия европейския модел на допускане на изпълнението следва да се отбележи, че производството по допускане на чуждестранни решения следва също така по-скоро да приеме формата на производство по издаване на изпълнителен лист. Практиката по европейския граждански процес сочи, че при този подход и наложени обезпечения длъжниците оспорват доста по-рядко, отколкото, когато възможността за повдигане на спора относно признаването в двустранно производство е отворена още на първа инстанция (предвид и националните особености: когато имат тази възможност, страните се чувстват длъжни до оспорват, макар и на очевидно неоснователни позиции). Единствено не следва да се пристъпва към ефективно изпълнение върху имуществото на длъжника, освен да се наложат обезпечителни мерки, докато въпросът относно признаването не се разреши окончателно.

Списък на използваната литература

- Буллои, Ж., Дармон, М. Процесуално право на европейските общности. София, ИМП, 2002.
- Бончовски, П. Развитие на производството за уведомяване по частноправни дела с международен елемент. – Правна мисъл, № 2, София ИПН-БАН, 2004 г.
- Бончовски, П. Предмет на производството по признаване и допускане изпълнението на чуждестранни съдебни решения. – Правна мисъл, № 3, София, ИПН-БАН, 2005 г.
- Бончовски, П. Гражданскопроцесуална природа на производството по признаване и допускане на изпълнението на чуждестранни съдебни решения. – Правна мисъл, № 1, ИПН-БАН, София, 2007 г.
- Бончовски, П. Противоречие с норми от обществен ред в производството по признаване на чуждестранни съдебни решения. – Юридически свят № 1, София, Сиби, 2007 г.
- Бончовски, П. Правни последици на решението за признаване и допускане изпълнението на чуждестранни съдебни решения в светлината на изискванията на националния правораздавателен суверенитет. – „Юридически свят” № 1, София, Сиби, 2008 г.
- Бончовски, П. Производство по признаване и допускане изпълнението на решения на чуждестранни съдилища по граждански спорове. Дисертация – непубликувана, 2010.
- Бончовски, П. Издаване на изпълнителен лист в производството по признаване и допускане на изпълнението на решения на чуждестранни съдилища по граждански спорове. – Правна мисъл № 2, София, ИПН-БАН, 2013 г.
- Големинов, Ч. Относно производството по екзекватура. – Търговско и данъчно право, 1997, № 1.
- Голева, П., Чернев, С. За характера на погасителната давност. – Бюлетин на СЮБ, №6, 1986.
- Голева, П., Чернев, С. За квалификацията на давностните и преклузивните срокове. – Правна мисъл, ИПН-БАН, 1987, № 1.
- Дамянов, Ц. Признаване и допускане изпълнението на чуждестранни съдебни решения в НРБ. Държавно издателство “Наука и изкуство”, София, 1963.
- Дамянов, Ц. Взаимността с оглед изпълнението на чуждестранни съдебни и арбитражни решения. – Правна мисъл, 1986, № 5.
- Зидарова, Й. Общественият ред и международното частно право. София, Държавно издателство “Наука и изкуство”, 1975.
- Златарева, М. Международен граждански процес. София, СИЕЛА 2010 г.

- Иванова, Р., Пунев, Б. и Чернев, С. Коментар на новия граждански процесуален кодекс. София, ИК „Труд и право“ 2008.
- Иванова, Р. Принудително изпълнение на установителни и конститутивни решения. Лекции за следдипломна специализация на юристи. Т. 19, СУ “Св. Климент Охридски”, Юрид. фак., София, 1981.
- Каменова, Цв. Унифициране на международното частно право. София, УИ “Св. Климент Охридски”, 1991.
- Каменова, Цв. Луганската конвенция за юрисдикция и изпълнение на решенията по граждански и търговски дела – задължения за България. – Научни трудове на Пловдивския университет “Паисий Хилендарски”, кн. 7, том I, Пловдив, 2000.
- Каменова, Цв. Международно частно право в Европейския съюз. – Правна мисъл, 2002, № 1.
- Каменова, Цв. Хагска конвенция за гражданските аспекти на международното отвлечане на деца по повод присъединяването на Република България. – Правна мисъл, 2005, № 2.
- Каменова, Цв. Обичайното местопребиваване като привръзка в МЧП. – Научни трудове на Института за правни науки, Т. 1, Актуални правни проблеми, ИПН-БАН, София, 2005.
- Кели, Дж. Кратка история на западната теория на правото. РИВА, София, 1988.
- Корнезов, Л. Гражданско съдопроизводство. Т. I Исков процес, София, СОФИ-Р, 2009.
- Костов, Ст. Актовете на Съда на Европейския съюз (Правни последици). Сиби, София, 2011.
- Кутиков, В. Международно частно право на НР България. София, Държавно издателство “Наука и изкуство”, 3 изд., 1976.
- Мингова, А. Касационно обжалване. София, Софи-Р, 2003.
- Мусева, Б. Из лабиринта на международната компетентност по граждански и търговски дела. – Юридически свят, София, Сиби, № 2, 2006.
- Мусева, Б. Координация на паралелни производства пред съдилища на държави членки на Европейския съюз. – Юридически свят, София, Сиби, № 2, 2010.
- Мусева, Б. Заинтересовано лице при признаване и допускане до изпълнение на чуждестранно съдебно решение. – Съвременно право, София, Сиби, № 5, 2011.
- Натов, Н. Процесуални норми на съвременното българско международно частно право. – Нотариален бюлетин, София, № 1, 2009.
- Натов, Н. и колектив, Регламентът „Брюксел I“ (коментар). София, СИЕЛА,

2010.

Натов, Н. и колектив. Регламентът „Брюксел II А“ (коментар). София, СИЕЛА, 2014.

Попова, В. Актуални проблеми на Европейския граждански процес и Част VII ГПК. София, СИЕЛА, 2011.

Силяновски, Д. Материална законна сила. Год. на ЮФ. София, Унив. Печатница, 1934.

Силяновски, Д. Гражданско съдопроизводство. Т. I-III, София, 3 изд., 1945.

Силяновски Д. Изменение на иска. София, 1931.

Силяновски, Д. Изясняване фактическата страна на спора в гражданския процес. София, ДИ „Наука и Изкуство“, 1961.

Силяновски, Д. Процесуални решения и тяхната законна сила. – Правна мисъл, 1962, № 3.

Силяновски, Д. и Сталев, Ж. Граждански процес. Т. 1-2, София, Държавно издателство “Наука и изкуство”, 1955.

Спасов, Б. Учение за конституцията. София, СИБИ, 2 изд., 1994.

Сталев, Ж. Българско гражданско процесуално право, София, Наука и Изкуство, 3 изд., 1979 г.

Сталев, Ж., Мингова, А, Попова, В. и Иванова, Р. Българско гражданско процесуално право. СИЕЛА, 8 допълнено и преработено изд., София, 2004.

Сталев, Ж., Мингова, А., Стамболиев, О., Попова, В. и Иванова, Р. Българско гражданско процесуално право. СИЕЛА, 9 допълнено и преработено изд., София, 2012.

Сталев, Ж. Производството като динамичен фактически състав. Год. ЮФ, СУ “Св. Климент Охридски”, Т. LVI, София 1965.

Сталев, Ж. Арбитраж по частно правни спорове. София, СИЕЛА, 1997.

Сталев Ж. Сила на пресъдено нещо в гражданския процес. София, Държавно издателство “Наука и изкуство”, 1959.

Сталев, Ж. Същност и функция на международното частно право. София, Държавно издателство “Наука и изкуство”, 1982.

Стамболиев, О. Доказването в исковото съдопроизводство. ВСУ “Черноризец Храбър”, Варна, 1999.

Стамболиев, О. Предмет на иска – предмет на делото – предмет на съдебното решение. – Правна мисъл, 1999, № 2.

Стойчев, Ст. Конституционно право на Република България. Част 1, София, СИЕЛА 1998.

Таджер, В. Гражданско право на НРБ. Обща част. Дял 1-2. София, Държавно издателство “Наука и изкуство”, 1972.

Тодоров, Т. Законът на съда в БМЧП. Държавно издателство “Наука и изку-

ство”, София, 1963.

Тодоров, Т. Международно частно право (Европейският съюз и Република България). 3 изд., София, Сиби, 2010.

Торбов, Ц. Учение за държавата. София, Лик, 1995.

Цанков, В. Коментар на дискуссионни публично правни въпроси. София, ИПН-БАН, 2002.

Чернев С. Изпълнителна сила на съдебните решения в гражданския процес на Република България. Дисертация – непубликувана, 1986.

Чернев, С. Автореферат на дисертация по тема: „Изпълнителна сила на съдебните решения в гражданския процес на Република България“ – непубликуван, 1986.

Чернев, С. Изпълнителна сила на съдебните решения след изменението на ГПК (ДВ, бр. 64 от 1999 г.). – Търговско право, 1999, № 6.

Чернев, С. Арбитраж: Посредничеството и помирието като алтернативни способи за разрешаване на правни спорове. – Външна търговия, 2001, № 4.

Чернев, С. Заповедно производство. София, СИБИ, 2012.

Чипев, Т. Режим на арбитража по Ню Йоркската и Европейска конвенции. – Лекции за следдипломна специализация на юристи. Т. 24. София, СУ “Св. Климент Охридски” Юрид. фак., 1985, стр. 225-298.

Чипев, Т. Международната подведомственост в съдебния исков процес. София, НИ, 1987, стр. 8-12.

Чипев, Т. Правно значение на чуждестранния съдебен процес, образуван въз основа на пророгационен договор. – Правна мисъл, София, 1968, № 5.

Яновски, Б. Проблеми на съвременния изпълнителен процес на НРБ. София, 1981.

Яновски, Б. За справедливостта при съдебните актове. Доклад. София, непубликуван сборник, 1988.

Яновски, Б. Актове подлежащи на преглед по реда на надзора по граждански дела. София, Държавно издателство “Наука и изкуство”, 1965.

Гурвич, М. Судебное Решение. И. Юридическая литература, Москва, 1976.

Треушников, М. Судебные доказательства, И. Городец, 2 изд., Москва, 1999.

Ballon, O. Einführung in das österreichische Zivilprozeßrecht – Streitiges Verfahren. Leyham Buchverlag, 10. Auflage, Graz, 2004.

Baur, F. und Grunsky, W. Zivilprozeßrecht. Kristel: Luchterland, 10. überarbeitete Auflage, Neuwieg, 2000.

Becht, E. Einführung in die Praxis des Zivilprozesses, Verlag C. H. Beck, 2. überarbeitete Auflage, München, 2002.

- Berger, Chr. Die subjektiven Grenzen der Rechtskraft bei der Prozeßstandschaft, Carl Heymanns Verlag HG, Köln, 1990.
- Blomeyer, A. Zivilprozeßrecht. Erkenntnisverfahren, B.-G.-H., Springer-Verlag, 1963.
- Bosch, W. Rechtskraft und Rechtshängigkeit im Schiedsverfahren, J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1991.
- Borchard, K. Das ABS des Gemeinschaftsrechts, Amt für amtliche Veröffentlichungen der Europäischen Gemeinschaften, Luxemburg, 1994.
- Decker, P. Die Anerkennung ausländischer Entscheidungen in Zivilprozeß, Dissertation, unveröffentlicht, 1984.
- Brox, H. und Wolf-D. W. Zwangsvollstreckungsrecht, Carl Heymanns Verlag KG, 6., völlig neubearbeitete Auflage, Köln-Berlin-München, 1999.
- Dimaras, N. Anspruch „Dritter“ auf Verfahrensbeteiligung. Centaurus-Verlags-gesellschaft, Pflattenweiler, 1987.
- Doser, T. Gegenseitigkeit und Anerkennung ausländischer Entscheidungen (§ 328, Abs. 1, Nr. 5 ZPO), Peter Lang GmbH, Frankfurt am Main, 1999.
- Nagel, H. und Gottwald, P. Internationales Zivilprozeßrecht. Aschendorff Rechtsverlag, 5., neubearbeitete Auflage, Münster, 2002.
- Geimer, R. Internationales Zivilprozeßrecht, Verlag Dr. Otto Schmidt, 1999, 4., neubearbeitete u. erweiterte Auflage, Köln, 2001.
- Greiner, M. Der Begriff der Entscheidung im schweizerischen internationalen Zivilverfahrensrecht. Helbing & Lichtenhalm Verlag AG, Basel-Frankfurt am Main, 1998.
- Schack, H. Internationales Zivilverfahrensrecht, Verlag C. H. Beck, 3, neubearbeitete u. erweiterte Auflage, München, 2002.
- Sier, K. Das Internationale Privatrecht der Schweiz, Schulthess Juristische Medien AG, Zürich-Basel-Genf, 2002.
- Schütze, R. Die Anerkennung und Vollstreckung ausländischer Zivilurteile in der Bundesrepublik Deutschland als verfahrensrechtliches Problem. Doktorarbeit, unveröffentlicht, 1960.
- Schütze, R. Deutsches Internationales Zivilprozeßrecht, Walter de Gruyter, Berlin, 1985.
- Stojan, T. Die Anerkennung und Vollstreckung ausländischer Zivilurteile in Handelssachen, Schulthess Polygraphischer Verlag, Zürich, 1986.
- Koch, H., Magnus, U. und Winkler von Mohren, P. Internationales Privatrecht und Rechtsvergleichung, C. H. Beck Verlag, 2 Auflage, München, 1996.
- Kropholler, J. Internationales Privatrecht, Mohr Siebeck, 4. neubearbeitete Auflage, Tübingen, 2001.
- Keller, M. u. Sier, K. Allgemeine Lehren des internationalen Privatrecht,

Schulthess Polygraphischer Verlag, Zürich, 1896.

Kegel, G. Internationales Privatrecht. C. H. Beck Verlag, 8. neubearb. Auflage, München, 2000.

Matscher, F. 'Die Anerkennung und Vollstreckung gerichtlicher Entscheidungen im Verhältnis zwischen Österreich und Großbritannien', 'Juristische Blätter', Heft 9/10 und 21/12, Wien, 1963.

Martini, D. in Handbuch des International Zivilverfahrensrecht, Max-Planck-Institut für Ausländ. u. Internat. Privatrecht, Band III/1. J. C. B. Mohr, Tübingen, 1984.

Linke, H. Internationales Zivilprozeßrecht, Leitfragen für Verfahren mit Auslandsbezug, Verlag Dr. Otto Schmidt, 3. völlig überarbeitete Auflage, Köln, 2001.

Picker, E. Die Drittwiderspruchsklage in ihrer geschichtlichen Entwicklung als Beispiel für das Zusammenwirken von materiellem Recht und Prozeßrecht, Carl Heymann Verlag KG, Köln-Berlin-Bonn-München, 1981.

Pfeiffer, Th. Internationales Zuständigkeit und Prozessuale Gerechtigkeit – die internationale Zuständigkeit in Zivilprozeß zwischen effektivem Rechtsschutz und nationaler Zuständigkeitspolitik, Vittorio Klosterman GmbH, Frankfurt am Main, 1995.

Haas, U. Die Anerkennung und Vollstreckung ausländischer und internationaler Schiedssprüche, Dunker & Humblot (GmbH), Berlin, 1991.

Handbuch des Internationalen Zivilverfahrensrecht, Max-Planck-Institut für Ausländ. u. Internat. Privatrecht, Band I-III. J. C. B. Mohr, Tübingen, 1982.

Heinrich, N. u. Gottwald, P. Internationales Zivilprozeßrecht, Aschendorf Rechtsverlag, 5. neubearbeitete Auflage, Münster, 2002.

Jauering, O. Zivilprozeßrecht, Ein Studienbuch. Verlag C. H. Beck, 28. völlig neubearbeitete Auflage des Friedrich Lent begründeten Werkes. München, 2003.

Jauering, O. Zwangsvollstreckungs- und Konkursrecht. C. H. Beck Verlag, 16. völlig neubearb. Auflage des von Friedrich Lent begr. Werkes, München, 1983.

Jauering, O. Zwangsvollstreckungs- und Konkursrecht. Verlag C. H. Beck, 20. völlig neubearbeitete Auflage des Friedrich Lent begründeten Werkes. München, 1996.

Rosenberg, L. Lehrbuch des Deutschen Zivilprozeßrechts, C. H. Beck Verlag, 7. Auflage, München, 1956.

Rosenberg, L. und Schwab, K. H. Zivilprozeßrecht, C. H. Beck Verlag, 11. Auflage, München, 1974.

Rosenberg, L., Schwab, K. H. und Gottwald, P. Zivilprozeßrecht, C. H. Beck Verlag, 16. neubearbeitete Auflage, München, 2004.

Rosenberg, L., Gaul, H. und Schilken, E. Zwangsvollstreckungsrecht, C. H. Beck Verlag, 11. völlig neubearbeitete Auflage, München, 1997, S.

- Walter, G. Vollstreckungsrecht, Walter de Gruyter & Co, 2. Auflage, Berlin, 1974.
- Wolff, M. Das Internationale Privatrecht, Springer – Verlag, 3Auflage, Berlin-Göttingen-Heidelberg, 1954.
- von Hoffmann, B. Internationales Privatrecht, Verlag C. H. Beck, 1Auflage (neubearbeitete), München, 2002.
- von Bar, Ch. u. Mankowiz, P. Internationales Privatrecht, Band 1, Allgemeine Lehren, Verlag C. H. Beck, München, 2003.
- Yellinek, W. Die zweiseitige Staatsverträge über die Anerkennung ausländischer Zivilurteile. Erstes Heft, Abhandlung Walter de Gryter & Co, Berlin – Tübingen, 1955.
- Zöller, R./Bearbeiter. Zivilprozeßordnung, Verlag Dr. Otto Schmidt, 21. Auflage, Köln, 1999.
- Arnulf, A. The European Union and its Court of Justice, Oxford University Press, Oxford, 1999.
- Barnett. P. Res judicata, Estoppel, and Foreign Judgments, Oxford University Press, Oxford, 2001.
- Blume, W. American Civil Procedure. Prentice – Hall Inc., Englewood Cliffs, New York, 1955.
- Bower, S, Turner, A. & Handley, K. The Doctrine of Res Judicata, Butterwords & Co (Publishers), 3rd Ed., London-Edinburgh-Dublin, 1996.
- Cappelletti, M., Perillo, J. Civil Procedure in Italy, Martins Nijhoff, The Hague, 1965.
- Curzon, L. Dictionary of Law, Financial Times Professional Limited, 5th ed., London, 1998.
- Cremades, B. & Cabiedes, E. Litigating in Spain, Kluwer Law and Taxation Publishers, Deventer, 1989.
- Chukwumerije, O. Choice Law in International Commercial Arbitration, Quorum Books, Westport-Connecticut-London, 1994.
- Darbyshire, P. Eddey on the English Legal System, Sweet & Maxweel Ltd., 6th ed., London, 1996.
- Delvolvé, J. Arbitration in France, Kluwer Law and Taxation Publishers, Deventer, 1982.
- Delvolvé, J., Rouche, J. and Gerald, H. French Arbitration Law and Practice, Kluwer Law International, The Hague-London-New York, 2003.
- Dicey, A. & Morris, J, The Conflict of Laws, Thirteenth Edition by Collins, L. with Specialist Editors, volume 1, Sweet & Maxwell Ltd., London. 2000.
- Day D. and Griffin B. The Law of International Trade, Butterworths, 2nd ed. 1993.
- D’Arcy, L., Murray, C. and Cleave, B. Schmitthoff’s Export Trade. The Law and

- Practice of International Trade, Sweet & Maxwell Limited, 10th Ed, London, 2000.
- Freedman, W. Res judicata and Collateral Estoppel, Quorum Books, Westport-Connecticut-London, 1988.
- Flemming, J. Civil procedure. Little, Brown and Company, Boston-Toronto, 1965.
- Graveson, R. Conflict of Laws. Sweet & Maxweel Ltd., 7th ed., London, 1998.
- Park, W. International Forum Selection, Kluwer Law International, Boston-The Hague-London, 1995.
- Patchett, K. Recognition of Commercial Judgments and Awards in the Commonwealth, Butterwords & Co (Publishers), London, 1984.
- Morris, J. The Conflict of Laws. Steven and Sons, Third Edition, London, 1984.
- Steiner, J & Woods, L. Textbook on EC Law, Blackstone Press Limited, 7th ed., London, 2000.
- Stomberg, G. Principles of Conflict of Laws. The Foundation Press Inc., Brooklyn, 1963.
- Scoles, E., Hay, P., Borches, P., Symeonidis, S. Conflict of Laws. West Group. Third Edition, St. Paul, 2000.
- Reese, W. Rosenberg, M. & Hay, P. Cases and Materials on Conflict of Laws. The Foundation Press, Inc. Ninth Ed., New York, 1990.
- Richmann, W. M. and Reynolds W. L. Understanding Conflict of Laws, Matthew Bender & Co., INC, 2nd ed., New York, 1993.
- Redfern, A. & Hunter, M. Law and Practice of International Commercial Arbitration, Sweet & Maxwell Limited, 2nd ed., London, 1991.
- Reisman, M. (Editor) Jurisdiction in International Law. Dartmouth Publishing Company Ltd., Adershot-Brookfield-Singapore-Sidney, 1999
- Rubino-Sammartano, M. International Arbitration Law, Kluwer Law International, 2nd ed., the Hague-London-Boston, 2001.
- Von den Berg, A., van Delden, R. & Snijders, H. Netherlands Arbitration Law, Kluwer Law and Taxation Publishers, 2nd ed., Deventer-Boston, 1993.
- Von den Berg, A. The New York Arbitration Convention of 1958 Towards a Uniform Judicial Interpretation, Kluwer Law and Taxation Publishers, 11th ed., Deventer-Boston, 2000.